RAND EUROPE

Breuer ONDERZOEK & INTRAVAL ADVIES

Trimbos instituut



Onderzoek Experiment gesloten coffeeshopketen

Rapportage nulmeting 2022

Ralph Mennes, Stijn Hoorens, Margriet van Laar

Karin Monshouwer, Rosa Andree, Pieter Oomen, Mafalda Pardal, Emma Leenders, Irene Schoonbeek, Erwin van der Lee, Sander Rigter, Ben Senator

Breuer&Intraval is een onafhankelijk onderzoeks- en adviesbureau dat zich onderscheidt door de mensgerichte aanpak en sociale betrokkenheid. Het bureau voert al meer dan 30 jaar onderzoek uit naar coffeeshops, het bijbehorende beleid en hieraan gerelateerde fenomenen. Ga voor meer informatie over Breuer&Intraval naar www.breuerintraval.nl

RAND Europe is een non-profit onderzoeksorganisatie die door middel van onderzoek en analyse helpt het beleid en de besluitvorming te verbeteren. Ga voor meer informatie over RAND Europe naar www.randeurope.org

Het **Trimbos-instituut** is hét onafhankelijke kennisinstituut voor mentale gezondheid, het gebruik van alcohol, tabak en drugs en over gamen, digitale balans en gokken. Ga voor meer informatie over het Trimbos-instituut naar www.trimbos.nl

© 2024 RAND Corporation, Breuer&Intraval en Trimbos-instituut

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door printouts, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbenden.

Cover: Floor Fortunati

Samenvatting

In dit rapport bespreken we de methoden, resultaten en conclusies van de nulmeting voor het onderzoek naar 'Experiment gesloten coffeeshopketen' (hierna: het experiment). In tien zogenoemde 'interventiegemeenten' zal cannabis die gekweekt is door gereguleerde cannabistelers verkocht worden.[1] Maximaal tien geselecteerde bedrijfsmatige cannabistelers krijgen hiervoor tijdelijk een ontheffing van de Opiumwet. De nulmeting brengt de huidige situatie rond cannabisgebruik – (gedoogde) verkoop van cannabis in coffeeshops en illegale softdrugshandel – in de interventie- en vergelijkingsgemeenten voorafgaand aan de start van het experiment in kaart.[2] Het veldwerk voor de nulmeting is grotendeels tussen september en december 2022 uitgevoerd.[3] Hiermee wordt de basis gelegd voor de vervolgmetingen waarmee de ontwikkelingen in beide onderzoeksgroepen worden gevolgd. Naast de nulmeting presenteert dit rapport de beleidstheorie van 'Experiment gesloten coffeeshopketen'. Het onderzoek is aangevraagd door de ministeries van Justitie en Veiligheid (JenV) en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en uitgevoerd door Breuer&Intraval, RAND Europe en het Trimbos-instituut in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC).

Methoden

Het onderzoek heeft een quasi-experimenteel evaluatieontwerp. De ontwikkelingen in de twee onderzoeksgroepen worden gedurende de looptijd van het experiment vastgelegd en vergeleken met de nulmeting. Voorafgaand aan de nulmeting is de beleidstheorie gereconstrueerd om de beoogde werking van de interventie te verhelderen. Vervolgens is data verzameld in de interventie- en vergelijkingsgemeenten, waarbij diverse onderzoekstechnieken zijn ingezet. De dataverzameling omvat 31

1 De tien interventiegemeenten zijn Almere, Arnhem, Breda, Groningen, Heerlen, Hellevoetsluis, Maastricht, Nijmegen, Tilburg en Zaanstad.

2 De tien vergelijkingsgemeenten zijn Enschede, Haarlem, Helmond, Leeuwarden, Leiden, Lelystad, Roermond, Tiel, Utrecht en Zutphen.

3 Niet alle onderzoeksactiviteiten vonden plaats in deze periode. Zo is het bureauonderzoek voor het opstellen van de beleidstheorie verricht in de periode eind januari 2021 tot december 2021 en vonden de interviews met (in)directe betrokkenen en coffeeshopeigenaren plaats in het najaar van 2021. Verder zijn de gegevens voor de online enquête over de illegale markt verzameld tussen 1 september 2022 en 15 augustus 2023 en heeft de politiedata betrekking op de periode januari 2019 tot en met mei 2023.

interviews met 130 betrokkenen,[4] 1.252 tellingen van coffeeshopbezoekers van 142 coffeeshops, 922 enquêtes onder bezoekers van 138 coffeeshops, 125 menukaarten in 125 coffeeshops, een enquête onder 437 omwonenden en/of omwerkenden[5] van 146 coffeeshops, 52 korte vraaggesprekken met eigenaren en/of medewerkers van 45 coffeeshops en een langlopende online enquête over het kopen van cannabis op de illegale markt. Ten slotte zijn politiegegevens over geregistreerde aan soft- en/of harddrugs gerelateerde incidenten en misdrijven in alle Nederlandse gemeenten verzameld en geanalyseerd.[6]

De beleidstheorie

Het primaire doel van het experiment is om te kijken of en hoe telers op kwaliteit gecontroleerde cannabis gedecriminaliseerd aan coffeeshops kunnen leveren. Wanneer deze gesloten keten wordt gecreëerd, is het belangrijk dat er een werkbaar bedrijfsmodel wordt gehanteerd, waarin telers, distributeurs en coffeeshops financieel gezond kunnen functioneren, met beheersbare kosten en concurrentiekracht van gereguleerde cannabis ten opzichte van niet-gereguleerde varianten. Dit betekent dat er, onder andere, de coffeeshops een gevarieerd assortiment van hasj-en wietsoorten tegen concurrerende prijzen moeten kunnen aanbieden.

Daarnaast beoogt het experiment de effecten van regulering op de coffeeshopketen te onderzoeken, met aandacht voor volksgezondheid, criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast. Een mogelijk gevolg van het experiment is dat coffeeshopbezoekers minder gezondheidsschade ondervinden door consumptie van op kwaliteit gecontroleerde cannabis, onder andere door de afwezigheid van pesticiden of schimmels. Voorschriften met betrekking tot verpakking en voorlichting hebben als doel gezondheidsschade te beperken en problematisch gebruik te verminderen. Het experiment tracht ook de illegale 'achterdeur' voor coffeeshops in interventiegemeenten te reguleren, waardoor zij hun cannabis legaal kunnen inkopen bij telers met een vergunning, zonder afhankelijk te zijn van de illegale markt.

Een van de voorwaarden voor het behalen van deze doelstellingen is dat telers en distributeurs passende veiligheidsmaatregelen nemen om de keten gesloten te houden. Bovendien dienen toezichthoudende instanties – zoals de Inspectie JenV, de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), gemeenten en politie – voldoende capaciteit te hebben om diverse aspecten van de gesloten keten effectief te handhaven.

Lokale situatie in de onderzoeksgemeenten

Bij de nulmeting hanteren de interventie- en vergelijkingsgemeenten een maximumbeleid, waarbij het aantal coffeeshops in de gemeente een vastgesteld maximum

4 Het gaat om gemeentelijke afdelingen (openbare orde en veiligheid, sociaal domein, toezicht en handhaving, vergunningen, communicatie en onderzoek), politie (chefs, coördinatoren, operationeel experts en wijkagenten), het Openbaar Ministerie (OM), verslavingszorg, jongerenwerk, welzijnswerk, de Belastingdienst, GGD en coffeeshopverenigingen.

5 Individuen die in de directe nabijheid van een coffeeshop wonen of werken.

6 De Opiumwet maakt onderscheid tussen soft- en harddrugs. Op lijst I staan middelen die geclassificeerd worden als harddrugs, zoals heroïne, cocaïne, amfetamine, ecstasy en GHB. Op lijst II staan middelen die geclassificeerd worden als softdrugs, zoals cannabisproducten en slaap- en kalmeringsmiddelen.

niet mag overschrijden.[7] De gemeenten hebben allen de AHOJG-criteria en de maximale handelshoeveelheid in het beleid opgenomen.[8] Bij 17 van de 20 gemeenten is het Ingezetenencriterium (I-criterium) ook in het beleid opgenomen.[9] Er zijn vijf gemeenten die het I-criterium actief handhaven; drie interventiegemeenten en twee vergelijkingsgemeenten.

Betrokkenen beoordelen 'Experiment gesloten coffeeshopketen' en de implementatie ervan overwegend positief. In de interviews die in het najaar van 2021 zijn gehouden, geven zij aan het experiment als een potentiële oplossing voor de achterdeurproblematiek te beschouwen. Daarnaast verwachten zij gunstige effecten op de volksgezondheid. Met name de succesvolle samenwerking die tussen de verschillende disciplines en externe partijen tot stand is gekomen, wordt genoemd als positief aspect van deelname aan het experiment tot dusver. Desalniettemin worden enkele praktische knelpunten, handhavingsuitdagingen en onzekerheden over het experiment ervaren als vertragend en bemoeilijkend voor het draagvlak.

Betrokkenen in de onderzoeksgemeenten achten het succes van het experiment afhankelijk van de kwaliteit, diversiteit en prijs van het toekomstige gereguleerde aanbod. De consensus is dat gezonde concurrentie tussen coffeeshops essentieel is om consumenten aan het gereguleerde aanbod te binden en illegale markttoevlucht te voorkomen. In de interviews werden verschillende risico's van het experiment genoemd, waaronder de toenemende maatschappelijke acceptatie van cannabis, een mogelijke stijging van illegale straathandel bij onvoldoende kwaliteit of te hoge prijzen, capaciteitsproblemen bij de politie, een verhoogd risico op overvallen op coffeeshops, en het uit het zicht verdwijnen van illegale productie na de implementatie van de gesloten coffeeshopketen.

Het aanbod in de coffeeshops

Bij menukaartanalyse van 125 coffeeshops zijn in totaal 4.811 items geïdentificeerd; gemiddeld 24,4 verschillende producten per coffeeshop. In alle 125 coffeeshops wordt wiet aangeboden, met gemiddeld 10,8 unieke productnamen in de interventie- en 12,6 in de vergelijkingsgemeenten. De gemiddelde prijs per gram nederwiet was € 11,55 in de interventie- en € 11,23 in de vergelijkingsgemeenten.

Hasj was beschikbaar in 123 van de 125 coffeeshops, met gemiddeld 5,6 unieke productnamen in de interventie- en 5,7 in de vergelijkingsgemeenten. Dit betreft voornamelijk uit het buitenland afkomstige hasj. Doorgaans bieden coffeeshops meer wiet- dan hasjproducten aan, met een hogere gemiddelde prijs per gram voor wiet dan hasj, zowel in de interventie- als vergelijkingsgemeenten.

---

7 Gemeenten die een maximumbeleid voeren, hebben in hun coffeeshopbeleid opgenomen hoeveel coffeeshops maximaal in de gemeente gevestigd mogen worden ('het vastgestelde maximum').

8 Voor de verkoop van cannabisproducten in coffeeshops wordt in Nederland een gedoogbeleid gevoerd. Er wordt niet (strafrechtelijk) opgetreden tegen coffeeshops die een gedoogvergunning of verklaring van de gemeente hebben, zolang zij zich houden aan de landelijke AHOJG-criteria en lokaal vastgestelde criteria. De AHOJG-criteria houden in: geen Affichering, geen Harddrugs, geen Overlast, geen verkoop aan – en toegang tot de coffeeshop voor – Jeugdigen, en geen verkoop van Grote hoeveelheden (maximaal vijf gram per transactie). De handelsvoorraad mag niet meer dan 500 gram bedragen.

9 Het I-criterium stelt dat alleen inwoners van Nederland toegang hebben tot coffeeshops en dat uitsluitend aan hen softdrugs verkocht mogen worden.

In 115 van de 125 coffeeshops werden voorgedraaide joints verkocht. In 40% van die coffeeshops werden ook joints zonder tabak aangeboden. Het gemiddeld aantal unieke productnamen voor joints op de menu's was 7,3 in de interventie- en 6,3 in vergelijkingsgemeenten. De gemiddelde prijs per joint met tabak was € 5,01 in de interventie- en € 4,75 in de vergelijkingsgemeenten, en voor een joint zonder tabak € 5,63 respectievelijk € 5,82.

Daarnaast bood 39% van de coffeeshops *edibles*[10] aan, met een gemiddelde prijs per stuk van € 9,77 in interventie- en € 9,07 in vergelijkingsgemeenten. Bovendien verkocht 28% van de coffeeshops CBD-wiet of -hasj, met een gemiddelde prijs per gram van € 5,70 in interventie- en € 7,02 in vergelijkingsgemeenten. Met betrekking tot de gemiddelde prijzen of het aantal cannabissoorten op de menukaarten werden geen significante verschillen gevonden tussen interventie- en vergelijkingsgemeenten.

Kenmerken, koopgedrag en gebruik van coffeeshopbezoekers

Gemiddeld komen per dag circa 560 bezoekers in coffeeshops in interventiegemeenten en 450 in vergelijkingsgemeenten. Uit enquêtes onder coffeeshopbezoekers blijkt dat 77% in interventie- en 78% in vergelijkingsgemeenten wiet kocht, en 17% respectievelijk 18% hasj. In beide onderzoeksgroepen waren de belangrijkste redenen voor aankopen in de betreffende coffeeshop vergelijkbaar: de gunstige locatie van de coffeeshop, de goede sfeer, en de verkoop van kwalitatief hoogwaardige cannabis.

87% van de respondenten in interventie- en 89% in vergelijkingsgemeenten was tevreden over de gekochte cannabis. Deze tevredenheid werd voornamelijk toegeschreven aan de hoge kwaliteit, gewenste effecten, smaak en/of geur en de constante kwaliteit, sterkte en/of hoeveelheid van de cannabis.

Ongeveer 73% van de respondenten gebruikte in de afgelopen 30 dagen op meer dan 20 dagen hasj of wiet. Hierbij waren geen relevante verschillen tussen de interventie- en vergelijkingsgemeenten. Wiet bleek populairder dan hasj: 58% van de respondenten in de interventiegemeenten gebruikte alleen wiet, vergeleken met 64% in vergelijkingsgemeenten. Bijna alle respondenten in beide onderzoeksgroepen (93%) gaven aan cannabis in een joint met tabak te gebruiken, met een gemiddelde van 3 joints per dag.

Circa 60% van de respondenten in zowel interventie- als vergelijkingsgemeenten gebruikte ook andere middelen, voornamelijk alcohol en/of tabak. 61% van de respondenten in interventiegemeenten gaf aan nooit cannabis zonder doktersrecept te gebruiken voor medicinale doeleinden, tegenover 56% in vergelijkingsgemeenten. Het gebruik van cannabis voor medicinale doeleinden met een doktersrecept was echter beperkt, met minder dan 1% in beide onderzoeksgroepen. Meer dan driekwart van de respondenten (76% in interventie- en 80% in vergelijkingsgemeenten) beschouwde hun eigen gezondheid als 'goed' tot 'zeer goed'.

In zowel interventie- als vergelijkingsgemeenten hadden circa zeven op de tien respondenten een hoog risico op een matige of ernstige stoornis in het cannabisgebruik, vastgesteld door een score van 5 of hoger op de

10 Eetbare producten waarin cannabis is verwerkt en die niet als concentraat, olie of supplement worden verkocht.

CAST-vragenlijst.[11] Respondenten met een score van 8 of hoger (ernstige stoornis) bleken vaker frequent en meer joints per keer te gebruiken dan respondenten met een lagere CAST-score. We merken op dat bij het selecteren van respondenten in coffeeshops sprake is van een oververtegenwoordiging van frequente gebruikers, waardoor het percentage in de onderzoekspopulatie mogelijk hoger uitgevallen is dan dat van cannabisgebruikers in de algemene populatie.

Ongeveer één op de tien respondenten (12% in interventie- en 10% in vergelijkingsgemeenten) gaf aan in de afgelopen 12 maanden wel eens onwel te zijn geworden of een ongeluk te hebben gehad bij of door het gebruik van cannabis. In de meeste gevallen betrof dit misselijkheid of een angst- of paniekaanval. Een grote meerderheid van de respondenten (93%) gaf aan de afgelopen 30 dagen geen hulp te hebben gezocht om te stoppen of minderen met het gebruik van wiet of hasj.

Een klein aantal ondervraagde coffeeshopbezoekers (36 van de 922 respondenten) had in de afgelopen maand buiten de coffeeshop wiet of hasj gekocht, voornamelijk vanwege de goede prijs-kwaliteitverhouding. Ongeveer één op de tien respondenten (9%) die buiten de coffeeshop cannabis had gekocht, meldde in de afgelopen 30 dagen in de directe omgeving van de coffeeshop drugs aangeboden te hebben gekregen. In ongeveer de helft van de gevallen ging dit om wiet en/of hasj.

Leefbaarheid rond coffeeshops

Over het algemeen zijn omwonenden en/of omwerkenden tevreden over hun leef- en werkomgeving. Van de omwonenden en/of omwerkenden is 85% in interventiegemeenten en 93% in vergelijkingsgemeenten (zeer) tevreden over het wonen of werken in de buurt, met een gemiddelde beoordeling van 7,7 in interventie- en 7,9 in vergelijkingsgemeenten.

Meer dan de helft van de omwonenden en/of omwerkenden geeft aan dat in de afgelopen zes maanden voorvallen zijn geweest waarvan zij of anderen overlast zouden kunnen ervaren. Het betreft voornamelijk verkeersoverlast, geluidsoverlast en hinder van rondhangende personen. Van degenen die overlastsignalen hebben gemeld, ervaart ongeveer twee derde zelf overlast (65% in interventie- en 62% in vergelijkingsgemeenten). Zij relateren de overlast vaker niet dan wel aan de coffeeshop in de buurt.

Van de bevraagde omwonenden heeft 22% in interventie- en 12% in vergelijkingsgemeenten in de voorgaande zes maanden aangifte of melding gedaan van overlast door (hard) drugs of alcohol. Ondanks deze meldingen voelen omwonenden en/of omwerkenden zich overwegend veilig in hun buurt: de respondenten waardeerden de veiligheid gemiddeld met een 7,1 in interventie- en een 7,5 in vergelijkingsgemeenten.

11 Riskant cannabisgebruik is gemeten aan de hand van de Cannabis Abuse Screening Test (CAST). Deze vragenlijst bestaat uit zes items waarin wordt gevraagd naar cannabisgebruik in de afgelopen 12 maanden.

Politieregistratiegegevens

Politiegegevens tonen vergelijkbare trends in geregistreerde incidenten in verband met alcohol- en/of drugsgebruik (MK E38)[12] tussen januari 2019 en mei 2023, met een piek in de zomermaanden. Het aantal geregistreerde incidenten en misdrijven met betrekking tot bezit van (F41), handel in (F43) en vervaardiging van (F45) softdrugs vertoont in beide onderzoeksgroepen een licht dalende trend. Het aantal incidenten in interventiegemeenten ligt structureel hoger dan in vergelijkingsgemeenten. Overeenkomstige patronen zijn te zien bij incidenten en misdrijven met betrekking tot bezit van (F40), handel in (F42) en vervaardiging van (F44) harddrugs, waarbij de meldingen per maand tussen januari 2019 en mei 2023 stabiel bleven. Wanneer gecorrigeerd wordt voor het aantal inwoners, blijkt dat zowel het aantal incidenten in verband met alcohol en/of drugs als het aantal incidenten en/of meldingen met betrekking tot soft- en harddrugs in interventie- en vergelijkingsgemeenten structureel hoger is dan in de Nederlandse gemeenten buiten de onderzoeksgroepen.

De illegale markt

Prijs en prijs-kwaliteitverhouding zijn de belangrijkste redenen om cannabis buiten de coffeeshop te kopen. Daarnaast spelen de mogelijkheid om grotere hoeveelheden te kunnen kopen en de relatief snelle en makkelijk service van een bezorgdienst een rol. Bezorgdiensten en mobiele telefoondealers zijn de meest gehanteerde kanalen voor aankopen buiten coffeeshops. In interventiegemeenten wordt meer via vrienden gekocht dan in vergelijkingsgemeenten.

Meer dan de helft van de aankopen betrof alleen wiet, circa een vijfde alleen hasj, en een vijfde zowel wiet als hasj, met lichte variaties tussen interventie- en vergelijkingsgemeenten. Respondenten waardeerden de illegaal gekochte cannabis overwegend als ‘goed’ of ‘zeer goed’ op criteria zoals prijs-kwaliteitverhouding, effecten en geur en/of smaak, in zowel interventie- als vergelijkingsgemeenten.

Hoewel buiten coffeeshops geen sprake van een officiële aankooplimiet is, werden in het merendeel van de transacties hoeveelheden van minder dan 10 gram gekocht. De gemiddelde prijs per gram lag net onder € 7,- voor wiet en net boven € 6,- voor hasj in zowel interventie- als vergelijkingsgemeenten. Dealers geven aanzienlijke volumekortingen[13]: de gemiddelde prijs voor aankopen tot 5 gram is € 8,- per gram en de gemiddelde prijs voor aankopen van meer dan 50 gram is € 4,- per gram, zowel voor wiet als hasj in beide onderzoeksgroepen.

Resumerend

Deze nulmeting schetst de situatie in het najaar van 2022 met betrekking tot coffeeshops, bezoekers en de illegale cannabismarkt in de gemeenten die deelnemen aan het experiment. De situatie in de interventiegemeenten is overeenkomstig met die in de vergelijkingsgemeenten. De

12 In het kader van de Opiumwet en de registratie van gerelateerde incidenten en misdrijven maakt de politie gebruik van maatschappelijke klassen (MK’s) in het computersysteem Basisvoorziening Handhaving (BVH). Deze MK’s dienen als categorieën waarmee verschillende soorten incidenten kunnen worden ingedeeld en geregistreerd.

13 Volumekorting is een vorm van prijsverlaging die wordt toegepast op basis van de hoeveelheid producten of diensten die worden gekocht. Doorgaans geldt dat de korting hoger wordt naarmate de hoeveelheid die wordt afgenomen groter is.

basis die door de nulmeting wordt gelegd, lijkt adequaat om de ontwikkelingen, kansen en risico's van het experiment nauwlettend te volgen in de vervolgmetingen. In toekomstige metingen worden de ontwikkelingen per onderzoeksgroep vergeleken met de situatie in de nulmeting.

De nulmeting illustreert dat bezoekers van coffeeshops in de huidige gedoogsituatie in de meeste gevallen tevreden zijn met het aanbod, de prijs en de gebruikerservaring van illegaal geproduceerde cannabis die in coffeeshops wordt verkocht. De keuze om hasj of wiet in een coffeeshop te kopen, wordt vooral beïnvloed door de locatie en sfeer van de coffeeshop en de kwaliteit van de aangeboden cannabis. Het onderzoek wijst eveneens uit dat in de directe omgeving van de coffeeshop weinig overlast wordt ervaren van de coffeeshop en/of zijn bezoekers. Desondanks onthult de nulmeting ook aanzienlijke nadelen van de huidige gedoogsituatie. Frequente coffeeshopbezoekers, vaak zware gebruikers, lopen een hoog risico op matige of ernstige stoornissen als gevolg van cannabisgebruik. Daarnaast bestaat het risico dat verontreinigde cannabis, bijvoorbeeld door schimmels of pesticiden, op de illegale markt wordt gekocht.

Het doel van het experiment is om te kijken of en hoe telers op kwaliteit gecontroleerde cannabis gedecriminaliseerd aan coffeeshops kunnen leveren. Het functioneren van de gecreëerde gesloten keten hangt onder meer af van: voldoende en een gevarieerd aanbod, een levensvatbaar bedrijfsmodel, de inzet van inspectie en handhaving, en de bekwaamheid van telers, distributeurs en coffeeshops om daarbinnen te opereren. Het is cruciaal dat gereguleerde cannabis op het gebied van kwaliteit, diversiteit en prijs kan concurreren met het aanbod in coffeeshops in gemeenten die niet deelnemen aan het experiment en de illegale markt.

Niettemin mogen de potentiële risico's van de gesloten coffeeshopketen niet worden onderschat. De normalisering en toename van cannabisgebruik en het aanhoudende aantrekkelijke alternatief van de illegale markt vormen uitdagingen. Ook vereist het uit het zicht verdwijnen van de illegale productie en drugsmarkt na de implementatie de aandacht. Deze factoren worden dan ook meegewogen in het onderzoek en de verdere monitor van het experiment.

Inhoudsopgave

Samenvatting **i**

Figuren **xi**

Tabellen **xiv**

Dankwoord **xviii**

Summary **xix**

1. Inleiding **1**
1.1. Het Nederlandse drugs- en coffeeshopbeleid *1*
1.2. 'Experiment gesloten coffeeshopketen' *2*
1.3. Internationale ontwikkelingen *5*
1.4. Begeleidend onderzoek *6*
1.5. Het voorliggend rapport *8*
1.6. Probleemstelling en onderzoeksvragen *9*
1.7. Leeswijzer *10*

2. Methoden **11**
2.1. Quasi-experimenteel onderzoeksontwerp *13*
2.2. Karakteristieken van de onderzoeksgemeenten *14*
2.3. Beleidstheorie *18*
2.4. Interviews met betrokkenen *20*
2.5. Tellingen coffeeshopbezoekers *24*
2.6. Enquête onder coffeeshopbezoekers *25*
2.7. Menukaartanalyse *29*
2.8. Enquête onder omwonenden en/of omwerkenden *30*
2.9. Vraaggesprekken met coffeeshopeigenaren en -medewerkers *33*
2.10. Online enquête over de illegale markt *34*
2.11. Analyse van gegevens uit politieregistratiesystemen *39*
2.12. Methodologische beperkingen *39*

3. Beleidstheorie **41**
3.1. Primaire doelstelling van het experiment *42*
3.2. Overige tijdens het experiment bekeken effecten *46*

3.3. Afbouw van het experiment 50
3.4. Opstellen van indicatoren en meetinstrumenten 51

4. Lokale situatie in de onderzoeksgemeenten 52
4.1. Coffeeshopbeleid van de onderzoeksgemeenten 53
4.2. 'Experiment gesloten coffeeshopketen' in de onderzoeksgemeenten 56

5. Aanbod In de coffeeshops 66
5.1. Cannabisaanbod in de interventie- en vergelijkingsgemeenten 68

6. De coffeeshop en zijn bezoekers 78
6.1. Tellingen coffeeshopbezoek 79
6.2. De coffeeshopbezoekers 82
6.3. Coffeeshopbezoek en aankoopgedrag 83
6.4. Gebruikspatronen 99
6.5. Gebruikswijzen 101
6.6. Gebruiksmotieven: recreatief en/of medicinaal 102
6.7. Gebruik van andere middelen 103
6.8. Riskant gebruik 104
6.9. Coffeeshopbezoekers en de illegale markt 106

7. Leefbaarheid 108
7.1. Leefbaarheid 109
7.2. Overlast 110
7.3. Meldingen en aangiftes 115
7.4. Veiligheid 116
7.5. Registratiecijfers 118

8. Illegale markt 123
8.1. Redenen voor aankopen van cannabis buiten de coffeeshop 124
8.2. Bronnen van aankoop buiten de coffeeshop 125
8.3. Soorten cannabis 126
8.4. Kenmerken en tevredenheid 128
8.5. Aankoophoeveelheid 131
8.6. Prijs van cannabis buiten de coffeeshop 131

9. Conclusies 135
9.1. Beleidstheorie 135
9.2. Lokale situatie 136
9.3. Aanbod in coffeeshops 138
9.4. Klanten van coffeeshops en hun cannabisgebruik 140
9.5. Overlast en illegale markt 141
9.6. Volksgezondheid 143
9.7. Ten slotte 144

Referenties 146

Bijlage I: Samenstelling van de begeleidingscommissie 152

Bijlage II: Logische modellen voor ‘experiment gesloten coffeeshopketen’ 153

Bijlage III: Beïnvloedingsdiagrammen ‘Experiment gesloten coffeeshopketen’ 165

Bijlage IV: Opschonen data en voorbereiding voor analyse van online enquête illegale markt 172

Bijlage V: Soorten cannabisproducten op de illegale markt, volledige lijst 173

Figuren

Figuur 2.1	Schematische weergave van het quasi-experimenteel onderzoeksontwerp	14
Figuur 2.2	Interventie- en vergelijkingsgemeenten tijdens de nulmeting	18
Figuur 2.3	Maandelijkse respons gedurende de periode van de voormeting (1 september 2022 tot en met 15 augustus 2023)	37
Figuur 4.1	Beleidstypering (deelnemende) coffeeshopgemeenten in 2022, in absolute aantallen	54
Figuur 4.2	Handhaving I-criterium in 2022, in absolute aantallen	55
Figuur 4.3	Andere relevante vestigings- en handhavingsaspecten die gemeenten hebben vastgesteld en/of toegepast in 2022, in absolute aantallen	56
Figuur 5.1	Aantal unieke hasj- en wietproducten per coffeeshopmenu in interventiegemeenten (A) en vergelijkingsgemeenten (B)	73
Figuur 5.2	Gemiddelde prijs per gram voor hasj- en wietproducten in interventiegemeenten (A) en vergelijkingsgemeenten (B)	74
Figuur 5.3	Aantal joints met en zonder tabak per coffeeshop	75
Figuur 5.4	Prijs per joint met en zonder tabak	76
Figuur 6.1a	Geschat aantal bezoeken per uur aan een coffeeshop in de interventiegemeenten, per dagtype, met 95% betrouwbaarheidsmarges	80
Figuur 6.1b	Geschat aantal bezoeken per uur aan een coffeeshop in de vergelijkingsgemeenten, per dagtype, met 95% betrouwbaarheidsmarges	80
Figuur 6.2a	Geschat aantal bezoeken per uur aan een coffeeshop in de interventiegemeenten, per dagdeel, met 95% betrouwbaarheidsmarges	81
Figuur 6.2b	Geschat aantal bezoeken per uur aan een coffeeshop in de vergelijkingsgemeenten, per dagdeel, met 95% betrouwbaarheidsmarges	81
Figuur 6.3a	Algemeen koopgedrag van respondenten in de interventiegemeenten in de afgelopen 30 dagen (n= 490*), zojuist in de shop (n=491) en meestal in de shop (n=486**), voor wiet, hasj en beide	85

Figuur 6.3b	Algemeen koopgedrag van de respondenten in de vergelijkingsgemeenten in de afgelopen 30 dagen (n= 431), zojuist in de shop (n=431) en meestal in de shop (n=431), voor wiet, hasj en beide	85
Figuur 6.4a	Frequentie van aankopen van respondenten in interventiegemeenten in de shop in de afgelopen 30 dagen, voor wiet- (links in groen, n=379) en hasjaankopen (rechts in blauw, n=112)	86
Figuur 6.4b	Frequentie van aankopen van respondenten in vergelijkingsgemeenten in de shop in de afgelopen 30 dagen, voor wiet- (links in groen, n=333*) en hasjaankopen (rechts in blauw, n=95)	86
Figuur 6.5a	Plaatsen van aankopen van respondenten in de afgelopen 30 dagen, voor wiet- (links in groen, n=378*) en hasjaankopen (rechts in blauw, n=95)	87
Figuur 6.5b	Plaatsen van aankopen van respondenten in de afgelopen 30 dagen, voor wiet- (links in groen, n=336) en hasjaankopen (rechts in blauw, n=95)	88
Figuur 6.6	Tevredenheid van de respondenten in de interventie- en vergelijkingsgemeenten over de cannabis afkomstig van de shop	92
Figuur 6.7a	Mening van respondenten in de interventiegemeenten over de effecten van cannabis, voor wiet- en hasjaankopen	94
Figuur 6.7b	Mening van respondenten in de vergelijkingsgemeenten over de effecten van cannabis, voor wiet- en hasjaankopen	95
Figuur 6.8a	Mening van respondenten over de prijs-kwaliteitverhouding van cannabis in de interventiegemeenten, voor wiet- en hasjaankopen	95
Figuur 6.8b	Mening van respondenten over de prijs-kwaliteitverhouding van cannabis in de vergelijkingsgemeenten, voor wiet- en hasjaankopen	96
Figuur 6.9	Frequentie van cannabisgebruik onder respondenten in de interventie- (n=489) en vergelijkingsgemeenten (n=424)*	100
Figuur 6.10a	Gebruik per cannabissoort in de interventiegemeenten in de afgelopen 30 dagen (n=491)	100
Figuur 6.10b	Gebruik per cannabissoort in de vergelijkingsgemeenten in de afgelopen 30 dagen (n=429)*	100
Figuur 6.11	Perceptie eigen gezondheid respondent in de interventie- (n = 491) en vergelijkingsgemeenten (n=427)*	104
Figuur 6.12a	Aantal en percentage respondenten met categorieën van CAST-scores in de interventie- (n=481)* en vergelijkingsgemeenten**	105
Figuur 7.1	Tevredenheid van omwonenden en/of omwerkenden over het wonen en/of werken in de buurt, in procenten	110
Figuur 7.2	Mate waarin respondenten tevreden zijn over activiteiten van politie en gemeente tegen overlast, in procenten	116
Figuur 7.3	Totaal aantal maandelijkse incidenten geregistreerd onder de MK ‘E38’	119

Figuur 7.4	Aantal maandelijkse incidenten geregistreerd onder de MK ‘E38’, gecorrigeerd voor inwoneraantal	119
Figuur 7.5	Totaal aantal maandelijkse incidenten en misdrijven geregistreerd onder de MK’s F41, F43 en F45	120
Figuur 7.6	Aantal maandelijkse incidenten en misdrijven geregistreerd onder de MK’s F41, F43 en F45, gecorrigeerd voor inwoneraantal	121
Figuur 7.7	Totaal aantal maandelijkse incidenten en misdrijven geregistreerd onder de MK’s F40, F42 en F44	121
Figuur 7.8	Aantal maandelijkse incidenten en misdrijven geregistreerd onder de MK’s F40, F42 en F44, gecorrigeerd voor inwoneraantal	122
Figuur 8.1	Tevredenheid over de beoogde effecten van cannabis in i nterventiegemeenten, voor wiet- en hasjaankopen	129
Figuur 8.2	Tevredenheid over de prijs-kwaliteitverhouding van cannabis in interventiegemeenten, voor wiet- en hasjaankopen	129
Figuur 8.3	Tevredenheid over de smaak en de geur van cannabis in interventiegemeenten, voor wiet- en hasjaankopen	129
Figuur 8.4	Tevredenheid over de beoogde effecten van cannabis in vergelijkingsgemeenten, voor wiet- en hasjaankopen	130
Figuur 8.5	Tevredenheid over de prijs-kwaliteitverhouding van cannabis in vergelijkingsgemeenten, voor wiet- en hasjaankopen	130
Figuur 8.6	Tevredenheid over de smaak en de geur van cannabis in vergelijkingsgemeenten, voor wiet- en hasjaankopen	130
Figuur III.1	Beïnvloedingsdiagram Teelt en Opslag.	166
Figuur III.2	Beïnvloedingsdiagram Distributie.	167
Figuur III.3	Beïnvloedingsdiagram Verkoop.	168
Figuur III.4	Beïnvloedingsdiagram Volksgezondheid.	169
Figuur III.5	Beïnvloedingsdiagram Preventie.	170
Figuur III.6	Beïnvloedingsdiagram Criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast.	171

Tabellen

Tabel 2.1	Deelnemende interventiegemeenten nulmeting (naar aanleiding van nominatie door de commissie Knottnerus	16
Tabel 2.2	Deelnemende vergelijkingsgemeenten nulmeting naar aanleiding van selectie door het onderzoeksteam	17
Tabel 2.1	Aantal (groeps)interviews met betrokkenen en hun samenstelling	21
Tabel 2.2	Achtergronden van respondenten in beide onderzoeksgroepen	22
Tabel 2.3a	Verricht aantal coffeeshoptellingen per dagtype, per onderzoeksgroep en in totaal	24
Tabel 2.3b	Verricht aantal coffeeshoptellingen per dagdeel*, per onderzoeksgroep en in totaal	24
Tabel 2.4	Afgenomen enquêtes per dag en dagdeel*	27
Tabel 2.5	De gemeenten en aantal shops waarin de enquêtes werden afgenomen, het aantal afgenomen enquêtes en het aantal respondenten woonachtig in de gemeente van afname	28
Tabel 2.6	Het aantal afgenomen enquêtes omwonenden en/of omwerkenden per gemeente en onderzoeksgroep	31
Tabel 2.7	Geslacht deelnemers enquêtes omwonenden en/of omwerkenden in % (n=435)	32
Tabel 2.8a	Type respondenten enquêtes omwonenden en/of omwerkenden in interventiegemeenten	*32*
Tabel 2.8b	Type respondenten enquêtes omwonenden en/of omwerkenden in vergelijkingsgemeenten	*33*
Tabel 2.9	Overzicht van de resultaten van de werving via sociale media (1 september 2022 – 15 augustus 2023)	35
Tabel 2.10	Demografische eigenschappen van de doelgroepen die de advertentie hebben aangeklikt (1 september 2022 – 15 augustus 2023)	36
Tabel 2.11	Respons per onderzoeksgemeente (1 september 2022 - 15 augustus 2023)	38

Tabel 5.1	Aanbod en prijs voor elke subklasse van cannabis in de Nederlandse coffeeshops	67
Tabel 5.2	Aanbod en prijs van subklassen van cannabis voor interventie- en vergelijkingsgemeenten	69
Tabel 5.3	Top 10 meest voorkomende productnamen in de klasse wiet voor interventie- en vergelijkingsgemeenten	70
Tabel 5.4	Prijs per gram van de meest verkochte wiet (MVW), sterkste wiet (SW) en meest verkochte milde wiet (MVM) voor interventie- en vergelijkingsgemeenten	71
Tabel 5.5	Top 10 meest voorkomende productnamen in de klasse hasj voor de interventie- en vergelijkingsgemeenten	72
Tabel 5.6	Top 10 meest voorkomende productnamen in de klasse joints voor de interventie- en vergelijkingsgemeenten	76
Tabel 6.1	Hoofdbezigheid overdag en opleidingsniveau van de respondenten, n=920-921	83
Tabel 6.2	Aankoop van coffeeshopbezoekers vóór bevraging en gestelde vervolgvragen, n=922	84
Tabel 6.2	Belangrijkste redenen dat respondenten in de interventiegemeenten wiet (n=379*) en hasj (n=112**) kopen in de zojuist bezochte coffeeshop (frequenties en percentages)	88
Tabel 6.3	Belangrijkste redenen dat respondenten in de vergelijkingsgemeenten wiet (n=336*) en hasj (n=94**) kopen in de zojuist bezochte coffeeshop (frequenties en percentages)	89
Tabel 6.4a	Gecategoriseerde toelichtingen op tevredenheid van respondenten in interventiegemeenten*	92
Tabel 6.4b	Gecategoriseerde toelichtingen op ontevredenheid van respondenten in interventiegemeenten*	93
Tabel 6.5a	Gecategoriseerde toelichtingen op tevredenheid van respondenten in vergelijkingsgemeenten*	93
Tabel 6.5b	Gecategoriseerde toelichtingen op ontevredenheid van respondenten in vergelijkingsgemeenten *	94
Tabel 6.6a	Belangrijkste redenen in interventiegemeenten voor ‘onvoldoende keuze in de zojuist bezochte coffeeshop’ (frequenties en percentages), voor wiet- (n=51) en hasjaankopen (n=14)	96
Tabel 6.6b	Andere cannabisproducten die volgens respondenten in een interventiegemeente ontbreken in het huidige aanbod in de zojuist bezochte coffeeshop (n=36*)	97

Tabel 6.7a	Belangrijkste redenen in vergelijkingsgemeenten voor 'onvoldoende keuze in de coffeeshop zojuist bezocht' (frequenties en percentages), voor wiet- (n=31*) en hasjaankopen (n=12**)	98
Tabel 6.8b	Andere cannabisproducten die volgens respondenten in vergelijkingsgemeenten ontbreken in het huidige aanbod in de zojuist bezochte coffeeshop (n=19*)	99
Tabel 6.9	Gebruikswijzen cannabis in de afgelopen 30 dagen, in frequenties en percentages (n=919*)	101
Tabel 6.10	Gemiddeld aantal joints per gebruiksdag in de interventie- en vergelijkingsgemeenten	102
Tabel 6.11	Gebruiksmotieven (recreatief en/of medicinaal) cannabis in de afgelopen 30 dagen, in frequenties en percentages	102
Tabel 6.12	Gebruik van andere middelen dan cannabis in de afgelopen 30 dagen (in percentages en gemiddeld aantal gebruiksdagen)*	103
Tabel 6.13	Aantal dagen cannabis gebruikt in de afgelopen 30 dagen naar CAST-score	105
Tabel 7.1a	Aantal unieke respondenten in interventiegemeenten dat aangeeft dat overlastvorm voorkomt, de frequentie waarmee dit het geval zou zijn en de mate waarin de potentiële overlast aan de coffeeshop gerelateerd wordt, in absolute aantallen (n=139*)	111
Tabel 7.1b	Aantal unieke respondenten in vergelijkingsgemeenten dat aangeeft dat overlastvorm voorkomt, de frequentie waarmee dit het geval is en de mate waarin de potentiële overlast aan de coffeeshop gerelateerd wordt, in absolute aantallen (n=122*)	112
Tabel 7.2a	Aantal unieke respondenten in interventiegemeenten dat zelf overlast ervaart, de frequentie waarmee dit het geval is en of respondenten de overlast relateren aan de coffeeshop, in absolute aantallen (n=90*)	113
Tabel 7.2b	Aantal unieke respondenten in vergelijkingsgemeenten dat daadwerkelijk overlast ervaart, de frequentie waarmee dit het geval is en of respondenten de overlast relateren aan de coffeeshop, in absolute aantallen (n=71*)	114
Tabel 7.3	De frequentie waarmee respondenten zich in de voorgaande zes maanden weleens onveilig hebben gevoeld in de buurt	116
Tabel 7.4	Voornaamste redenen voor gevoelens van onveiligheid in de voorgaande zes maanden, open vraag, aantal unieke respondenten, in absolute aantallen	117
Tabel 7.5	Misdrijven waarvan men zegt in de voorgaande zes maanden in de buurt slachtoffer te zijn geworden	118
Tabel 8.1	Belangrijkste redenen om cannabis te kopen buiten een coffeeshop in onderzoeksgemeenten	125
Tabel 8.2	Bronnen van cannabis buiten coffeeshops (voor de laatste aankoop) in onderzoeksgemeenten	126

Tabel 8.3	Wiet en hasj en top 5 soorten bij de laatste aankoop in onderzoeksgemeenten	127
Tabel 8.4	Gepercipieerd belang van cannabisgerelateerde kenmerken per productkeuze in onderzoeks-gemeenten	128
Tabel 8.5	Samenvatting van de resultaten voor de gekochte hoeveelheid in gram bij de laatste wiet- en hasjaankoop in onderzoeksgemeenten	131
Tabel 8.6	Samenvatting van de resultaten voor de betaalde prijs (in euro) bij de laatste wiet- en hasjaankoop in onderzoeksgemeenten	132
Tabel 8.7	Samenvatting van de resultaten voor de betaalde prijs per gram (in euro) bij de laatste wiet- en hasjaankoop in onderzoeksgemeenten	133
Tabel 8.8	Gemiddelde prijs per gram wiet of hasj (in euro) per gewichtscategorie voor respondenten die minder dan € 20,- per gram wiet of hasj betaalden	134
Tabel II.1	Logisch model voor de primaire doelstelling van het experiment	154
Tabel II.2	Interventielogica's voor de overige effecten	159
Tabel V.1	Soorten gekochte cannabisproducten op de illegale markt bij de laatste aankoop	173
Tabel V.2	Soorten wietproducten die bij de laatste aankoop op de illegale markt zijn verkregen	173
Tabel V.3	Soorten hasjproducten die bij de laatste aankoop zijn verkregen	175

Dankwoord

De auteurs zijn dank verschuldigd aan de leden van de wetenschappelijke begeleidingscommissie voor hun gedegen onderzoeksbegeleiding en het waardevolle commentaar op conceptversies van dit onderzoeksrapport. De commissie bestaat uit voorzitter prof. dr. mr. Catrien Bijleveld (Nederlands Studiecentrum Criminaliteit & Rechtshandhaving en Vrije Universiteit Amsterdam) en leden prof. dr. Dike van de Mheen (Tilburg University), prof. dr. ir. Jan Fransoo (Tilburg University), prof. dr. Ronald Knibbe (Maastricht University), prof. dr. mr. Gerard Mols (Maastricht University) en prof. dr. Jos van Ommeren (Vrije Universiteit Amsterdam). Daarnaast danken wij Lars Heuts (Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum) voor de projectbegeleiding en de constructieve suggesties.

Hartelijk dank aan onze collega's dr. Beau Kilmer (RAND Drug Policy Research Center), prof. dr. Wayne Hall (University of Queensland) voor hun waardevolle inzichten en advies. Daarnaast danken we dr. Christian van Stolk en dr. Elle Wadsworth (RAND Europe) voor hun opbouwend commentaar tijdens de peer review in het kader van de kwaliteitscontrole. Wij danken Rick Slootweg voor zijn onderzoeksassistentie en Fook Nederveen en dr. Amanda Mauri voor hun bijdragen aan onderdelen van het onderzoek. Ook willen we de onderzoeksassistenten van Breuer&Intraval bedanken voor hun inzet bij de dataverzameling: Jasper Huberts, Jeroen Huberts, Mois van Mierlo, Iris Muller, Courtney Rowan, Anna Smit en Dorette Spoor. Ten slotte bedanken we Jessica Plumridge voor de opmaak van het rapport en Belle Jansen voor de tekstredactie.

Summary

In this report, we discuss the methods, results and conclusions of the baseline measurement for the study on the 'Controlled Cannabis Supply Chain Experiment' (hereafter: the experiment). Ten so-called 'intervention municipalities'[14] will sell cannabis grown by regulated cannabis growers. For this purpose, up to ten selected commercial cannabis growers will be granted a temporary exemption from the Opium Act. The baseline measurement maps the current situation regarding cannabis use – the toleration policy for the sale of cannabis in coffeeshops[15] and illegal soft drug trade – in ten intervention and ten comparison municipalities before the start of the experiment.[16] The field research for the baseline measurement was largely conducted between September and December 2022. This sets the foundation for follow-up measurements that will monitor developments in both research groups. In addition to the baseline measurement, this report presents the policy theory of the 'Controlled Cannabis Supply Chain Experiment'. The research was requested by the Dutch Ministries of Justice and Security, and Health, Welfare and Sport and conducted by Breuer&Intraval, RAND Europe and the Trimbos Institute, commissioned by the Research and Data Centre (WODC).

Research methods

The study uses a quasi-experimental evaluation design. The two research groups are monitored and compared to the baseline measurement throughout the experiment. Before the baseline measurement, the 'theory of change' was reconstructed to clarify the intended effect of the intervention. Data were then collected in the intervention and comparison municipalities, using various research techniques. The data collection includes 31 interviews with 130 stakeholders[17]; 1,252 counts of coffeeshop visitors at 142 coffeeshops; 922 visitor surveys at 138 coffeeshops; 125 menus in 125 coffeeshops; 437 survey responses from people who live and/or work in the

14 The ten intervention municipalities are Almere, Arnhem, Breda, Groningen, Heerlen, Hellevoetsluis, Maastricht, Nijmegen, Tilburg and Zaanstad.

15 A coffeeshop in the Dutch context refers to a tolerated cannabis retail location.

16 The ten comparison municipalities are Enschede, Haarlem, Helmond, Leeuwarden, Leiden, Lelystad, Roermond, Tiel, Utrecht and Zutphen.

17 They include municipal departments (public order and safety, social domain, supervision and enforcement, licensing, communication, and research), police (chiefs, coordinators, operational experts, and neighbourhood police officers), Public Prosecution Service (OM), addiction services, youth work, welfare work, tax authorities, Regional Public Health Services (GGD) and coffeeshop associations.

neighbourhood of 146 coffeeshops; 52 short interviews with owners and/or employees of 45 coffeeshops; and a long-term online survey among people who buy cannabis on the illegal market. Finally, police data on registered incidents and crimes related to soft and/or hard drugs in all Dutch municipalities were collected and analysed.[18]

The policy theory

The primary objective of the experiment is to test the feasibility of realising a controlled supply chain, within which growers can produce and supply quality-controlled cannabis to the coffeeshops. When this controlled supply chain is created, it is important that growers, distributors and coffeeshops can operate with an economically sound business model, with manageable costs that can compete with non-regulated variants. This would require, among other things, a diverse range of hash and weed varieties that can be offered at a competitive price.

In addition, the experiment aims to examine the effects of regulating the coffeeshop supply chain on public health, crime, public order, security and nuisance. The experiment aims for coffeeshop visitors to experience less health-related harm from consumption of quality-controlled cannabis, which might be achieved by the absence of pesticides or moulds. Regulations on packaging and education aim to reduce health-related damage and reduce problematic use. The experiment also seeks to regulate the illegal 'backdoor' for coffeeshops in intervention municipalities, allowing them to stock their supply of cannabis legally from licensed growers without having to depend on the illegal market.

One of the conditions for achieving these objectives is that growers and distributors take appropriate security measures to maintain a closed supply chain. Moreover, there must be sufficient capacity among supervisory bodies – such as the Inspectorate of Justice and Security, the Netherlands Food and Consumer Product Safety Authority, municipalities, and police – to effectively enforce various aspects of the controlled supply chain.

The local situation in the research municipalities

At the baseline measurement, all intervention and comparison municipalities have implemented a so-called 'maximum policy', whereby the total number of coffeeshops within the municipal boundaries may not exceed a set maximum.[19] All municipalities have also adopted the so-called AHOJG criteria and a maximum trade quantity in their policies.[20] In 17 of the 20 municipalities, the Resident criterion (I-criterion) is also included in the policies.[21] Five municipalities actively enforce the I-criterion, which excludes

18 The Opium Act distinguishes between soft and hard drugs. List I includes substances classified as hard drugs, such as heroin, cocaine, amphetamine, ecstasy and GHB. List II includes substances classified as soft drugs, such as cannabis products, sleeping pills and sedatives.

19 Municipalities with a maximum policy have included in their coffeeshop policy the maximum number of coffeeshops that can be established in the municipality ('the set maximum').

20 The sale of cannabis products in coffeeshops is subject to a policy of tolerance in the Netherlands. This means that neither the police nor the judiciary will take any (legal) action against coffeeshops as long as they have a licence from the municipality, and they comply with the national (*AHOJG*) and any other locally established criteria. The *AHOJG* criteria include no **A**dvertising, no **H**ard drugs, no **N**uisance, no sale to - and access to the coffeeshop for – minors (**J**), and no sale of large quantities (**G**, maximum five grams per transaction). Also, the trading stock must not exceed 500 grams.

21 The I-criterion states that only residents of the Netherlands have access to the coffeeshop and that soft drugs can only be sold to them.

non-Dutch residents from entering the coffeeshops: three intervention municipalities and two comparison municipalities.

Stakeholders have a predominantly positive perception of the preparation and implementation of the 'Controlled Cannabis Supply Chain Experiment'. In interviews conducted in the autumn of 2021, they indicated that they consider the experiment as a potential solution to the so-called 'backdoor problem' and expect positive effects on public health.[22] In particular, the successful collaboration that was established between different disciplines and external parties is considered a positive aspect. Nevertheless, some practical bottlenecks, enforcement issues and uncertainties about the experiment are perceived as delaying and are impeding the acceptance of the experiment.

Stakeholders in the research municipalities believe the success of the experiment to be dependent on the quality, diversity, and price of the prospective regulated supply. The consensus is that healthy competition between coffeeshops is essential to keep consumers loyal to the regulated supply and prevent an influx to the illegal market. Several risks of the experiment were identified in the interviews, including an increasing normalisation of cannabis consumption, a possible increase in illicit street trade in case of insufficient quality or excessive prices, police capacity problems, an increased risk of robberies of coffeeshops, and the increasing difficulty of detection of illegal production and distribution after implementing the controlled coffeeshop supply chain.

The supply in the coffeeshops

The menus of 125 coffeeshops were analysed. A total of 4,811 items were identified, representing an average of 24.4 different products per coffeeshop. All 125 coffeeshops offered cannabis, with an average of 10.8 unique product names in the intervention municipalities and 12.6 in the comparison municipalities. The average price per gram of weed was €11.55 in intervention and €11.23 in comparison municipalities.

Hash was available in 123 out of 125 coffeeshops, with an average of 5.6 unique product names in intervention and 5.7 in comparison municipalities. This refers mainly to hashish from abroad. Overall, there were more cannabis products than hashish products on the menus. The average price per gram of cannabis was slightly higher than that of hashish, in both intervention and comparison municipalities.

Pre-rolled joints were sold in 115 of the 125 coffeeshops. In 40% of these coffeeshops, joints without tobacco were also offered. The average number of unique product names for joints on the menus was 7.3 in intervention and 6.3 in comparison municipalities. The average price per joint with tobacco was €5.01 in intervention and €4.75 in comparison municipalities, and a joint without tobacco was €5.63 and €5.82, respectively.

Furthermore, 39% of the coffeeshops offered edibles,[23] with an average price per unit of €9.77 in intervention and €9.07 in comparison municipalities. In addition, 28% of the coffeeshops sold CBD cannabis or hash, with an average price per gram of €5.70

22 The term "backdoor problem" is used for the issues associated with the coffeeshop policy in the Netherlands. The government tolerates the sale of cannabis by coffeeshops to consumers (through the 'front door') under strict conditions. This means that there is no criminal penalty for selling weed and hash. However, the production and supply of cannabis to coffeeshops (through the backdoor) is not tolerated and is illegal.

23 Edible products that contain cannabis and are not sold as concentrates, oils or supplements.

in intervention and €7.02 in comparison municipalities. No significant differences were found between intervention and comparison municipalities in terms of average prices or the number of cannabis types on menus.

Characteristics, buying patterns and consumption of coffeeshop visitors

An average of approximately 560 people visit the coffeeshops in intervention municipalities daily, and 450 in comparison municipalities. Surveys among coffeeshop visitors showed that the vast majority bought cannabis (77% in municipalities and 78% in comparison municipalities respectively), while 17% and 18% respectively of the coffeeshop visitors bought hashish. The main reasons for purchases were similar in both research groups: the convenient location of the coffeeshop, the good atmosphere, and the high-quality cannabis on offer.

87% of coffeeshop visitors in intervention and 89% in comparison municipalities were satisfied with the purchased cannabis. Their satisfaction was mainly attributed to the high quality, desired effects, taste and/or smell and consistent quality, intensity and/or quantity of the cannabis.

Roughly 73% of respondents used hashish or weed for more than 20 days in the past 30 days. No relevant differences were found between respondents in intervention and comparison municipalities. Weed proved more popular than hashish: 58% of the respondents in intervention and 64% in comparison municipalities consumed weed only. A large majority of the respondents in both research groups (93%) reported using cannabis in a joint with tobacco, with an average of 3 joints per day.

Approximately 60% of the respondents in both the intervention and comparison municipalities also used other substances, primarily alcohol and/or tobacco. 61% of respondents in intervention municipalities reported never using cannabis for medicinal purposes without a doctor's prescription, compared to 56% in comparison municipalities. However, the use of cannabis for medicinal purposes with a doctor's prescription was limited, with less than 1% in both research groups. More than three-quarters of the respondents (76% in intervention and 80% in comparison municipalities) perceive their health to be 'good' to 'very good'.

In both intervention and comparison municipalities, approximately seven in ten respondents had a high risk of moderate or severe cannabis use disorder, as determined by a score of 5 or higher on the CAST questionnaire.[24] Respondents with a score of 8 or higher (severe disorder) were found to use more frequently and consume more joints at a time than respondents with a lower CAST score. We note that frequent users are overrepresented in the sample of respondents recruited from coffeeshops. Therefore, the percentage of heavy users in the sample population may be higher than the share of heavy cannabis users in the general population.

Approximately one in ten respondents (12% in intervention and 10% in comparison municipalities) reported they had fell unwell or had an accident during or due to cannabis use in the past 12 months. In most cases, this involved nausea or an anxiety or panic attack. A large majority of the respondents (93%) said they had not sought help to stop or cut down on their cannabis or hashish consumption in the past 30 days.

A small number of coffeeshop visitors surveyed (36 out of 922 respondents) had

24 Risky cannabis use was measured using the CAST (Cannabis Abuse Screening Test). This questionnaire consists of six items asking about cannabis use in the past 12 months.

bought cannabis or hashish outside the coffeeshop in the past month, mainly because of good value for money. About one in ten respondents (9%) who had bought cannabis outside the coffeeshop reported that drugs had been offered to them in the vicinity of the coffeeshop in the past 30 days. About half of the cases involved cannabis and/or hashish.

Quality of life near the coffeeshops

Overall, people who live and work in the vicinity of the coffeeshops are satisfied with their living and working environment. Respectively 85% of the respondents in intervention and 93% in comparison municipalities are (very) satisfied with living or working in the neighbourhood, with an average rating of 7.7 in intervention and 7.9 in comparison municipalities.

More than half of the people who live and work in the neighbourhood indicate that they are aware of incidents in the past six months that might have caused any disturbances. These incidents mainly concerned traffic problems, noise and loitering. Of those who have reported incidents, about two-thirds experienced nuisance themselves (65% in intervention and 62% in comparison municipalities). In general, they do not link the perceived nuisance to the presence of a coffeeshop in the neighbourhood.

22% of the residents surveyed in intervention municipalities and 12% in comparison municipalities had reported nuisance caused by (hard) drugs or alcohol in the previous six months. Despite these reports, people who live and work in the neighbourhood generally feel safe in their neighbourhood: the respondents rated safety an average of 7.1 in intervention and 7.5 in comparison municipalities.

Police registration details

Police data show similar trends in registered incidents related to alcohol and/or drug use (MK E38)[25] between January 2019 and May 2023, with a peak in the summer months. The number of registered incidents and crimes related to the possession (F41), trafficking (F43) and manufacturing (F45) of soft drugs shows a slightly decreasing trend in both research groups. The number of incidents in the intervention municipalities is structurally higher than in the comparison municipalities. Similar patterns are found for incidents and crimes related to possession (F40), trafficking (F42) and manufacturing (F44) of hard drugs, with monthly reports remaining constant between January 2019 and May 2023. When corrected for the population, both the number of incidents related to alcohol and/or drugs and the number of incidents and/or reports related to soft drugs and hard drugs are found to be structurally higher in the intervention and comparison municipalities than in other Dutch municipalities not included in the research groups.

The illegal market

Price and value for money are the main reasons for purchasing cannabis outside of coffeeshops. Furthermore, the ability to buy larger quantities and the relatively quick and easy service of a delivery service play a role. Delivery services and so-called mobile phone dealers are the most frequently used methods for purchases outside of coffeeshops. In intervention municipalities, more purchases are done through friends than in comparison municipalities.

More than half of the purchases involved cannabis only, while about one-fifth involved only hashish and one-fifth involved both cannabis and hashish, with slight variations

25 In the context of the Opium Act and the registration of related incidents and crimes, the police use social classes ('MKs') in the computer system. These MKs serve as categories by which different types of incidents can be classified and recorded.

between intervention and comparison municipalities. Respondents predominantly rated the illegally purchased cannabis as 'good' or 'very good' on criteria such as value for money, effects, and smell and/or taste, in both intervention and comparison municipalities.

Although there is no purchase limit outside of coffeeshops, most transactions involve quantities of less than 10 grams. The average price per gram was just below €7 for cannabis and slightly above €6 for hashish in both intervention and comparison municipalities. Dealers give significant quantity discounts[26]: the average price for purchases up to 5 grams is €8 per gram and for purchases above 50 grams is €4 per gram, for both cannabis and hashish in both research groups.

In sum

This baseline measurement outlines the state of affairs in the municipalities participating in the experiment concerning coffeeshops, their visitors and the illicit cannabis market in the autumn of 2022. The situation in the intervention municipalities is similar to that in the comparison municipalities. The baseline appears to be a good starting point to monitor the developments, opportunities and risks throughout the experiment. In follow-up measurements, developments in each research group will be compared to the baseline measurement.

The baseline measurement illustrates that under the current tolerance policy, coffeeshop visitors are generally satisfied with the supply, price, and user experience of illegally produced cannabis sold by coffeeshops. The decision to buy hashish or cannabis in a particular coffeeshop is mainly impacted by the location and atmosphere of the coffeeshop, as well as the quality of the cannabis on offer. The study further shows that people who live and work near the coffeeshop experience little nuisance caused by the coffeeshop and/or its visitors. Nevertheless, the baseline measurement also reveals considerable disadvantages of the status quo. Frequent coffeeshop visitors, often heavy users, are at high risk of moderate or severe disorders due to cannabis consumption. In addition, there is a risk of purchasing contaminated cannabis, for instance, due to moulds or pesticides, on the illicit market.

The primary objective of the experiment is to test whether and how which growers can produce and supply quality-controlled cannabis to the coffeeshops. The study aims to assess the effects on public health, crime, public order, safety and nuisance. The feasibility of the controlled supply chain will depend on: sufficient supply, a variety of products, a viable business model, the efforts of inspection and enforcement, and the ability of growers, distributors, and coffeeshops to operate in this context. Regulated cannabis must be able to compete in terms of quality, variety, and price with the supply in coffeeshops in the municipalities that do not take part in the experiment and the illicit market.

Nevertheless, the potential risks of the controlled cannabis supply chain should not be underestimated. Normalisation of cannabis consumption, increased cannabis consumption, and the persistent attractive alternative of the illicit market may pose challenges. The increasing difficulty of detecting illegal production and distribution after the implementation of the controlled coffeeshop supply chain requires attention as well. These factors are therefore considered in this study and further monitoring of the experiment.

26 Quantity discount is a form of price reduction based on the quantity of products or services purchased. Generally, the larger the quantity purchased, the higher the discount.

1 Inleiding

In deze rapportage worden de gehanteerde methoden en resultaten van de nulmeting voor het onderzoek naar 'Experiment gesloten coffeeshopketen' (hierna: het experiment) beschreven. De nulmeting stelt, nog voor de start van het experiment, de stand van zaken vast op het gebied van het cannabisgebruik, de (gedoogde) verkoop van cannabis vanuit coffeeshops en de illegale verkoop van softdrugs in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten. De nulmeting heeft betrekking op tien interventiegemeenten, waar legaal geteelde cannabis wordt geïntroduceerd, en tien vergelijkingsgemeenten, waar het reguliere aanbod blijft gelden. De interventiegemeenten zijn onderdeel van het experiment, de vergelijkingsgemeenten nemen als controlegroep aan het onderzoek deel.

De nulmeting is de eerste stap in het evalueren van het experiment. In de nulmeting worden om die reden de doelstellingen van het experiment geïnventariseerd en wordt theoretisch in kaart gebracht hoe, waarom en waardoor de initiatiefnemers verwachten dat het experiment deze doelen zal behalen. Na de start van het experiment worden vervolgmetingen verricht, waarmee de ontwikkelingen in de twee onderscheiden onderzoeksgroepen worden gemonitord. Door de resultaten van de vervolgmetingen te vergelijken met die van de nulmeting, kunnen conclusies worden getrokken over de gevolgen van het experiment wat betreft de drie onderzochte thema's. De thema's die centraal staan in deze nulmeting zijn 1) het aanbod en het gebruik van cannabis, 2) de daaraan gerelateerde overlast en criminaliteit, en 3) de aan cannabisgebruik en -beleid gerelateerde volksgezondheid.

Deze nulmeting is uitgevoerd en gerapporteerd door Breuer&Intraval, RAND Europe en het Trimbos-instituut in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC).

1.1. Het Nederlandse drugs- en coffeeshopbeleid

In de in 1995 verschenen Drugsnota 'Het Nederlands drugsbeleid; continuïteit en verandering' wordt de centrale doelstelling van het Nederlandse drugsbeleid benoemd. Deze luidt: 'het voorkomen dan wel beperken van

de risico's van druggebruik voor het individu, zijn directe omgeving en de samenleving' (Ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Justitie en Veiligheid, en Binnenlandse Zaken, 1995). Dit betekent dat zowel landelijk als lokaal wordt beoogd dat:

- de markt voor softdrugs van de markt voor harddrugs gescheiden blijft;
- overlast en verstoring van de openbare orde zoveel mogelijk worden beperkt en beheersbaar blijven;
- gezondheidsrisico's, met name voor jongeren, door middel van preventie en voorlichting zoveel mogelijk worden beperkt.

Eind 2022 hebben 102 van de 345 Nederlandse gemeenten in totaal 565 gedoogde verkooppunten van cannabis (Mennes et al., 2023b). Voor de verkoop van cannabisproducten via deze coffeeshops wordt in Nederland een gedoogbeleid gevoerd. Dit houdt in dat niet wordt opgetreden tegen coffeeshops die een gedoogvergunning of verklaring van de gemeente hebben, zolang zij zich aan de landelijke en lokaal vastgestelde criteria houden. De landelijke AHOJG-criteria luiden als volgt:

- geen Affichering: geen reclame anders dan een summiere aanduiding op de betreffende lokaliteit;
- geen Harddrugs: geen harddrugs mogen voorhanden zijn en/of verkocht worden;
- geen Overlast: geen parkeeroverlast rond de coffeeshop, geluidshinder, vervuiling en/of voor of nabij de coffeeshop rondhangende klanten;
- geen verkoop aan Jeugdigen en geen toegang aan jeugdigen tot een coffeeshop, waarbij is gekozen voor een strikte handhaving van de leeftijdsgrens van 18 jaar; en
- geen verkoop van Grote hoeveelheden per transactie: alleen hoeveelheden voor eigen gebruik (maximaal vijf gram) mogen in een coffeeshop op eenzelfde dag aan eenzelfde koper worden verkocht.

Naast de AHOJG-criteria geeft het College van procureurs-generaal aan dat een coffeeshop een alcoholvrije horecagelegenheid is en dat in het lokale driehoeksoverleg de maximale handelsvoorraad van coffeeshops kan worden vastgesteld. De handelsvoorraad mag niet meer dan 500 gram zijn. Lokaal kunnen aanvullende criteria voor het coffeeshopbeleid worden vastgesteld. Daarnaast is in 2013 het Ingezetenencriterium (I-criterium) toegevoegd, dat stelt dat alleen ingezetenen van Nederland toegang hebben tot de coffeeshop en dat softdrugs uitsluitend aan ingezetenen van Nederland mogen worden verkocht.[27]

1.2. 'Experiment gesloten coffeeshopketen'

Lokale besturen uiten al jarenlang steeds meer kritiek op de inrichting van het Nederlandse systeem ten aanzien van softdrugs. Het huidige gedoogbeleid zou een effectieve aanpak van de problematiek rond coffeeshops in de weg staan (Bestuurlijke werkgroep modernisering cannabisbeleid, 2015). Het idee om te experimenteren met het gereguleerd telen en aanleveren van cannabis aan coffeeshops krijgt steeds meer momentum. In het regeerakkoord van kabinet-Rutte III wordt wet- en regelgeving ten behoeve van een experiment met het gedoogd telen van cannabis voor recreatief gebruik aangekondigd (Regeerakkoord, 2017).

27 Het I-criterium wordt in de praktijk niet in alle gemeenten gehandhaafd, waardoor niet-ingezetenen in deze gemeenten toegang hebben tot de coffeeshops.

Tijdens het experiment mogen coffeeshops, op basis van nieuwe wet- en regelgeving, in tien deelnemende gemeenten gereguleerde, op kwaliteit gecontroleerde cannabis verkopen, geproduceerd door maximaal tien geselecteerde telers. Het experiment bestaat uit vijf fasen die de geleidelijke overgang van de huidige situatie naar het experiment, en andersom, regelen. Het gaat om een voorbereidingsfase, aanloopfase, overgangsfase, experimenteerfase en een eventuele afbouwfase. Kader 1.1 geeft door middel van een tijdlijn de aanleiding, het ontstaan en de belangrijkste ontwikkelingen van het experiment weer. De tijdlijn en relevante beleidsdocumenten zijn ook te raadplegen via de website[28] van de Rijksoverheid. In opdracht van het WODC wordt momenteel eveneens een procesevaluatie uitgevoerd die de periode tot aan de start van het experiment omvat. Deze evaluatie zal naar verwachting medio 2024 worden afgerond.

Kader 1.1 Tijdlijn 'Experiment gesloten coffeeshopketen'

November 2015 • Het rapport 'Het failliet van het gedogen' verschijnt. In dit rapport pleit de bestuurlijke werkgroep cannabisbeleid voor een vernieuwd softdrugsbeleid. Het huidige gedoogbeleid zou een effectieve aanpak van de problematiek rond coffeeshops in de weg staan. De werkgroep meent dat het huidige beleid onvoldoende mogelijkheden biedt om de volksgezondheid te beschermen. Ook overlast en onveiligheid als gevolg van de cannabisproductie en -handel en de daarbij betrokken georganiseerde criminaliteit worden in het rapport als problemen benoemd. Een cannabiswet met strikte regels voor zowel de verkoop als productie van cannabis zou noodzakelijk zijn om tot een oplossing voor deze problemen te komen.

September 2016 • Tweede Kamerlid Bergkamp (D66) dient een wetsvoorstel in met betrekking tot het wettelijk gedogen van de teelt en verkoop van cannabis via een 'gesloten coffeeshopketen'. De kern van het wetsvoorstel is dat het – door enkele aanpassingen van de Opiumwet – mogelijk wordt voor bedrijfsmatige telers van cannabis om een ontheffing van de Opiumwet te krijgen van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, mits zij zich aan bepaalde voorwaarden houden. Bergkamp tracht met het wetsvoorstel een oplossing te bieden voor vermeende gezondheidsrisico's en problemen in de openbare orde die zich zouden voordoen rondom de teelt van cannabis en de levering daarvan aan coffeeshops, de zogenoemde achterdeurproblematiek.

Oktober 2017 • In het gepresenteerde regeerakkoord van kabinet-Rutte III wordt opgemerkt dat wet- en regelgeving komt ten behoeve van uniforme experimenten met het gedoogd telen van cannabis voor recreatief gebruik. Het experiment moet duidelijk maken of het mogelijk is om coffeeshops in een gesloten coffeeshopketen gereguleerd te voorzien van op kwaliteit gecontroleerde cannabis, en wat de effecten daarvan zijn op de openbare orde en volksgezondheid.

Maart 2018 • Een adviescommissie wordt ingesteld onder voorzitterschap van prof. dr. A. Knottnerus. Deze commissie adviseert op verzoek van de minister van Justitie en Veiligheid en

28 Zie: rijksoverheid.nl (2023) Tijdlijn experiment gesloten coffeeshopketen. Geraadpleegd 14 februari 2024 van: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/experiment-gesloten-coffeeshopketen-wietexperiment/tijdlijn-experiment-gesloten-coffeeshopketen

de minister voor Medische Zorg en Sport over de inrichting van het experiment. Ook brengt de commissie advies uit over de voorwaarden waaraan het beoogde experiment moet voldoen.

Juni 2018 • Het eerste advies van de adviescommissie wordt gepresenteerd. De commissie concludeert dat het experiment met een 'gesloten cannabisketen' nuttig en haalbaar is. Wel stelt de uitvoering ervan hoge eisen aan teelt, distributie, verkoop, preventie en toezicht. Daarom moeten duidelijke voorwaarden ten aanzien van kwaliteit, veiligheid en integriteit worden gesteld aan de ketenpartners. Daarnaast zijn een gedegen procesevaluatie en vergelijkend effectonderzoek nodig.

Januari 2019 • Het wetsvoorstel 'Wet experiment gesloten coffeeshopketen' wordt door de Tweede Kamer aangenomen.

April 2019 • Het ontwerpbesluit voor de inrichting van het experiment wordt gepubliceerd. In een brochure zijn de regels voor deelname aan het experiment, onder meer voor gemeenten, op een rij gezet. Gemeenten konden tot 10 juni 2019 belangstelling voor deelname aan het experiment kenbaar maken.

Augustus 2019 • Het tweede advies van de commissie Knottnerus verschijnt, ditmaal over de deelnemende gemeenten. Tien gemeenten worden genomineerd om deel uit te maken van het experiment, de zogenoemde interventiegemeenten.

November 2019 • Een meerderheid van de Eerste Kamer stemt vóór het wetsvoorstel. Daarmee wordt een belangrijke stap gezet om het experiment mogelijk te maken. Het wordt bekend dat aspirant-telers die willen deelnemen aan het experiment, vanaf 1 juli 2020 een aanvraag kunnen indienen.

Juli 2020 • 147 aspirant-telers dienen een aanvraag in voor het telen van hennep voor coffeeshops in het kader van het experiment. De aanvragen worden getoetst op volledigheid en inhoudelijk beoordeeld. In deze maand wordt ook bekend dat een onderzoeksconsortium, bestaande uit Breuer&Intraval, RAND Europe en het Trimbos-instituut, in opdracht van het WODC een meerjarig onderzoek zal uitvoeren naar het experiment. Het onderzoek dient in kaart te brengen in hoeverre en op welke wijze het mogelijk is om een 'gesloten keten' te creëren. Ook dient het onderzoek duidelijk te maken welke eventuele effecten deze 'gesloten keten' heeft op ontwikkelingen op het gebied van openbare orde, veiligheid en volksgezondheid. Inmiddels is in 2021 een voormeting verricht en in 2022 een nulmeting. De eerste vervolgmeting zal na de start van de experimenteerfase plaatsvinden.

December 2020 • Een loting vindt plaats om te bepalen welke aspirant-telers die een aanvraag hebben ingediend en door de selectie zijn gekomen, aan het experiment mogen deelnemen. De tien aspirant-telers die worden ingeloot, dienen een integriteitsonderzoek te doorlopen.

Mei 2021 • De eerste telers worden aangewezen. Zij kunnen aan de slag met het inrichten van hun teeltlocatie en het opstarten van de productie van hennep en/of hasjiesj. Ook de deelnemende gemeenten, coffeeshophouders en toezichthouders kunnen starten met de voorbereidingen.

December 2021 • In het gepresenteerde coalitieakkoord van kabinet-Rutte IV wordt opgemerkt dat het experiment op basis van de Wet 'Experiment gesloten coffeeshopketen' wordt voortgezet en uitgebreid met een grote stad.

Maart 2022 • In een brief aan de Kamer over de voortgang met betrekking tot het experiment geven de verantwoordelijke ministers aan dat inmiddels acht telers zijn aangewezen. De verwachting is dat het aanwijzen van de negende en tiende teler snel zal volgen.

December 2022 • In een Kamerbrief wordt aangekondigd dat de tiende teler is aangewezen.

Maart 2023 • In een Kamerbrief wordt gemeld dat in twee deelnemende gemeenten, Tilburg en Breda, al eerder dan de overgangsfase op kleine schaal kan worden gestart met de levering van gereguleerde cannabis. In deze aanloopfase kan alvast op kleine schaal ervaring worden opgedaan met de keten en alle processen en systemen. De aanloopfase eindigt op het moment dat de overgangsfase start in alle deelnemende gemeenten, naar verwachting in het eerste kwartaal van 2024. Daarnaast wordt bekend dat de driehoek van Gemeente Amsterdam heeft ingestemd met deelname van een stadsdeel aan het experiment.

September 2023 • Op 15 september wordt in een Kamerbrief aangekondigd dat alle telers die klaar zijn voor levering en dat alle coffeeshops in Tilburg en Breda mogen deelnemen aan de aanloopfase, mits ze voldoen aan de gestelde eisen, waaronder criteria voor de kwaliteit van de cannabis en de geslotenheid van de keten. Coffeeshops in deze gemeenten zijn niet verplicht om legaal geteelde cannabis in te kopen; ze mogen de gedoogde producten blijven verkopen volgens de voorwaarden van het gedoogbeleid. De aanloopfase start op 15 december 2023. De Kamerbrief vermeldt dat de overgangsfase in ieder geval niet eerder start dan het eind van het eerste kwartaal van 2024 en dat de ministers zich buigen over de deelname van Amsterdam met stadsdeel Oost.

December 2023 • De aanloopfase start op 15 december 2023.

1.3. Internationale ontwikkelingen

Decennialang bevond Nederland zich met het gedoogbeleid in een unieke positie. Sinds 2012 zijn elders in de wereld nieuwe ontwikkelingen op het gebied van regulering van cannabis, met name in Noord- en Latijns-Amerika (Kilmer & Pacula, 2017). In 2012 namen kiezers in de Amerikaanse staten Colorado en Washington *ballot initiatives* aan, die het verbod op de verkoop van cannabis opheffen en commerciële for-profitorganisaties toelaten cannabis te kweken en distribueren. Sindsdien hebben 22 andere staten en rechtsgebieden soortgelijke stappen genomen, waarbij in de meeste gevallen naast de verkoop van cannabis in commerciële verkooppunten ook thuisteelt is toegestaan. Eind 2013 werd Uruguay het eerste land dat de productie en distributie van cannabis legaliseerde (Queirolo, 2020). In plaats van het introduceren van commerciële partijen voor de productie en distributie van cannabis, koos Uruguay voor een middenweg (Cerdá & Kilmer, 2017). Drie modellen voor de regulering van de teelt, distributie en verkoop van cannabis werden toegestaan: thuisteelt, Cannabis Social Clubs (CSCs)[29] en verkoop bij apotheken.

29 Cannabis Social Clubs zijn non-profitverenigingen die typisch worden gerund door cannabisgebruikers, die cannabis alleen voor leden produceren en distribueren. Dit type leveringsmodel heeft een historische aanwezigheid in Europa gehad (met name in Spanje sinds het eind van de jaren '90), maar is over het algemeen ongereguleerd gebleven. Uruguay was het eerste land dat een wettelijk kader voor Cannabis Social Clubs introduceerde, en recentelijk volgde Malta. Zie bijvoorbeeld Pardal (2022) of Pardal et al. (2019).

In 2018 legaliseerde ook Canada de niet-medische productie en distributie van cannabis. Legalisatie werd op federaal niveau ingevoerd, maar provincies en territoria hebben ook op sommige gebieden verantwoordelijkheden (Fischer et al., 2020). Onder de federale wetgeving is thuisteelt van cannabis toegestaan en is een systeem van vergunde productie van cannabis – gecontroleerd door de federale overheid – geïntroduceerd. Distributie en verkoop van cannabis worden gereguleerd op het niveau van de provincies en territoria, en in het hele land zijn verschillende detailhandelsmodellen te vinden, van alleen privaat en alleen door de overheid gerund, tot hybride modellen (Wadsworth et al., 2023).

De ontwikkelingen in cannabisbeleid zijn niet beperkt gebleven tot Noord- en Latijns-Amerika. Ook in Europa wordt al enkele jaren gedebatteerd over hervormingen. In 2021 werd Malta de eerste lidstaat van de Europese Unie die de legale teelt van cannabis toestaat. De Maltese wetgeving voorziet in de invoering van thuisteelt en non-profitcannabisclubs. Hoewel er nog geen cannabisclubs actief zijn, is het vergunningsproces in gang gezet. Ten slotte heeft Luxemburg – ten tijde van deze rapportage het meest recent – zijn cannabisbeleid hervormd, waarbij ook thuisteelt van cannabis is toegestaan. Deze wijziging is in de zomer van 2023 ingegaan.

Naast de reeds goedgekeurde regulerende benaderingen zoals hierboven beschreven, spelen momenteel andere opmerkelijke experimenten en cannabisbeleidsplannen in Europa. Duitsland is op het moment van schrijven in een vergevorderd stadium van de voorbereiding van een nieuw wettelijk kader dat thuisteelt en een variant van CSC's zal introduceren. Dit zou de eerste stap ('eerste pijler') zijn van een gefaseerde en meer omvattende hervorming van het cannabisbeleid in Duitsland. Ook Tsjechië heeft plannen aangekondigd voor hervorming van cannabiswetten, hoewel meer details nog niet bekend zijn.

In Zwitserland heeft een wijziging van de federale Opiumwet vanaf mei 2021 pilotexperimenten mogelijk gemaakt, waarbij cannabis voor niet-medische doeleinden onder bepaalde voorwaarden kan worden verstrekt. Deze experimenten zijn bedoeld om toekomstige wettelijke regelingen voor cannabis in Zwitserland te informeren. De situatie in Zwitserland is enigszins vergelijkbaar met Nederland. Net als in Zwitserland wordt in Nederland op beperkte schaal geëxperimenteerd met legale productie en distributie van cannabis, om in een vroeg stadium onderzoeksgegevens te verzamelen over de mogelijke effecten van wijzigingen in het cannabisbeleid.

In opdracht van het WODC wordt op dit moment ook een onderzoek naar de internationale ontwikkelingen in het cannabisbeleid uitgevoerd, dat naar verwachting medio 2024 zal worden afgerond.

1.4. Begeleidend onderzoek

Het 'Experiment gesloten coffeeshopketen' wordt begeleid door een onafhankelijk evaluatie- en monitoronderzoek. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door een onderzoeksconsortium bestaande uit Breuer&Intraval, RAND Europe en Trimbos-instituut. Het onderzoek dient in kaart te brengen in hoeverre en op welke wijze het mogelijk is een 'gesloten keten' te creëren, waarbij uitsluitend op kwaliteit gecontroleerde cannabis, zonder inmenging van criminelen, aan coffeeshops wordt geleverd. Ook dient het onderzoek duidelijk te maken welke eventuele effecten deze 'gesloten keten' heeft op ontwikkelingen op het gebied van openbare orde, veiligheid en volksgezondheid.

Het onderzoek wordt uitgevoerd in tien geselecteerde interventiegemeenten (de experimentele groep): Almere, Arnhem, Breda, Groningen, Heerlen, Hellevoetsluis,[30] Maastricht, Nijmegen, Tilburg en Zaanstad. In deze gemeenten zal de gesloten coffeeshopketen op termijn zijn intrede doen en zal worden geëxperimenteerd met de verkoop van legaal geteelde en op kwaliteit gecontroleerde cannabis. Het onderzoeksteam heeft eveneens tien vergelijkingsgemeenten (de controlegroep) geselecteerd, waarbij op groepsniveau gestreefd is naar zoveel mogelijk overeenkomst met de tien interventiegemeenten. De vergelijkingsgemeenten zijn Enschede, Haarlem, Helmond, Leeuwarden, Leiden, Lelystad, Roermond, Tiel, Utrecht en Zutphen. In deze gemeenten wordt het onderzoek ook uitgevoerd, maar blijft de huidige gedoogsituatie gehandhaafd; de interventie wordt niet geïmplementeerd.

Het onderzoek bestaat uit vier fasen:

1. Een voormeting, voorafgaand aan de nulmeting waarmee de huidige stand van zaken op het gebied van cannabis en coffeeshops wordt geïnventariseerd. Deze meting vond in 2021 plaats en was in eerste instantie als nulmeting gepland (Mennes et. al., 2023a). Door de opgetreden vertraging in de voorbereiding van het experiment en de uitbreiding van de controlegroep was deze meting echter niet als nulmeting voor het experiment te gebruiken. Daarom is de term 'voormeting' gehanteerd. Het rapport over de voormeting is beschikbaar via de website[31] van het WODC;
2. Een nulmeting, in 2022 voorafgaand aan de introductie van legaal geteelde en geleverde cannabis, waarbij enerzijds de gedachtegang achter de aanstaande beleidswijziging in kaart wordt gebracht en anderzijds data worden verzameld die dienen als baseline om de resultaten van de vervolgmetingen mee te vergelijken. Van de resultaten van de nulmeting wordt in het voorliggend rapport verslag gedaan;
3. Een vier jaar durende monitorfase, die start na de introductie van legaal geteelde en geleverde cannabis en de cijfermatige ontwikkelingen inzichtelijk dient te maken. Jaarlijks wordt een monitormeting uitgevoerd. Over elk van deze monitormetingen verschijnt een afzonderlijk rapport; en
4. Een evaluatiefase, vanaf ongeveer tweeënhalf jaar na de introductie van legaal geteelde en geleverde cannabis, waarmee uitspraken kunnen worden gedaan over hoe de cijfermatige ontwikkelingen tot stand zijn gekomen of in hoeverre de doelstellingen van experiment zijn bereikt. Over de evaluatie van het experiment verschijnt een afzonderlijk rapport.

De onderzoeksfasen dienen inzicht te bieden in de aan het experiment gerelateerde ontwikkelingen in de interventiegemeenten, waarin legaal geteelde cannabis wordt geïntroduceerd, en vergelijkingsgemeenten,

30 Per 1 januari 2023 is deze gemeente gefuseerd met de aangrenzende gemeenten Westvoorne en Brielle, resulterend in de vorming van de nieuwe gemeente Voorne aan Zee. De dataverzameling voor de nulmeting vond plaats in 2022, voorafgaand aan de fusie. Daarom worden in dit rapport de demografische gegevens en de naam van de voormalige gemeente Hellevoetsluis gebruikt. In toekomstige rapportages zal de nieuwe gemeentenaam worden gehanteerd.

31 Zie: WODC (2023) Onderzoek experiment gesloten coffeeshopketen. Geraadpleegd 14 februari 2024 van: https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3267

waar het reguliere aanbod blijft gelden. In het onderzoek zal in alle onderzoeksfasen aandacht zijn voor een groot aantal onderwerpen of invalshoeken: de teelt, de distributie, het aanbod, de samenstelling en het gebruik van cannabis, overlast in de directe omgeving van coffeeshops, de illegale verkoop van cannabisproducten, het coffeeshop- en softdrugstoerisme in gemeenten, aan cannabis gerelateerde gezondheidseffecten en de samenwerking tussen betrokken partijen.

1.5. Het voorliggend rapport

In dit rapport doen we verslag van de nulmeting. Daarvoor zijn tussen september en december 2022 in zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten onderzoeksactiviteiten uitgevoerd, waaronder in en rondom de coffeeshops. Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn diverse onderzoeksactiviteiten verricht die grofweg in drie categorieën kunnen worden ondergebracht:

1. Activiteiten die in de coffeeshops hebben plaatsgevonden, te weten een menukaartanalyse en het afnemen van enquêtes onder coffeeshopbezoekers;
2. Activiteiten die rondom de coffeeshops zijn uitgevoerd, zoals tellingen van het aantal coffeeshopbezoeken en het afnemen van enquêtes onder omwonenden van coffeeshops en mensen die in de directe omgeving van de coffeeshop werken (hierna: 'omwerkenden'); en
3. Activiteiten die op afstand – van achter het bureau – zijn verricht, zoals het inventariseren van gemeentelijk coffeeshopbeleid, het uitzetten van een longitudinale online enquête over het kopen van softdrugs op de illegale markt en het analyseren van cijfermatige systeemkennis.

De onderzoeksactiviteiten en gehanteerde methoden zullen in een afzonderlijk hoofdstuk uitgebreider worden besproken.

Voor elk van deze activiteiten worden beschrijvende resultaten gepresenteerd die de stand van zaken in en buiten de coffeeshops weergeven. De resultaten voor de interventie- en vergelijkingsgemeenten worden afzonderlijk gepresenteerd, en indien relevant vergeleken. Voor de evaluatie van het experiment is het van belang de ontwikkelingen binnen de groepen over de tijd te volgen. Als het experiment succesvol is in het behalen van de gestelde doelen, is de mate van verandering in de interventiegemeenten waarschijnlijk anders dan in de vergelijkingsgemeenten. Bovendien kunnen veranderingen die zich voordoen in de ene groep afwezig blijven in de andere, en vice versa. Het vergelijken van de verschillen tussen de groepen tijdens de nulmeting – oftewel het startpunt van de twee groepen gemeenten – is inhoudelijk minder relevant. De nulmeting is een momentopname die waarschijnlijk wordt beïnvloed door lokale contextvariabelen, zoals stedelijkheid, geografische ligging en aantal coffeeshops per gemeente. Het vergelijken van de twee onderzoeksgroepen kan weliswaar inzicht verschaffen in de lokale verschillen, maar heeft weinig meerwaarde wat betreft het in kaart brengen van de mogelijke werkzaamheid van de interventie (het experiment).

Bij het interpreteren van de resultaten wordt het principe van kruisvalidatie toegepast. Dat wil zeggen dat de resultaten van de verschillende activiteiten met elkaar worden gecombineerd en worden vergeleken binnen de onderzochte thema's. Als resultaten uit meerdere activiteiten hetzelfde concluderen binnen een thema, versterkt dit de betrouwbaarheid en validiteit van de uitspraak en zal dit ook als zodanig worden gerapporteerd. Andersom kunnen resultaten uit de ene bron iets anders

concluderen dan resultaten uit de andere. Bij tegenstrijdige conclusies uit meerdere activiteiten binnen een thema zullen hierbij kanttekeningen geplaatst worden.

1.6. Probleemstelling en onderzoeksvragen

Bij de nulmeting (T_0) is ervoor gekozen alleen de voor deze meting relevante onderzoeksvragen te behandelen. Het volledige onderzoeksontwerp kent een groot aantal onderzoeksvragen, die als geheel gericht zijn op het inzichtelijk maken van de doelstellingen van het experiment en het vervolgens door middel van data uit verschillende bronnen nagaan of het lukt om deze doelen te verwezenlijken. Niet alle vragen kunnen bij deze meting worden beantwoord. Zo kan op dit moment nog niets worden gezegd over in hoeverre en op welke wijze het mogelijk is de 'gesloten coffeeshopketen' te creëren. De onderzoeksvragen over de implementatie van het experiment en de knelpunten die daarbij worden ervaren, kunnen bij deze nulmeting wel worden behandeld.

De probleemstelling van de nulmeting luidt:

Wat is de beleidstheorie van 'Experiment gesloten coffeeshopketen'? En wat is (in de periode van september tot december 2022) de stand van zaken in de interventie- en vergelijkingsgemeenten op het gebied van (a) coffeeshops en het bijbehorende beleid, (b) het aanbod en gebruik van cannabisproducten, (c) de aan cannabis gerelateerde overlast en illegale markt en (d) volksgezondheid, voorafgaand aan de introductie van de aanlevering van legaal geteelde, op kwaliteit gecontroleerde cannabis aan coffeeshops via een gesloten keten?

Deze probleemstelling is, gezien de brede scope van het onderzoek, onder te verdelen in verscheidene onderzoeksvragen. Deze luiden als volgt:

Beleidstheorie

- Wat is de beleidstheorie van 'Experiment gesloten coffeeshopketen'?

Coffeeshops en beleid

- Welk coffeeshopbeleid voeren de interventie- en vergelijkingsgemeenten ten aanzien van coffeeshops?
- Welke interventie- en vergelijkingsgemeenten hanteren welke landelijke gedoogcriteria (AHOJG-I) en hoe worden deze gehandhaafd?

Aanbod en gebruik

- Hoeveel bezoekers trekken de coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten?
- Hoeveel cannabis kopen klanten van coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten?
- Hoe ziet het cannabisaanbod in coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten eruit?
- Hoe zijn de klanten van coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten te typeren?
- Hoeveel cannabis gebruiken klanten van coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten?
- Hoe ervaren klanten van coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten het aanbod (prijs, kwaliteit en variëteit) van cannabis in coffeeshops?

Overlast en illegale markt

- In hoeverre is sprake van cannabisgerelateerde overlast in de interventie- en vergelijkingsgemeenten?
- Wat zijn de voornaamste redenen voor cannabisgebruikers om wiet of hasj

op de niet-gedoogde, illegale markt te kopen?

- In welke transactievolumes en voor welke prijs wordt cannabis op de niet-gedoogde markt aangeschaft en hoe verhoudt dit zich tot transacties in coffeeshops?
- Hoe ervaren cannabisconsumenten het aanbod (prijs-kwaliteitverhouding en effecten) van cannabis op de illegale markt van de interventie- en vergelijkingsgemeenten?
- Wat kan worden gezegd over de wijze waarop illegale teelt en distributie van cannabis – voor de start van het experiment – plaatsvindt in de interventie- en vergelijkingsgemeenten?

Volksgezondheid

- In hoeverre is sprake van problematisch cannabisgebruik onder bezoekers van coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten?
- Hoe vaak hebben bezoekers van coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten in het afgelopen jaar gezondheidsincidenten ervaren?

Experiment gesloten coffeeshopketen

- Wat zijn de percepties over de voorbereidingen voor 'Experiment gesloten coffeeshopketen' in de interventiegemeenten? Wat gaat goed volgens betrokkenen, en wat kan beter?
- Wat zijn de verwachte kansen en risico's van (in)direct betrokkenen ten aanzien van de werking van de gesloten keten? Wat zijn volgens hen voorwaarden om de kansen te benutten en manieren om de risico's te voorkomen of tegen te gaan?

1.7. Leeswijzer

Dit onderzoeksrapport is als volgt opgebouwd. In Hoofdstuk 2 behandelen we het onderzoeksontwerp en de verrichte activiteiten. In Hoofdstuk 3 presenteren we de beleidstheorie en de doelstellingen van het experiment, en de manier waarop deze volgens de initiatiefnemers kunnen worden bereikt. Vervolgens beschrijven we de onderzoeksgemeenten en het coffeeshopbeleid dat daar geldt in Hoofdstuk 4. Ook wordt ingegaan op het verloop tot dusver van de implementatie van het experiment in de interventiegemeenten. Het aanbod in de coffeeshops wordt in Hoofdstuk 5 beschreven, alvorens in Hoofdstuk 6 aandacht te besteden aan de bezoekers van de coffeeshops. Vervolgens gaan we in Hoofdstuk 7 in op de leefbaarheid in de directe omgeving van de coffeeshops en bespreken we in Hoofdstuk 8 de situatie op de illegale markt. Het rapport wordt afgesloten met een conclusie in Hoofdstuk 9.

2 Methoden

Kernpunten van dit hoofdstuk

- Door middel van een quasi-experimenteel onderzoeksontwerp worden twee onderzoeksgroepen met elkaar vergeleken. De commissie Knottnerus heeft tien gemeenten genomineerd voor deelname aan het experiment als interventiegemeenten. De onderzoekers hebben tien vergelijkingsgemeenten geselecteerd.
- In alle onderzoeksgemeenten wordt een maximumbeleid gehanteerd. Dit betekent dat voor het aantal te vestigen coffeeshops in een gemeente een vastgesteld maximum geldt, dat niet mag worden overschreden. Alle gemeenten hebben de AHOJG-criteria en de maximale handelshoeveelheid in het beleid opgenomen, waarbij 16 gemeenten ook het I-criterium in het beleid hebben verwerkt. Eén gemeente handhaaft dit criterium met hoge prioriteit en vier gemeenten met lage prioriteit.
- We maken gebruik van een *mixed methods*-aanpak, waarbij de opbrengsten van de verschillende methoden in samenhang door middel van kruisvalidatie worden bezien. Om het experiment te kunnen evalueren, hebben we:
  - » een beleidstheorie opgesteld om het hoe en waarom van 'Experiment gesloten coffeeshopketen' in kaart te brengen, zodat het kan worden geëvalueerd;
  - » 31 (groeps)interviews met 130 (in)direct betrokkenen van het experiment gehouden;
  - » 1252 tellingen van coffeeshopbezoekers verricht;
  - » 922 enquêtes afgenomen onder bezoekers van 138 coffeeshops;
  - » in 125 coffeeshops in 19 gemeenten foto's gemaakt van de menukaarten om het aanbod van cannabisproducten in kaart te brengen;
  - » bij 437 omwonenden en/of omwerkenden van 146 coffeeshops enquêtes afgenomen;
  - » met 52 eigenaren en/of medewerkers van 45 coffeeshops een kort vraaggesprek gehouden;
  - » een online enquête uitgevoerd op basis van crowdsourcing om (meer) informatie te verkrijgen over de illegale markt; en
  - » politiegegevens over drugsgerelateerde incidenten en misdrijven in alle Nederlandse gemeenten verzameld en geanalyseerd.

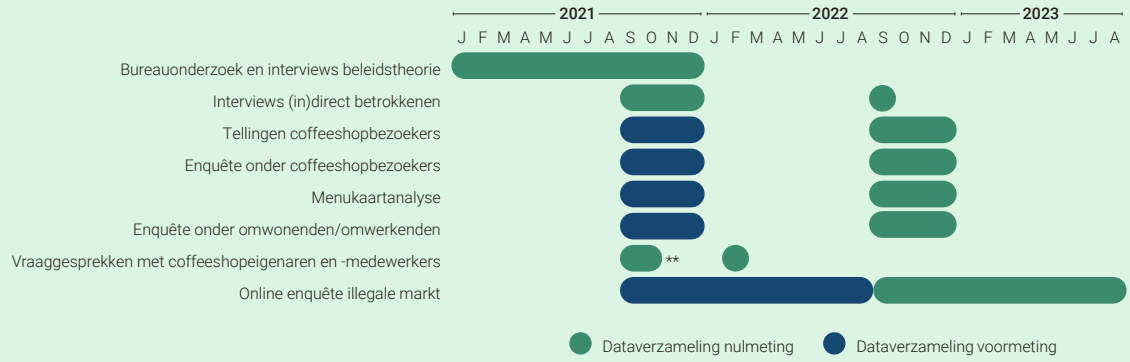
Om de ontwikkelingen na de introductie van de gesloten coffeeshopketen te kunnen volgen en duiden, wordt gebruik gemaakt van een experimenteel design waarin twee onderzoeksgroepen met elkaar worden vergeleken. Voor het experiment is dit op gemeenteniveau georganiseerd.

In dit hoofdstuk beschrijven we het design en de karakteristieken van de deelnemende gemeenten, en de manier waarop deze eigenschappen een rol hebben gespeeld bij de selectie van de vergelijkingsgemeenten (Paragraaf 1 en 2). Vervolgens besteden we aandacht aan de methoden en onderzoeksactiviteiten die we voor dit onderzoek hebben toegepast. Allereerst is een beleidstheorie opgesteld (Paragraaf 3) en zijn interviews afgenomen met stakeholders (Paragraaf 4). We hebben veldwerk verricht bij de coffeeshops in de onderzoeksgemeenten, waar het aantal bezoekers is geteld (Paragraaf 5) en enquêtes onder bezoekers zijn afgenomen (Paragraaf 6). Ook zijn tijdens het veldwerk foto's van de menukaarten gemaakt voor een menukaartanalyse (Paragraaf 7), enquêtes afgenomen onder personen die in de directe omgeving van de coffeeshops wonen of werken (Paragraaf 8) en korte vraaggesprekken gehouden met coffeeshopeigenaren en/of -medewerkers (Paragraaf 9). Ten slotte bespreken we de ondernomen onderzoeksactiviteiten om de onderzoeksvragen met betrekking tot de illegale markt te beantwoorden (Paragraaf 10) en de analyse van de uitgevoerde politieregistraties (Paragraaf 11).

Uitvoering van de onderzoeksactiviteiten

Niet alle onderzoeksactiviteiten vonden plaats in dezelfde periode. In onderstaande figuur wordt chronologisch weergegeven wanneer de verschillende methoden zijn ingezet.

Het bureauonderzoek voor het opstellen van de beleidstheorie begon eind januari 2021, in de voorbereidingsfase van het onderzoek, en werd gelijktijdig met de voormeting afgerond in december 2021. Tijdens de voormeting in het najaar van 2021 werden ook interviews met (in) directe betrokkenen en coffeeshopeigenaren gehouden. In één extra vergelijkingsgemeente is in 2022 een interview afgenomen. De gesprekken met coffeeshopeigenaren zijn tussen november 2021 en januari 2022 onderbroken vanwege aangescherpte maatregelen tegen de verspreiding van het COVID-19-virus. Het veldwerk voor de nulmeting vond plaats in de periode van september tot en met december 2022. De online enquête over de illegale markt is in september 2022 gestart en doorgelopen tot medio augustus 2023. De online enquête heeft daarmee een langere looptijd dan het veldwerk.



** Interviews met betrokkenen in de vergelijkingsgemeente die later aan de controlegroep is toegevoegd zijn pas uitgevoerd in 2022. ** De afname is van november 2021 tot en met januari 2022 gestaakt geweest in verband met aangescherpte maatregelen om verspreiding van het COVID-19-virus tegen te gaan*

2.1. Quasi-experimenteel onderzoeksontwerp

In een experimenteel onderzoeksontwerp, zoals een Randomized Controlled Trial (RCT),[32] wordt het effect van een of meerdere onafhankelijke variabelen op een afhankelijke variabele onderzocht. De behandeling of interventie wordt toegepast op de onafhankelijke variabele(n). Er zijn twee groepen proefpersonen in een experiment: de experimentele groep (de interventiegemeenten in dit onderzoek) en de controlegroep (de vergelijkingsgemeenten). Door de experimentele groep te vergelijken met de controlegroep, kan men omgevingsfactoren onderscheiden en de effecten isoleren die exclusief aan de interventie toe te schrijven zijn. Kenmerkend voor deelnemers aan het experiment is dat zij willekeurig worden toegewezen aan de experimentele groep of de controlegroep, hetgeen bijdraagt aan de interne validiteit en het zodoende mogelijk maakt causale verbanden te leggen (Asgari & Nunes, 2011). Aangezien de onderzoeker controle heeft over de omstandigheden van het experiment, kan beïnvloeding geminimaliseerd worden en kunnen veranderingen die worden waargenomen in de afhankelijke variabele worden toegeschreven aan de behandeling of interventie.

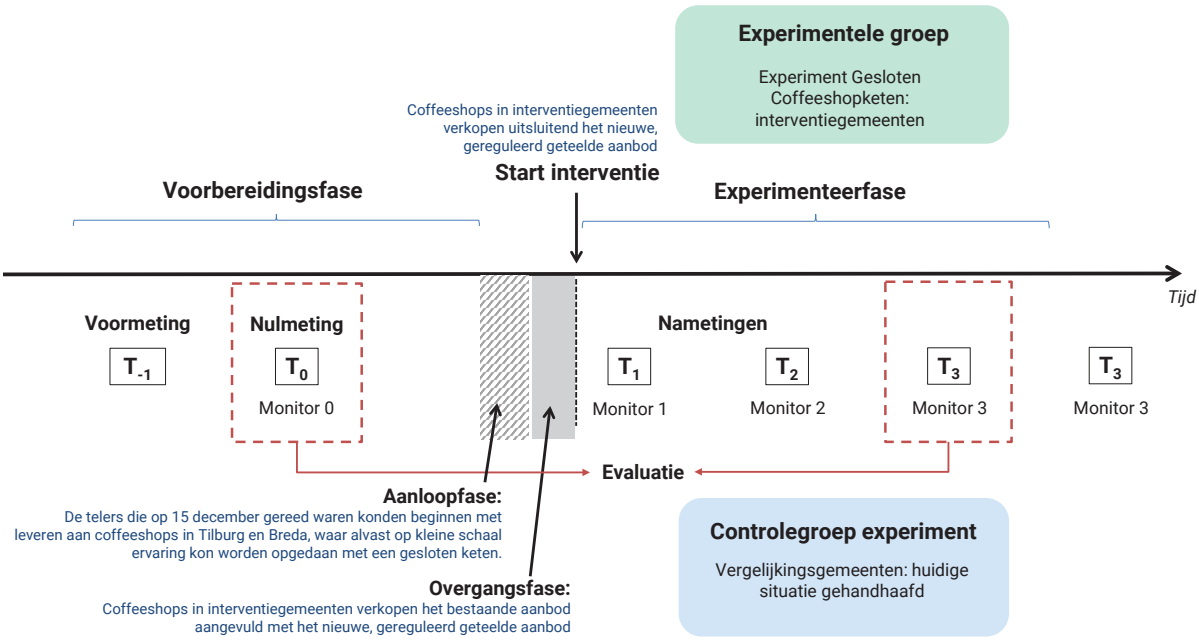
Wat betreft het experiment is het niet mogelijk een volledig experimenteel ontwerp toe te passen, omdat de interventiegemeenten en deelnemende coffeeshops niet willekeurig gekozen zijn. Om die reden kan de evaluatiemethode voor het meten van effecten in het beste geval **quasi-experimenteel** zijn. Quasi-experimentele ontwerpen worden veel gebruikt en zijn vooral nuttig voor het begrijpen van de impact van beleid op gedragspatronen, en veel minder in een laboratoriumomgeving (Duflo & Kremer, 2005; Grant & Wall, 2008; Handley et al., 2018). Het ontbreken van randomisatie betekent echter dat altijd een bepaalde mate van onzekerheid zal blijven ten aanzien van het toewijzen van causaliteit tussen de interventie en de effecten. Het gebrek aan controle over de omstandigheden betekent bovendien dat factoren die geen verband houden met het experiment, bijvoorbeeld veranderingen in de illegale cannabismarkt, de uitkomsten kunnen beïnvloeden.

Schematische weergave

Figuur 2.1 is een schematische weergave van het onderzoeksontwerp, waarbij de resultaten in de interventie- en vergelijkingsgemeenten worden gemeten vóór (T_{-1} en T_0) en in verschillende fasen na de start van het experiment (T_1, T_2, T_3 en T_4). Op T_{-1} en T_3 vindt uitgebreide gegevensverzameling plaats voor de evaluatie van het experiment. Daarnaast zullen gegevens verzameld worden om het experiment te monitoren (T_0 tot en met T_4); deze gegevensverzameling is minder omvangrijk. Deze monitoren worden elk jaar uitgevoerd om bij te houden hoe de situatie zich ontwikkelt. De gegevens die tijdens deze monitoren worden verzameld, helpen de onderzoeksvragen in hoofdlijnen te beantwoorden. De meer omvangrijke dataverzameling voor de evaluatie die tijdens de voormeting (T_{-1}) en T_3 wordt uitgevoerd, draagt bij aan het beantwoorden van de onderzoeksvragen in meer detail. De

32 Een Randomized Controlled Trial (RCT) is een onderzoeksontwerp waarbij sprake is van willekeurige toewijzing aan één van verschillende groepen. RCT's worden vaak beschouwd als een gouden standaard in onderzoek, omdat ze sterke causaliteit suggereren en de kans op vertekening verminderen.

Figuur 2.1 Schematische weergave van het quasi-experimenteel onderzoeksontwerp



(bron: Breuer&Intraval, RAND Europe en Trimbos Instituut)

evaluatie wordt tweeënhalf jaar na de start van het experiment uitgevoerd.

De quasi-experimentele opzet zorgt voor een vergelijking tussen gemeenten met coffeeshops die onder de experimentele omstandigheden hebben geopereerd (de experimentele groep) en gemeenten met coffeeshops die onder de bestaande situatie hebben geopereerd (de controlegroep). Gegevens voor dit onderzoek zullen worden verzameld uit een veelvoud aan bronnen en met behulp van meerdere methoden en technieken.

2.2. Karakteristieken van de onderzoeksgemeenten

Voor het experiment zijn tien interventiegemeenten geselecteerd door de commissie Knottnerus, de zogenoemde experimentele groep. In deze gemeenten wordt de 'gesloten coffeeshopketen' geïmplementeerd. Het onderzoeksteam heeft aanvullend enkele gemeenten geselecteerd en verzocht om, ter vergelijking of controle, ook aan het onderzoek deel te nemen. De gemeenten die welwillend op dit verzoek hebben gereageerd, zijn de vergelijkingsgemeenten die de zogenoemde controlegroep vormen. In deze gemeenten blijft de huidige (gedoog)situatie gehandhaafd en worden dezelfde ontwikkelingen gevolgd als in de interventiegemeenten. De controlegroep bestaat, net als de experimentele groep, uit tien gemeenten.

Genomineerde interventiegemeenten

De adviescommissie Knottnerus heeft een advies uitgebracht aan de ministers van Justitie en Veiligheid (JenV) en Medische Zorg en Sport (MZS) voor de nominatie van interventiegemeenten voor het experiment

(Adviescommissie 'Experiment gesloten coffeeshopketen', 2019). Zij deed dat op basis van een lijst met geïnteresseerde gemeenten. Tot medio 2019 konden coffeeshopgemeenten belangstelling voor deelname aan 'Experiment gesloten coffeeshopketen' als interventiegemeente (in de experimentele groep) kenbaar maken. In totaal hebben 26 gemeenten aangegeven geïnteresseerd te zijn in deelname als interventiegemeente, waarvan drie hun aanmelding in een later stadium introkken. De commissie voerde gesprekken met de burgemeesters van de gemeenten, beoordeelde de gemeenten op geschiktheid voor deelname en woog methodologische beperkingen en mogelijkheden af.

Uiteindelijk nomineerde de commissie op basis van enkele uitgangspunten en selectiecriteria de volgende tien gemeenten voor deelname aan het experiment als interventiegemeenten: Almere, Arnhem, Breda, Groningen, Heerlen, Hellevoetsluis, Maastricht, Nijmegen, Tilburg en Zaanstad.

Uit het rapport van de adviescommissie kan worden afgeleid dat zij met de nominatie van deze gemeenten wilde bereiken dat 1) in de experimentele groep voldoende geografische spreiding is, 2) er een kritische massa van populatiegrootte en aantal verkooppunten is, en 3) voldoende (middel)grote gemeenten en gemeenten die zijn gelegen aan de landsgrens met België en Duitsland deelnemen (zie Figuur 2.2). Daarnaast zijn twee aspecten die relevant lijken voor de experimentele groep niet door de commissie benoemd. Zo is sprake van voldoende variatie in gemeenten wat betreft het aantal inwoners per coffeeshop, waardoor meer of juist minder 'druk' op coffeeshops komt te staan wat betreft bezoekersaantallen. Ook is sprake van voldoende variatie in het aantal kilometers van het centrum van de gemeente tot aan de landsgrens, doorgaans een goede indicatie van de bereikbaarheid vanuit het buitenland. In Tabel 2.1 zijn de tien genomineerde interventiegemeenten en de relevant geachte kenmerken weergegeven.

Tabel 2.1 Deelnemende interventiegemeenten nulmeting (naar aanleiding van nominatie door de commissie Knottnerus

Gemeente	Groep	Provincie	Inwoners**	Verkoop-punten***	Grens-gemeente	Aantal inwoners per cof-feeshop	Aantal kms tot de lands-grens****
1. Almere	Interventie	Flevoland	222.825	3		74.275	80
2. Arnhem	Interventie	Gelderland	165.770	10		16.577	17
3. Breda	Interventie	Noord-Brabant	186.438	8	Ja	23.305	9
4. Groningen	Interventie	Groningen	238.147	12		19.846	43
5. Heerlen	Interventie	Limburg	87.122	2	Ja	10.337	6
6. Hellevoetsluis*	Interventie	Zuid-Holland	40.930	1		40.930	45
7. Maastricht	Interventie	Limburg	122.734	14	Ja	8.767	3
8. Nijmegen	Interventie	Gelderland	182.480	12		15.207	7
9. Tilburg	Interventie	Noord-Brabant	227.707	11		20.701	9
10. Zaanstad	Interventie	Noord-Holland	159.618	2		79.809	101

** Op 1 januari 2023 is deze gemeente opgegaan in de nieuwe gemeente 'Voorne aan Zee' na een fusie met de gemeenten Brielle en Westvoorne. ** Peiljaar 2022 (bron: CBS). *** Peiljaar 2022 (bron: Mennes et. al., 2023b). **** Bepaald via: www.afstandmeten.nl.*

Geselecteerde vergelijkingsgemeenten

Het onderzoeksteam is, in overeenstemming met het advies van de commissie Knottnerus, van mening dat een controlegroep noodzakelijk is om de ontwikkelingen als gevolg van de introductie van de gesloten coffeeshopketen goed te kunnen duiden. Bij de samenstelling van deze controlegroep is het uitgangspunt gehanteerd dat de kenmerken van deze groep zoveel mogelijk vergelijkbaar met de experimentele groep dienen te zijn. Daarom zijn bij het selecteren van vergelijkingsgemeenten exact dezelfde uitgangspunten als voor de selectie van de interventiegemeenten gehanteerd. Gemeenten die zijn benaderd om aan het onderzoek deel te nemen als vergelijkingsgemeente, konden dat verzoek desgewenst weigeren. Enkele gemeenten hebben dit gedaan. Dit betekent dat niet alle vooraf door het onderzoeksteam geselecteerde gemeenten in de vergelijkingsgroep zijn opgenomen. In Tabel 1.2 zijn de tien geselecteerde vergelijkingsgemeenten en de relevant geachte kenmerken weergegeven.

Tabel 2.2 Deelnemende vergelijkingsgemeenten nulmeting naar aanleiding van selectie door het onderzoeksteam

Gemeente	Groep	Provincie	Inwoners*	Verkooppunten*	Grensgemeente	Aantal inwoners per coffeeshop	Aantal kms tot de landsgrens***
1. Enschede	Controle	Overijssel	161.235	10	Ja	16.124	6
2. Haarlem	Controle	Noord-Holland	165.396	16		10.337	99
3. Helmond	Controle	Noord-Brabant	94.898	1		94.898	23
4. Leeuwarden	Controle	Friesland	127.073	12		10.589	92
5. Leiden	Controle	Zuid-Holland	127.089	11		11.554	75
6. Lelystad	Controle	Flevoland	83.033	1		83.033	83
7. Roermond	Controle	Limburg	59.981	2	Ja	29.991	6
8. Tiel	Controle	Gelderland	42.604	4		10.651	37
9. Utrecht	Controle	Utrecht	367.947	11		33.450	68
10. Zutphen	Controle	Gelderland	48.510	3		16.170	26

**Peiljaar 2022 (bron: CBS). **Peiljaar 2022 (bron: Mennes et. al., 2023b). ***Bepaald via: www.afstandmeten.nl.*

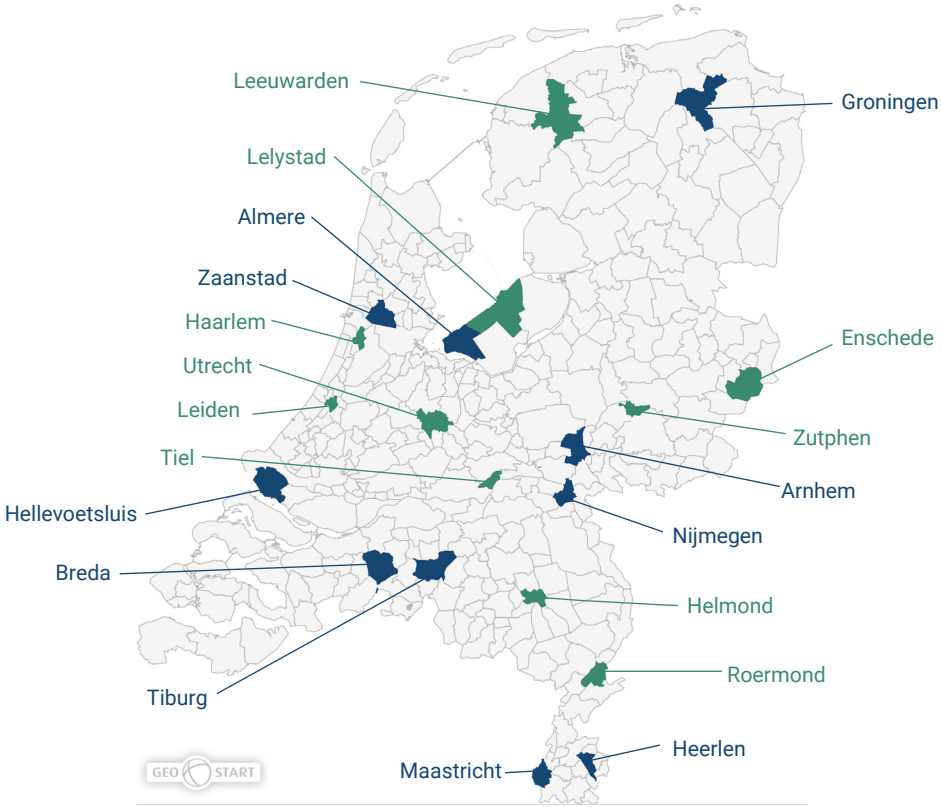
Overzicht van de onderzoeksgemeenten tijdens de nulmeting

Figuur 2.2 geeft een overzicht van de aan het onderzoek deelnemende gemeenten ten tijde van de nulmeting. In de figuur is zowel de geografische spreiding van de gemeenten als de kenmerken van beide groepen en het totaal weergegeven.

We stellen vast dat alle uitgangspunten in de samenstelling van de experimentele groep zijn geborgd. Als kanttekening kan worden geplaatst dat de geografische spreiding van de geselecteerde gemeenten niet optimaal is: de groep omvat meerdere gemeenten in Noord-Brabant en Limburg, maar geen in Friesland, Drenthe, Overijssel en Zeeland.

Wat betreft de samenstelling van de controlegroep zijn de uitgangspunten eveneens voldoende geborgd voor het onderzoek, maar wat betreft de geografische spreiding kan wederom een kanttekening worden geplaatst: de controlegroep omvat geen gemeenten uit Groningen, Drenthe en Zeeland. Ook geldt dat hoewel de groepen gemeenten in grote lijnen vergelijkbaar zijn, er tussen specifieke gemeenten wel verschillen zijn. Omdat de afzonderlijke gemeenten niet exact overeenkomen, kan dit van invloed zijn op de resultaten. Bij het interpreteren van de resultaten is hier rekening mee gehouden.

Figuur 2.2 Interventie- en vergelijkingsgemeenten tijdens de nulmeting



Onderzoeksgroep (n)	Totaal aantal inwoners*	Gemiddeld aantal inwoners	Totaal aantal verkooppunten**	Totaal aantal grensgemeenten	Gemiddeld aantal inwoners per coffeeshop
■ Interventie (10)	1.592.841	176.982	75	3	29.869
■ Vergelijking (10)	1.277.766	127.778	71	2	31.680

** Peiljaar 2022 (bron: CBS). **Peiljaar 2022 (bron: Mennes et. al., 2023b).*

2.3. Beleidstheorie

De beleidstheorie vormt de theoretische basis voor het onderzoeksontwerp. Het opstellen van de beleidstheorie is een manier om het hoe en waarom van een interventie in kaart te brengen met als doel deze te evalueren (Coryn et. al., 2010).

Hoewel definities variëren, is het opstellen van een beleidstheorie een benadering die wordt gebruikt om te beschrijven hoe een interventie of programma beoogt de specifieke gewenste langetermijnuitkomsten te bewerkstellingen via een logische sequentie van activiteiten en tussentijdse resultaten (Weiss, 1995). Beleidstheorieën worden vaak opgesteld door te starten met de langetermijnuitkomsten en vervolgens terug te redeneren via de tussentijdse resultaten en activiteiten, om te eindigen bij de benodigde maatregelen, mankracht, financiële middelen en overige input. Vervolgens kan worden nagegaan welke aannames of uitgangspunten van toepassing zijn of welke externe factoren de beleidstheorie kunnen beïnvloeden (Vogel, 2012). De beleidstheorie helpt enerzijds om te testen of

de geplande interventie logisch en coherent is en of deze – op papier – geschikt is om het geschetste probleem te adresseren. Anderzijds kunnen elementen van de beleidstheorie worden gebruikt om in de monitor en evaluatie te testen of de doelstellingen en beoogde effecten ook daadwerkelijk worden bereikt.

Een beleidstheorie is geschikt voor de evaluatie van complexe en grote interventies, gericht op meerdere plaatsen en meerdere gemeenschappen en de verbindingen tussen de verschillende onderdelen van de interventie (Blamey & Mackenzie, 2007). De benadering sluit bovendien aan bij de quasi-experimentele aanpak van de evaluatie van het experiment, waarbij de relevante uitkomsten worden geaggregeerd op het groepsniveau van alle interventie- en vergelijkingsgemeenten.

We hebben de beleidstheorie van het experiment met een gesloten coffeeshopketen opgesteld aan de hand van een reeks *logic models* (logische modellen). Logische modellen worden sinds enkele decennia in verschillende verschijningsvormen voor evaluaties gebruikt (McLaughlin & Jordan, 1999; Wholey, 1983). Ze volgen de logische volgorde waarin een interventie of programma beoogt de specifieke gewenste langetermijnuitkomsten te bewerkstellingen en maken gebruik van de volgende elementen:

- Input: alle middelen die nodig zijn voor de interventie, waaronder financiële middelen, mensen en organisatorische capaciteit;
- Activiteiten: de processen en acties die gepland zijn als onderdeel van de implementatie van de interventie;
- Output: alle directe (beoogde) uitwerkingen van de interventie; en
- Resultaten: de beoogde veranderingen als gevolg van de interventie.

Het uitgangspunt van de beleidstheorie is dat de benodigde middelen, indien beschikbaar, worden gebruikt voor de activiteiten die onderdeel zijn van de interventie. Vervolgens wordt verwacht dat de beoogde dienst verleend kan worden door het uitvoeren van de activiteiten, en de beoogde producten geleverd kunnen worden (output). Tot slot geeft het logische model de beoogde resultaten weer die als gevolg van de input, activiteiten en de output worden verwacht.

Aangezien logische modellen geen inzicht geven in de causale mechanismen waarmee de resultaten worden bewerkstelligd, schetsen we een beeld van deze verbanden in beïnvloedingsdiagrammen, opgenomen in Bijlage I. De beïnvloedingsdiagrammen illustreren de complexe relaties die van invloed zijn op het naleven van de bepalingen in de wet- en regelgeving die van toepassing zijn op het experiment. Ze kunnen worden gezien als uitbreidingen van de logische modellen. Beide hanteren dezelfde indeling (input, activiteiten, output en resultaten), maar de beïnvloedingsdiagrammen breiden de input van de interventielogica's uit. Ze laten zien hoe input, andere contextuele factoren en de relaties ertussen invloed hebben op de activiteiten die nodig zijn om de beoogde resultaten van het experiment te bereiken.

De beleidstheorie is opgesteld aan de hand van de beschikbare documentatie over het experiment, zoals het rapport van de adviescommissie Knottnerus (Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen', 2018), wetgevings- en beleidsdocumenten en Kamerstukken, evenals publieke uitspraken van bijvoorbeeld betrokken ministers.[33] Daarnaast zijn resultaten uit interviews met direct en indirect betrokkenen uit de interventiegemeenten voor de evaluatiefase als input gebruikt. Ten slotte is

33 De beleidstheorie voor het experiment is opgesteld in de periode van januari 2021 tot december 2021. Op dat moment was er nog geen sprake van een additionele "middelgrote of grote gemeente" of van een aanloopfase.

een interview uitgevoerd met een deskundige uit de commissie Knottnerus. De opgestelde beleidstheorie is gevalideerd tijdens een workshop met zeven beleidsmedewerkers die betrokken waren bij het opzetten en uitvoeren van het experiment. Tijdens deze twee uur durende onlinebijeenkomst is zowel elk onderdeel van de beleidstheorie als de algehele opzet besproken en, waar nodig, aangepast of aangevuld.

In de beleidstheorie is onderscheid gemaakt tussen de onderdelen die expliciet benoemd worden in de wet- en regelgeving, de gerelateerde documenten en de Kamerdebatten (weergegeven in rechtgedrukte tekst) en de onderdelen die impliciet onderdeel zijn van de theorie van de interventie, zoals het voorkomen van verplaatsingseffecten (weergegeven in cursiefgedrukte tekst).

Zoals hierboven benoemd, vormt de beleidstheorie een belangrijke basis voor de monitor en evaluatie. In de evaluatie wordt nagegaan of de geplande activiteiten uitgevoerd, doelstellingen bereikt en verwachte effecten opgetreden zijn. In de monitor en evaluatie worden meetinstrumenten en indicatoren gebruikt om deze elementen inzichtelijk te maken. Het is echter in de monitor en evaluatie van 'Experiment gesloten coffeeshopketen' niet mogelijk – vanwege praktische, methodologische of budgettaire redenen – alle elementen van de beleidstheorie te meten. Daarom is met vetgedrukte tekst in de logische modellen aangegeven welke elementen worden meegenomen in de monitor en evaluatie.

2.4. Interviews met betrokkenen

In zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten is gesproken met direct en indirect betrokkenen bij het coffeeshopbeleid. Diepte-interviews zijn afgenomen met medewerkers en vertegenwoordigers van verschillende instellingen en organisaties op het gebied van openbare orde en veiligheid en (preventie van) drugsgebruik en -verslaving. De interviews worden gebruikt om de ervaringen van de betrokkenen te monitoren en spelen daarnaast een belangrijke rol bij de evaluatie van het experiment.

Werving en organisatie

Om de juiste respondenten te werven, zijn contactpersonen van alle interventie- en vergelijkingsgemeenten benaderd met de vraag welke instellingen en/of organisaties (in)direct betrokken zijn bij het coffeeshopbeleid. Voor de interventiegemeenten was ook van belang dat de respondenten betrokken waren bij de implementatie en uitvoering van het experiment in hun gemeente. Om het voor de contactpersonen te vergemakkelijken om de juiste respondenten te vinden, kregen zij een shortlist aangereikt met de instellingen en organisaties die de onderzoekers op voorhand relevant achtten voor het onderzoek.

Samen met de contactpersonen is vervolgens gezocht naar een passende vorm en indeling voor de interviews, afhankelijk van het aantal mogelijke respondenten. In enkele gemeenten kon met alle respondenten in één groepsinterview worden gesproken. Voor de meeste gemeenten gold echter dat het aantal mogelijke respondenten daarvoor te hoog was. In die gemeenten zijn de respondenten in twee groepen opgesplitst, om alle betrokkenen in twee groepsinterviews te spreken. In de meeste gemeenten is daarvoor een inhoudelijke onderverdeling gemaakt. Voor het ene groepsinterview werden respondenten uitgenodigd die iets konden vertellen over leefbaarheids- en veiligheidsaspecten, terwijl voor het andere interview respondenten werden benaderd die iets konden zeggen over gezondheidsaspecten. In andere gemeenten bleek het nuttiger om een organisatorische onderverdeling te maken. Hier werd in het ene

groepsinterview gesproken met het interne projectteam van de gemeente, terwijl alle extern betrokkenen voor het andere groepsinterview werden uitgenodigd. In enkele gemeenten bleek het nodig een aantal respondenten individueel te interviewen, omdat zij verhinderd waren tijdens het groepsinterview.

Naast de interviews met gemeentelijk betrokkenen hebben twee interviews plaatsgevonden met partijen die op landelijk niveau een toezichthoudende rol hebben met betrekking tot 'Experiment gesloten coffeeshopketen'. Ook is gesproken met één inhoudelijk deskundige op het gebied van logistieke ketens.

Respons

In totaal vonden 31 interviews plaats, waaraan 130 personen met 19 verschillende achtergronden deelnamen. Zoals af te lezen uit Tabel 2.1, vonden 16 interviews plaats in de interventiegemeenten, en 11 in de vergelijkingsgemeenten. In de vergelijkingsgemeenten hebben minder personen (51, tegenover 74 in de interventiegemeenten) met minder verschillende achtergronden (8 tegenover 16 in de interventiegemeenten) meegedaan aan het onderzoek. In beide groepen gemeenten werd goede medewerking aan het onderzoek verleend. De respons is hoog. Dat in de interventiegemeenten meer interviews met meer personen zijn gehouden, is te verklaren door het feit dat deze gemeenten ten tijde van de interviews volop bezig waren met het voorbereiden van de implementatie van de gesloten coffeeshopketen. Respondenten in de interventiegemeenten zagen medewerking aan het onderzoek en deelname aan de interviews als gemeentelijke plicht. De bereidwilligheid tot deelname in deze gemeenten was daardoor hoger dan in de vergelijkingsgemeenten.

Tabel 2.2 toont welke achtergrond de deelnemers aan de (groeps)interviews hadden. Het betreft een indeling die door de onderzoekers is gemaakt op basis van de voorstelronde die bij elk gesprek is gehouden. In de interventiegemeenten werd gesproken met respondenten met meer verschillende achtergronden dan in de vergelijkingsgemeenten. De verklaring hiervoor is dat de interventiegemeenten een breed scala aan organisaties en instellingen betrekken bij de implementatie van de gesloten keten, waaronder ook enkele die in de vergelijkingsgemeenten geen, een beperkte of passieve rol hebben bij de uitvoering van het coffeeshopbeleid. Het gaat vooral om medewerkers van de gemeentelijke afdelingen vergunningen, communicatie en onderzoek, die in de interventiegemeenten wel aan de interviews deelnamen, maar in de vergelijkingsgemeenten niet. Dat geldt ook voor teamchefs of coördinatoren bij de politie,

Tabel 2.1 Aantal (groeps)interviews met betrokkenen en hun samenstelling

Groep (n)	Aantal (groeps) interviews	Aantal personen	Aantal verschillende achtergronden
Interventiegemeenten (10)	16	74	16
Vergelijkingsgemeenten (10)	11	51	8
Toezichthouders en deskundigen	3	5	3
Totaal	**31**	**130**	**19**

het Openbaar Ministerie, de Belastingdienst, de GGD en coffeeshopverenigingen.

Ten slotte zijn interviews over het toezicht op en de mogelijke werking van de gesloten coffeeshopketen gehouden met een inhoudelijk deskundige, en twee partijen die op landelijk niveau een toezichthoudende rol hebben met betrekking tot het experiment. Zij zijn als interviews in de interventiegemeenten gerekend. Aan deze interviews namen vijf respondenten deel. Deze respondenten hadden allen ruime ervaring in hun werkveld en konden zodoende uitspraken doen over het experiment. Om te voorkomen dat de resultaten herleidbaar zijn tot personen, benoemen we de meer specifieke achtergronden van deze respondenten niet.

Tabel 2.2 Achtergronden van respondenten in beide onderzoeksgroepen

Instelling/Organisatie (n)	Interventiegemeenten (n=10)	Vergelijkingsgemeenten (n=10)	Totaal
Gemeente OOV (beleid)	20	14	34
Gemeente OOV (juridisch)	8	6	14
Gemeente sociaal domein	5	2	7
Gemeente toezicht en handhaving	9	7	16
Gemeente, afdeling vergunningen	2	0	2
Gemeente, afdeling communicatie	5	0	5
Gemeente, afdeling onderzoek	1	0	1
Politie (chef en/of coördinator)	3	0	3
Politie (operationeel expert en/of wijkagent)	5	6	11
Openbaar Ministerie	2	0	2
Verslavingszorg	6	7	13
Jongerenwerk	3	7	10
Welzijnswerk	1	2	3
Belastingdienst	1	0	1
GGD	1	0	1
Vereniging coffeeshops	2	0	2
Subtotaal respondenten	*74*	*51*	*125*
Subtotaal gesprekken	*16*	*12*	*28*
Toezichthouders en deskundigen*	n.v.t.	n.v.t.	5
Totaal respondenten			***130***
Totaal gesprekken			***31***

**Het betreft medewerkers van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) ende Inspectie Justitie en Veiligheid, en een hoogleraar werkzaam aan een Nederlandse universiteit.*

Verloop en inhoud van de interviews

De (groeps)interviews vonden allen – vanwege de wereldwijde uitbraak van het COVID-19-virus – digitaal plaats in 2021, met uitzondering van één interview met een later toegevoegde controlegemeente. Aan de groepsinterviews namen minimaal drie en maximaal acht respondenten deel. De tijdsduur bedroeg tussen de 90 en 120 minuten per interview. De individuele interviews namen 30 tot 45 minuten in beslag. Voorafgaand aan het interview ontvingen respondenten een toestemmingsformulier, waarin zij werden gewezen op hun rechten als respondent en de plichten van de onderzoekers. Bij de start van het interview werden respondenten nogmaals op het formulier geattendeerd en werd expliciet aan hen gevraagd of het interview opgenomen mocht worden voor de uitwerking van het interview.

Elk interview startte met een korte voorstelronde van de respondenten en de onderzoekers, waarna de voor de deelnemers relevante onderwerpen werden behandeld.

Daarbij is gebruik gemaakt van een universele en dynamische itemlijst, gebaseerd op de opgestelde beleidstheorie. De itemlist bevatte alle relevante onderwerpen voor het onderzoek (Kader 2.1). Per onderwerp is vooraf bepaald welke instellingen en/of organisaties daarover mogelijk informatie zouden kunnen verstrekken. Voor elk interview werden alle relevant geachte onderwerpen geselecteerd en ondergebracht in een itemlijst specifiek voor dat interview. De itemlist diende als leidraad tijdens de gesprekken; indien nodig en wenselijk konden onderzoekers afwijken van de volgorde van de itemlist of andere onderwerpen bespreken die niet waren opgenomen. Alle onderzoekers zijn vooraf geïnstrueerd om deelnemers op elkaars antwoorden te laten reageren en door te vragen in het geval van onduidelijkheden of tegenstrijdigheden.

Ten behoeve van de analyses zijn de interviews na afname in het geheel teruggeluisterd, waarbij alle gegeven antwoorden zijn verwerkt voor de beoogde thematische analyse.

Kader 2.1 Hoofd- en sub-onderwerpen itemlist interviews (in)direct betrokkenen

- Achtergrondkenmerken van de respondenten
- Het experiment en de gesloten keten
  - » Algemene vragen
  - » Consumptie (huidige situatie, risico's, verwachtingen en implementatie)
  - » Distributie (huidige situatie, risico's, verwachtingen en implementatie)
  - » Handhaving (huidige situatie, risico's, verwachtingen en implementatie)
  - » Productie (huidige situatie, risico's, verwachtingen en implementatie)
  - » Verkoop (huidige situatie, risico's, verwachtingen en implementatie)
  - » Wet- en regelgeving
- Overige effecten
  - » Criminaliteit en de illegale markt
  - » Openbare orde en overlast
  - » Volksgezondheid
- Afsluitende vragen

Opvolging van de interviews

De (groeps)interviews die in het kader van de nulmeting hebben plaatsgevonden, worden enkele jaren nadat het experiment is gestart, herhaald. Tussendoor zullen de respondenten steeds een korte, online in te vullen enquête ontvangen, zodat we hun ervaringen kunnen blijven monitoren. De hoofdonderwerpen van de korte enquête zijn dezelfde als die van de uitgebreide interviews, maar er wordt niet doorgevraagd naar een meer gedetailleerde beschrijving.

2.5. Tellingen coffeeshopbezoekers

Bij de 142 coffeeshops die tijdens de nulmeting geopend waren in zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten, is geteld hoeveel bezoekers gedurende vijf minuten naar binnen gaan. Daarbij zijn klanten die na het verstrijken van de vijf minuten in een wachtrij voor de coffeeshop staan om de coffeeshop binnen te gaan, meegeteld. De resultaten van de tellingen zijn ingevoerd op een smartphone of tablet, geanalyseerd en geëxtrapoleerd naar een schatting van het aantal bezoeken per uur. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen doordeweekse dagen (maandag tot en met donderdag), vrijdagen, en weekenddagen (zaterdag en zondag). Rondom deze schattingen zijn betrouwbaarheidsmarges berekend (95%). In Tabel 2.3a en 2.3b is schematisch weergegeven (per dag van de week respectievelijk per dagdeel) hoeveel tellingen per gemeente zijn verricht.

Tabel 2.3a Verricht aantal coffeeshoptellingen per dagtype, per onderzoeksgroep en in totaal

Groep (n)	Verkooppunten*	Tellingen			
		Doordeweeks	Vrijdag	Weekend	Totaal
Interventiegemeenten (10)	72	247	161	207	615
Vergelijkingsgemeenten (10)	70	227	187	223	637
Totaal	**142**	**474**	**348**	**430**	**1252**

**In de interventiegemeente kon op het moment van meten bij 3 coffeeshops niet worden geteld, omdat ze gesloten waren. In zowel de interventie- als de vergelijkingsgemeenten kon bij 1 coffeeshop om andere redenen niet worden geteld.*

Tabel 2.3b Verricht aantal coffeeshoptellingen per dagdeel*, per onderzoeksgroep en in totaal

Groep (n)	Verkooppunten*	Tellingen			
		Ochtend	Middag	Avond	Totaal
Interventiegemeenten (10)	72	101	233	281	615
Vergelijkingsgemeenten (10)	70	68	264	305	637
Totaal	**142**	**169**	**497**	**586**	**1252**

** In de interventiegemeente kon op het moment van meten bij 3 coffeeshops niet worden geteld, omdat ze gesloten waren. In zowel de interventie- als de vergelijkingsgemeenten kon bij 1 coffeeshop om andere redenen niet worden geteld.*

Bij het tellen van de coffeeshopbezoeken zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De tellingen zijn zo verdeeld dat bij elke coffeeshop in een gemeente ten minste één telling heeft plaatsgevonden op respectievelijk een doordeweekse dag (maandag tot en met donderdag), een vrijdag en een dag in het weekend (zaterdag of zondag);
- De tellingen zijn zo verdeeld dat bij elke coffeeshop in een gemeente ten minste één telling heeft plaatsgevonden in respectievelijk de ochtend (10:00 - 12:00 uur), de middag (12:00 - 18:00 uur) en de avond (18:00 - 24:00 uur); en
- De tellingen zijn zo verdeeld dat voor de gehele gemeente geldt dat op elke van de drie typen dagen (doordeweeks, vrijdag en in het weekend) ten minste één telling in elk dagdeel (ochtend, middag en avond) heeft plaatsgevonden.

2.6. Enquête onder coffeeshopbezoekers

Bij 72 coffeeshops in de interventiegemeenten en 66 coffeeshops in de vergelijkingsgemeenten is een enquête afgenomen onder coffeeshopbezoekers. In totaal hebben 922 coffeeshopbezoekers de enquête ingevuld, waarvan 493 in een interventiegemeente en 429 in een vergelijkingsgemeente.

Wijze van afname

Bezoekers van coffeeshops werden op verschillende dagen van de week (zowel doordeweeks als in het weekend) en verschillende tijdstippen van de dag (zowel overdag als 's avonds) door de onderzoekers aangesproken in of nabij de coffeeshop, nadat zij daar een aankoop hadden afgerond. De respondenten werden gevraagd of zij bereid waren om de enquêtevragen te beantwoorden. Ook werd de vrijwilligheid van deelname uitgelegd, en werden zij gewezen op de anonimiteit van hun gegevens en hun overige rechten. De nadruk lag hier op de onherleidbaarheid van gegevens en antwoorden tot hun persoon in de uiteindelijke rapportage van het onderzoek. De respondenten werden hierna gevraagd of zij deze informatie begrepen en akkoord gingen. De respondenten die aangesproken werden nadat zij de coffeeshop verlieten, werden zoveel mogelijk willekeurig geselecteerd. Als respondenten aangaven mee te willen werken aan het onderzoek, werd de enquête direct ter plaatse afgenomen. Als respondenten aangaven niet in Nederland te wonen (niet-ingezetenen), is de enquête niet afgenomen. De antwoorden van de respondenten werden door de onderzoekers direct geregistreerd op tablets en na voltooiing verzonden.

Opbouw van de enquête onder coffeeshopbezoekers: modules

De gestructureerde enquête voor respondenten bestond uit meerdere modules, waarbij elke module vragen over een specifieke invalshoek van het experiment bevatte:

1. **Achtergrondkenmerken:** leeftijd, geslacht, woonplaats, nationaliteit, hoofdbezigheid overdag, niveau van opleiding en wel of niet-ingezetene van Nederland. Na eerst een aantal algemene vragen te stellen over diens koopgedrag, werd deze module uitgevraagd.
2. **Koopgedrag:** onder andere het koopgedrag in coffeeshops (aanschaf laatste transactie en afgelopen maand) en de mening van de respondent over het cannabisaanbod in de coffeeshops, in de gemeente en buiten de gemeente (tevredenheid, variëteit, prijs-kwaliteitverhouding, etcetera).

3. **Gebruik en gezondheid:** onder andere de gebruiksgeschiedenis (ooit, laatste jaar, laatste maand), frequentie van het gebruik (aantal dagen), aantal 'eenheden' per dag en per gram, wijze van gebruik, omgeving van gebruik, reden voor gebruik (recreatief, medisch), riskant en/of problematisch gebruik (bijvoorbeeld CAST,[34] Legleye et. al., 2018), cannabisgerelateerde gezondheidsproblemen en/of incidenten en ervaren gezondheid.
4. **Illegale markt:** beginnend met de selectievraag of de respondent in de afgelopen 30 dagen buiten de coffeeshop cannabis heeft gekocht. Bij een bevestigend antwoord werd gevraagd naar de frequentie en reden van het aankopen van cannabis op de illegale markt, de meest voorkomende locatie en wijze van aankoop en eventuele verandering in koopgedrag en/of bron in de loop van de tijd. Deze module bevatte daarnaast de vraag of de respondent drugs aangeboden heeft gekregen in de directe buurt van de coffeeshop.
5. **Deelname aan de cohortstudie[35]**: respondenten werden uitgenodigd om deel te nemen aan de cohortstudie en hun contactgegevens achter te laten. Als respondenten hier interesse in hadden, beantwoordden zij op de tablet drie persoonlijke vragen (zoals "wat zijn de eerste twee letters van je geboorteplaats"), op basis waarvan automatisch een code werd gegenereerd, en konden zij in een nieuwe vragenlijst – onafhankelijk van de bezoekersenquête – hun emailadres en/of telefoonnummer achterlaten. Deze code maakt koppeling van gegevens in een later stadium mogelijk. De registratie van de contactgegevens deed de respondent desgewenst zelf op de tablet, zodat de onderzoeker hier geen inzage in had. Het gehele proces van het aanmaken van de code tot het verzenden van contactgegevens en de redenen hiervoor, werd vooraf besproken met de respondent, alsook de garantie van vertrouwelijkheid voor het behandelen van diens gegevens. Deze module werd als laatste aan respondenten voorgelegd.

Ethische toetsing

De opzet van deze enquête en de informatie voor de deelnemers is voor een ethische toets voorgelegd aan de Trimbos ethische toetsingscommissie (TET) en door deze commissie goedgekeurd. Daarnaast is een gegevensbeschermingseffectbeoordeling (Data protection impact assessment, DPIA) uitgevoerd.

Analyses

De analyses voor deze enquête zijn beschrijvend van aard en uitgevoerd met SPSS. Enkel totaalgegevens worden gerapporteerd, vergelijkingen tussen interventie- of vergelijkingsgemeenten worden niet gemaakt. Daarnaast worden enkel valide percentages gerapporteerd (i.e., de percentages van personen die vragen ook daadwerkelijk hebben ingevuld). Voor elke vraag wordt het aantal respondenten benoemd dat de betreffende vraag heeft beantwoord.

34 Cannabis Abuse Screening Test, om vast te stellen of sprake is van problematisch cannabisgebruik.

35 De cohortstudie is bedoeld om het gedrag van cannabisconsumenten over de tijd te volgen. Hierover kan in de nulmeting nog niet worden gerapporteerd.

Tabel 2.4 Afgenomen enquêtes per dag en dagdeel*

Dagdeel	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag	Zaterdag	Zondag	Totaal
Ochtend	-	-	1	60	48	4	-	**113**
Begin van de middag	-	1	11	148	102	12	-	**274**
Einde van de middag	-	18	86	238	73	1	-	**415**
Begin van de avond	-	10	27	32	6	-	-	**76**
Einde van de avond	-	3	17	16	8	-	-	**44**
Totaal	**-**	**32**	**100**	**494**	**237**	**17**	**-**	**922**

** Ochtend: 10:00 - 12:00 uur; Begin van de middag: 12:00 - 15:00 uur; Eind van de middag: 15:00 - 18:00 uur; Begin van de avond: 18:00 - 20:00 uur; Einde van de avond: 20:00 - 24:00 uur.*

Periode en aantal bezoekersenquêtes

Tussen september en december 2022 werden bezoekersenquêtes in of nabij de coffeeshop afgenomen bij respondenten die daar net voor de bevraging een aankoop hadden gedaan. Binnen deze periode werden enquêtes op verschillende dagen en momenten van de dag afgenomen. In Tabel 2.4 zijn de afgenomen enquêtes per dag en dagdeel weergegeven. In totaal zijn 922 enquêtes afgenomen.

De enquêtes zijn in de tien interventie- en de tien vergelijkingsgemeenten afgenomen. Binnen deze gemeenten zijn alle op dat moment voor de onderzoekers beschikbare en toegankelijke coffeeshops bezocht en enquêtes onder bezoekers afgenomen. Het aantal coffeeshops per gemeente waar enquêtes zijn afgenomen, is af te lezen uit Tabel 2.5. In totaal zijn 922 enquêtes bij 138 shops afgenomen en afgerond. Beoogd was om bij 146 coffeeshops enquêtes af te nemen, minimaal zes per shop. Er bleken echter twee coffeeshops onvoorzien gesloten te zijn en bij zes shops stonden shopeigenaren en/of -medewerkers het niet toe dat coffeeshopbezoekers door de onderzoekers werden aangesproken. In dat geval werden bij de overige shops in de betreffende gemeente meer enquêtes afgenomen om de benodigde totalen per gemeente te behalen. De meerderheid van de respondenten (n=721, 78%) woont in dezelfde gemeente als waar zij door de onderzoekers werden aangesproken. Twee antwoorden op deze vraag ontbreken. De overige respondenten gaven aan woonachtig te zijn in een andere gemeente in Nederland.

Tabel 2.5 De gemeenten en aantal shops waarin de enquêtes werden afgenomen, het aantal afgenomen enquêtes en het aantal respondenten woonachtig in de gemeente van afname

Gemeente	Aantal coffeeshops waar enquêtes zijn afgenomen (n=138)	Afgenomen enquêtes (n=922)	Aantal respondenten woonachtig in gemeente van afname (n=721)
Interventiegemeenten			
Almere*	2	12	10
Arnhem	10	60	50
Breda	8	50	37
Groningen*	10	76	65
Heerlen	2	24	18
Hellevoetsluis	1	6	2
Maastricht	14	105	92
Nijmegen	12	73	45
Tilburg	11	67	58
Zaanstad	2	18	15
Vergelijkingsgemeenten			
Enschede	10	63	57
Haarlem*	15	97	69
Helmond	1	6	4
Leeuwarden*	8	73	56
Leiden	11	65	50
Lelystad	1	6	5
Roermond	2	13	9
Tiel	4	24	13
Utrecht	11	65	53
Zutphen	3	19	13

** In deze gemeenten bleken coffeeshops onvoorzien gesloten, of lieten eigenaren en/of medewerkers niet toe dat bezoekers werden aangesproken door de onderzoekers (acht shops in totaal).*

2.7. Menukaartanalyse

De onderzoekers hebben in de coffeeshops toestemming gevraagd voor het maken van foto's van de menukaart. In totaal zijn bij 125 coffeeshops in 19 gemeenten foto's gemaakt van de menukaart. Eén gemeente ontbreekt, omdat de onderzoekers bij geen van de coffeeshops toestemming kregen voor het nemen van foto's. De verkregen foto's werden gelabeld en geanonimiseerd. De onderzoekers maakten voor ieder item[36] op de menukaarten een unieke record in een database. Hierin werden productnaam, hoeveelheid, prijs en eventuele informatie over verkoopstatus en/of sterkte genoteerd. Ook noteerden de onderzoekers in welke plaats de foto was genomen en of deze behoorde tot de interventie- of vergelijkingsgemeenten. Als eenzelfde soort cannabis in één coffeeshop werd verkocht in verschillende hoeveelheden – bijvoorbeeld € 10,- voor één gram en € 45,- voor vijf gram –, werden hiervoor twee entries in de database gemaakt. In de analyse van het aantal *unieke* soorten werd steeds het item met het kleinste gewicht gebruikt, waarop doorgaans geen korting zat.

Bij ongeveer 69% van de 125 coffeeshops is informatie ingewonnen over de meest verkochte wietsoort, de meest verkochte hasjsoort, de (verondersteld) sterkste wietsoort en de meest verkochte milde wietsoort.

Deze informatie is tijdens interviews met coffeeshopeigenaren uitgevraagd.

Ten slotte werden de producten ingedeeld in klassen en subklassen:

- wiet, met als subklassen:
  - nederwiet[37];
  - VS-wiet[38];
  - gruis[39];
  - buitenlandse wiet[40]; en
  - buitenwiet[41]
- hasj, met als subklassen:
  - nederhasj[42]; en
  - buitenlandse hasj
- CBD43, met als subklassen:
  - CBD-wiet; en
  - CBD-hasj
- joints, met als subklassen:
  - joint met tabak; en
  - joint zonder tabak
- edibles[44]; en
- overige, met als subklassen:
  - concentraat;
  - olie;
  - CBG[45];
  - supplementen; en
  - overig.

De menukaarten vermeldden niet altijd de prijs per gram, maar deze kon worden berekend aan de hand van andere informatie

36 Een enkele vermelding op een menukaart.

37 In Nederland gekweekte wiet.

38 Cannabis geïmporteerd uit Noord-Amerika of aldaar veredeld.

39 Ook wel "mix" of "kleine toppen": dit zijn vaak restanten van (diverse) soorten nederwiet.

40 Wiet geïmporteerd uit landen als Thailand, Jamaica en Colombia. Bevat minder THC omdat deze buiten is geteeld.

41 Wiet die buiten is geteeld.

42 Hasj die gemaakt is op basis van nederwietplanten die vaak ook binnen zijn geteeld.

43 Wiet of hasj met een hoge concentratie cannabidiol, een niet-psychoactieve stof in cannabis.

44 Eetbare producten waarin cannabis is verwerkt en die niet als concentraat, olie of supplement worden verkocht.

45 Wiet met een hoge concentratie cannabigerol.

op de menukaart. Bij joints en *edibles* gaven shops soms aan hoeveel gram cannabis of hoeveel milligram THC[46] erin zat, maar doorgaans was alleen te zien hoeveel stuks verkocht werden voor een bepaalde prijs. Voor cannabisproducten in de klassen wiet, hasj, CBD, concentraat en CBG berekenden de onderzoekers vervolgens de prijs per gram, en voor joints, *edibles*, CBD-olie en supplementen de prijs per stuk.

Analyses

De statistische analyses zijn uitgevoerd met behulp van R (RStudio 2023.09.1+554) voor Windows. Gemiddelden zijn weergegeven ± standaarddeviatie.

2.8. Enquête onder omwonenden en/of omwerkenden

Bij alle coffeeshops in zowel de interventie- als de vergelijkingsgemeenten zijn per shop drie enquêtes afgenomen bij personen die in de directe omgeving van de coffeeshop wonen of werken. In totaal is de enquête afgenomen onder 437 respondenten, waarvan 219 in een interventiegemeente en 218 in een vergelijkingsgemeente.

Inhoud van de enquête

In de enquête werd gevraagd naar leefbaarheid, overlast en veiligheid. Allereerst werd aan de respondenten gevraagd of in de buurt in de voorgaande zes maanden voorvallen zijn geweest, waarvan zij of anderen overlast hebben kunnen ervaren. Wanneer dit het geval was, werd gevraagd naar het soort voorval, de frequentie en de oorzaak en/of veroorzakers van deze voorvallen. Vervolgens werd gevraagd naar het ervaren gevoel van (on)veiligheid in de buurt. In de introductie van de enquête en in de vraagstelling is het gebruik van het woord ‘coffeeshop’ of hieraan gerelateerde termen vermeden om beïnvloeding van de respondent te voorkomen.

Afname van de enquête

Respondenten werden op verschillende dagen van de week (zowel doordeweeks als in het weekend) en verschillende dagdelen (zowel overdag als in de avond) door de onderzoekers gevraagd of zij wilden meewerken aan een korte enquête. Ook werd de anonimiteit waarmee de gegevens van de respondent worden behandeld – en hun overige rechten – uitgelegd. De nadruk lag op de onherleidbaarheid van gegevens en antwoorden tot hun persoon in de uiteindelijke rapportage van het onderzoek. De antwoorden van de respondenten werden door onderzoekers direct geregistreerd door middel van een tablet. Voorwaarden om deel te nemen aan de enquête waren 1) dat de woning of werkplek van de respondent binnen een straal van 50 meter rond de coffeeshop gelokaliseerd is, en 2) dat er geen natuurlijke afbakeningen of barrières tussen de woning of werkplek en de coffeeshop zijn. Veelvoorkomende voorbeelden daarvan zijn een weg, brug, treinspoor en een hoog en/of groot gebouw. Deze voorwaarden zijn bewust opgesteld, omdat alleen personen die in de zeer directe omgeving van de coffeeshop wonen en/of werken, weten wat zich daar afspeelt.

Tabel 2.6 geeft het aantal coffeeshops en het aantal afgenomen enquêtes per gemeente weer.

46 Tetrahydrocannabinol, de werkzame psychoactieve stof in cannabis.

Tabel 2.6 Het aantal afgenomen enquêtes omwonenden en/of omwerkenden per gemeente en onderzoeksgroep

	Gemeente	Aantal shops	Afgenomen aantal enquêtes
Experimentele groep	1. Almere	2	6
	2. Arnhem	10	30
	3. Breda	8	28
	4. Groningen	10	30
	5. Heerlen	2	6
	6. Hellevoetsluis	1	3
	7. Maastricht	14	42
	8. Nijmegen	12	35
	9. Tilburg	11	33
	10. Zaanstad	2	6
Totaal interventie		*72*	*219*
Controlegroep	1. Enschede	10	30
	2. Haarlem	16	52
	3. Helmond	1	3
	4. Leeuwarden	12	35
	5. Leiden	10	29
	6. Lelystad	1	3
	7. Roermond	2	10
	8. Tiel	4	12
	9. Utrecht	11	35
	10. Zutphen	3	9
Totaal vergelijking		*70*	*218*
Totaal beide groepen		***142***	***437***

**Van de drie coffeeshops in Almere was één shop op het moment van meten gesloten. **Van de 12 coffeeshops in Groningen was één tijdens het meten gesloten en konden bij één om andere redenen geen werkzaamheden uitgevoerd worden.*

Respondenten

Zowel in de interventie- als vergelijkingsgemeenten is ruim de helft van de ondervraagden man (52%, n=113 respectievelijk 53%, n=114), zoals te zien in Tabel 2.7. De andere respondenten zijn vrouw (48%, n=104 respectievelijk 48%, n=103) of identificeert zich niet als man of als vrouw (1%, n=1 respectievelijk 0). De gemiddelde leeftijd van de respondenten is voor beide groepen gemeenten ruim 40 jaar.[47]

In zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten wonen de meeste respondenten in de buurt van de coffeeshop (43% respectievelijk 53%), zoals af te lezen uit Tabel 2.8a en 2.8b. Zowel de geïnterviewde bewoners als ondernemers van beide groepen gemeenten wonen of werken gemiddeld al tenminste tien jaar in de omgeving van de coffeeshop.

Tabel 2.7 Geslacht deelnemers enquêtes omwonenden en/of omwerkenden in % (n=435)

Geslacht	Interventiegemeenten (n=218)	Vergelijkingsgemeenten (n=217)
Man	52%	53%
Vrouw	48%	48%
Anders	1%	0%

Tabel 2.8a Type respondenten enquêtes omwonenden en/of omwerkenden in interventiegemeenten
n=219, meerdere antwoorden mogelijk

Type respondent	n	%	Gemiddelde woon- en/of werktijd
Bewoner	94	43%	11,3 jaar[48]
Ondernemer	66	30%	10,3 jaar[49]
Medewerker	65	30%	4,7 jaar[50]

47 De gemiddelde leeftijd van de respondenten in de interventiegemeenten is 40,8 jaar (n=217), waarbij de jongste respondent 15 en de oudste 83 is. De gemiddelde leeftijd van de respondenten in de vergelijkingsgemeenten is 41,5 jaar (n=216). De jongste respondent is 16, de oudste 89.

48 De bewoner die het kortst in de buurt woont, is hier enkele dagen geleden komen wonen. De respondent die het langst in de buurt woont, woont hier 79 jaar (n=91).

49 De ondernemer die het kortst in deze buurt werkt, werkt hier drie maanden. De ondernemer die het langst in de buurt werkt, werkt hier 43 jaar (n=58).

50 De medewerker die het kortst in deze buurt werkt, werkt hier enkele dagen. De medewerker die het langst in de buurt werkt, werkt hier 25 jaar (n=64).

Tabel 2.8b Type respondenten enquêtes omwonenden en/of omwerkenden in vergelijkings-gemeenten *(n=218), meerdere antwoorden mogelijk*

Type respondent	n	%	Gemiddelde woon- en/of werktijd
Bewoner	113	52%	10,9 jaar[51]
Ondernemer	51	23%	13,7 jaar[52]
Medewerker	61	28%	5,2 jaar[53]

2.9. Vraaggesprekken met coffeeshopeigenaren en -medewerkers

In beide onderzoeksgroepen is aan coffeeshopeigenaren, bedrijfsleiders of zeer ervaren medewerkers gevraagd of zij wilden deelnemen aan een kort vraaggesprek. De voorwaarde voor deelname was dat de respondent uitgebreide kennis had van de dagelijkse gang van zaken in en rondom de coffeeshop. Het doel van deze gesprekken was inzicht krijgen in de ervaringen van de respondent met coffeeshop(s), de huidige stand van zaken in en buiten de coffeeshop en de verwachtingen en percepties van de respondent ten aanzien van het experiment.

Wijze van afname

De gesprekken vonden face to face plaats tijdens het veldwerk of zijn na de veldwerkperiode telefonisch afgenomen. De onderzoekers gebruikten tijdens de afname een topiclijst, met een overzicht van onderwerpen die besproken werden met de respondent. Deze onderwerpen werden beknopt en globaal door de onderzoekers geïntroduceerd, waarbij de respondent ruimte kreeg om te antwoorden. De onderzoekers vroegen vervolgens, wanneer nodig, expliciet door op specifieke onderwerpen. De onderwerpen in de topiclijst waren:

1. **Achtergrond:** ervaringen van de respondent met de coffeeshop (functie en/of dagelijkse betrokkenheid);
2. **Huidige situatie:** het type coffeeshopbezoeker, de omvang van bezoekers, (eventuele) overlast, het aanbod in de gedoogsituatie, preventie (in de shop, en trainingen en/of cursussen voor het personeel) en veranderingen van dit alles (oorzaak en/of gevolg) in de tijd;
3. **Het experiment:** het huidige verloop, opvattingen over legalisering, opvattingen over het experiment en verwachtingen.

Alle respondenten tekenden vooraf een toestemmingsformulier, waarin anonimiteit werd afgesproken en waarin zij afzonderlijk toestemming konden registreren voor het gebruiken van antwoorden voor quotes in publicaties en het maken van een

51 De bewoner die het kortst in de buurt woont, woont hier twee maanden. De respondent die het langst in de buurt woont, woont hier 64 jaar (n=92).

52 De ondernemer die het kortst in deze buurt werkt, werkt hier een half jaar. De ondernemer die het langst in de buurt werkt, werkt hier 50 jaar (n=38).

53 De medewerker die het kortst in deze buurt werkt, werkt hier één maand. De medewerker die het langst in de buurt werkt, werkt hier 32 jaar (n=45).

audio-opname, die na afloop van het onderzoek vernietigd wordt. Als de respondenten toestemming gaven voor een audio-opname van het interview, werd het gesprek door de onderzoekers opgenomen. Als respondenten hier geen toestemming voor gaven, werden ter plaatse door de onderzoekers notities van de antwoorden van de respondenten gemaakt.

Analyses

De audio-opnames zijn uitgewerkt in geanonimiseerde gespreksverslagen en transcripties. Deze documenten zijn samengevoegd met de geanonimiseerde notities van de antwoorden van de respondenten, zoals ter plaatse door de onderzoekers gemaakt. Alle documenten zijn vervolgens meerdere keren gelezen en aan de hand van de onderwerpen op de topiclijst thematisch en beschrijvend geanalyseerd. Per onderwerp zijn coderingen geplaatst in de documenten met een korte omschrijving. Deze coderingen zijn samengevoegd en thematisch gecategoriseerd, en vervolgens uitgewerkt in de rapportage. Vergelijkingen tussen interventie- of vergelijkingsgemeenten zijn hierin niet gemaakt.

Periode en aantal interviews

De interviews met coffeeshopeigenaren zijn gedurende het veldwerk voor de voormeting, tussen september 2021 en februari 2022, afgenomen. De afname is van november 2021 tot en met januari 2022 gestaakt geweest in verband met aangescherpte maatregelen om de verspreiding van het COVID-19-virus tegen te gaan. Zij zijn in dezelfde periode afgenomen als de interviews met (in)direct betrokkenen, maar een half jaar eerder dan het veldwerk voor de nulmeting. 134 eigenaren, bedrijfsleiders of zeer ervaren medewerkers van coffeeshops zijn uitgenodigd voor een interview. In totaal zijn 45 interviews afgenomen: 35 in de interventiegroep en 10 in de vergelijkingsgroep. De uiteindelijke respons was 34%. De meest genoemde redenen dat respondenten afzagen van een interview, waren een beperkt vertrouwen in het onderzoek of het experiment, geen motivatie of tijdgebrek.

Respons

In totaal hebben 45 gesprekken plaatsgevonden, waaraan 52 respondenten hebben deelgenomen. De gesprekken duurden gemiddeld 40 minuten. Het kortste gesprek duurde 10 minuten, en het langste nam anderhalf uur in beslag. Van de 45 gesprekken hebben 33 in of in de buurt van de coffeeshop plaatsgevonden en zijn 12 op een later moment telefonisch afgenomen. Bij 39 gesprekken was één respondent aanwezig; aan de andere gesprekken namen twee of drie personen deel. De gemiddelde ervaring van de participerende respondenten in de coffeeshop(s) was 21 jaar (variërend van 3 tot 40 jaar). De shops waar de respondenten werkzaam waren, bestonden gemiddeld 32 jaar (variërend van 23 tot 45 jaar). Van de 52 respondenten, was 39 man (75%). 46 respondenten gaven aan de eigenaar of bedrijfsleider te zijn (89%) en 6 respondenten (11%) baliemedewerker.

2.10. Online enquête over de illegale markt

Om meer inzicht te krijgen in de illegale markt voor cannabis, wordt gebruik gemaakt van een online enquête op basis van *crowdsourcing*. Met behulp van dit instrument kunnen consumenten via een online platform anoniem informatie geven over hun recente cannabistransacties. *Crowdsourcing* maakt het mogelijk om met relatief beperkte middelen gegevens op transactieniveau te verzamelen, waaronder aankoopbedrag, kwaliteit en locatie van aankoop. In het rapport over de voormeting (Mennes et al., 2023a) wordt een uitgebreide toelichting over de selectie van deze methode

gegeven. In dit rapport lichten we deze methodiek en enkele wijzigingen in de aanpak nogmaals kort toe.

Steekproeftrekking

Bij deze methode wordt gebruik gemaakt van een 'convenience'-steekproef, waarbij respondenten geworven worden op basis van zelfselectie. Gedurende de looptijd van het experiment kunnen ze de enquête openen en vragen over een specifieke aankoop van cannabis beantwoorden. Hiermee verzamelen we gegevens over dergelijke aankopen over de gehele looptijd, ook buiten het reguliere veldwerk voor de nul- en nametingen. Voor deze nulmeting zijn antwoorden geworven tussen 1 september 2022 en 15 augustus 2023.

Werving van respondenten

Respondenten voor de enquête zijn op twee manieren geworven: 1) via kaartjes met een QR-code, en 2) met behulp van advertenties op socialemediaplatforms zoals Facebook en Instagram. De veldwerkers hebben de QR-kaartjes uitgedeeld tijdens hun bezoek aan de interventie- en vergelijkingsgemeenten. In totaal betrof dit enkele honderden kaartjes. De advertenties op sociale media zijn gericht op specifieke voor dit onderzoek relevante doelgroepen, zoals gebruikers in de interventie- en vergelijkingsgemeenten en groepen met eigenschappen en voorkeuren die mogelijk samenhangen met cannabisgebruik. Aangezien het niet mogelijk is om cannabisconsumptie als voorkeur te selecteren voor de advertentiecampagne, hebben wij gekozen voor levensstijlkenmerken, zoals muziekfestivals en tabak en alcohol. Daarnaast zijn aangepaste advertenties gericht op gebruikers die al eerder een advertentie onder ogen hebben gekregen, de zogenoemde *remarketing*. Tabel 2.9 geeft enkele eigenschappen weer van de werving via sociale media en de resultaten omtrent het bereik en het aantal keer dat is doorgeklikt naar de online survey.

Tabel 2.9 Overzicht van de resultaten van de werving via sociale media (1 september 2022 – 15 augustus 2023)

Eigenschappen van de advertentie	Bereik*	Unieke indrukken**	Aantal keer doorgeklikt
Facebook | Alcohol & Sigaretten	26.768	58.309	491
Facebook | Games & Films	54.205	89.831	1.109
Facebook | Muziekgenres, Festivals & Studenten	77.247	141.365	1.915
Facebook | Remarketing	6.301	62.294	605
Instagram | Alcohol & Sigaretten	100.234	200.162	3.490
Instagram | Games & Films	102.928	195.917	3.872
Instagram | Muziekgenres, Festivals & Studenten	78.530	141.627	2.820
Instagram | Remarketing	6.267	51.556	806
Meta overig | Alcohol & Sigaretten	37.279	53.057	738

Eigenschappen van de advertentie	Bereik*	Unieke indrukken**	Aantal keer doorgeklikt
Meta overig | Alleen 45 t/m 65 jaar	193	5.282	22
Meta overig | Games & Films	49.781	66.322	1.033
Meta overig | Muziekgenres, Festivals & Studenten	52.745	69.045	1.113
Meta overig | Remarketing	1.069	14.826	94
Totaal	**522.870**	**1.149.593**	**12.429**

** 'Bereik' is een indicatie van het aantal mensen dat de advertentie heeft gezien. Dit getal wordt door Meta geschat op basis van het gemiddeld aantal dagelijkse (DAU) en maandelijkse (MAU) Facebook- en Instagramgebruikers die aan de gespecificeerde kenmerken en criteria voldoen. ** 'Unieke indrukken' heeft betrekking op het aantal keer dat de advertentie op het scherm van een persoon is verschenen.*

Omdat vanuit privacyoverwegingen niet naar persoonsgegevens van de respondenten werd gevraagd, hebben wij geen informatie over de demografische kenmerken van de respondenten in de resulterende steekproef. Wel hebben wij deze informatie over de socialemediagebruikers die de advertentie hebben aangeklikt. Hoewel niet bekend is of zij vervolgens de enquête ook hebben ingevuld, geeft dit een grove indicatie van de steekproefkenmerken. Ten opzichte van de voormeting, waarin relatief weinig vrouwen en zeer weinig respondenten ouder dan 35 vertegenwoordigd waren, is de werving onder deze doelgroepen verbeterd. De demografische kenmerken zijn te zien in Tabel 2.10.

Vragenlijst

We hebben dezelfde kernvragenlijst gebruikt als tijdens de voormeting. Zoals aangegeven in de rapportage over de voormeting (Mennes et al., 2023a), is dit een korte vragenlijst van 18 vragen, bedoeld om de belasting van deelname te beperken en respons te stimuleren. In deze vragenlijst zijn vanuit privacyoverwegingen alleen gesloten vragen opgenomen. Alleen individuen die aangaven in de maand voorafgaand aan de bevraging cannabis

Tabel 2.10 Demografische eigenschappen van de doelgroepen die de advertentie hebben aangeklikt (1 september 2022 – 15 augustus 2023)

	Leeftijdscategorie								
Aantal kliks	13-17	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Totaal	%
Vrouw	0	1.850	814	590	839	755	0	4.848	26,8%
Man	0	4.808	2.976	1.870	1.927	1.278	0	12.859	71,0%
Onbekend	0	275	74	21	20	11	0	401	2,2%
Totaal	0	6.933	3.864	2.481	2.786	2.044	0	18.108	100%
%	0%	38,3%	21,3%	13,7%	15,4%	11,3%	0%	100%	

(zowel wiet als hasj) buiten een coffeeshop te hebben gekocht, werden gevraagd door te gaan naar de vragenlijst. Respondenten konden vervolgens kiezen de vragenlijst in het Engels of Nederlands in te vullen. De belangrijkste onderwerpen van de vragenlijst zijn:

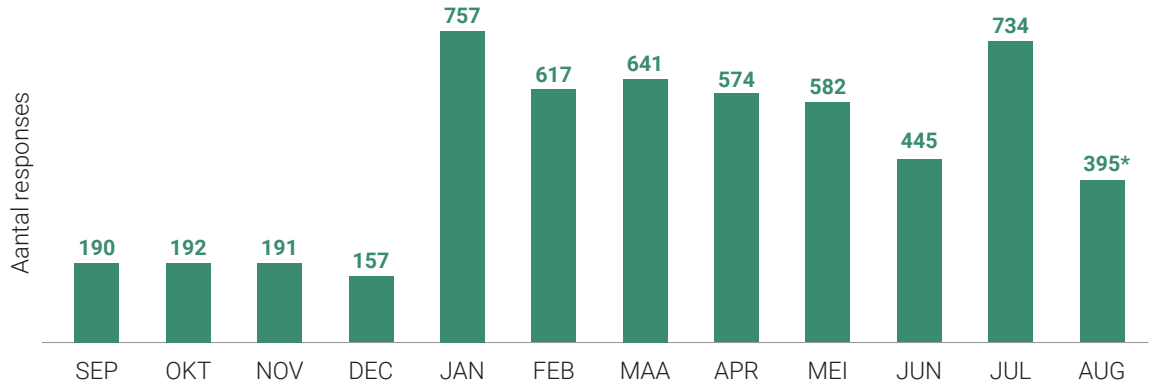
- locatie van aankoop (gemeente);
- moment van aankoop (datum);
- wijze van aankoop (via internet, straatdealer, 06-dealer, etcetera);
- type product (hasj of wiet);
- soort hasj of wiet;
- reden van aankoop op de illegale markt;
- betaalde prijs (in euro);
- hoeveelheid (in grammen); en
- gebruikerservaring ten aanzien van geur of reuk, smaak en effecten.

Over een periode van zeven en een halve maand (van 3 januari tot 15 juli 2023) zijn enkele wijzigingen aangebracht in de kernvragenlijst. De belangrijkste verandering is de introductie van een module over de laatste aankoop binnen een coffeeshop. Bij wijze van uitzondering konden tijdens deze periode ook personen die cannabis *in* een coffeeshop hadden gekocht de enquête invullen. Het doel van deze module is de *crowdsourcing*methode te valideren met behulp van de resultaten van de enquêtes onder coffeeshopbezoekers (zie Hoofdstuk 5). De toegevoegde module repliceerde de oorspronkelijke vragenlijst met vragen over de datum en locatie van de laatste aankoop, de redenen voor het kopen van wiet of hasj in een coffeeshop, etcetera.

Steekproefeigenschappen

In Figuur 2.3 wordt de maandelijkse respons weergegeven tussen 1 september 2022 en 15 augustus 2023 voor aankopen binnen de coffeeshop, buiten de coffeeshop en zowel binnen als buiten de coffeeshop.[54] Over deze periode zijn 1.328 antwoorden verzameld over aankopen buiten de coffeeshop.

Figuur 2.3 Maandelijkse respons gedurende de periode van de voormeting (1 september 2022 tot en met 15 augustus 2023)



** Voor de maand augustus zijn alleen de responses tot en met 15 augustus meegenomen.*

54 Deze module heeft de werving van responses buiten de coffeeshop beïnvloed. Doordat een deel van het budget voor advertenties op sociale media gedurende zeven en een halve maand is besteed aan aankopen binnen de coffeeshop, is dit ten koste gegaan van de werving over aankopen buiten de coffeeshop.

Van de totale steekproef hebben we 788 antwoorden in de twintig onderzoeksgemeenten verzameld over aankopen die zijn gedaan in de maand voorafgaand aan de bevraging: 505 in interventie- en 283 in vergelijkingsgemeenten. Tabel 2.11 geeft een overzicht van de respons buiten de coffeeshop per gemeente.

Tabel 2.11 Respons per onderzoeksgemeente (1 september 2022 - 15 augustus 2023)

Gemeente	Frequentie	%
Almere	70	8,9%
Arnhem	65	8,3%
Breda	28	3,6%
Groningen	122	15,5%
Heerlen	64	8,1%
Hellevoetsluis	9	1,1%
Maastricht	43	5,5%
Nijmegen	37	4,7%
Tilburg	51	6,5%
Zaanstad	16	2,0%
Totaal in interventiegemeenten	*505*	*64,1%*
Enschede	57	7,2%
Haarlem	42	5,3%
Helmond	23	2,9%
Leeuwarden	27	3,4%
Leiden	23	2,9%
Lelystad	15	1,9%
Roermond	17	2,2%
Tiel	6	0,8%
Utrecht	53	6,7%
Zutphen	20	2,5%
Totaal in vergelijkingsgemeenten	*283*	*35,9%*
Totaal in onderzoeksgemeenten	*788*	*100%*
Totaal overige gemeenten	*540*	
Totaal	***1.328***	

2.11. Analyse van gegevens uit politieregistratiesystemen

Over alle Nederlandse gemeenten is cijfermatige systeemkennis verzameld in de vorm van landelijke politiecijfers. Voor het registreren van incidenten die te maken hebben met de Opiumwet heeft de politie in het computersysteem Basisvoorziening Handhaving (BVH) enkele categorieën – de zogeheten maatschappelijke klassen (MK's) – tot haar beschikking. Deze data worden bij elke meting voor het onderzoek ontsloten om zicht te krijgen op de ontwikkelingen in deze incidenten en misdrijven na de aanstaande introductie van de gesloten coffeeshopketen.

In 2020 hebben de onderzoekers toestemming verkregen van het College van procureurs-generaal voor de data-uitvraag. Vervolgens is bij analisten van de politie het verzoek gedaan om voor de volgende maatschappelijke klassen de aantallen incidenten en misdrijven aan te leveren:

- E38: overlast in verband met alcohol en/of drugs;
- F40: bezit van harddrugs (lijst I);
- F41: bezit van softdrugs (lijst II);
- F42: handel en dergelijke in harddrugs (lijst I);
- F43: handel en dergelijke in softdrugs (lijst I);
- F44: vervaardigen van harddrugs (lijst I); en
- F45: vervaardigen van softdrugs (lijst II).

Met deze MK's worden alle incidenten en misdrijven die verband houden met zowel soft- als harddrugs ontsloten. Het aan de onderzoekers verstrekte bestand bevatte data van alle Nederlandse gemeenten van januari 2019 tot en met juni 2023. De gegevens zijn aangeleverd en descriptief geanalyseerd in Excel met behulp van de draaitabelfunctie.

Een incident wordt pas als misdrijf gekenmerkt als de MK een misdrijf betreft, en daaraan ook een aangifteformulier met aangever is gekoppeld of een verdachte en/of slachtoffer is toegevoegd. Het aantal incidenten en/of misdrijven is gebaseerd op de registraties die in de politiesystemen zijn vastgelegd. Als een eenheid meer incidenten registreert, betekent dit niet automatisch dat het fenomeen in de betreffende eenheid ernstiger is; het kan te maken hebben met de registratiewijze of registratiediscipline binnen deze eenheid. Toekomstige resultaten kunnen vanwege een mogelijke na-ijleffect afwijken van de in dit rapport gepresenteerde aantallen. Registraties kunnen immers op basis van nieuwe inzichten op een later moment worden aangepast.

2.12. Methodologische beperkingen

In ons onderzoek zijn enkele beperkingen verbonden aan de toegepaste methoden. Deze beperkingen kunnen over het algemeen worden onderverdeeld in drie categorieën: 1) interviews en vraaggesprekken, 2) enquêteonderzoek en 3) de analyse van registratiegegevens. Hoewel er geen aanwijzingen zijn dat deze beperkingen van invloed zijn geweest op ons onderzoek, hebben we hier rekening mee gehouden bij de interpretatie van de resultaten door kruisvalidatie: pas conclusies trekken als meerdere bronnen een standpunt bevestigen.

Wat betreft interviews en vraaggesprekken bestaat het risico van vertekening, omdat respondenten de neiging kunnen hebben sociaal wenselijke antwoorden te geven. Daarnaast kan interviewerbias een rol spelen wanneer de houding van de interviewer onbewust de antwoorden van de respondenten beïnvloedt. De kwaliteit van de interviews hangt bovendien af van de capaciteit van de respondent om gedachten en ervaringen nauwkeurig te verwoorden.

Voor enquêteonderzoek gelden eveneens diverse beperkingen die de resultaten

kunnen beïnvloeden. Ook hier bestaat het risico van vertekening door sociale wenselijke antwoorden. Aanvullend is de non-responsbias een potentiële beperking, omdat degenen die *niet* deelnemen aan de enquête mogelijk verschillen van de deelnemers, hetgeen de representativiteit van de steekproef kan beïnvloeden. Daarnaast kunnen aspecten zoals de volgorde van vragen, de formulering en de gegeven antwoordcategorieën invloed hebben gehad op de verzamelde gegevens. Tot slot kan het feit dat de vragen zijn beantwoord door middel van zelfrapportage de resultaten beïnvloeden, in het geval dat respondenten zich zaken niet goed herinneren of vragen verkeerd interpreteren.

Bij het analyseren van registratiegegevens kan de kwaliteit van de registraties variëren, omdat informatie niet altijd nauwkeurig en consistent wordt ingevoerd. Onvolledigheid of fouten in de registraties kunnen leiden tot vertekeningen en de generaliseerbaarheid van de bevindingen aantasten. Daarnaast is de interpretatie van registratiegegevens afhankelijk van de context waarin ze zijn verzameld, die niet altijd beschikbaar is. Het gebrek aan gedetailleerde informatie over specifieke omstandigheden kan leiden tot onjuiste interpretatie.

3 Beleidstheorie

Kernpunten van dit hoofdstuk

- Het opstellen van de beleidstheorie is een manier om in kaart te brengen hoe de interventie de gewenste uitkomsten beoogt te bewerkstellingen via een logische sequentie van activiteiten en tussentijdse resultaten.
- We hebben de beleidstheorie van het experiment met een gesloten coffeeshopketen opgesteld aan de hand van een reeks *logic models* (logische modellen), waarbij de volgende elementen werden onderscheiden: input, activiteiten, output en resultaten.
- De primaire doelstelling van het experiment is het realiseren van een gesloten keten. Om dit te bewerkstelligen, moeten telers voldoende cannabis in verschillende variaties kunnen leveren. De teler en distributeurs dienen de vereiste (veiligheids)maatregelen te nemen zodat de keten gesloten blijft, zonder 'lekkage' naar binnen of naar buiten. Ook moet voldoende capaciteit bij de Inspectie JenV, de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), gemeenten en politie zijn om de verschillende onderdelen van de gesloten keten te handhaven.
- Voor de werking van de gesloten keten is het eveneens belangrijk dat een werkbaar bedrijfsmodel ontstaat, waarbij telers, distributeurs en coffeeshops financieel gezond kunnen opereren. Daarvoor moeten de kosten beheersbaar zijn en de gereguleerde cannabis kunnen concurreren met cannabis buiten het experiment.
- Naast de primaire doelstelling beoogt het experiment te inventariseren wat de effecten van regulering van de coffeeshopketen zijn op de volksgezondheid, criminaliteit, openbare orde en veiligheid en overlast.
- Een mogelijk gevolg van het experiment is dat coffeeshopbezoekers minder gezondheidsschade ondervinden door consumptie van op kwaliteit gecontroleerde cannabis, door de afwezigheid van pesticiden of schimmels. Ook overige voorschriften – bijvoorbeeld voor verpakking of voorlichting – beogen de gezondheidsschade van cannabisconsumptie te beperken of probleemgebruik te verminderen.
- Het experiment beoogt eveneens de 'achterdeur' te reguleren voor de coffeeshops in de interventiegemeenten. Wanneer coffeeshopeigenaren cannabis via een legale weg kunnen inkopen bij vergunde telers, hoeven zij geen zaken meer te doen met illegale telers of handelaars.
- De activiteiten, output en resultaten zijn vervolgens gebruikt bij het opstellen van de meetinstrumenten. Met de beschikbare methoden kunnen echter niet alle elementen van de beleidstheorie in kaart worden gebracht.

Het experiment is een complexe beleidsinterventie, bestaande uit verschillende interacterende onderdelen die op verschillende niveaus worden geïmplementeerd. Om de effecten van een dergelijke interventie te kunnen evalueren, is het noodzakelijk na te gaan via welke causale mechanismen deze effecten worden bewerkstelligd (Ling, 2012). In een theoriegedreven evaluatie wordt theoretisch in kaart gebracht hoe, waarom en waardoor initiatiefnemers en/of evaluatoren verwachten dat een interventie zal werken. Het opstellen van een beleidstheorie is een manier om het hoe en waarom van een interventie in kaart te brengen met als doel deze te evalueren (Coryn et. al., 2010).

In dit hoofdstuk wordt de beleidstheorie van 'Experiment gesloten coffeeshopketen' met behulp van logische modellen en beïnvloedingsdiagrammen besproken. Paragraaf 3.2 bespreekt de beleidstheorie van het primaire doel van het experiment: onderzoeken of en hoe een gesloten keten kan worden gerealiseerd. In Paragraaf 3.3 wordt ingegaan op de beleidstheorie voor de overige effecten van het experiment. Tot slot benoemt Paragraaf 3.3 de opzet voor het uitfaseren van het experiment, mocht daartoe worden besloten.

3.1. Primaire doelstelling van het experiment

Probleem en context

Nederland heeft een gedoogbeleid ten aanzien van cannabisverkoop in coffeeshops. De levering van cannabis aan coffeeshops ('de achterdeur') is in Nederland volgens de Opiumwet verboden, maar de verkoop van cannabis in coffeeshops aan consumenten ('de voordeur') wordt gedoogd mits coffeeshops zich aan de AHOJG-I voorwaarden houden ("Aanwijzing Opiumwet," 2015; "Opiumwet," 1992, Artikel 3; Van Ooyen-Houben, 2017; Van Ooyen-Houben et. al., 2017). Onder andere lokale bestuurders en rechters lopen echter tegen beperkingen van het huidige Nederlandse gedoogbeleid aan (Bruins & Grapperhaus, 2018). Lokale bestuurders geven aan dat de ongereguleerde levering van cannabis gepaard kan gaan met criminele invloeden en dat het gebrek aan toezicht op de teelt van cannabis risico's voor de volksgezondheid kan opleveren (Bruins & Grapperhaus, 2018; Meesters, 2015). Rechters geven aan dat het beleid paradoxaal is: verkoop van cannabis wordt gedoogd, maar telers en distributeurs kunnen veroordeeld worden, ook als de cannabis die zij opslaan of telen bestemd is voor de verkoop in coffeeshops (Bruins & Grapperhaus, 2018; Rechtbank 's-Gravenhage, 2012).

Daarnaast lijkt het maatschappelijk draagvlak voor een harde aanpak van illegale cannabisteelt te verminderen, omdat teelt van cannabis nodig is als verkoop in coffeeshops gedoogd wordt (Bruins & Grapperhaus, 2018). In 2017 stemde de Tweede Kamer bijvoorbeeld in met een wetsvoorstel om teelt, aanvoer en verkoop van cannabis te reguleren via een gesloten coffeeshopketen (Berndsen-Jansen & Bergkamp, 2015). In het regeerakkoord van 2017 werd echter besloten eerst te experimenteren met gereguleerde cannabisteelt in een aantal (middel)grote gemeenten (VVD, CDA, D66 & ChristenUnie, 2017).

Uitgangspunten

Omdat het nog onduidelijk is of het praktisch haalbaar is een gesloten keten voor de teelt, distributie en verkoop van cannabis op te zetten en wat de effecten hiervan zijn, is het experiment met een gesloten coffeeshopketen opgezet (Bruins & Grapperhaus, 2018). Het uitgangspunt is om te zorgen voor een experiment dat wetenschappelijk relevant is en voldoende informatie oplevert voor politieke besluitvorming ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Het primaire

strategische doel van het experiment is *"Bezien of en hoe op kwaliteit gecontroleerde hennep of hasjiesj gedecriminaliseerd aan de coffeeshops kan worden verkocht"* (Bruins & Grapperhaus, 2018, p. 1; "Wet experiment gesloten coffeeshopketen," 2019). Daarnaast wordt gekeken naar de overige effecten van het experiment die zijn genoemd door de betrokken ministers: de effecten op volksgezondheid, criminaliteit, openbare orde en veiligheid en overlast (Bruins & Grapperhaus, 2018).

Voorbereiding van het experiment: voorbereidingsfase, aanloopfase en overgangsfase

Voordat de experimentfase daadwerkelijk van start gaat en de aangewezen telers aan coffeeshops in de interventiegemeenten leveren, heeft een voorbereidingsfase plaatsgevonden. Die fase begon met de inwerkingtreding van de Wet 'Experiment gesloten coffeeshopketen'. Daarover merken wij op:

- Er is gekozen voor een loting van de telers (zie bijvoorbeeld "Besluit experiment gesloten coffeeshopketen", 2020). Dit werd afgeraden door de adviescommissie Knottnerus, omdat het lotingsproces lang zou kunnen duren of de telers met de beste plannen zouden kunnen worden uitgeloot. Bovendien zouden sommige telers die makkelijker door de Bibob-procedure zouden komen,[55] kunnen worden uitgeloot (Expertinterview, februari 2022).
- De aangewezen telers mogen geen cannabis verkopen voor de aanvang van het experiment ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen", 2020, artikel 36). Echter is in de tussentijd besloten dat in twee gemeenten, Tilburg en Breda, een aanloopfase plaatsvindt. Het doel van de aanloopfase is te oefenen met alle processen en systemen die hierbij komen kijken (Rijksoverheid.nl, 2023). Er werd gesteld dat de aanloopfase kan starten als minimaal drie telers gereed zijn en dat de aanloopfase gestopt kon worden indien zich "ernstige problemen voordoen op het vlak van openbare orde en veiligheid." Het streven is dat de aanloopfase een beperkte duur heeft en maximaal zes maanden in beslag neemt (Rijksoverheid.nl, 2023).
- De overheid achtte een plotselinge overgang van de gedoogsituatie naar de experimenteerfase niet wenselijk, omdat het niet realistisch werd geacht dat coffeeshops van het ene op het andere moment het assortiment kunnen vervangen. Daarom is een overgangsfase voorzien (Rijksoverheid.nl, 2023). Daarnaast stelden de ministeries dat een overgangsfase ervoor kan zorgen dat coffeeshopbezoekers kunnen wennen aan het nieuwe aanbod. De overgangsfase kan starten zodra de telers gezamenlijk een kwalitatief goed en divers aanbod van cannabisvariëteiten aan de coffeeshops kunnen leveren. Volgens de adviescommissie Knottnerus hebben telers minimaal een jaar voorbereidingstijd nodig vanaf het moment dat de telers bekend zijn en starten met de voorbereidingen (Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen', 2018, p. 22).
- De experimenteerfase start zodra alle coffeeshops in de interventiegemeenten

55 Elke ingelote teler heeft een Bibob-onderzoek ondergaan. De 'Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur' (Bibob) geeft overheidsinstanties de mogelijkheid om de achtergrond van bedrijven en personen met wie zij zakendoen, te screenen. Om dit te doen, voeren overheidsinstanties een Bibob-onderzoek uit. Het doel van een Bibob-onderzoek is het voorkomen dat de overheid onbewust criminaliteit faciliteert, door bijvoorbeeld het verlenen van een vergunning of het verstrekken van een subsidie aan een malafide ondernemer.

uitsluitend het gereguleerde aanbod verkopen. Handhaving tijdens de overgangsperiode is lastig voor gemeenten, omdat zowel gedecriminaliseerde als illegaal geproduceerde cannabis verkocht kan worden (Interviews met gemeenten; "Besluit experiment gesloten coffeeshopketen", 2020, artikel 38).

- Burgemeesters kunnen nadere regels stellen tijdens de voorbereidingsfase over de locatie van coffeeshops, maximale handelsvoorraad, afficheringen, overlast, openingstijden, inrichting en beveiliging, opleiding van personeel en het I-criterium ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen", 2020, artikel 39).

Beleidstheorie voor het primaire doel van het experiment

Om een gesloten keten te realiseren, moeten telers bij aanvang van de uitvoering van het experiment voldoende hennep of hasj en verschillende variaties hennep of hasj kunnen leveren. Twee aspecten zijn belangrijk voor de naleving van deze regelgeving. Ten eerste moeten telers beschikken over voldoende productiepersoneel, apparatuur en materialen voor de teelt van cannabis. Daarnaast moet de vraag naar de door de aangewezen telers geproduceerde cannabis van coffeeshops in interventiegemeenten voldoende zijn. Zowel de vraag van consumenten naar gereguleerde cannabis in deelnemende coffeeshops als de inkoopprijs beïnvloeden de inkoopvraag voor deze coffeeshops binnen het experiment. Dit wordt beïnvloed door een groot aantal factoren die endogeen (oftewel, beïnvloedbaar door actoren binnen de gesloten keten) en exogeen (niet beïnvloedbaar door actoren binnen de gesloten keten) zijn voor het experiment. Endogene factoren omvatten de kwaliteit, het THC- en CBD-gehalte, de variëteit en verkoopprijs van gereguleerde cannabis. Exogene factoren zijn onder meer ontwikkelingen op de illegale cannabismarkt of ontwikkelingen in het buitenland.

Er zijn ook regels over de opslag van cannabis. Zo is bepaald dat alle acties van de aangewezen telers geheel en uitsluitend moeten plaatsvinden op de locatie waarvoor de aanwijzing is verleend ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen", 2020, Artikel 25.1). Zowel de opslag- en beveiligingsmogelijkheden van de teler als de hoeveelheid gekweekte cannabis die moet worden bewaard, zijn van invloed op het vermogen van telers om aan deze regels te voldoen.

Voor het succes van de gesloten keten is het belangrijk dat cannabis niet naar buiten 'lekt' en dat aangewezen telers alleen bij aan het experiment deelnemende coffeeshopeigenaren afleveren ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 24.1). De kans op lekkage naar buiten hangt samen met de mate waarin de groothandelsvraag aansluit bij het aanbod van gereguleerde cannabis. Voor de werking van de gesloten keten is het immers van belang dat een werkbaar bedrijfsmodel ontstaat, waarbij telers, distributeurs en coffeeshops financieel gezond kunnen opereren. Daarvoor moeten de kosten beheersbaar zijn en de gereguleerde cannabis kunnen concurreren met cannabis buiten het experiment.

De wet- en regelgeving rondom het experiment bevatten verschillende eisen rondom transport en het beveiligen van transport ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 24-25). Endogene en exogene input en contextuele factoren zijn van invloed op de naleving van deze regels. Exogene factoren zijn onder meer het aantal geld- en waardetransportbedrijven, transportkosten, vertragingen door het verkeer en *real-time* capaciteit van locaties. De primaire endogene factoren die van invloed zijn op vervoer hebben betrekking op handhavingsaspecten, zoals de beschikbare capaciteit bij de Inspectie JenV.

Voor het verkooponderdeel van de keten zijn de activiteiten van coffeeshops in interventiegemeenten belangrijk, zoals de eis dat coffeeshops in interventiegemeenten alleen cannabis van aangewezen telers verkopen en dat alle verkochte cannabis in verzegelde verpakkingseenheden zit ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 4 en Artikel 7).[56] De hoeveelheid gereguleerde cannabis die beschikbaar is voor veilig transport naar coffeeshops, de vraag in de coffeeshops naar gereguleerde cannabis en de groothandelsprijs zijn van invloed op de naleving van deze regels. Als de cannabis van de aangewezen telers niet voldoet aan de wensen van coffeeshopklanten, is de kans groter dat coffeeshopeigenaren illegaal geproduceerde cannabis verkopen.

Het experiment stelt ook verschillende eisen aan de opslag van cannabis in coffeeshops ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 5). De uitvoering van deze eisen wordt beïnvloed door de veiligheidsvoorzieningen, opslagcapaciteit en de hoeveelheid geleverde cannabis in de coffeeshop. Er kan verwacht worden dat andere regels voor coffeeshops, met name met betrekking tot de verkoop aan minderjarigen en beperkingen op de hoeveelheid verkochte cannabis per aankoop, voornamelijk worden beïnvloed door de mate waarin zij gehandhaafd worden. De gemeente, en daarmee de burgemeester, is toezichthouder op alle eisen gesteld aan de coffeeshops en de enige partij die daar bevoegd is tot handhaving ("Toezicht- en handhavingsarrangement Experiment Gesloten Coffeeshopketen", 2021).

Consumptie is verweven in de verschillende onderdelen van de gesloten coffeeshopketen. Hierbij zijn enkele impliciete aannames te onderscheiden: 1) dat de gereguleerde cannabis verkocht zal worden, 2) dat klanten tevreden zijn, en 3) dat coffeeshops in interventiegemeenten kunnen concurreren met de verkoop van cannabis buiten het experiment.

De Inspectie JenV is toezichthouder bij de coffeeshops voor de eisen gesteld in het kader van de gesloten keten. De NVWA houdt toezicht op de kwaliteit van de geproduceerde cannabis, de verpakking en affichering ("Toezicht- en handhavingsarrangement Experiment Gesloten Coffeeshopketen", 2021). De mogelijkheid voor de Inspectie JenV en NVWA om toezicht te houden op de regels van het experiment en de mate waarin zij die handhaving prioriteren, zal waarschijnlijk van invloed zijn op de maatregelen die genomen worden bij een schending van de regelgeving. Daarnaast is het aannemelijk dat internationale handhaving – inclusief de vraag naar Nederlandse handhaving van gereguleerde en ongereguleerde toeleveringsketens voor cannabis uit andere landen en de handhaving van de cannabismarkt in andere landen – gevolgen zal hebben voor de handhaving door de Inspectie JenV.

56 Bij wijze van uitzondering mag van elke cannabissoort die wordt verkocht maximaal 20 gram onverzegeld in een coffeeshop aanwezig zijn, ten behoeve van de beoordeling door klanten. In totaal mag deze onverzegeld aanwezige hennep en hasj in de coffeeshop niet meer dan 150 gram hennep en hasjiesj per kalendermaand bedragen. Zie Artikel 7 van het Besluit experiment gesloten coffeeshopketen.

Potentiële risico's of knelpunten van het experiment op basis van de beleidstheorie

Op basis van bovenstaande beschrijving van de beleidstheorie identificeren de onderzoekers de volgende potentiële risico's bij het opzetten van 'Experiment gesloten coffeeshopketen':

- Een nieuw kabinet legt andere prioriteiten en verandert het experiment (Expertinterview, februari 2022);
- De wet- en regelgeving rondom het experiment is onduidelijk voor de deelnemers aan het experiment;
- Telers hebben geen toegang tot financiering voor hun activiteiten. Mede op basis van de ervaringen in andere landen, zoals de VS en Uruguay, is het mogelijk dat banken en andere financiële instellingen geen diensten verlenen aan cannabistelers;
- Telers kunnen niet voldoende hennep of hasj van de minimaal vereiste kwaliteit leveren, of leveren niet de gevraagde soorten en/of kwaliteit hennep of hasj;
- Telers leveren te dure hennep of hasj, waardoor de prijs van cannabis in coffeeshops binnen de gesloten keten stijgt en kopers op de illegale markt goedkoper terecht kunnen. Voor coffeeshophouders binnen de gesloten keten wordt het hierdoor ook verleidelijker om op de illegale markt in te kopen;
- De opslag bij telers, het transport naar de coffeeshops of coffeeshops worden overvallen;
- Coffeeshophouders doen niet allemaal (volledig) mee aan het experiment;
- Eén of meerdere coffeeshops sluiten hun deuren gedurende de looptijd van het experiment, waardoor het aanbod in een interventiegemeente daalt;
- Coffeeshophouders kunnen hun banden met criminele groepen niet helemaal verbreken, bijvoorbeeld omdat een kans bestaat dat de gesloten keten na afloop van het experiment weer ontmanteld wordt;
- Klanten in coffeeshops wantrouwen de cannabis die geproduceerd is binnen het experiment en willen het daarom niet kopen;
- Er is onvoldoende capaciteit bij de Inspectie JenV en de NVWA; en
- Steun voor het experiment neemt af in gemeenten, waardoor het lastig is voor hen om het experiment vol te houden (Expertinterview, februari 2022).

3.2. Overige tijdens het experiment bekeken effecten

Naast de hierboven besproken primaire doelstelling van het experiment, wil het kabinet kijken wat de effecten van de interventie zijn "op de problemen die sommige gemeenten ervaren" (Rijksoverheid, z.d.).[57] De ministers hebben aangegeven specifiek inzicht te willen krijgen in de effecten van regulering van de coffeeshopketen op de volksgezondheid, criminaliteit, openbare orde en veiligheid en overlast (Bruins & Grapperhaus, 2018). In een tweede reeks logische modellen (bijgevoegd als Bijlage II: Logische modellen voor 'Experiment gesloten coffeeshopketen') brengen we in kaart welke mogelijke effecten het kabinet hierbij beoogt. Deze tabel bevat de mogelijke effecten op volksgezondheid, criminaliteit, openbare orde en overlast en op eventuele veranderingen in gebruik. De

57 Rijksoverheid. (z.d.). Aanleiding en opzet experiment gesloten coffeeshopketen. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/experiment-gesloten-coffeeshopketen-wietexperiment/aanleiding-en-opzet-experiment-gesloten-coffeeshopketen

bijbehorende beïnvloedingsdiagrammen worden in Bijlage III.B weergegeven.

Volksgezondheid

Probleem en context

Cannabisgebruik brengt gezondheidsrisico's met zich mee, zoals een verhoogde kans op psychotische symptomen en stoornissen (Hall & Degenhardt, 2009; Memedovich et al., 2018; Van Ooyen-Houben, 2017). Gezondheidsrisico's worden vergroot wanneer cannabis in grote hoeveelheden, frequenties en potenties (Hall & Degenhardt, 2009) of in combinaties met andere stoffen (polydrugsgebruik) wordt gebruikt (Montanar et al., 2017). Overige risico's kunnen ontstaan door consumptie van contaminanten of schimmels in het product (Dryburgh et al., 2018; McPartland & McKernan, 2017; Vujanovic, et al., 2020). Met het huidige Nederlandse gedoogbeleid kan de kwaliteit van cannabis moeilijk worden gewaarborgd, omdat er geen regulering van de teelt en distributie is (Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen', 2018).

Uitgangspunten

Het huidige Nederlandse drugsbeleid is onder andere gericht op "het tegengaan en reduceren van drugsgebruik, zeker voor zover leidend tot gezondheids- en sociale schade" ("Aanwijzing Opiumwet," 2015, paragraaf 1). Het kabinet is zich bewust van de gezondheidsrisico's die samenhangen met cannabisgebruik (Bruins & Grapperhaus, 2018, 2019). Er wordt verwacht dat in het experiment gekeken kan worden of en hoe een gesloten coffeeshopketen op kwaliteit kan worden gecontroleerd (Bruins & Grapperhaus, 2018).

Beleidstheorie

Om te kunnen meten welke effecten het experiment mogelijk heeft op gezondheidsrisico´s van cannabisgebruik, worden verschillende eisen gesteld aan de cannabiskwaliteit. Telers moeten cannabis bijvoorbeeld testen op gifstoffen om ervoor te zorgen dat zware metalen, micro-organismen en aflatoxine niet of slechts in erg beperkte mate in gereguleerde cannabisproducten voorkomen ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen', 2020, Artikel 28; "Regeling experiment gesloten coffeeshopketen", 2020, Artikel 11). Met name de hoeveelheid te testen cannabis en de aanwezigheid van voldoende testpersoneel, materiaal en apparatuur in een laboratorium ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 28), zijn van invloed op het uitvoeren van de testcapaciteit van de telers, en daarmee op de vereiste kwaliteitscontrole.

Daarnaast zijn er verschillende regels met als doel om de kennis van de consument over de inhoud van cannabisproducten en de gezondheidsrisico's van cannabisgebruik te vergroten. Aangewezen telers zijn onder meer verplicht aan bepaalde verpakkingseisen te voldoen ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen", 2020, Artikel 29). De naleving van de eisen wordt waarschijnlijk beïnvloed door de hoeveelheid verpakkingspersoneel, apparatuur en materialen, evenals de hoeveelheid cannabis die moet worden verpakt. Het experiment vereist ook dat het personeel in coffeeshops een cursus volgt en dat in coffeeshops voorlichtingsmateriaal wordt aangeboden over de gezondheidsrisico's van cannabis ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen", 2020, Artikel 6). De kennis van coffeeshophouders en -personeel over de wet- en regelgeving, de kosten en tijd die zijn gemoeid met de opleiding van personeel en de handhaving van de regelgeving zullen de naleving van deze regels beïnvloeden.

Preventie

Probleem en context

Cannabis is de meest gebruikte illegale drug in Nederland (Van Laar et al., 2022). Vaak zijn de fysiek schadelijke gevolgen niet bekend bij

consumenten of worden de mogelijke gevolgen van cannabisgebruik niet in overweging genomen door de consument (Coördinatiepunt Assessment en Monitoring nieuwe drugs, 2008). Het is mogelijk dat de perceptie van het risico van cannabisconsumptie verandert op het moment dat de overheid de teelt en verkoop in coffeeshops decriminaliseert: cannabis zou gezien kunnen worden als veilig en niet schadelijk voor de gezondheid omdat de overheid toeziet op de kwaliteit van de cannabis (Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen', 2018). In deze context wordt vaak naar een mogelijke 'normalisering' van cannabis verwezen. Hierdoor zou volgens de Adviescommissie (2018) cannabisgebruik in theorie kunnen toenemen tijdens het experiment. De ministers van VWS en JenV hebben daarom aangegeven dit mogelijke neveneffect tegen te willen gaan (Minister Bruins in Handelingen TK 2018/2019, nr. 42, item 8, 2019). Het is nog niet mogelijk te voorspellen of en in welke groepen een toename van gebruik zou kunnen optreden, maar uit literatuur- en prevalentieonderzoek is gebleken dat jongeren, jongvolwassenen, personen met een niet-westerse migratieachtergrond, personen met een licht verstandelijke handicap, personen in instituties, mensen met psychische problemen en gedragsproblemen en jongeren in gezinnen in echtscheiding benaderd dienen te worden met een preventieaanpak (Möhle et al., 2020).

Uitgangspunten

Het huidige drugsbeleid in Nederland is onder andere gericht op "het tegengaan en reduceren van drugsgebruik, zeker voor zover leidend tot gezondheidsschade en sociale schade" ("Aanwijzing Opiumwet," 2015, paragraaf 1). Het kabinet wil voorkomen dat tijdens of door het experiment meer cannabis wordt geconsumeerd (Minister Bruins in Handelingen TK 2018/2019, nr. 42, item 8, 2019). Daarom wordt een preventiebeleid ontwikkeld voor tijdens het experiment (Grapperhaus, 2021).

Beleidstheorie

Het is mogelijk dat cannabisgebruik als gevolg van het experiment als normaler gezien gaat worden. Om dit risico te tegen te gaan, zijn verschillende regels opgesteld voor aangewezen telers, waaronder de verpakkingseisen, en voor coffeeshops, zoals personeelstraining en het aanbieden van informatie over cannabisgebruik. De factoren die van invloed zijn op de naleving van de verpakkingseisen door aangewezen telers hebben onder meer betrekking op het personeel, de apparatuur en materialen, de kosten en de hoeveelheid werk die komen kijken bij het naleven van de verpakkingsregels ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen", 2020, Bijlage 1 en 2). De naleving van de regels die van toepassing zijn op coffeeshopeigenaren kan worden beïnvloed door de kennis van de coffeeshopeigenaar over deze regels en de kosten van het naleven ervan. Naast de regels over personeelstraining en informatie zoals in de vorige paragrafen besproken, geldt een verbod op afficheringin coffeeshops (2.9.1, "Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 9). Naleving van deze regel wordt waarschijnlijk beïnvloed door de waarschijnlijkheid dat een boete wordt uitgedeeld op het moment dat een overtreding plaatsvindt.

Criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast

Probleem en context

Voor de inkoop van cannabis zijn coffeeshophouders aangewezen op de illegale markt. Hierbij is, vanwege de winstgevendheid, lage pakkans en relatief geringe straffen, een risico dat zij verbonden zijn aan georganiseerde criminaliteit (Bieleman & Snippe, 2006; Korf, 2019; Rombouts et al., 2019; Van de Donk et

al., 2009). Volgens Meesters (2015) vrezen gemeenten dat meer mensen betrokken raken bij georganiseerde misdaad door deel te nemen aan cannabisteelt. De cannabisindustrie is verweven met andere vormen van georganiseerde criminaliteit, zoals de harddrugsmarkt en mensenhandel. Daarnaast vrezen gemeenten dat de cannabisindustrie de integriteit van openbaar bestuur bedreigt, doordat criminelen proberen invloed te verwerven in het lokaal bestuur, bijvoorbeeld door lokale politieke partijen te infiltreren of functionarissen te bedreigen (Meesters, 2015).

Het effect van de gesloten coffeeshopketen op criminaliteit en de illegale markt kan beïnvloed worden door factoren buiten de coffeeshopketen. Een van deze factoren is de prijs van cannabis in coffeeshops buiten de interventiegemeenten en op de niet-gedoogde markt, in vergelijking met de prijs van cannabis in coffeeshops in interventiegemeenten. Ondanks dat gereguleerde cannabis door gebruikers gezien kan worden als een beter product dan illegale cannabis, kan een te hoge prijs ervoor zorgen dat gebruikers toch illegale cannabis kopen (Amlung et al., 2019; Prestemon et. al., 2019). Andere factoren zijn de voorkeuren en smaak van gebruikers. Een deel van de cannabisgebruikers heeft een sterke voorkeur voor een bepaald soort cannabis, bijvoorbeeld hasj uit Marokko of Thailand (Goedvolk et. al., 2017). Er zouden daarom verplaatsingseffecten vanuit de interventiecoffeeshops naar de illegale markt kunnen plaatsvinden wanneer deze cannabis niet beschikbaar is binnen de gesloten keten (Hofstee, 2018). Daarnaast verwachten sommige onderzoekers dat illegale teelt van cannabis slechts beperkt zal afnemen, omdat momenteel een klein deel van de illegaal geteelde cannabis wordt geleverd aan gedoogde coffeeshops en een groter deel geëxporteerd wordt (Goedvolk et al., 2017; Hall et al., 2019).

In de meeste gemeenten wordt weinig overlast ervaren van en rondom coffeeshops (Benschop et al., 2015; Mennes et al., 2020). Uit de recente monitors van het coffeeshopbeleid blijkt dat zich in de afgelopen jaren geen belangrijke ontwikkelingen met betrekking tot de situatie rondom coffeeshops hebben voorgedaan: de situatie lijkt beheersbaar (Mennes et al., 2020). Echter, sommige gemeenten maken zich zorgen om overlast en onveiligheid bij coffeeshops (Meesters, 2015). Bovendien wordt illegale teelt geassocieerd met risico's, zoals brandgevaar en wateroverlast in dichtbevolkte gebieden (Van Ooyen-Houben et al., 2009).

Daarnaast is in ongeveer een derde van de gemeenten in Nederland veel coffeeshoptoerisme (Mennes et al., 2020), waarbij niet-ingezetenen – meestal uit België, Frankrijk of Duitsland – naar een coffeeshop afreizen om cannabis te kopen. Wanneer sprake is van veel coffeeshoptoerisme kunnen omwonenden dat als hinderlijk ervaren, bijvoorbeeld door hangjongeren, verkeersopstoppingen, illegaal parkeren en vervuiling (Mennes et al., 2020; Nabben et. al., 2015; Van Ooyen-Houben et al., 2009). In gemeenten waar weinig coffeeshoptoerisme is, worden deze problemen nauwelijks ervaren (Mennes et al., 2020). Sommige gemeenten kiezen ervoor om het I-criterium te handhaven om coffeeshoptoerisme tegen te gaan. Afhankelijk van de situatie in de gemeente kan dit leiden tot een vermindering van overlast, al zijn er ook plekken waar meer overlast komt doordat een illegale markt ontstaat, of waar een verplaatsing van de bezoekers naar nabijgelegen gemeenten plaatsvindt (Mennes et. al., 2016).

Uitgangspunten

Het is nog onduidelijk welke positieve en negatieve effecten, onder andere op criminaliteit, van een gesloten coffeeshopketen

verwacht kunnen worden (Bruins & Grapperhaus, 2018). Het experiment is erop gericht om een gedecriminaliseerde keten op te stellen waarbij geen sprake is van een illegale achterdeur ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen", 2020). Hierbij zal rekening gehouden moeten worden met zowel het terugdringen van criminaliteit als het tegengaan van neveneffecten, zoals verplaatsingseffecten, om een gesloten coffeeshopketen te realiseren.

Het Nederlandse drugsbeleid richt zich onder andere op het "voorkomen en verminderen van de maatschappelijke schade die aan het gebruik van, de productie van en de handel in drugs is verbonden" ("Aanwijzing Opiumwet," 2015, paragraaf 1). Het I-criterium kan door gemeenten gebruikt worden om te proberen coffeeshoptoerisme en de daarmee gepaarde eventuele overlast tegen te gaan ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Uit de evaluatie van het I-criterium blijkt echter dat overlast niet noodzakelijkerwijs afneemt bij invoering van dit criterium, maar dat overlast van coffeeshops kan verschuiven naar overlast van dealactiviteiten op straat (Van Ooyen-Houben et. al., 2017).

Beleidstheorie

Een belangrijk deel van het experiment is het opstellen van een gesloten keten zonder de betrokkenheid van criminelen. Wanneer coffeeshopeigenaren cannabis via een legale weg kunnen inkopen bij vergunde telers, hoeven zij geen zaken meer te doen met illegale telers of handelaars. Hiermee wordt beoogd het probleem met de ongereguleerde achterdeur van het Nederlandse coffeeshopbeleid te adresseren. Factoren die van invloed zijn op de volledige scheiding van de gesloten keten van de illegale cannabismarkt zijn onder meer de hoeveelheid cannabis die veilig aan coffeeshops wordt geleverd en de hoeveelheid cannabis die klaar is voor transport naar coffeeshops. Oftewel, de mogelijkheid van een coffeeshops om uitsluitend gereguleerde cannabis te verkopen, hangt ervan af of de hoeveelheid cannabis die geteeld door aangewezen telers en klaar voor verkoop is, voldoende is om aan de vraag van de detailhandel naar gereguleerde cannabis te voldoen. Daarnaast hebben de handhaving van de wet- en regelgeving, de werking van het ketenregistratiesysteem en de consumentenvraag naar gereguleerde cannabis invloed op de naleving van de regels van het experiment. De vraag van consumenten naar cannabis wordt beïnvloed door zowel endogene factoren (productkwaliteit, potentietype en prijs) als exogene factoren (klantvraag naar ongereguleerde cannabis, afstand tot de coffeeshop in de stad en leeftijd).

De handhaving zal ook invloed hebben op het coffeeshoptoerisme in interventiegemeenten en de naleving van de regels met betrekking tot overlast rondom coffeeshops. Zo moeten alle interventiegemeenten die grensgemeenten zijn het I-criterium tijdens het experiment handhaven, en zijn coffeeshopeigenaren verplicht om maatregelen te treffen om overlast te voorkomen.

3.3. Afbouw van het experiment

Op basis van de evaluatie van het experiment vindt besluitvorming plaats over het vervolg van het experiment en de situatie daarna. Indien wordt besloten tot beëindiging van het experiment, zal worden overgegaan tot een afbouwfase. Deze afbouwfase is bedoeld als overgang tussen het einde van het experiment en het opnieuw van toepassing worden van de huidige wet- en regelgeving (Opiumwet en gedoogbeleid) op het moment dat het experiment is afgelopen (Bruins & Grapperhaus, 2018). In dat geval wordt daarmee voorkomen dat coffeeshops en/of telers direct in strijd met de wet handelen. De evaluatie vindt plaats binnen de experimenteerfase, zodat ruim voor het formele einde van het experiment

kan worden besloten over de afbouwfase: "dit laat de mogelijkheid open om iedere gewenste vervolgstap ter besluitvorming aan het parlement voor te leggen" (Bruins & Grapperhaus, 2018, p. 6).

Enkele opmerkingen over de afbouwfase:

- De afbouw vindt gedurende maximaal zes maanden plaats, tenzij de looptijd wordt verlengd, maximaal met 1,5 jaar (Wet experiment gesloten coffeeshopketen, 2019, Artikel 4);
- De afbouw van het experiment kan eerder beginnen als het experiment gestaakt wordt of een aanwijzing van een teler wordt ingetrokken ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen", 2020, artikel 40);
- Tijdens de afbouwfase moeten telers zich ontdoen van de hennep of hasj en het afval van plantmateriaal ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen", 2020, artikel 41);
- Ook de coffeeshophouders moeten zich ontdoen van alle cannabis die is geleverd door telers ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen", 2020, artikel 42);
- Afbouwen van het experiment bij een positief resultaat is "onlogisch en riskant" als coffeeshops daardoor weer worden teruggeworpen op illegale teelt en levering (Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen', 2018, p. 47). Het is volgens de adviescommissie niet uit te sluiten dat coffeeshophouders in een kwetsbare positie komen als zij weer terug moeten naar illegale levering. In de wetgeving staat niet of een positief resultaat van het experiment zal leiden tot het implementeren van een gesloten en gereguleerde cannabisketen in het hele land. De Adviescommissie (2018) heeft hiertegen geadviseerd, omdat het de motivatie van betrokkenen kan ondermijnen.

3.4. Opstellen van indicatoren en meetinstrumenten

De beleidstheorie is gebruikt bij het opstellen van de meetinstrumenten. Voor de primaire doelstelling – de werking van de gesloten keten – en de overige effecten zijn de activiteiten, output en resultaten gebruikt om de vragenlijsten en overige indicatoren op te stellen. Met de beschikbare methoden kunnen echter niet alle elementen van de beleidstheorie in kaart worden gebracht. In Bijlage II is daarom in vetgedrukte tekst aangegeven welke elementen worden meegenomen in de monitor en evaluatie.

4 Lokale situatie in de onderzoeksgemeenten

Kernpunten van dit hoofdstuk

- Alle interventie- en vergelijkingsgemeenten hanteren bij de nulmeting een maximumbeleid, waarbij het aantal coffeeshops in de gemeente een vastgesteld maximum niet mag overschrijden. Ook hebben alle gemeenten de AHOJG-criteria en de maximale handelshoeveelheid in het beleid opgenomen. Hoewel zij dit niet allemaal actief handhaven, hebben 17 van de 20 onderzoeksgemeenten (9 interventie- en 8 vergelijkingsgemeenten) het I-criterium ook in het beleid staan. Drie interventiegemeenten handhaven het I-criterium, waarvan één met hoge en twee met lage prioriteit. In twee vergelijkingsgemeenten wordt met lage prioriteit gehandhaafd.
- De implementatie van de gesloten coffeeshopketen wordt overwegend positief beoordeeld door geïnterviewden, met succesvolle samenwerkingen tussen diverse disciplines en externe partijen. Praktische knelpunten, handhavingsuitdagingen en onzekerheden over het experiment worden echter ervaren als vertragend en bemoeilijkend voor het draagvlak.
- Geïnterviewden zijn van mening dat de gesloten coffeeshopketen een potentiële oplossing biedt voor de achterdeurproblematiek, waardoor coffeeshopexploitanten niet langer gedwongen worden tot criminele activiteiten. Ze zien kansen voor het track and tracesysteem om constantheid en transparantie te bevorderen, en mogelijke positieve effecten voor de volksgezondheid. De respondenten benadrukken ook de mogelijkheid tot preventieve maatregelen ter bevordering van vroegsignalering van problematisch cannabisgebruik.
- De betrokkenen benadrukken dat het succes van het experiment afhangt van de kwaliteit, de diversiteit en de prijs van het gereguleerde aanbod. Gezonde concurrentie tussen coffeeshops is volgens hen essentieel om consumenten aan het gereguleerde aanbod te binden en te voorkomen dat zij zich tot de illegale markt wenden.
- Betrokkenen zien ook risico's van het experiment. Zo stellen zij dat het reguleren van cannabisproductie de maatschappelijke acceptatie kan verhogen, met name onder jongvolwassenen, mogelijk leidend tot normalisering van cannabisgebruik. Ze uiten zorgen over toenemende illegale straathandel als het gereguleerde aanbod niet kwalitatief genoeg is, capaciteitsproblemen bij de politie en risico's op overvallen op coffeeshops en transport. Daarnaast waarschuwen ze voor het uit het zicht verdwijnen van illegale productie na implementatie van de gesloten coffeeshopketen.

In dit hoofdstuk gaan we in op de situatie in de interventie- en vergelijkingsgemeenten. We behandelen eerst het door de interventie- en vergelijkingsgemeenten gevoerde coffeeshopbeleid. Daarbij komen het beleidstype en het handhavingsbeleid aan bod, en is speciale aandacht voor de handhaving van het I-criterium in de twee groepen gemeenten. Vervolgens bespreken we de resultaten van de (groeps)interviews met (in)direct betrokkenen. We gaan vooral in op het verloop van de implementatie van het experiment in de interventiegemeenten, en hoe vergelijkingsgemeenten daar tegenaan kijken. Naast het bespreken van de reeds opgedane ervaringen gaan we in op de verwachte meerwaarde, knelpunten en risico's van het experiment. Ook wordt een beeld geschetst van de huidige situatie in de gemeenten, met betrekking tot onder andere de (omgeving van de) coffeeshops, de bevoorrading, het cannabisgebruik in de gemeente en de illegale markt, zowel de productie als het aanbod.

4.1. Coffeeshopbeleid van de onderzoeksgemeenten

Sinds 1999 wordt in opdracht van het WODC van het ministerie van JenV (twee)jaarlijks het aantal coffeeshops en het gemeentelijke coffeeshopbeleid geïnventariseerd. De meest recente editie van deze monitor is uitgevoerd door Breuer&Intraval en betreft de stand van zaken in kalenderjaar 2022 (Mennes et al., 2023b). De gemeenteambtenaren die betrokken zijn bij het coffeeshopbeleid in hun gemeente worden voor deze monitor bevraagd over het aantal coffeeshops in hun gemeente en het gevoerde vestigings-, handhavings- en sanctiebeleid ten aanzien van coffeeshops. In deze paragraaf zetten we uiteen welk beleid wordt gevoerd door de deelnemende gemeenten in de twee onderzoeksgroepen. We bespreken achtereenvolgens de beleidstypering, landelijke gedoogcriteria, lokale vestigingscriteria en bijkomende criteria, en het sanctiebeleid- en traject.

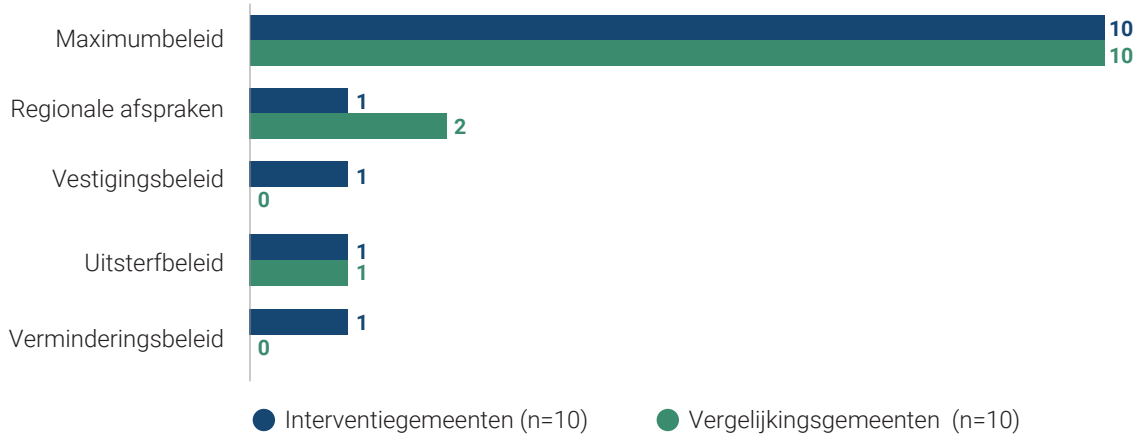
Beleidstypering

Gemeenten in Nederland kunnen verschillende beleidsvormen ten aanzien van coffeeshops hanteren. Onderscheid kan grofweg worden gemaakt tussen drie beleidsvormen: 1) het voeren van een nulbeleid, 2) een gedoogbeleid, of 3) geen beleid. Alleen in gemeenten met een gedoogbeleid zijn daadwerkelijk coffeeshops gevestigd. In 2022 voerden 102 gemeenten (29,6% van alle gemeenten) een gedoogbeleid ten aanzien van coffeeshops. Zij hanteerden vrijwel allemaal een maximumbeleid, waarbij het aantal coffeeshops het vastgestelde maximum niet mag overschrijden. Alle gemeenten binnen dit onderzoek hanteren een maximumstelsel.

In Figuur 4.1 is de beleidstypering van de subset van de twintig interventie- en vergelijkingsgemeenten per onderzoeksgroep weergegeven. Opvallend is dat in beide groepen steeds een enkele gemeente het beleid nader specificeert. Voor het onderzoek is relevant dat gemeenten in beide groepen vertegenwoordigd zijn met nadere specificaties. Andere resultaten zijn:

- 3 gemeenten zeggen dat zij regionale afspraken hebben gemaakt over het coffeeshopbeleid (1 interventie- en 2 vergelijkingsgemeenten);
- 1 interventiegemeente specificeert het beleid als een vestigingsbeleid. In deze gemeente mogen coffeeshops zich vestigen als het maximumbeleid dat toestaat en alleen als aan de gestelde vestigingscriteria wordt voldaan;
- 2 deelnemende gemeenten (1 interventie- en 1 vergelijkingsgemeente) specificeren hun beleid als een uitsterfbeleid. Deze gemeenten sturen aan op vermindering van het aantal coffeeshops; en

Figuur 4.1 Beleidstypering (deelnemende) coffeeshopgemeenten in 2022, in absolute aantallen



- 1 interventiegemeente omschrijft het beleid als een verminderingsbeleid, hetgeen in de praktijk neerkomt op een uitsterfbeleid: het aantal coffeeshops dient, al dan niet door actief beleid, te worden gereduceerd.

Landelijke gedoogcriteria

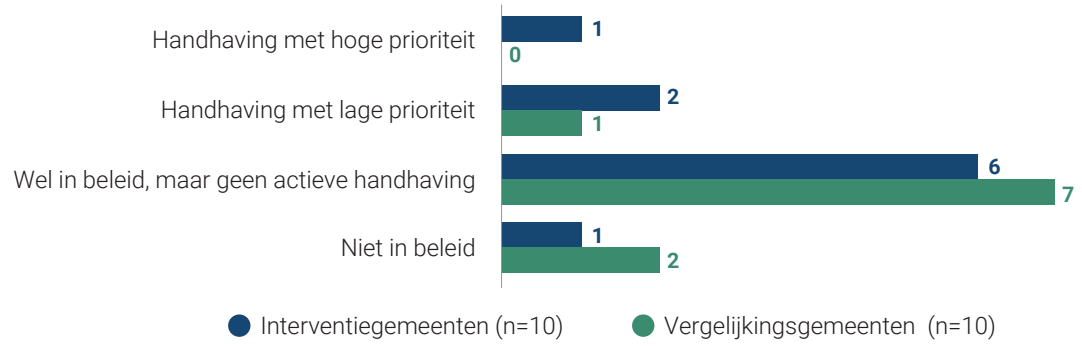
Vrijwel alle 102 Nederlandse coffeeshopgemeenten hebben de handhaving van het A- (geen affichering), H- (geen harddrugs), O- (geen overlast), J- (geen jeugdigen) en G-criterium (geen grote hoeveelheden) en de maximale handelshoeveelheid in 2022 in het beleid vermeld. Ook de twintig interventie- en vergelijkingsgemeenten hebben deze criteria allen in het beleid staan. Een uitzondering hierop – zowel landelijk als binnen de twee onderzoeksgroepen – is de handhaving van het I-criterium. Van de twintig interventie- en vergelijkingsgemeenten hebben negen interventiegemeenten en acht vergelijkingsgemeenten het I-criterium in het beleid staan.

Handhaving I-criterium

Nederlandse coffeeshopgemeenten gaan verschillend om met de handhaving van het I-criterium. In het kader van 'lokaal maatwerk' kunnen gemeenten in de lokale driehoek afstemmen of al dan niet actief op dit criterium wordt gehandhaafd (Mennes et al., 2023). Op basis van eerder onderzoek kunnen vier alternatieven worden onderscheiden:

1. Gemeenten hebben het I-criterium **niet in het beleid** opgenomen en **handhaven niet**. Deze gemeenten kúnnen het criterium ook niet handhaven, omdat het niet in het beleid staat;
2. Gemeenten hebben het I-criterium **wel in het beleid** opgenomen, maar **handhaven niet actief**. In de praktijk is de situatie in deze gemeenten hetzelfde als die in de hierboven beschreven gemeenten die het niet in het beleid hebben staan;
3. Gemeenten hebben het I-criterium **wel in het beleid** opgenomen en handhaven het met **lage prioriteit**. Deze gemeenten blijken in de praktijk doorgaans niet op de naleving van dit criterium te controleren bij de coffeeshops, omdat zij bijvoorbeeld alleen handhaven als zij signalen zouden ontvangen van overlast als gevolg van drugstoerisme; en
4. Gemeenten hebben het I-criterium **wel in het beleid** opgenomen en handhaven het met **hoge prioriteit**. Voor de gemeenten

Figuur 4.2 Handhaving I-criterium in 2022, in absolute aantallen



in deze categorie geldt dat het criterium wordt gehandhaafd zoals in het landelijk coffeeshopbeleid beschreven: niet-ingezetenen van Nederland hebben geen toegang tot de coffeeshops en aan hen mag geen cannabis worden verkocht. Er wordt hierop gecontroleerd in de coffeeshops in de gemeenten.

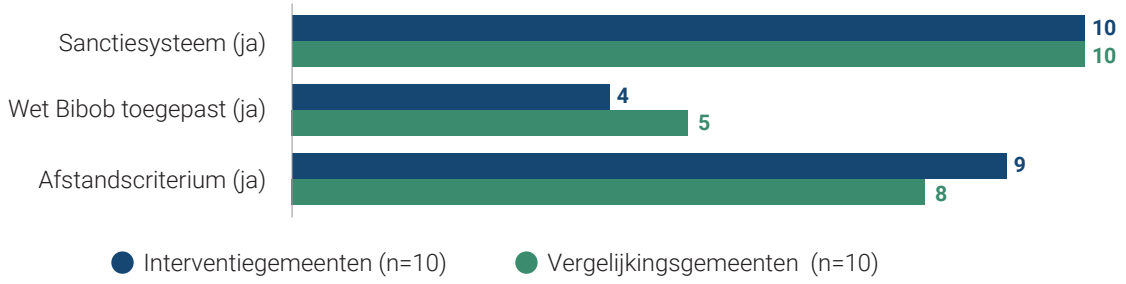
In het ontwerpbesluit 'Experiment gesloten coffeeshopketen' wordt aangegeven dat voor interventiegemeenten die aan de grens liggen, Breda, Heerlen en Maastricht, als extra eis geldt dat de daar gelegen coffeeshops het I-criterium moeten hanteren. Voor de burgemeesters van de overige deelnemende gemeenten bevat het ontwerpbesluit de bevoegdheid om het I-criterium verplicht te stellen.

Uit Figuur 4 blijkt dat de meeste interventie- en vergelijkingsgemeenten het I-criterium wel in het beleid hebben staan, maar niet actief handhaven. Het gaat om 6 interventiegemeenten en 7 vergelijkingsgemeenten. Samen met 3 deelnemende gemeenten (1 interventie- en 2 vergelijkingsgemeenten) die het I-criterium niet in het beleid hebben staan, komt het totaal aantal gemeenten dat het criterium niet actief handhaaft, op 16 (7 interventie- en 9 vergelijkingsgemeenten). Aan het onderzoek doen 3 gemeenten mee die het I-criterium met lage prioriteit handhaven (2 interventie- en 1 vergelijkingsgemeente). Eén interventiegemeente geeft hoge prioriteit aan het handhaven van dit criterium. Voor het onderzoek is het relevant dat het aantal gemeenten in de verschillende categorieën nagenoeg gelijk is.

Andere vestigings- en handhavingsaspecten

In het geval van overtreding van de criteria die in een gemeente van toepassing zijn, kan de burgemeester een sanctie opleggen. Welke sanctie volgt op welke overtreding van welk criterium, is doorgaans vastgelegd in het sanctiebeleid. De twintig onderzoeksgemeenten hebben in 2022 de bestuursrechtelijke sancties voor het overtreden van de van toepassing zijnde gedoogcriteria formeel vastgelegd in het handhavingsarrangement in het coffeeshopbeleid (zie Figuur 4.3). Gemeenten – zowel landelijk als binnen de onderzoeksgroepen – rekenen coffeeshops een overtreding van het Harddrugscriterium (H-criterium; geen harddrugs aanwezig in de coffeeshop) en Jongerencriterium (J-criterium; geen toegang tot de coffeeshop voor mensen onder de 18 jaar) zwaarder aan dan een overtreding van de andere landelijke gedoogcriteria. Bij overtreding van deze criteria gaan gemeenten doorgaans onmiddellijk over

Figuur 4.3 Andere relevante vestigings- en handhavingsaspecten die gemeenten hebben vastgesteld en/of toegepast in 2022, in absolute aantallen



tot het sluiten van de coffeeshop, in plaats van het geven van een formele waarschuwing.

De Wet Bibob is in 2022 door 9 onderzoeksgemeenten (waarvan 4 interventie- en 5 vergelijkingsgemeenten) toegepast. Sinds 1 juni 2003 kunnen gemeenten van deze wet gebruikmaken. De wet heeft als doel de integriteit van bestuursorganen te waarborgen en is van toepassing op bepaalde vergunningen, subsidies, aanbestedingen en vastgoedtransacties. Coffeeshops vallen ook onder het bereik van de Wet Bibob. Gemeenten kunnen op basis van deze wet een vergunningaanvraag weigeren of de afgegeven vergunning intrekken als ernstig gevaar dreigt, bijvoorbeeld dat een vergunning wordt misbruikt. Met betrekking tot het experiment geldt dat ook de telers op basis van de Wet Bibob worden gescreend.

Wat betreft andere mogelijk relevante vestigings- en handhavingsaspecten constateren we dat een afstandscriterium, waarmee een minimale afstand tussen een coffeeshop en onderwijsstelling kan worden vastgesteld, door een groot deel van de deelnemende gemeenten wordt gehanteerd (zie Figuur 5). Een dergelijk criterium was in 2022 in 9 interventie- en 8 vergelijkingsgemeenten van kracht. In de meeste onderzoeksgemeenten geldt een minimale afstand van 250 meter tussen coffeeshop en onderwijsinstelling.

4.2. ‘Experiment gesloten coffeeshopketen’ in de onderzoeksgemeenten

Om inzicht te krijgen in de manier waarop interventiegemeenten voorbereidingen hebben getroffen voor ‘Experiment gesloten coffeeshopketen’, hun ervaringen en de perceptie van de vergelijkingsgemeenten van de ontwikkelingen, zijn interviews gehouden met stakeholders in de gemeenten die betrokken zijn bij de implementatie van de keten (interventiegemeenten) of het coffeeshopbeleid (vergelijkingsgemeenten). In deze paragraaf doen we verslag van de ervaringen van de interventiegemeenten en de voorwaarden en risico’s die – ook door betrokkenen in de vergelijkingsgemeenten – worden gezien met betrekking tot het experiment. Tijdens het veldwerk is eveneens gesproken met coffeeshophouders en medewerkers. Bij elk thema wordt aangegeven wat zij over het bewuste onderwerp opmerken.

Kader 4.1 Periode van interviewafname

Alle interviews op één na, vonden plaats tijdens de voormeting, aan het eind van 2021. De informatie in deze paragraaf weerspiegelt de opvattingen van de respondenten in die periode. Aangezien ruim twee jaar is verstreken tussen de afname van deze interviews en de publicatie van dit rapport, kunnen bepaalde passages in deze paragraaf inmiddels achterhaald zijn door wijzigingen in het ontwerp van het experiment. Aangezien de interviews een relevante kijk bieden op de verwachtingen van de betrokkenen voorafgaand aan de introductie van het experiment, is ervoor gekozen de paragraaf desalniettemin in het rapport op te nemen.

We gaan in deze paragraaf niet in op het proces voorafgaand aan het experiment, tenzij hierover door de respondenten relevante opmerkingen zijn gemaakt. Op dit moment wordt over dit onderwerp een afzonderlijke procesevaluatie uitgevoerd, waarvan het rapport naar verwachting medio 2024 zal verschijnen.

Voorbereiding in de interventiegemeenten

Ten tijde van de interviews, aan het eind van 2021, waren de interventiegemeenten bezig met het treffen van voorbereidingen voor de implementatie van de gesloten coffeeshopketen. In de tien interventiegemeenten gaven de betrokkenen toentertijd een voorspoedig en goed verloop ervan aan. In alle interventiegemeenten zijn of worden samenwerkingsverbanden opgezet, waarin alle disciplines die een rol spelen bij de implementatie en uitvoering van de gesloten coffeeshopketen vertegenwoordigd zijn.

In alle interventiegemeenten zijn de gemeentelijke afdelingen die gaan over leefbaarheid, openbare orde en veiligheid daarbij zowel beleidsmatig als juridisch betrokken. Daarnaast blijken ook de afdelingen sociaal domein, toezicht en handhaving, en vergunningen vaak in deze samenwerkingsverbanden betrokken te zijn. Als meerdere afdelingen van gemeenten samenwerken in het kader van het experiment, is doorgaans een projectteam of -groep in het leven geroepen om dit te faciliteren. De interventiegemeenten zoeken daarbij allen actief de samenwerking met externe partijen. De politie, verslavingszorg en jongerenwerk zijn in alle interventiegemeenten betrokken. In enkele gemeenten spelen ook het Openbaar Ministerie, de Belastingdienst en één of meerdere welzijnsorganisaties een rol in de samenwerkingsverbanden. Ook de coffeeshophouders hebben in deze fase, zeker in de interventiegemeenten, het nodige te melden over hoe de voorbereidingen van het experiment op dat moment verlopen.

Landelijk en landelijk niveau

Op landelijk niveau zijn werkgroepen georganiseerd, waar de interventiegemeenten in contact kunnen treden met de landelijke partijen die toezicht op de gesloten keten gaan houden. De interventiegemeenten zijn hier positief over, evenals over de korte lijnen die zij hebben met de ministeries van JenV en VWS. De betrokkenen in de interventiegemeenten geven aan het goed en logisch te vinden dat ze vertegenwoordigd zijn in de werkgroepen van de ministeries, omdat zij lokaal afhankelijk zijn van landelijke besluiten. Ook de interventiegemeenten hebben onderling goed contact met elkaar; er is een communicatielijn opgezet waardoor gemakkelijk vragen kunnen worden gesteld of tips kunnen worden doorgeven.

Op lokaal niveau waren de interventiegemeenten ten tijde van de interviews vooral bezig met inwinnen van informatie bij de landelijke partijen om de

onderdelen met de samenwerkingspartners in de eigen gemeente te kunnen afstemmen. In de praktijk betekent dit voor de controles van de coffeeshops dat gemeenten aan de landelijk toezichthoudende partijen bijvoorbeeld vragen wat hun taken precies zijn, aan welke voorschriften zij zich moeten houden en hoe zij dit effectief kunnen vormgeven. Met die kennis gaan gemeenten vervolgens in gesprek met de organisaties, instellingen of personen die de taak daadwerkelijk zullen uitvoeren. Wat betreft de controles gaat het doorgaans om de Buitengewoon opsporingsambtenaren (boa's) en, in sommige gevallen, de politie. Met hen wordt in dat geval besproken hoe lokaal aan deze taak invulling gegeven kan worden. Ook de coffeeshophouders worden volgens (in) direct betrokkenen meegenomen in het proces.

De coffeeshophouders die we hebben gesproken, geven aan dat inderdaad – in wisselende samenstelling en zowel op landelijk als lokaal niveau – in expertmeetings sprake is geweest van informatie-uitwisseling tussen de coffeeshops, de gemeente, de coffeeshopbonden en/of -branche, de organisatie van het experiment en de rijksoverheid. Het merendeel is hierover positief en beschrijft meerdere door de gemeente georganiseerde informatiebijeenkomsten en vergaderingen die zijn toegespitst op het experiment. Daarnaast gaf een aantal respondenten aan dat er ook informatie-uitwisseling is over het experiment in berichtengroepen met alle coffeeshops in de betreffende stad, waarin de nieuwe informatie met andere shopeigenaren wordt besproken. Eén respondent benoemde daarnaast meerdere digitale bijeenkomsten (drie à vier per jaar), georganiseerd vanuit de bonden en/of branche, waarin informatie over het experiment gegeven werd. Volgens de respondent hebben aan deze bijeenkomsten ook medewerkers van de overheid deelgenomen om vragen te beantwoorden.

Ondanks de overwegend positieve attitude onder coffeeshopexploitanten over de informatie-uitwisseling, zijn enkelen negatief over de inhoudelijke informatie die daarin werd gedeeld. Zij ervoeren de besluitvorming als eenzijdig en door de gemeente opgelegd, zonder dat zij hierbij waren geraadpleegd. Een aantal respondenten die ook kanttekeningen plaatsten over de informatie-uitwisseling nuanceerden dit. Zij zeiden te realiseren dat het ook voor de gemeenten niet eenvoudig is, gezien de complexe materie en het feit dat zij afhankelijk zijn van informatie die vanuit de rijksoverheid wordt verstrekt.

Praktische knelpunten

Gemeenten lopen in de voorbereidende fase tegen enkele praktische knelpunten aan, waarvan de meest concrete is dat telers en coffeeshops in enkele gevallen geen bankrekeningen kunnen openen. Banken zien belemmeringen om diensten aan te bieden aan telers en shops, gelet op hun verantwoordelijkheden vanuit de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft). Ten tijde van de interviews wordt in landelijke werkgroepen gewerkt aan het oplossen van dit probleem, aldus de geïnterviewden. Uit de gesprekken met coffeeshopeigenaren blijkt dat dit inderdaad bij verschillende exploitanten speelt; ook zij zeggen te hebben gehoord dat telers hier tegenaan lopen.

Daarnaast vormt handhaving van de maximaal toegestane handelsvoorraad van een coffeeshop in een interventiegemeente een knelpunt in de voorbereidingen. Op het moment van het afnemen van de interviews is net bekend geworden dat coffeeshops een weekvoorraad mogen hebben. Er is echter geen landelijke richtlijn, omdat dit per coffeeshop kan verschillen. Gemeenten worstelen ermee hoe zij moeten bepalen wat een weekvoorraad voor een specifieke

coffeeshop is, omdat zij hier nooit inzage in hadden. De coffeeshopeigenaren geven aan dat maatwerk per shop nodig is om de weekvoorraad goed te kunnen bepalen. Zij geven aan dat dit eenvoudig te realiseren is omdat zij deze data kunnen verstrekken, maar maken zich meer zorgen over het opslaan van een grotere hoeveelheid cannabis in de coffeeshop. Daarom zijn door coffeeshops in interventiegemeenten veiligheidsmaatregelen genomen om de kans op een overval te verminderen, zoals het installeren van kluizen.

Ten slotte ervaren gemeenten een knelpunt in de voorbereiding op de overgangsfase. In de overgangsfase wordt van gemeenten gevraagd twee verschillende regimes te hanteren: enerzijds het illegale aanbod gedogen, anderzijds het gereguleerde aanbod controleren. Dit blijkt juridisch gezien lastig. Er wordt op het moment van afname van de interviews op landelijk niveau gewerkt aan een uitwerking hiervan, aldus betrokkenen in de interventiegemeenten. Zij hopen hier lokaal uitwerking aan te kunnen geven of vrezen anders de keten niet goed te kunnen controleren in de overgangsfase.

Onzekerheden van interventiegemeenten

Uit de interviews blijkt dat stakeholders in enkele interventiegemeenten gedurende de voorbereidingsperiode een aantal onzekerheden ervaren. De eerste onzekerheid betreft de mogelijk vroegtijdige beëindiging van het experiment: de interventiegemeenten vragen zich af in welk vacuüm de gemeenten, de telers en ook de coffeeshophouders in dat geval terecht komen. Niet alleen treffen de gemeenten voorbereidingen en bouwen telers grote productievoorzieningen, ook door coffeeshophouders wordt aanzienlijk geïnvesteerd in kluizen en computersystemen. De vraag rijst wie aansprakelijk is voor de schade als het experiment komt te vervallen en wordt teruggekeerd naar de huidige gedoogsituatie. Ook de shopeigenaren maken zich hierover zorgen. Zij hebben doorgaans geen plan B voor het geval dat het experiment geen landelijk beleid wordt. In dat scenario is het volgens de geïnterviewde coffeeshopexploitanten aannemelijk dat zij hun connecties vanuit het illegale productiecircuit kwijt zijn, waardoor zij – in elk geval tijdelijk – geen cannabis meer kunnen aanbieden.

Een tweede onzekerheid van gemeenten betreft de reactie van coffeeshopexploitanten op deelname aan het experiment. De coffeeshophouders zijn in de meeste interventiegemeenten geconsulteerd en geïnformeerd over deelname aan het experiment, maar zij hebben hier geen inspraak op gehad. Er zijn coffeeshophouders die positief tegenover deelname staan, maar een even groot deel van de exploitanten is sceptisch, aldus de respondenten. Nu de gemeente waarin zij gevestigd zijn aan het experiment deelneemt, moeten ook coffeeshops die geen voorstander zijn van deelname zich verplicht conformeren aan de nieuwe regels. Dat vraagt veel van de coffeeshophouders, met name een financiële investering. Het is volgens stakeholders daarnaast ook lastig voor de exploitanten om volledig op de hoogte te blijven, omdat de wetteksten over de gesloten coffeeshopketen complex kunnen zijn. In enkele interventiegemeenten speelt dan ook de vraag of alle coffeeshophouders zich wel aan de vernieuwde regels (willen) houden, welke consequenties het heeft als ze dat niet doen, en welke acties in dat geval door gemeenten ondernomen moeten worden.

Uit de gesprekken met de coffeeshopeigenaren kan worden afgeleid dat onder de respondenten voldoende draagvlak is voor het experiment. De gesproken shophouders vragen zich wel af of hun collega's allen hetzelfde denken. Het feit dat een groot deel van de coffeeshopeigenaren zegt geen

interesse te hebben in een gesprek met de onderzoekers, wijst op weerstand. Het is voor de geïnterviewde coffeeshopexploitanten en -medewerkers dan ook belangrijk dat de overheid met hen in gesprek blijft gaan. Zij doen de suggestie om de in hun optiek eenzijdige en directieve manier van communiceren te vervangen door een dialoog waarbij – voor het nemen van een beslissing – wordt geluisterd naar behoeftes en suggesties van coffeeshopexploitanten.

Vertraging en onduidelijkheden

Er heerst in de interventiegemeenten een positieve houding ten opzichte van 'Experiment gesloten coffeeshopketen'. Wat betreft de geïnterviewden mag het experiment starten; hoe eerder, hoe beter. In de interventiegemeenten heerst dan ook enige onvrede over de vertraagde start van het experiment. Zij geven aan er klaar voor te zijn en in de 'wachtstand' te staan, en behoefte aan duidelijkheid te hebben om alle betrokken partijen aangehaakt te houden. De onduidelijkheid over de meermaals opgeschoven startdatum bemoeilijkt dat, aldus geïnterviewden in meerdere interventiegemeenten.

Dat het experiment vertraging heeft opgelopen, is niet het voornaamste kritiekpunt. Betrokkenen zien juist een groot voordeel van de uitgestelde startdatum en de langere aanlooptijd van het experiment. Vooral de medewerkers van de gemeentelijke afdelingen geven aan de onbedoelde extra tijd te benutten om met elkaar in discussie te gaan over het plan van aanpak als het experiment eenmaal start. De discussies zijn constructief en vergroten het wederzijds begrip en de betrokkenheid, en komen ook de samenwerking met externe partijen in het geheel ten goede. Het zijn vooral de vele onduidelijkheden die ten koste gaan van het draagvlak bij gemeentelijke stakeholders, coffeeshophouders en de maatschappij als geheel. De uitgestelde startdatum is niet de enige onduidelijkheid, zo geven de respondenten aan. Op landelijk niveau wordt ook gesproken over het mogelijk toevoegen van "een grote stad" aan het experiment, het vervroegen en/of verlengen van de overgangsfase en het bijstellen van de regels van het experiment voor coffeeshops met betrekking tot hun voorraad en het aanbod dat zij mogen hebben. In de gesprekken met coffeeshopeigenaren wordt door enkelen inderdaad bevestigd dat zij het proces onduidelijk vinden verlopen en behoefte hebben aan concrete informatie hierover.

Meerwaarde van het experiment

In de groepsinterviews met (in)direct betrokkenen wordt de mogelijke meerwaarde van 'Experiment gesloten coffeeshopketen' besproken. In zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten hebben de stakeholders hiervoor een visie, die voor beide groepen vrijwel dezelfde inhoud heeft. Op voorhand zien de geïnterviewde betrokkenen in beide onderzoeksgroepen vier voordelen van een gesloten coffeeshopketen ten opzichte van de huidige gedoogsituatie. Deze voordelen worden allen ook in tenminste één gesprek met de door ons gesproken coffeeshopeigenaren genoemd.

1) Oplossing voor de achterdeurproblematiek

De respondenten zien in de regulering van de productie- en distributieketen van cannabis een langverwachte oplossing voor de achterdeurproblematiek. De gesloten coffeeshopketen heeft als belangrijk voordeel ten opzichte van de huidige situatie dat coffeeshopexploitanten geen criminele activiteit meer dienen te verrichten om hun coffeeshop te bevoorraden. Dit is ook bevorderlijk voor de veiligheid van de coffeeshopexploitant, aldus de betrokkenen.

De stakeholders noemen daarnaast dat zij een reductie verwachten van kleinschalige (thuis) kwekerijen die een risico vormen voor de veiligheid van omliggende panden.

2) Meer grip op het distributie- en productieproces

In de gesloten keten kan het cannabisproduct van het begin – het planten van het zaadje – tot het eind – verkoop door de coffeeshop – worden gevolgd. Hiervoor is een track and tracesysteem ontwikkeld dat in de interventiegemeenten zal worden geïntroduceerd. De meerwaarde is volgens respondenten de verhoogde consistentie, transparantie en controleerbaarheid van het proces. Stakeholders verwachten een product van consistente hoogwaardige kwaliteit en meer transparante communicatie tussen gemeenten en coffeeshops dan in de huidige situatie. In de huidige situatie ontplooien coffeeshops gedwongen illegale activiteiten, waardoor de communicatie tussen gemeenten en coffeeshops niet altijd volledig transparant kan verlopen. Het opleggen van een bestuurlijke sanctie bij overtreding van een regel wordt door het track and tracesysteem bovendien beter uit te leggen.

3) Positief effect op de volksgezondheid

In de huidige gedoogsituatie is het voor de consument niet mogelijk na te gaan wat de samenstelling van het aangekochte cannabisproduct is. Dat is niet alleen onwenselijk vanuit consumentenperspectief, maar vooral ook met het oog op de volksgezondheid, zo stellen de respondenten met een achtergrond in de verslavingszorg. Van de cannabisproducten die in de coffeeshops worden verkocht, is bekend dat zij pesticiden, zware metalen en andere schadelijke stoffen voor de gezondheid kunnen bevatten. In het ontwerp van het experiment is opgenomen dat de telers moeten waarborgen dat de door hen geteelde cannabis voldoet aan de voor deze stoffen gestelde norm. In een derde van de interventiegemeenten geven stakeholders aan dat zij een hoge mate van professionaliteit zien bij de ingelote telers, en dat zij ervan overtuigd zijn dat zij kwalitatief hoogwaardige cannabisproducten kunnen leveren die minder schadelijk zijn voor de gezondheid van de consument. Een kwart van de coffeeshophouders die we hebben gesproken, zegt een of meerdere telers te hebben bezocht en is in eerste instantie positief. Verderop in dit hoofdstuk wordt hierop nader ingegaan.

4) Toename preventiemogelijkheden cannabisgebruik en -verslaving

De introductie van de gesloten coffeeshopketen biedt de mogelijkheid meer in te zetten op preventie van cannabisgebruik en -verslaving, aldus de respondenten. Dat relateren de respondenten in de eerste plaats aan het ontwerp van het experiment. Als voorwaarde wordt immers gesteld dat voorlichtingsmateriaal wordt verstrekt via informatie op de verpakkingen van de gereguleerde cannabisproducten. In de huidige situatie is dat niet het geval. Uit de interviews volgt eveneens dat interventiegemeenten, in overeenstemming met landelijke wetgeving, diverse preventiemaatregelen gaan toepassen als onderdeel van het experiment. Het personeel van coffeeshops wordt verplicht om cursussen te volgen, gericht op voorlichting over cannabisgebruik, gezondheidsrisico's en verslaving. Ook moeten zij verslavingsproblemen leren herkennen en kunnen doorverwijzen indien nodig. Gemeenten zullen daarnaast controles uitvoeren om te verifiëren of coffeeshops voldoen aan de gestelde preventieve criteria, waaronder de aanwezigheid van voorlichtingsmateriaal, gekwalificeerd leidinggevend personeel en de juiste hoeveelheid producten in de coffeeshop.

Ook zou het gereguleerde aanbod – mits van goede kwaliteit – cannabisgebruikers van de illegale markt naar de coffeeshop kunnen laten overstappen, aldus de respondenten. De experts op dit gebied stellen dat in de coffeeshop meer mogelijkheden tot preventie zijn dan daarbuiten, waar gebruikers moeilijker kunnen worden aangetroffen. Bovendien noemen respondenten het momentum dat door het experiment is gecreëerd als bijkomend voordeel. De geïnterviewde betrokkenen verwachten dat vroegsignalering van problematisch gebruik makkelijker zal worden wanneer verschillende organisaties en instellingen nauwer met elkaar samenwerken. Het experiment dwingt gemeenten en ketenpartners te kijken naar wat momenteel door de verschillende organisaties en coffeeshophouders aan preventie wordt gedaan.

De coffeeshopeigenaren zien vooral meerwaarde in de informatie over de samenstelling en mogelijke effecten van het product die op de verpakking moet worden vermeld. De cannabisconsument wordt hierdoor niet alleen aan minder schadelijke stoffen blootgesteld, maar zal volgens de uitbaters ook bewuster kiezen voor bijvoorbeeld lagere THC-gehaltes. Een kanttekening die de coffeeshopexploitanten tijdens de interviews plaatsten, is dat de voorverpakte producten onprettig zijn voor de klant omdat men de producten dan niet kan zien, voelen en ruiken. Zij pleiten daarom voor ‘samples’ die aan de klant kunnen worden aangeboden om producten te vergelijken.

Hoewel de meeste interventiegemeenten wat betreft preventieve maatregelen simpelweg zullen voldoen aan de wettelijke eisen, implementeren enkele interventiegemeenten extra preventieve maatregelen. Dit omvat het ophangen van preventieve posters, verstrekken van gebruiksinformatie aan consumenten buiten de coffeeshop en het bevorderen van preventie van cannabisgebruik op scholen. Deze bredere aanpak lijkt voornamelijk te worden gevolgd door gemeenten die voorafgaand aan het experiment al een uitgebreid preventiebeleid hadden. Uit de interviews blijkt dat de genomen maatregelen op het gebied van preventie en voorlichting in de vergelijkingsgemeenten in de gedoogsituatie overwegend overeenkomen met die in de interventiegemeenten. In de meeste – zij het niet alle – vergelijkingsgemeenten is het verplicht om preventie- of voorlichtingsmateriaal in coffeeshops te hebben. Bovendien dient het personeel van coffeeshops in sommige gevallen ook getraind te zijn om in aanmerking te komen voor een gedoogverklaring. Net als in de experimentele groep wordt in deze gemeenten aandacht besteed aan preventie via de inzet van preventie- en jongerenwerkers.

Voorwaarden voor benutting van potentie

Alhoewel de geïnterviewde betrokkenen ‘Experiment gesloten coffeeshopketen’ van meerwaarde achten voor de toekomst van het Nederlandse cannabis- en coffeeshopbeleid, merken ze op dat aan meerdere voorwaarden moet worden voldaan om de potentie daadwerkelijk te benutten. Of de gesloten keten tot de gewenste effecten zal leiden, staat of valt volgens betrokkenen met de kwaliteit, diversiteit en prijs van het gereguleerde aanbod. De stakeholders in beide onderzoekgroepen hebben nagenoeg dezelfde visie op de aspecten die hierbij van belang zijn.

Kwaliteit en diversiteit van het gereguleerde aanbod

Volgens de stakeholders is het voor het succes van de gesloten coffeeshopketen cruciaal of het product in de smaak valt bij de cannabisconsument. Het is daarom van belang dat het gereguleerde aanbod van goede kwaliteit is. Daarbij merken stakeholders op

dat kwaliteit in deze context een subjectief begrip is. Waar de ene consument de voorkeur geeft aan hasj met een bepaalde geur of smaak, kan een ander zich bij de aankoop louter richten op specifieke THC-gehaltes. Een kwalitatief hoogwaardig aanbod is daarom een divers aanbod, aldus de stakeholders. Met een kwalitatief hoogwaardig en divers aanbod wordt naar verwachting voorkomen dat cannabisconsumenten zich tot de illegale markt wenden, wat in de optiek van de stakeholders vanuit de preventiekant beslist moeten worden voorkomen omdat cannabisconsumenten in dat geval in aanraking kunnen komen met andere middelen, zoals harddrugs. Om die reden is het volgens de stakeholders van belang dat concurrentie tussen coffeeshops mogelijk is. Zij moeten zichzelf kunnen onderscheiden met hun aanbod om te voorkomen dat de consument uitgekeken raakt op de cannabisproducten en alsnog de overstap naar de illegale markt maakt.

Of de kwaliteit en diversiteit van het gereguleerde aanbod voldoende zullen zijn, is afhankelijk van wat de ingelote telers zullen produceren, zo blijkt uit de interviews met (in)direct betrokkenen. Daarover is veel onduidelijk volgens de coffeeshophouders en -medewerkers die we gesproken hebben. Het merendeel vraagt zich tijdens het interview af welke soorten en vormen de telers kunnen leveren. Ook wordt getwijfeld aan de kwaliteit van het product en worden zorgen geuit over de prijs die telers gaan vragen. Coffeeshophouders vinden het noodzakelijk om in het experimentontwerp vooruit te kijken naar een scenario waarin de kwaliteit van de legale telers niet aan de verwachtingen voldoet. Momenteel is de maximale overgangsfase vastgesteld op zes weken, waarna coffeeshops volledig moeten overschakelen naar het gereguleerde aanbod. Volgens hen moet het, als de kwaliteit tekortschiet en klanten het gereguleerde product niet accepteren, mogelijk zijn om de duur van deze overgangsfase te verlengen om de overstap van cannabisgebruikers naar de illegale markt te voorkomen.

Ongeveer een kwart van de gesproken coffeeshopeigenaren zegt contact te hebben gehad met telers die zijn ingeloot voor het experiment. Zij zien het experiment positief tegemoet; de eerste indruk van de telers is dat zij professioneel te werk gaan en goede kwaliteit kunnen leveren. Ook zijn deze shophouders positief over het feit dat zij voorkeuren voor de te telen soorten aan de telers kunnen doorgeven. Op deze manier denken zij zich te kunnen blijven onderscheiden als coffeeshop. Eén respondent plaatst een kanttekening bij het in contact komen met telers: dit zou niet door de overheid geïnitieerd, maar vanwege diens eigen proactieve houding tot stand gekomen zijn.

Prijs van het gereguleerde aanbod

Naast een kwalitatief hoogwaardig en divers aanbod speelt ook de prijs van de producten in het gereguleerde aanbod een cruciale rol. Uit de interviews komt naar voren dat bekend is dat cannabisconsumenten de keuze voor de coffeeshop of illegale markt vooral laten afhangen van de prijs-kwaliteitverhouding van het product waarnaar ze op zoek zijn. Indien het gereguleerde aanbod aan cannabisproducten beduidend duurder wordt dan dat op de illegale markt, vrezen stakeholders een verplaatsing naar andere coffeeshops buiten de interventiegemeenten en de illegale handel. Uit de interviews met de coffeeshopeigenaren blijkt dat zij deze mening delen: de prijs is ook volgens hen cruciaal. Zij vrezen dat de prijs van cannabis door regulering omhoogschiet, omdat er kosten bijkomen voor logistiek, beveiliging en belasting.

Het is daarom volgens stakeholders van belang dat coffeeshops met elkaar kunnen concurreren. Gezonde concurrentie tussen

coffeeshops zou, volgens marktprincipes, moeten leiden tot een lagere prijs van het product en een kleiner verschil met de illegale markt. Dat is volgens de respondenten nodig, omdat de illegale markt vrijwel altijd onder de prijs in de coffeeshops gaat zitten en bovendien als voordeel heeft dat producten 'thuisbezorgd' kunnen worden, wat voor coffeeshops niet is toegestaan. De opmerkingen van de coffeeshopeigenaren over de prijs van het gereguleerde aanbod zijn hiermee vrijwel volledig in overstemming. Ook zij zien de noodzaak van een niet al te duur product en uiten zorgen over de mogelijke consequenties als het gereguleerde aanbod toch te duur uitvalt.

Risico's

De implementatie van 'Experiment gesloten coffeeshopketen' is volgens de geïnterviewde betrokkenen niet zonder risico's. In zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten worden vijf verschillende soorten risico's benoemd, waarvan één uitsluitend in de interventiegemeenten ter sprake is gekomen. Met uitzondering van het risico op normalisering van cannabisgebruik worden deze redenen ook in ten minste één van de gesprekken met coffeeshopeigenaren genoemd.

1) Normalisering van cannabisgebruik

Het voornaamste risico van het experiment is volgens de betrokkenen de mogelijke normalisering van softdrugsgebruik. De respondenten met een achtergrond in de verslavingszorg geven aan dat het reguleren van de productie- en distributieketen van cannabisproducten de maatschappelijke acceptatie om cannabis te (gaan) gebruiken kan verhogen. Een hogere maatschappelijk acceptatie wordt door hen gerelateerd aan een hogere prevalentie van cannabisgebruik, waarbij meermaals de vergelijking met alcoholhoudende dranken wordt gemaakt. De geïnterviewde preventie- en jongerenwerkers achten de kans dat dit risico tot uiting komt relatief hoog, op basis van de ervaring dat het vooral door jongvolwassenen tussen de 18 en 25 jaar oud steeds normaler wordt gevonden om (soft)drugs te gebruiken en dat de risico's van drugsgebruik door deze doelgroep steeds vaker worden onderschat.

2) Toename van illegale straathandel

Ook bestaat volgens stakeholders het risico dat de illegale straathandel in drugs als gevolg van het experiment toeneemt. Dat kan met name het geval zijn als het gereguleerde aanbod niet kwalitatief hoogwaardig of divers genoeg is. Wat dat betreft bestaan de meeste zorgen over de kwaliteit van de hasj, die op dit moment voornamelijk uit het buitenland afkomstig is. Ook een te duur cannabisproduct in de coffeeshops kan leiden tot een toename van de straathandel. Deze toename kan eveneens ontstaan als telers niet genoeg kunnen (blijven) produceren om de coffeeshops te bevoorraden. Mocht inderdaad straathandel ontstaan, dan zal een groter beroep moeten worden gedaan op de capaciteit van de politie. In de groepsinterviews komt naar voren dat die capaciteit niet altijd direct beschikbaar kan worden gemaakt. Het gebrek aan capaciteit bij gemeente en politie kan overigens ook tot problemen leiden met het controleren van de coffeeshops, waardoor de geslotenheid van het systeem in gevaar kan komen, aldus de respondenten.

3) Verplaatsingseffecten

In de interviews worden verplaatsingseffecten van en naar interventiegemeenten als mogelijk risico genoemd. Als het gereguleerde aanbod erg populair is, kunnen coffeeshops in de interventiegemeenten te maken krijgen met een toename van coffeeshopbezoekers. Als het gereguleerde aanbod juist niet populair is, kunnen buurgemeenten van de

interventiegemeenten hiermee te maken krijgen. Dit kan resulteren in een toename van verkeersopstoppingen, parkeeroverlast en overlast van rondhangende personen en dealers, zo denken de respondenten. Uit eerder onderzoek blijkt dat overlast van coffeeshops vaak voortkomt uit het feit dat de infrastructuur in de directe omgeving van de coffeeshop de bezoekersstromen niet adequaat kan verwerken.

4) Risico op overvallen op transport en/of coffeeshops (alleen interventiegemeenten)

In de groepsinterviews komt meermaals ter sprake dat de coffeeshops in de interventiegemeenten zorgen hebben geuit over mogelijke veiligheidsrisico's omdat ze een weekvoorraad aan cannabisproducten in de coffeeshop moeten opslaan. Naarmate een coffeeshop een grotere voorraad in huis heeft, is de kans dat hij wordt overvallen groter. Het aanhouden van een kleinere voorraad is volgens hen niet mogelijk omdat de cannabisproducten rechtstreeks van de teler naar de coffeeshop moeten worden vervoerd; tussenopslag is niet toegestaan. Een te kleine voorraad zou erin kunnen resulteren dat coffeeshops omzet mislopen. Ook wijzen coffeeshopexploitanten in de gesprekken op het gevaar van overvallen op het waardetransport waarmee de cannabis aan de shops wordt afgeleverd. In geen van de interventiegemeenten kan een inschatting worden gemaakt van hoe groot dit risico daadwerkelijk is, maar het betreft een belangrijk aandachtspunt in vrijwel alle gemeenten, zowel bij de gemeenten als de coffeeshops. Coffeeshophouders vragen zich daarnaast af hoe het bestellen van producten bij de telers zal verlopen en met welke snelheid en frequentie zij de producten geleverd kunnen krijgen.

5) Uit het zicht verdwijnen van de illegale productie na implementatie van de keten

In de gesprekken wordt door betrokkenen benadrukt dat het van belang is de illegale productie niet uit het oog te verliezen nadat de gesloten coffeeshopketen is geïmplementeerd. 'Experiment gesloten coffeeshopketen' zal, naar verwachting van de betrokkenen, vrijwel zeker leiden tot het stopzetten van de illegale toevoer aan coffeeshops in de interventiegemeenten. Dat wil echter niet zeggen dat illegale producenten zullen stoppen met het telen van cannabis. De respondenten verwachten dat zij zich meer zullen gaan richten op andere afzetmogelijkheden: in eerste instantie de gemeenten waar het experiment niet wordt uitgevoerd, en later – mocht het tot een landelijke invoering van de gesloten coffeeshopketen komen – wellicht op de export of de consument buiten de coffeeshop om. Stakeholders vrezen dat de illegale productie- en distributielijn volledig uit het zicht verdwijnt, omdat de draagkracht van gemeente en politie zal verschuiven naar het gereguleerde systeem. Als de illegale markt te veel ruimte krijgt om te groeien, bestaat de kans dat ze op den duur niet meer te beheersen is, met alle nadelige gevolgen van dien, aldus de betrokkenen.

5 Aanbod In de coffeeshops

Kernpunten van dit hoofdstuk

- In 125 coffeeshops werd de menukaart geanalyseerd. Op de menukaarten stonden in totaal 4811 items, gemiddeld 24,4 per coffeeshop.
- Wiet werd verkocht in alle 125 coffeeshops (100%). In de interventiegemeenten stonden gemiddeld 10,8 unieke productnamen van wiet op de menu's, in de vergelijkingsgemeenten 12,6.
- De gemiddelde prijs voor één gram van de nederwietsoorten op het menu was € 11,55 in de interventie- en € 11,23 in de vergelijkingsgemeenten.
- In 123 van de 125 coffeeshops werd hasj verkocht. Het gemiddeld aantal unieke productnamen van hasj op de menukaarten was 5,6 in de interventie- en 5,7 in de vergelijkingsgemeenten. Dit was met name buitenlandse hasj.
- Gemiddeld staan in de interventie- en vergelijkingsgemeenten meer wiet- dan hasjproducten op de menu's en is de gemiddelde prijs per gram van wiet iets hoger dan hasj in de interventie- en vergelijkingsgemeenten.
- 115 van de 125 coffeeshops verkochten voorgedraaide joints. In 40% van de coffeeshops werden naast joints met tabak ook joints zonder tabak verkocht. Het gemiddeld aantal unieke productnamen van joints op de menu's was 7,3 in de interventie- en 6,3 in de vergelijkingsgemeenten.
- De gemiddelde prijs per joint met tabak was € 5,01 in de interventie- en € 4,75 in de vergelijkingsgemeenten. De gemiddelde prijs voor een joint zonder tabak was € 5,63 in de interventie- en € 5,82 in de vergelijkingsgemeenten.
- 39% van de coffeeshops verkocht *edibles*. De gemiddelde prijs per stuk was € 9,77 in de interventie- en € 9,07 in de vergelijkingsgemeenten).
- Het aantal uniek aangeboden *edibles* lag in de vergelijkingsgemeenten iets hoger dan in de interventiegemeenten. De gemiddelde prijs per gram voor VS-wiet was hoger in de interventie- dan in de vergelijkingsgemeenten.
- 28% van de coffeeshops verkocht CBD-wiet of -hasj. De gemiddelde prijs per gram was € 5,70 in de interventie- en € 7,02 in de vergelijkingsgemeenten.
- Tussen de interventie- en vergelijkingsgemeenten werden op de menukaarten geen opmerkelijke verschillen gevonden in gemiddelde prijzen of aantallen cannabissoorten.

Door in alle coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten een menukaartanalyse uit te voeren, zijn de aangeboden cannabisproductnamen en bijbehorende prijsinformatie geregistreerd. Hieronder beschrijven we de resultaten van deze menukaartanalyse. De namen van producten die op de menukaarten voorkomen, komen niet noodzakelijk overeen met de daadwerkelijke soorten. Daarom hebben we het in deze analyse enkel over productnamen en niet over soorten. In deze nulmeting zijn ook cannabismonsters uit coffeeshops verzameld die in het laboratorium worden geanalyseerd op samenstelling, dat wil zeggen, het gehalte THC ('sterkte'), CBD en CBN. Dat zal ook gebeuren bij de derde monitor - of nameting. Dan zal over deze gegevens worden gerapporteerd.

Tijdens het veldwerk, in de periode september tot en met december 2022, is aan alle coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten gevraagd of de onderzoekers foto's mochten maken van de menukaarten in de shops. Van de 144 coffeeshops die bezocht werden, werd in 125 shops (87%) hiervoor toestemming gegeven. Op de 125 menukaarten stonden in totaal 4.811 items. Wanneer uitsluitend unieke items op de menukaarten worden geteld – waarbij dezelfde productnaam in meerdere hoeveelheden als één item gezien wordt – is het totaal 3.062: gemiddeld 24,4 ± 12,0 per coffeeshop (mediaan 22). De coffeeshop met het kleinste aanbod had 6 unieke items op de menukaart, de coffeeshop met de meest uitgebreide menukaart bood 67 verschillende, unieke items aan.

Tabel 5.1 Aanbod en prijs voor elke subklasse van cannabis in de Nederlandse coffeeshops

Klasse	Subklasse	Aantal items in database	Aantal unieke productnamen in database	Hoeveel coffeeshops (percentage van totaal)	Gemiddelde prijs ± standaarddeviatie (mediaan) in euro per gram of stuk[1]
Wiet	*Nederwiet*	2.048	534	125 (100%)	11,38 ± 2,59 (11,00)
	VS-wiet	141	77	34 (27%)	19,14 ± 6,51 (17,14)
	Gruis[2]	111	48	52 (42%)	6,34 ± 1,60 (6,00)
	Buitenlandse wiet	21	2	11 (9%)	4,87 ± 1,46 (5,00)
	Buitenwiet	14	6	6 (5%)	7,28 ± 1,95 (7,00)
Hasj	*Nederhasj*	35	16	20 (16%)	24,09 ± 17,08 (16,50)
	Buitenlandse hasj	1068	258	123 (98%)	10,63 ± 3,59 (10,00)
CBD	*CBD-wiet*	46	24	32 (26%)	6,52 ± 2,14 (6,00)
	CBD-hasj	6	4	6 (5%)	6,25 ± 0,88 (6,00)
Joints	*Joint met tabak*	956	287	115 (92%)	4,90 ± 3,21 (4,15)
	Joint zonder tabak	118	65	50 (40%)	5,74 ± 2,37 (5,00)
Edibles	*Edibles*	184	124	49 (39%)	9,29 ± 9,75 (7,00)

Klasse	Subklasse	Aantal items in database	Aantal unieke productnamen in database	Hoeveel coffeeshops (percentage van totaal)	Gemiddelde prijs ± standaarddeviatie (mediaan) in euro per gram of stuk[1]
Overig	*Concentraat*	45	10	25 (20%)	40,35 ± 20,36 (35,00)
	CBD-olie	12	12	4 (3%)	54,41 ± 47,55 (42,00)
	CBG	3	3	3 (2%)	5,17 ± 1,26 (5,00)
	Supplementen	3	3	1 (<1%)	59,00 ± 17,32 (69,00)

1. *Voor cannabisproducten in de klassen wiet, hasj, CBD, concentraat en CBG is de gegeven prijs per gram. Voor joints, CBD-olie, supplementen en edibles is de gegeven prijs per stuk.*
2. *Ook wel "mix" of "kleine toppen": dit zijn vaak restanten van (diverse) soorten nederwiet.*

Zoals af te lezen uit Tabel 5.1, kwam nederwiet op de menukaarten het meest voor (534 unieke productnamen), gevolgd door buitenlandse hasj (258 unieke productnamen). Naast nederwiet werden in de coffeeshop ook buitenlandse wiet (2 unieke productnamen), buiten gekweekte wiet (6 unieke productnamen), gruis en/of mix (48 unieke productnamen), VS-wiet (77 unieke productnamen) en CBD-wiet (24 unieke productnamen) verkocht. Van hasj werd naast de buitenlandse hasj ook nederhasj (16 unieke productnamen) en CBD-hasj (4 unieke productnamen) verkocht. Het product dat na nederwiet en buitenlandse hasj het meest werd aangeboden, was joint met tabak (287 unieke productnamen). Ook verkochten de coffeeshops pure joints of joints met tabaksvervanger (65 unieke productnamen). Van edibles, zoals spacecake of milkshakes, kwamen 124 unieke productnamen op de menu's voor. Een enkele keer werden ook concentraten, voornamelijk "Moonrocks",[58] (10 unieke productnamen), CBD-olie (12 unieke productnamen), supplementen (3 unieke productnamen) en CBG (3 unieke productnamen) aangeboden.

5.1. Cannabisaanbod in de interventie- en vergelijkingsgemeenten

De aangeboden unieke productnamen in de interventie- en vergelijkingsgemeenten komen sterk overeen, zoals te zien is in Tabel 5.2. Enkel het aantal uniek aangeboden *edibles* lijkt in de vergelijkingsgemeenten iets hoger te liggen en de gemiddelde prijs per gram ligt voor VS-wiet hoger in de interventiegemeenten dan in de vergelijkingsgemeenten. Andere prijsverschillen tussen interventie- en vergelijkingsgemeenten zijn niet opmerkelijk; het betreft een klein aantal productnamen en/of grote spreiding in prijzen.

58 Wiettoppen, eerst gedrenkt in cannabisolie en vervolgens gerold door kiefpoeder.

Tabel 5.2 Aanbod en prijs van subklassen van cannabis voor interventie- en vergelijkingsgemeenten

		Interventie	Vergelijking	Interventie	Vergelijking
Klasse	**Subklasse**	**unieke items (Percentage coffeeshops) n=64**	**unieke items (Percentage coffeeshops) n=61**	**Gemiddelde prijs ± standaarddeviatie (mediaan) (in euro per gram of stuk)[1]**	**Gemiddelde prijs ± standaarddeviatie (mediaan) (in euro per gram of stuk)[1]**
Wiet	*Nederwiet*	284 (100%)	337 (100%)	11,55 ± 2,84 (11,11)	11,23 ± 2,34 (11,00)
	VS-wiet	41 (30%)	40 (25%)	23,05 ± 6,22 (25,00)	14,59 ± 2,91 (14,00)
	Gruis	28 (45%)	25 (38%)	6,44 ± 1,67 (6,00)	6,24 ± 1,54 (6,25)
	Buitenlandse wiet	2 (8%)	2 (10%)	6,10 ± 0,89 (6,00)	4,00 ± 1,12 (4,00)
	Buitenwiet	2 (3%)	5 (7%)	7,00 ± 1,41 (7,00)	7,36 ± 2,17 (7,00)
Hasj	*Nederhasj*	12 (16%)	6 (16%)	27,41 ± 18,94 (20,00)	19,67 ± 13,75 (15,75)
	Buitenlandse hasj	160 (100%)	146 (97%)	10,95 ± 4,02 (10,00)	10,30 ± 3,06 (10,00)
CBD	*CBD-wiet*	10 (23%)	15 (28%)	5,68 ± 1,78 (5,25)	7,20 ± 2,20 (7,00)
	CBD-hasj	1 (2%)	3 (8%)	niet van toepassing	niet van toepassing
Joints	*Joint met tabak*	183 (94%)	148 (90%)	5,01 ± 3,65 (4,15)	4,75 ± 2,49 (4,12)
	Joint zonder tabak	30 (39%)	40 (41%)	5,63 ± 2,23 (5,00)	5,82 ± 2,49 (5,00)
Edibles	*Edibles*	42 (34%)	92 (44%)	9,77 ± 7,75 (7,50)	9,07 ± 10,57 (6,50)
Overig	*Concentraat*	3 (17%)	9 (23%)	32,09 ± 7,29 (30,00)	45,13 ± 23,93 (40,00)
	CBD-olie	3 (2%)	9 (5%)	27,33 ± 15,28 (24,00)	63,43 ± 51,81 (50,00)
	CBG	1 (2%)	2 (3%)	niet van toepassing	niet van toepassing
	Supplementen	3 (2%)	0 (0%)	niet van toepassing	niet van toepassing

1. *Voor cannabisproducten in de klassen wiet, hasj, CBD, concentraat en CBG is de gegeven prijs per gram. Voor joints, CBD-olie, supplementen en edibles is dit per stuk.*

Wiet

Alle 125 coffeeshops verkochten wiet. Zoals te zien in Figuur 5.1, hebben de meeste coffeeshops tussen de 7 en 15 producten op de kaart staan, en heeft slechts een enkele coffeeshop meer productnamen op het menu. Op het moment van bezoek werden onder de subklasse nederwiet 534 unieke productnamen aangeboden, waarmee dit veruit de meest diverse subklasse cannabisproducten in de coffeeshops is.

Gemiddeld stonden 10,8 ± 5,1 unieke productnamen van wiet op de menu's van de interventiegemeenten (minimaal 1 en maximaal 28, met een mediaan van 10) en 12,6 ± 6,9 op de menu's van de vergelijkingsgemeenten (minimaal 2 en maximaal 34, met een mediaan van 12). De kans is groot dat enkele van de in totaal 534 unieke productnamen verwijzen naar dezelfde soorten. Dit is niet met zekerheid vast te stellen, aangezien de markt niet gereguleerd is. Om toch een zo duidelijk mogelijk beeld te scheppen, is op basis van onze interne expertise de spelling en naamgeving van producten zoveel mogelijk rechtgetrokken alvorens de productnamen werden geclassificeerd op voorkomen. De productnaam 'Hia' is op de menukaarten bijvoorbeeld op verschillende manieren gespeld: 'Hia', 'Hya', 'Hija', 'Heya', etcetera. Deze verschillende spellingen vallen in de database allemaal onder de productnaam 'Hia'.

Tabel 5.3 toont de top 10 meest voorkomende productnamen in de interventie- en vergelijkingsgemeenten. De vier namen die op de meeste coffeeshopmenukaarten stonden, kwamen in de interventie- en vergelijkingsgemeenten overeen: 'White Widow', 'Amnesia Haze', 'Amnesia' en 'Lemon Haze'. Deze productnamen verwijzen allen naar nederwietsoorten. In de vergelijkingsgemeenten werd 'White Widow' vaker aangeboden in de coffeeshop; voor de overige productnamen in de top 10 zijn de aantallen te klein om een vergelijking te maken.

Tabel 5.3 Top 10 meest voorkomende productnamen in de klasse wiet voor interventie- en vergelijkingsgemeenten

Interventie		Vergelijking	
Productnaam	**n (percentage van totaal)**	**Productnaam**	**n (percentage van totaal)**
Amnesia	27 (42%)	White Widow	40 (66%)
Lemon Haze	27 (42%)	Amnesia	27 (44%)
White Widow	27 (42%)	Amnesia Haze	22 (36%)
Amnesia Haze	23 (36%)	Lemon Haze	21 (34%)
Enemy of the State	14 (22%)	Silver Haze	16 (26%)
Silver Haze	12 (19%)	Bubbel Gum	14 (23%)
AMG	9 (14%)	Power Plant	14 (23%)
Haze	9 (14%)	Enemy of the State	13 (21%)
Super Silver Haze	9 (14%)	Haze	13 (21%)
Gelato	8 (13%)	Orange Bud	12 (20%)

De top 5 meest voorkomende productnamen in de interventiegemeenten komt sterk overeen met de soorten die uit de enquête onder de coffeeshopbezoekers naar voren kwamen (zie Hoofdstuk 6): 'Amnesia', 'White Widow' en 'Amnesia Haze' zijn de meest gekochte soorten. In de enquête werden ook 'Kush' en 'Haze' genoemd, die aan meerdere productnamen uit de top 10 kunnen refereren. De top 5 meest voorkomende productnamen in de vergelijkingsgemeenten komt sterk overeen met de soorten die uit de enquête onder de coffeeshopbezoekers naar voren kwamen. Hier overlapten 'Amnesia', 'White Widow' 'Amnesia Haze' en '(Super) Lemon Haze'. Ook onder deze coffeeshopbezoekers werd 'Haze' als meest gekochte soort genoemd.

In een deel van de shops (circa 69% van de 125) is bij het personeel uitgevraagd welk wietproduct het meest verkocht werd, welk wietproduct verondersteld werd het sterkst te zijn, en welk 'mild' wietproduct het best werd verkocht. Er bestaan geen verschillen tussen de interventie- en vergelijkingsgemeenten voor de gemiddelde prijs per gram van de meest verkochte wiet, de sterkste wiet en meest verkochte milde wiet, zoals Tabel 5.4 toont.

Hasj

In 123 van de 125 coffeeshops werd hasj verkocht. Er werden op het moment van bezoek 274 unieke productnamen binnen de klasse hasj aangeboden. Zoals te zien in Figuur 5.1, bieden de meeste coffeeshops tussen de één en twaalf producten aan en heeft slechts een enkele shop meer producten op de kaart. Er werden op het moment van bezoek 258 unieke namen van buitenlandse hasjproducten en 16 unieke namen van nederhasjproducten aangeboden.

Gemiddeld stonden 5,6 ± 3,1 unieke hasjproducten op de menu's van de interventiegemeenten (minimaal 1 en maximaal 23, met een mediaan van 5) en 5,7 ± 3,0 op de menu's van de vergelijkingsgemeenten (minimaal 1 en maximaal 15, met een mediaan van 5). Tabel 5.5 laat de top 10 meest voorkomende productnamen voor de interventie- en vergelijkingsgemeenten zien. De aantallen zijn te klein om deze tussen de interventie- en vergelijkingsgemeenten te kunnen vergelijken.

Tabel 5.4 Prijs per gram van de meest verkochte wiet (MVW), sterkste wiet (SW) en meest verkochte milde wiet (MVM) voor interventie- en vergelijkingsgemeenten

	Interventie		Vergelijking	
	N	Gemiddelde prijs EUR per gram ± SD (mediaan)	N	Gemiddelde prijs EUR per gram ± SD (mediaan)
MVW	40	11,15 ± 1,36 (11,05)	46	10,96 ± 1,40 (11,00)
SW	44	13,11 ± 3,09 (12,00)	44	12,59 ± 2,32 (12,03)
MVM	41	9,70 ± 1,55 (9,50)	44	9,40 ± 1,24 (9,12)

Tabel 5.5 Top 10 meest voorkomende productnamen in de klasse hasj voor de interventie- en vergelijkingsgemeenten

Interventie		Vergelijking	
Productnaam	**n (percentage van totaal)**	**Productnaam**	**n (percentage van totaal)**
Super Polm	20 (31%)	Super Polm	21 (34%)
Beldia	15 (23%)	Hia	19 (31%)
Hia	14 (22%)	Polm	17 (28%)
Polm	11 (17%)	Amnesia Hash	15 (25%)
Twisla	11 (17%)	Beldia	15 (25%)
Critical	10 (16%)	Maroc	11 (18%)
Maroc	10 (16%)	Honey Hash	9 (15%)
Nepal	8 (13%)	Afghaan	8 (13%)
Afghaan	7 (11%)	White Choco	8 (13%)
King Hassan	7 (11%)	Critical	6 (10%)

De top 5 meest voorkomende productnamen in de interventiegemeenten komt sterk overeen met de resultaten uit de enquête onder de coffeeshopbezoekers (zie Hoofdstuk 6). Ook hierin kwamen 'Polm', 'Super Polm' en 'Hia' als meest gekochte soorten naar voren. In de enquête werden ook 'Maroc' en 'Haze Hasj/ Block' genoemd, waarvan de laatstgenoemde aan meerdere productnamen uit de top 10 kan refereren. De top 5 meest voorkomende productnamen in de vergelijkingsgemeenten komt sterk overeen met de soorten die uit de enquête onder de coffeeshopbezoekers naar voren kwamen. Hier overlapten 'Polm', 'Super Polm', 'Amnesia Hash' en 'Hia'. Onder deze coffeeshopbezoekers werd 'Maroc' eveneens als meest gekochte soort genoemd.

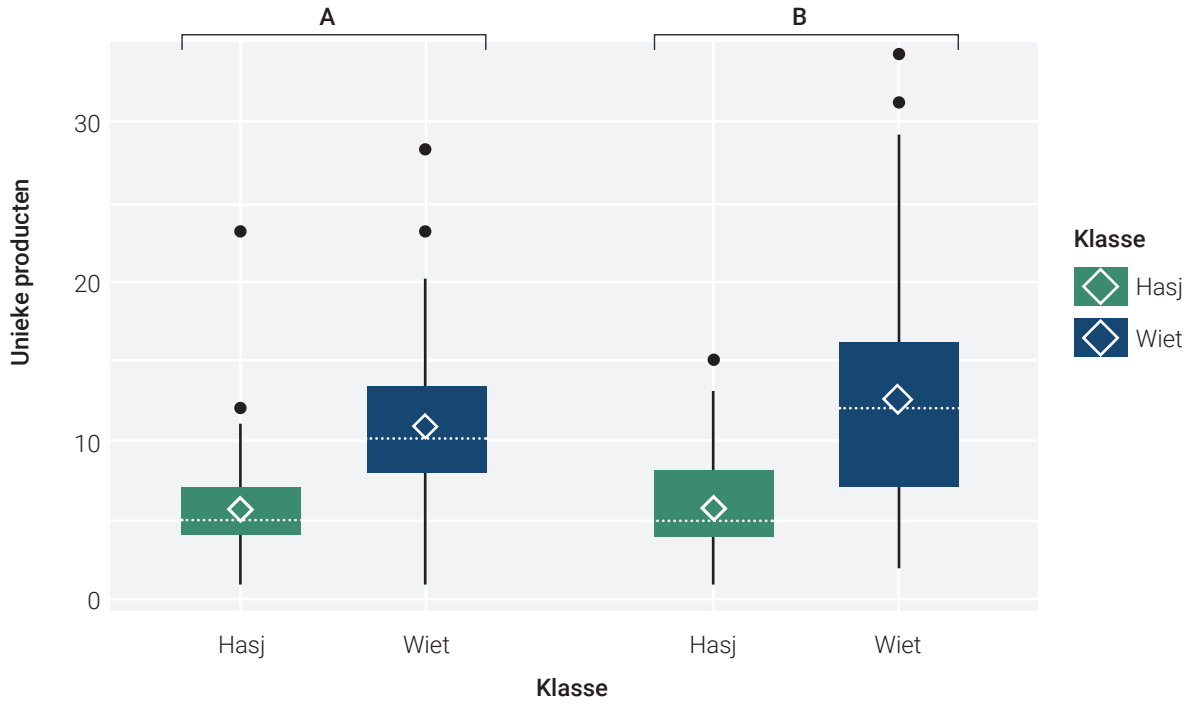
De meest verkochte hasj kostte in de interventiegemeenten gemiddeld € 9,99 ± 1,79 (minimaal € 6,25 en maximaal € 14,00, met een mediaan van € 10,00). In de vergelijkingsgemeenten kostte de meest verkochte hasj gemiddeld € 10,57 ± 2,59 (minimaal € 7,00 en maximaal € 18,00, met een mediaan van € 10,00).

Prijs en aanbod van hasj- en wietproducten in interventie- en vergelijkingsgemeenten

In Figuren 5.1 en 5.2 is, afzonderlijk voor de interventie- en vergelijkingsgemeenten, een vergelijking gemaakt tussen het aantal unieke productnamen van hasj en wiet per coffeeshopmenu, en de prijs per gram voor hasj- en wietproducten. Gemiddeld stonden 10,8 ± 5,1 unieke productnamen van wiet en 5,6 ± 3,1 unieke productnamen van hasj op de menu's van de interventiegemeenten. Ook lag de gemiddelde prijs per gram voor wiet (€ 12,06 ± 4,58) iets hoger dan de prijs voor hasj (€ 11,68 ± 6,46). Op de menu's van de vergelijkingsgemeenten stonden gemiddeld 12,6 ± 6,9 unieke productnamen van wiet en 5,7 ± 3,0 unieke productnamen van hasj. Ook

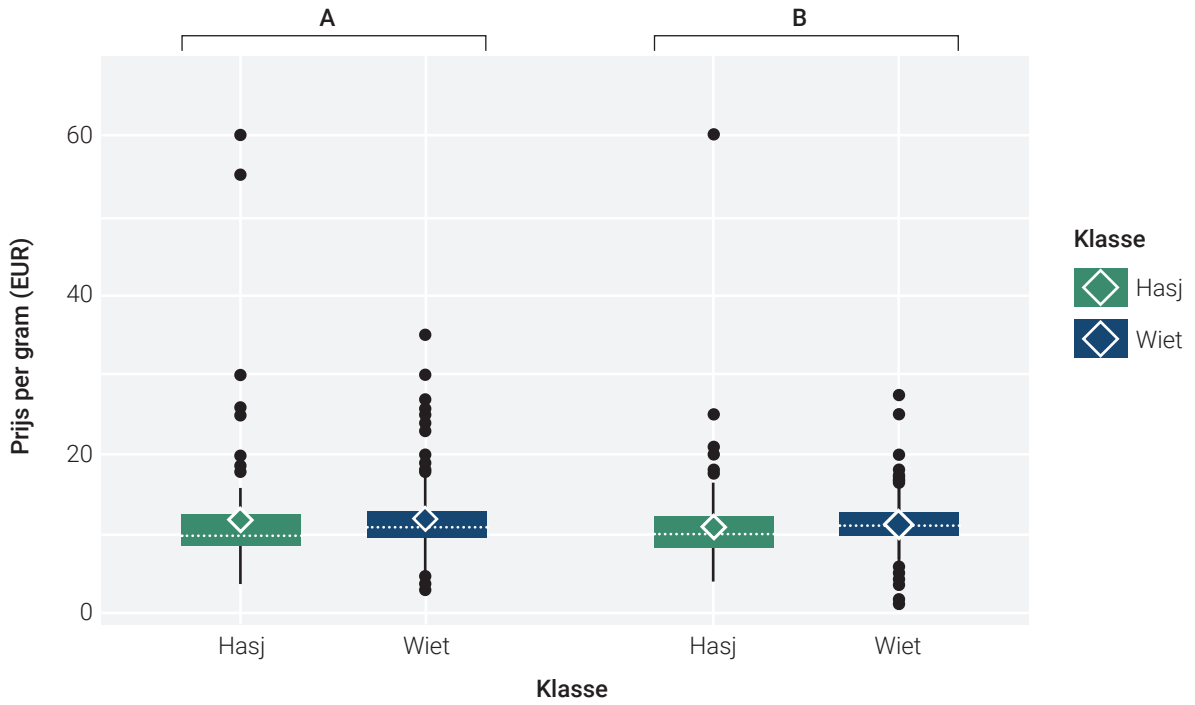
hier lag de gemiddelde prijs per gram voor wiet (€ 11,10 ± 2,79) iets hoger dan de prijs voor hasj (€ 10,62 ± 4,24, p<0,0001). Oftewel, de interventie- en vergelijkingsgemeenten laten dezelfde verschillen zien in de prijs en het aanbod van wiet en hasj. Het grotere aantal productnamen van wiet op de menu's kan samenhangen met het feit dat een groter aantal cannabisconsumenten in Nederland wiet prefereert boven hasj. Zie de paragraaf over gebruik en gezondheid hieronder.

Figuur 5.1 Aantal unieke hasj- en wietproducten per coffeeshopmenu in interventiegemeenten (A) en vergelijkingsgemeenten (B)



Stippellijn = mediaan, ruit = gemiddelde, box = 1e kwartiel – 3e kwartiel, snorharen = 1,5 kwartielafstand, punten = uitschieters.

Figuur 5.2 Gemiddelde prijs per gram voor hasj- en wietproducten in interventiegemeenten (A) en vergelijkingsgemeenten (B)



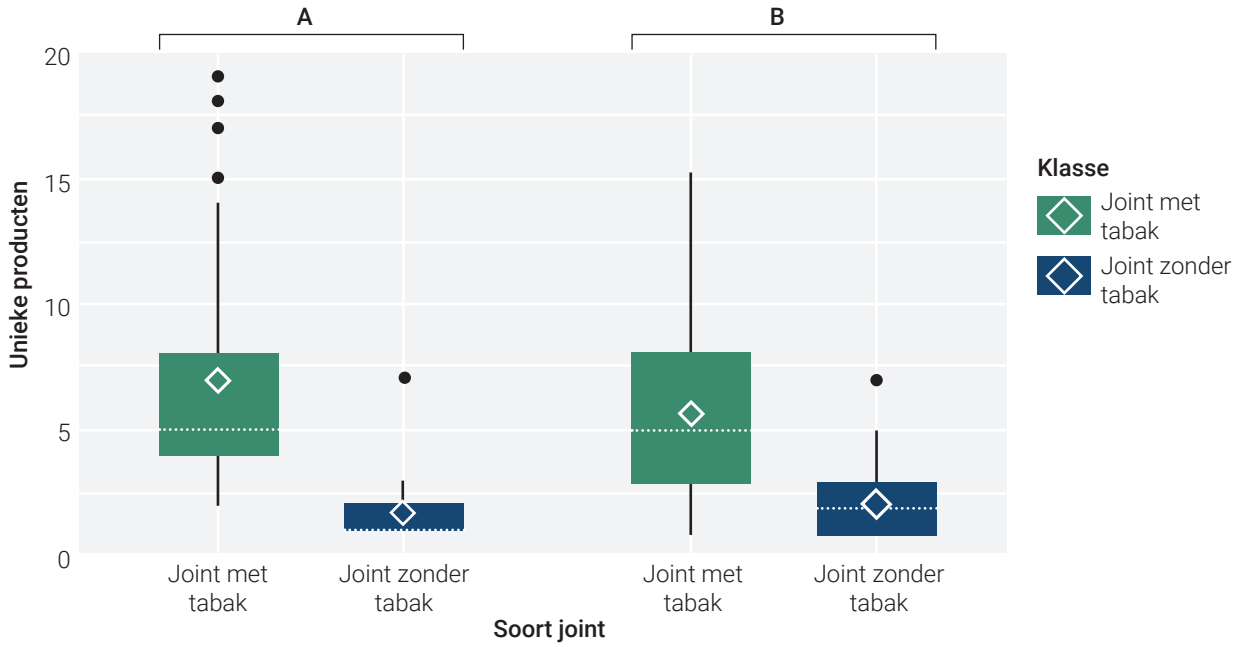
Stippellijn streep = mediaan, ruit = gemiddelde, box = 1e kwartiel – 3e kwartiel, snorharen = 1,5 kwartielafstand, punten = uitschieters.

Joints

In 115 van de 125 bezochte coffeeshops werden voorgedraaide joints verkocht. In totaal stonden 353 verschillende productnamen van joints op de menukaarten; 288 hiervan bevatten tabak, 65 niet. Vaak ontbrak specifieke informatie, maar de joints met tabak bevatten meestal tussen de 0,3 en 0,55 gram cannabis. Incidenteel worden zwaardere 'partyjoints' aangeboden, die aanzienlijk duurder en groter van formaat zijn. Ook worden joints aangeboden die gemaakt zijn van exclusievere cannabissoorten.

Zoals af te lezen uit Figuur 5.3, stonden gemiddeld 6,9 ± 4,4 unieke namen van jointproducten met tabak op de menu's van de interventiegemeenten (minimaal 2 en maximaal 19, met een mediaan van 5) en 5,6 ± 3,7 op de menu's van de vergelijkingsgemeenten (minimaal 1 en maximaal 15, met een mediaan van 5). Gemiddeld stonden 1,7 ± 1,2 unieke namen van jointproducten zonder tabak op de menu's van de interventiegemeenten (minimaal 1 en maximaal 7, met een mediaan van 1) en 2,2 ± 1,5 op de menu's van de vergelijkingsgemeenten (minimaal 1 en maximaal 7, met een mediaan van 2). Dit sluit aan bij de meest voorkomende gebruikswijze van cannabis in Nederland: wiet of hasj in een joint met tabak.

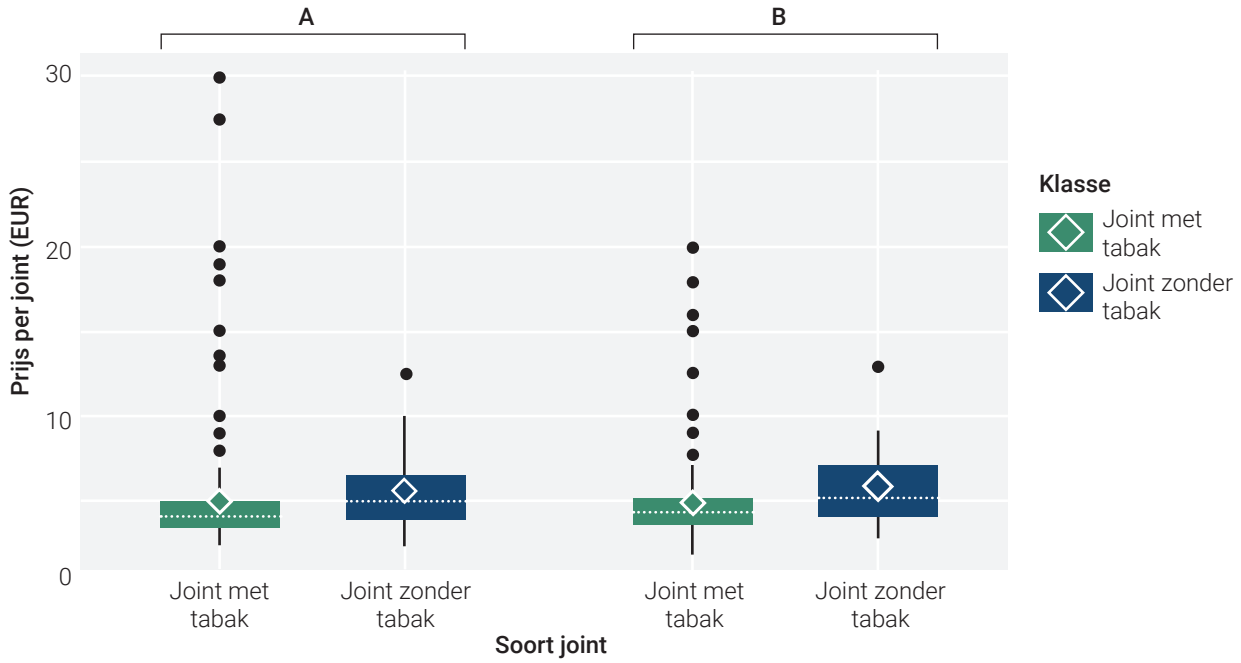
Figuur 5.3 Aantal joints met en zonder tabak per coffeeshop



Stippellijn = mediaan, ruit = gemiddelde, doos = 1e kwartiel – 3e kwartiel, snorren = 1,5 kwartielafstand, punten = uitschieters.

Figuur 5.2 toont dat joints met tabak in de interventiegemeenten gemiddeld € 5,01 ± 3,65 (mediaan € 4,15, minimum € 2,50, maximum € 30,-) per joint kosten. Dit is minder dan de joints zonder tabak, die gemiddeld € 5,63 ± 2,23 (mediaan € 5,-, minimum € 2,40, maximum € 12,50) kosten. In de vergelijkingsgemeenten kost de gemiddelde joint met tabak € 4,75 ± 2,50 (mediaan € 4,12, minimum €1,67, maximum € 20,-) en de gemiddelde joint zonder tabak € 5,82 ± 2,49 (mediaan € 5,-, minimum € 2,70, maximum € 13,-). Joints zonder tabak bevatten, wanneer geen gebruik wordt gemaakt van tabaksvervangers, meer cannabis dan joints met tabak. Dit verklaart mogelijk de hogere prijs.

Figuur 5.4 Prijs per joint met en zonder tabak



Stippellijn = mediaan, ruit = gemiddelde, doos = 1e kwartiel – 3e kwartiel, snorren = 1,5 kwartielafstand, punten = uitschieters.

Tabel 5.6 laat de top 10 meest voorkomende productnamen zien in de klasse joints voor de interventie- en vergelijkingsgemeenten. In zowel de interventie- als de vergelijkingsgemeenten waren de meest voorkomende productnamen 'Hasj', 'Haze', 'Wiet', 'Hasj en Wiet Mix', en 'White Widow'.

Tabel 5.6 Top 10 meest voorkomende productnamen in de klasse joints voor de interventie- en vergelijkingsgemeenten

Interventie		Vergelijking	
Productnaam	**n (percentage van totaal)**	**Productnaam**	**n (percentage van totaal)**
Hasj Joint	38 (59%)	Haze Joint	31 (51%)
Wiet Joint	35 (55%)	Hasj Joint	24 (39%)
Haze Joint	30 (47%)	Wiet Joint	24 (39%)
Hasj en Wiet Mix Joint	29 (45%)	White Widow Joint	18 (30%)
White Widow Joint	15 (23%)	Hasj en Wiet Mix Joint	17 (28%)
Amnesia Joint	11 (17%)	Super Polm Joint	12 (20%)
Lemon Haze Joint	9 (14%)	Kush Joint	6 (10%)
Polm Joint	9 (14%)	Amnesia Joint	5 (8%)
Haze Joint Puur	9 (14%)	Amnesia Haze Joint	5 (8%)
Kush Joint	6 (<1%)	Polm Joint	5 (8%)

Overige cannabisproducten

Waar vrijwel alle coffeeshops hasj, wiet en joints verkopen, worden incidenteel ook andere producten verkocht. In 39,2% van de bezochte coffeeshops werden *edibles* verkocht. Gemiddeld hadden de coffeeshops in de interventiegemeenten die *edibles* verkochten 2,5 ± 1,3 unieke eetbare producten (mediaan 2, minimum 1, maximum 5) op het menu staan. Voor de vergelijkingsgemeenten waren dit gemiddeld 4,4 ± 3,8 unieke eetbare producten (mediaan 4, minimum 1, maximum 18). Het ging hierbij om een divers aanbod. De producten die het meest voorkomen, zijn spacecake, -muffins en -stroopwafels. Ook werden bonbons en chocola, milkshakes en snoep verkocht. In enkele gevallen werd hierbij de hoeveelheid cannabis of THC vermeld; in de meeste gevallen was dit niet het geval. Omdat het ging om een grote diversiteit aan producten, verschilde de prijs per stuk aanzienlijk (gemiddeld € 9,77 ± 7,75, mediaan € 7,50, minimum € 1,44, maximum € 50,- in de interventiegemeenten en € 9,07 ± 10,57, mediaan € 6,50, minimum € 1,-, maximum € 80,- in de vergelijkingsgemeenten).

In 35 van de 125 (28%) coffeeshops was CBD-wiet of -hasj te koop. Van deze shops in de interventiegemeenten stond gemiddeld 1,1 ± 0,3 (mediaan 1, minimum 1, maximum 2) CBD-product op de menukaart. In de vergelijkingsgemeenten was dit gemiddeld 1,3 ± 0,6 (mediaan 1, minimum 1, maximum 3). Deze producten worden verondersteld geen of weinig van het psychoactieve THC te bevatten. Dit kunnen wij in deze meting niet bevestigen. De gemiddelde prijs per gram van de CBD-producten in de interventiegemeenten was € 5,70 ± 1,72 (mediaan € 5,50, minimum € 2,50, maximum € 10,-). In de vergelijkingsgemeenten was dit € 7,02 ± 2,03 (mediaan € 7,-, minimum € 4,00, maximum € 12,50).

In nog mindere mate werden concentraten verkocht, zoals 'Moonrocks', 'Honey Crumble' (een kruimelig, wasachtig cannabisconcentraat) en rosin (THC-rijke hasj). Ook werd in een enkele coffeeshop CBD-olie of supplementen (CBG of CBN) verkocht.

6 De coffeeshop en zijn bezoekers

Kernpunten van dit hoofdstuk

- De tellingen van de coffeeshopbezoekers lieten zien dat de coffeeshops in de interventiegemeenten gemiddeld 560 bezoekers per dag verwerken. De vergelijkingsgemeenten krijgen gemiddeld 450 bezoekers per dag.
- Uit enquêtes onder bezoekers die voorafgaand aan de bevraging een aankoop hadden gedaan bij een van de deelnemende coffeeshops in de interventiegemeenten, bleek dat 77% van de respondenten wiet, 17% hasj en 6% zowel wiet als hasj had gekocht. In de vergelijkingsgemeenten had 78% wiet, 18% hasj en 4% zowel wiet als hasj gekocht.
- De drie belangrijkste redenen die respondenten gaven om in de betreffende coffeeshop aankopen te doen, waren zowel in de interventie- als vergelijkingsgemeenten 1) de gunstig en goed te bereiken locatie, 2) een goede sfeer, gezelligheid en/of vriendelijk personeel, en 3) de verkoop van hoge kwaliteit cannabis.
- Het merendeel van de respondenten was (heel) tevreden over de cannabis van de coffeeshop waar ze zojuist hadden gekocht; 87% in de interventie- en 89% in de vergelijkingsgemeenten. De voornaamste redenen hiervoor waren de hoge kwaliteit, gewenste effecten, gewenste smaak en/of geur en de constante kwaliteit, sterkte en/of hoeveelheid van de cannabis.
- Meer dan driekwart van de respondenten (73%) gebruikte hasj of wiet op meer dan 20 van de 30 dagen voorafgaand aan de bevraging, zowel in de interventie- als vergelijkingsgemeenten.
- Wiet lijkt de meest populaire cannabisvariant onder de respondenten: in de interventiegemeenten had 58% in de afgelopen 30 dagen *alleen* wiet gebruikt, 14% gebruikte *meestal* wiet. In de vergelijkingsgemeenten gaven iets meer respondenten aan *alleen* wiet te gebruiken (64%) en iets minder *meestal* wiet (12%).
- Bijna alle respondenten gebruikten cannabis in een joint met tabak (93%). Gemiddeld ging het om 3 joints per dag, zowel in de interventie- als vergelijkingsgemeenten.
- Een meerderheid (60%) van de respondenten in zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten had de afgelopen 30 dagen ook een ander middel gebruikt, meestal alcohol en/of tabak.
- Van de respondenten in de interventiegemeenten gaf 61% aan nooit cannabis te gebruiken voor medicinale doeleinden zonder doktersrecept. Ongeveer één op de vijf (19%) zei dit altijd

of meestal te doen. In de vergelijkingsgemeenten deed 56% het nooit en 24% meestal of altijd.

- In zowel de interventie- als de vergelijkingsgemeenten zegt een kleine groep (<1%) altijd of meestal cannabis te gebruiken voor medicinale doeleinden *met* doktersrecept.
- Meer dan driekwart van de respondenten vindt de eigen gezondheid goed tot zeer goed (76% in de interventie- en 80% in de vergelijkingsgemeenten).
- In zowel de interventie- als vergelijksgemeenten had ongeveer 70% van de respondenten een hoog risico op een matige of ernstige stoornis in het cannabisgebruik, met een score van 5 of hoger op de CAST-vragenlijst. Respondenten met een score van 8 of hoger (ernstige stoornis), gebruikten vaker en meer joints per keer dan respondenten met een lagere CAST-score.
- Ongeveer één op de tien respondenten was in de afgelopen 12 maanden wel eens onwel geworden of had een ongeluk gehad bij of door het gebruik van cannabis (12% in de interventie- en 10% in de vergelijkingsgemeenten). In de meeste gevallen ging het om misselijkheid of een angst- of paniekaanval.
- Een aanzienlijke meerderheid van de respondenten (93%) geeft aan de afgelopen 30 dagen geen hulp te hebben gezocht om te stoppen of minderen met het gebruik van wiet of hasj.
- Een klein aantal respondenten (36 van de 922) heeft in de afgelopen maand buiten de coffeeshop wiet of hasj gekocht. De meest genoemde reden hiervoor was een goede prijs-kwaliteitverhouding. Vanwege het kleine aantal zijn deze gegevens niet uitgesplitst naar interventie- en vergelijkingsgemeenten.
- Bijna één op de tien respondenten (9%) die buiten de coffeeshop cannabis had gekocht, gaf aan dat in de afgelopen 30 dagen in de directe omgeving van de coffeeshop drugs zijn aangeboden. In ongeveer de helft van de gevallen ging het om wiet en/of hasj.

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten en hun bezoekers. Dat doen we in de eerste plaats door het tellen van het aantal coffeeshopbezoeken, waarmee we een schatting maken van het aantal coffeeshopbezoeken ten tijde van de nulmeting. Daarnaast is een enquête afgenomen onder coffeeshopbezoekers (hierna: respondenten) in de nabijheid van coffeeshops in zowel interventie- als vergelijkingsgemeenten. Het doel van deze enquêtes was inzicht te krijgen in het bezoek- en koopgedrag van de respondenten, en informatie te verzamelen over de gezondheidseffecten van cannabisproducten.

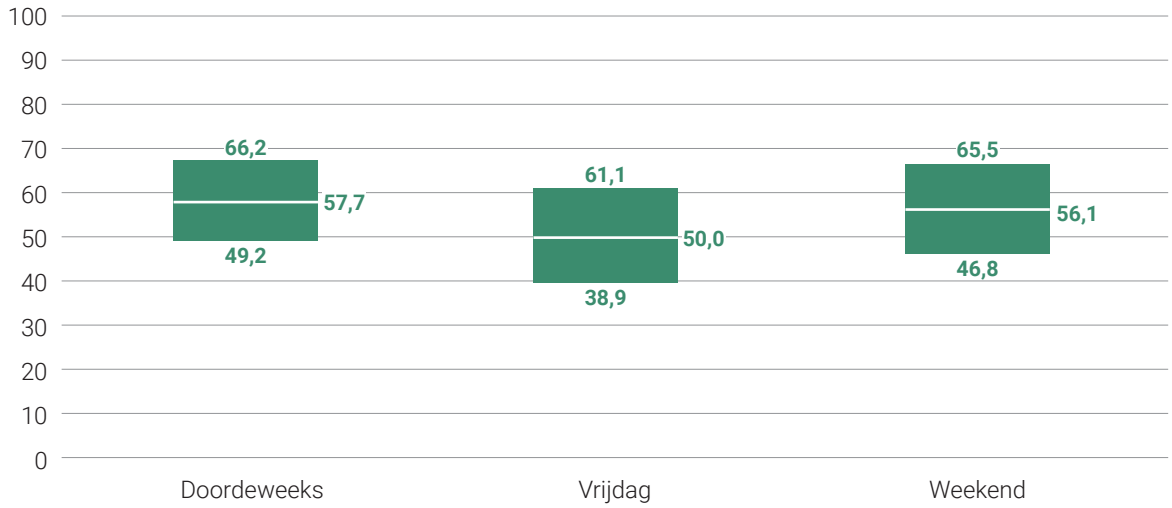
6.1. Tellingen coffeeshopbezoek

De tellingen zijn verricht tijdens het veldwerk, van september tot en met december 2022. Tijdens een telling is gedurende vijf minuten bijgehouden hoeveel bezoekers bij de coffeeshop naar binnen gaan. De resultaten van de individuele tellingen zijn samengenomen en geëxtrapoleerd om tot puntschatters te komen voor dagtypes en -delen.

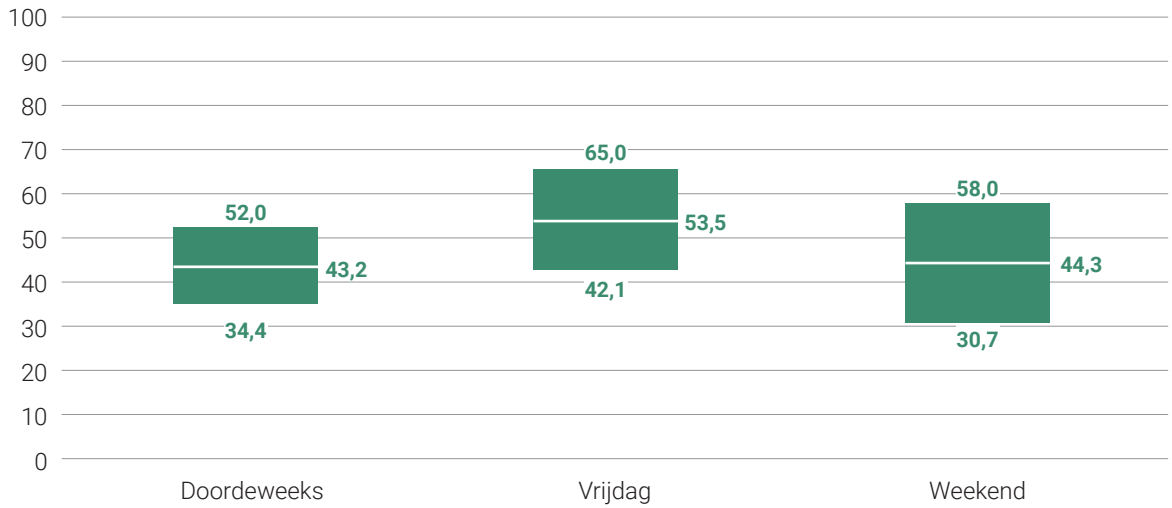
Uit de tellingen van het aantal coffeeshopbezoekers blijkt in het aantal bezoeken per uur in de interventie- en vergelijkingsgemeenten weinig verschil te zijn tussen doordeweekse dagen, vrijdagen en weekenddagen (zie Figuur 6.1a en 6.1b).

De gemiddelden in de interventiegemeenten bedragen respectievelijk 57,7 (doordeweekse dagen), 50 (vrijdagen) en 56,1 (weekenddagen) bezoeken per uur per coffeeshop. De puntschatters in de vergelijkingsgemeenten bedragen respectievelijk 43,2 (doordeweekse dagen), 53,5 (vrijdagen) en 44,3 (weekenddaggen). Als coffeeshops gemiddeld tien uur per dag geopend zijn, verwerken coffeeshops in de interventiegemeenten op basis van deze schatting gemiddeld 560 bezoeken per dag, en coffeeshops in de vergelijkingsgemeenten 450. Voor zowel de interventie- als de vergelijkingsgemeenten geldt dat de puntschatters niet significant van elkaar verschillen.

Figuur 6.1a Geschat aantal bezoeken per uur aan een coffeeshop in de interventiegemeenten, per dagtype, met 95% betrouwbaarheidsmarges

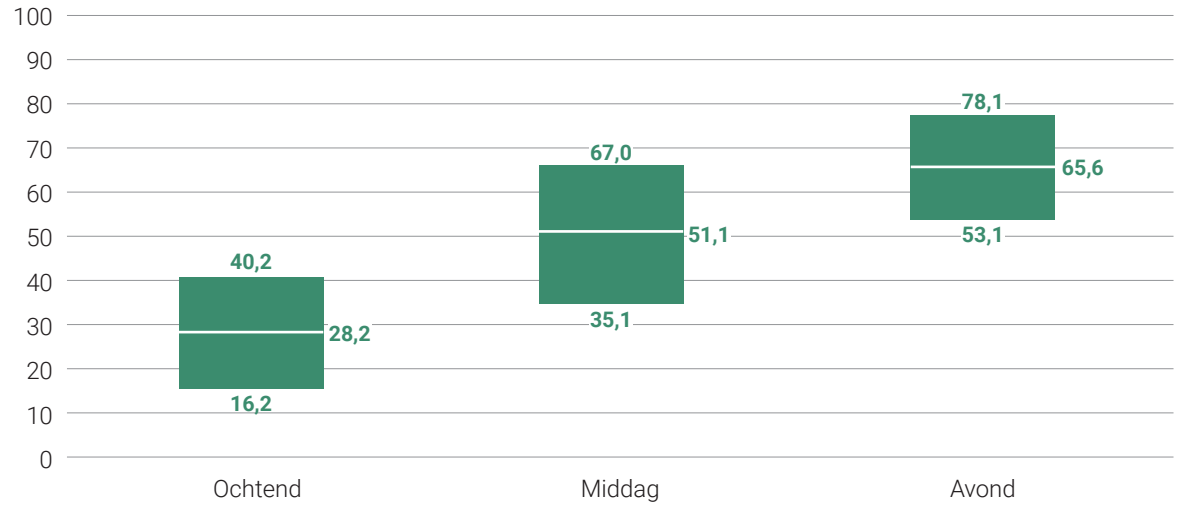


Figuur 6.1b Geschat aantal bezoeken per uur aan een coffeeshop in de vergelijkingsgemeenten, per dagtype, met 95% betrouwbaarheidsmarges

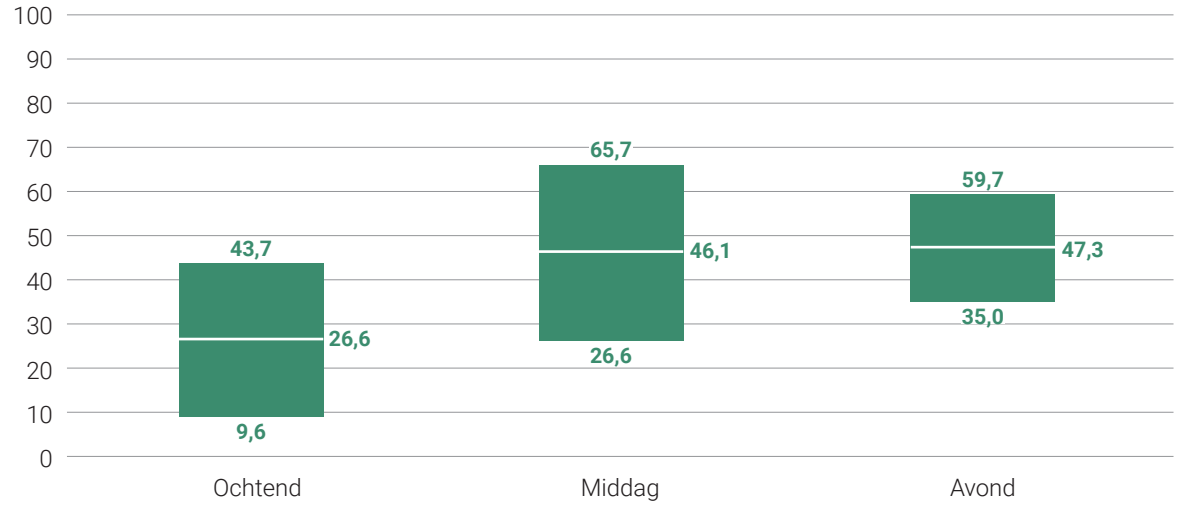


Bij het analyseren van de schattingen per dagdeel valt op dat in de ochtenduren (tussen 10:00 en 12:00 uur) minder bezoeken aan de coffeeshop worden gebracht dan later op de dag. Voor dit dagdeel bedraagt de puntschatter in de interventiegemeenten 28,2 bezoeken per uur per coffeeshop (Figuur 6.2a). In de vergelijkingsgemeenten gaat het om 28,6 bezoeken per coffeeshop (Figuur 6.2b). Op basis van onze schatting lijken coffeeshopbezoekers de voorkeur te geven aan een bezoek in de middag (tussen 12:00 en 18:00 uur) of avond (na 18:00 uur). De puntschatters voor deze twee dagdelen bedragen in de interventiegemeenten 51,1 respectievelijk 65,6 bezoeken per uur per coffeeshop. In de vergelijkingsgemeenten bedragen de puntschatters voor deze twee dagdelen 46,1 respectievelijk 47,3 bezoeken per uur per coffeeshop.

Figuur 6.2a Geschat aantal bezoeken per uur aan een coffeeshop in de interventiegemeenten, per dagdeel, met 95% betrouwbaarheidsmarges



Figuur 6.2b Geschat aantal bezoeken per uur aan een coffeeshop in de vergelijkingsgemeenten, per dagdeel, met 95% betrouwbaarheidsmarges



6.2. De coffeeshopbezoekers

In deze paragraaf bespreken we de resultaten van de enquête onder coffeeshopbezoekers, afgenomen tijdens het veldwerk van september tot en met december 2022. In de interventiegemeenten zijn 491 enquêtes afgenomen bij 72 coffeeshops, en in de vergelijkgingsgemeenten 431 enquêtes bij 66 coffeeshops. In totaal zijn 922 enquêtes afgenomen bij 138 shops.

Leeftijd en geslacht

In de interventiegemeenten bedroeg de gemiddelde leeftijd van de respondenten 31 jaar, variërend van 18 tot 80 jaar. Onder de 491 respondenten waren 415 mannen (85%) en 76 vrouwen (15%). In de vergelijkingsgemeenten was de gemiddelde leeftijd 33 jaar, waarbij de jongste respondent 18 en de oudste 73 jaar oud was. Onder de 429 respondenten in de vergelijkingsgemeenten waren 344 mannen (80%) en 85 vrouwen (20%).

Hoofdbezigheid en hoogst afgeronde opleiding

De primaire dagelijkse activiteit van het merendeel van de deelnemers in de interventiegemeenten is 'werkende met betaald werk' (60%), gevolgd door 'studeren' (27%) en 'werkzoekend' (6%), zoals af te lezen uit Tabel 6.1. In de vergelijkingsgemeenten is de grootste groep respondenten 'werkende met betaald werk' (63%), gevolgd door 'scholier of student' (19%) en 'werkzoekend' (6%). Een vergelijkbaar patroon is te zien in de vergelijkingsgemeenten, waar het overgrote deel van de respondenten 'werkende met betaald werk' (63%) is, gevolgd door 'scholier of student' (19%) en 'werkzoekend' (6%). Er ontbrak één antwoord op deze vraag.

Het opleidingsniveau van de respondenten is verdeeld in de categorieën 'basis' (geen opleiding, basisonderwijs, mavo, mulo, lts, vmbo, mbo 1, avo (onderbouw)), 'gemiddeld' (hbs, havo, vwo, mbo 2/3/4), en 'hoog' (hbo, wo bachelor, wo master, doctor). Hierbij wordt gekeken naar het hoogst voltooide diploma of het hoogst gevolgde niveau, indien de respondent aangaf momenteel nog met een opleiding bezig te zijn.

In de interventiegemeenten was het opleidingsniveau van 19% van de respondenten (94 personen) basis, van 39% (191 personen) gemiddeld, van 40% (197 personen) hoog, en 1% (7 personen) gaf geen antwoord op deze vraag. In de vergelijkingsgemeenten had 20% van de respondenten (88 personen) een basis opleidingsniveau, 49% (210 personen) gemiddeld, 30% (127 personen) hoog, en bij 1% (6 personen) was het niet duidelijk welk opleidingsniveau ze hadden, of werd geen antwoord gegeven op deze vraag. Er ontbraken twee antwoorden op deze vraag.

Tabel 6.1 Hoofdbezigheid overdag en opleidingsniveau van de respondenten, n=920-921

	Interventiegemeenten		Vergelijkingsgemeenten	
*Hoofdbezigheid**	*n*	*%*	*n*	*%*
Werkende met betaald werk	293	60%	273	63%
Scholier of studerende	134	27%	83	19%
Werkzoekende	29	6%	27	6%
Arbeidsongeschikt	18	4%	22	5%
Gepensioneerd of met vervroegd pensioen	10	2%	11	3%
Vrijwilliger	2	<1%	3	1%
Huisman of -vrouw	1	<1%	1	<1%
Anders, namelijk:	2	<1%	11	3%
Wil ik niet zeggen	1	<1%	0	0%
*Opleidingsniveau***	*N*	*%*	*N*	*%*
Basis	94	19%	88	20%
Gemiddeld	191	39%	210	49%
Hoog	197	40%	127	30%
Onduidelijk en/of wil ik niet zeggen	7	1%	6	1%

** Eén antwoord op deze vraag ontbreekt. ** Twee antwoorden op deze vraag ontbreken.*

6.3. Coffeeshopbezoek en aankoopgedrag

Na hun aankoop in een coffeeshop werden de respondenten ondervraagd over hun coffeeshopbezoek en aankoopgedrag. Ten eerste is geïnformeerd of zij wiet, hasj of beide in de coffeeshop hadden aangeschaft. Om de vragenlijst niet te uitgebreid te maken voor respondenten die zowel wiet als hasj hadden gekocht, werden alleen vervolgvragen gesteld over de aankoop en het gebruik van hasj, en niet van wiet. Voorafgaand aan het onderzoek werd op basis van eerdere studies ingeschat dat het aantal respondenten dat hasj koopt aanzienlijk kleiner is dan het aantal respondenten dat wiet koopt. Tabel 6.2 bevestigt deze veronderstelling: meer dan driekwart van de coffeeshopbezoekers kocht voorafgaand aan het onderzoek wiet, en minder dan een kwart hasj of beide. Aan de laatstgenoemde groep zijn de vervolgvragen over hasj gesteld. Het verkrijgen van informatie over hasjaankopen is van belang, gezien de vragen over de kwaliteit van de binnen het kader van het experiment geteelde hasj.

Tabel 6.2 Aankoop van coffeeshopbezoekers vóór bevraging en gestelde vervolgvragen, n=922

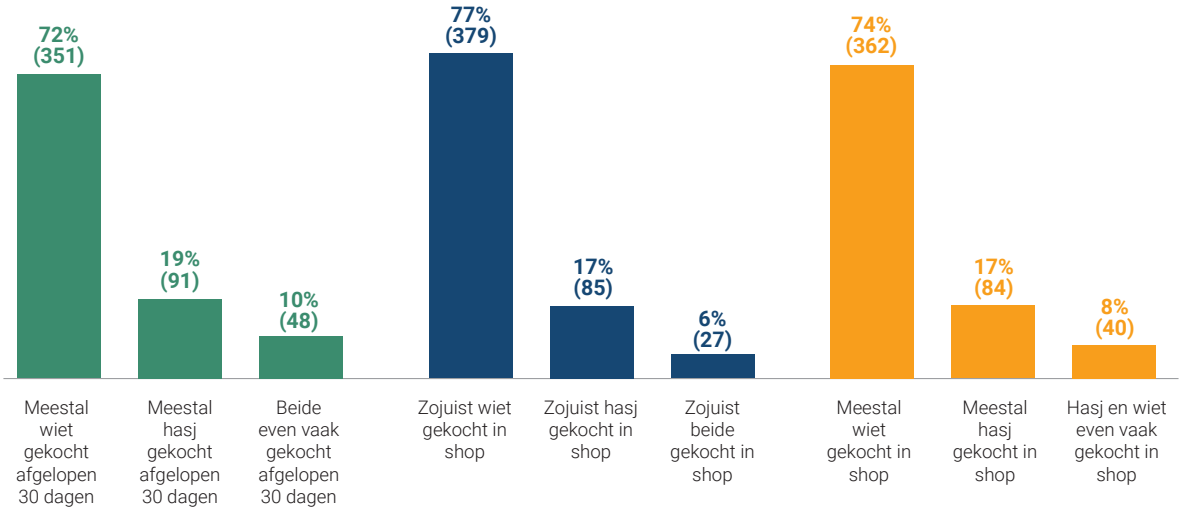
	Interventiegemeenten		Vergelijkingsgemeenten	
*Zojuist gekocht in de shop**	*n*	*%*	*n*	*%*
Wiet (vervolgvragen wiet)	379	77%	336	78%
Hasj (vervolgvragen hasj)	85	17%	76	18%
Beide (vervolgvragen hasj)	27	6%	19	4%

Figuren 6.3a en 63b tonen voor de interventie- en vergelijkingsgemeenten per cannabisproduct de frequenties van het koopgedrag van respondenten. Per product wordt onderscheid gemaakt in:

- algemeen aankoopgedrag van de respondent in de afgelopen 30 dagen in de coffeeshop, online of elders, waarbij ook alle typen cannabisproducten genoemd mogen worden (links in de figuur);
- aankoopgedrag van de respondent zojuist in de shop. De enquête werd direct na de aankoop afgenomen bij de respondenten; op basis van deze vraag zijn ook de vervolgvragen bepaald (midden in de figuur); en
- algemeen aankoopgedrag van de respondent in de shop waar zij zijn bevraagd, met de vraag “wat koop je meestal in deze shop?” (rechts in de figuur).

In Figuur 6.3a is te zien dat wiet in de interventiegemeenten in alle hierboven beschreven categorieën door de respondenten het meest gekocht werd (respectievelijk 72%, 77% en 74%). Hasj werd in de interventiegemeenten respectievelijk in 19%, 17% en 17% gekocht. 10% van de respondenten heeft ongeveer even vaak wiet en hasj gekocht in de afgelopen 30 dagen. Aan deze respondenten werd ook gevraagd of zij hasj en wiet meestal op dezelfde of verschillende locaties kopen. 38 respondenten (79%) gaven aan dat dit meestal op dezelfde locatie plaatsvindt en 10 respondenten (21%) meldden dat dit meestal gebeurt op verschillende locaties. 6% van de respondenten gaf op het moment van afname van de enquête aan zojuist hasj en wiet gekocht te hebben.

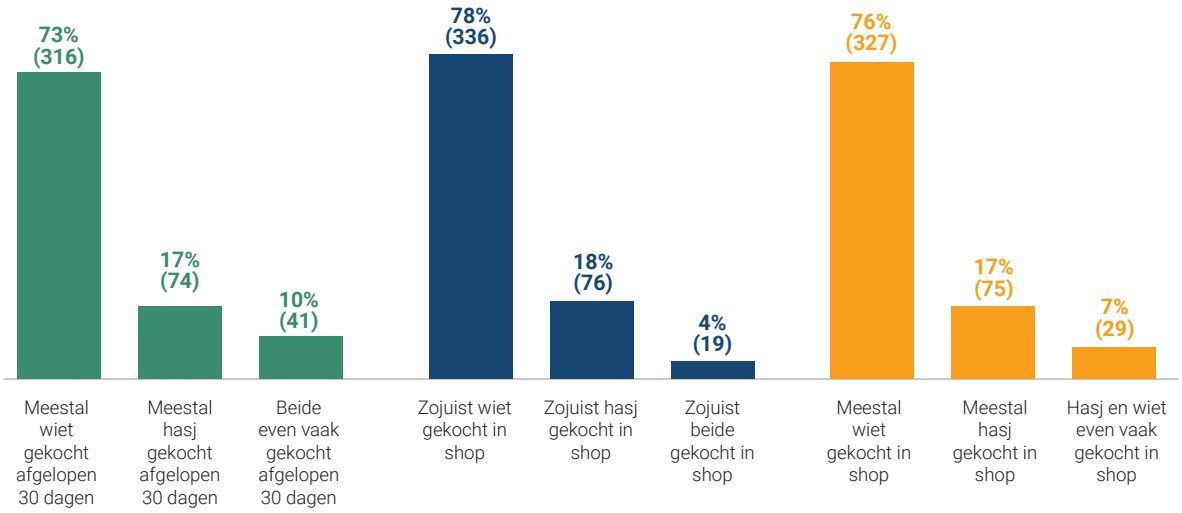
Figuur 6.3a Algemeen koopgedrag van respondenten in de interventiegemeenten in de afgelopen 30 dagen (n= 490*), zojuist in de shop (n=491) en meestal in de shop (n=486), voor wiet, hasj en beide**



** Eén antwoord in de categorie 'meestal gekocht in afgelopen 30 dagen' ontbrak. ** Vijf respondenten in de laatste categorie 'meestal cannabis gekocht' bezochten de betreffende coffeeshop voor het eerst.*

Ook in de vergelijkingsgemeenten werd door de meeste respondenten wiet aangeschaft, zoals af te lezen uit Figuur 6.3b. Het gaat om respectievelijk 73%, 78% en 76% in de drie categorieën. Hasj werd in de vergelijkingsgemeenten respectievelijk in 17%, 18% en 17% van de categorieën gekocht. Van de respondenten in de vergelijkingsgemeenten heeft 10% ongeveer even vaak wiet en hasj gekocht in de afgelopen 30 dagen. 29 respondenten (71%) gaven aan dit meestal op dezelfde locatie te doen en 12 respondenten (29%) meldden dat dit meestal gebeurt op verschillende locaties. 4% van de respondenten gaf op het moment van het afnemen van de enquête aan zojuist hasj en wiet gekocht te hebben.

Figuur 6.3b Algemeen koopgedrag van de respondenten in de vergelijkingsgemeenten in de afgelopen 30 dagen (n= 431), zojuist in de shop (n=431) en meestal in de shop (n=431), voor wiet, hasj en beide

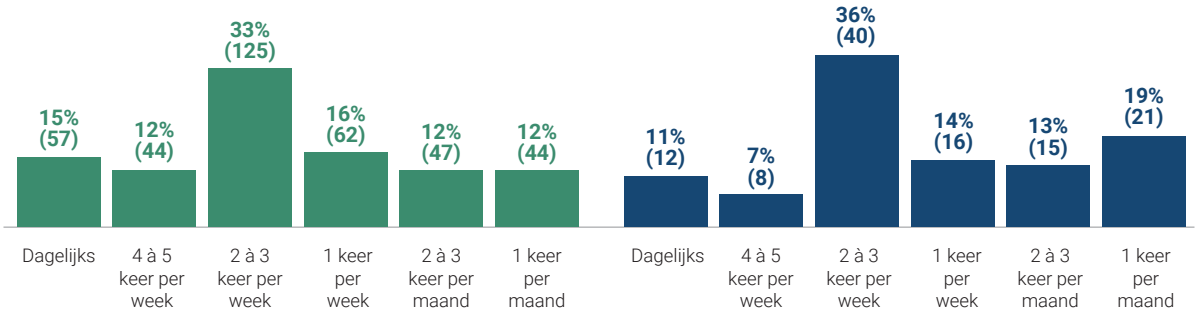


Frequentie van cannabisaankopen in de shop in de afgelopen 30 dagen

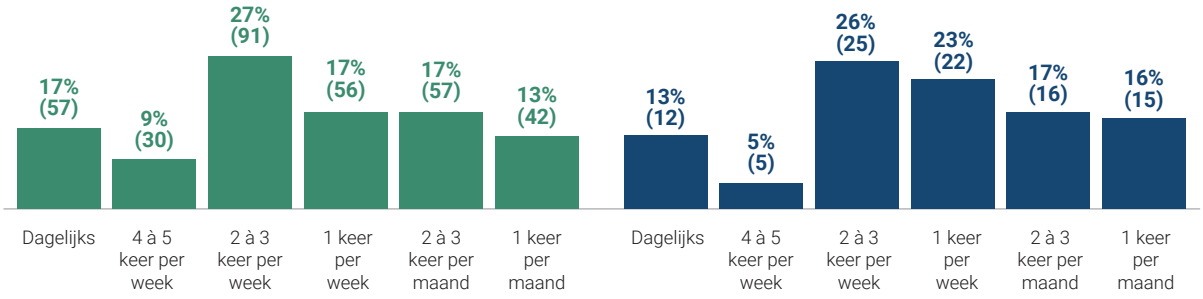
Aan de respondenten die zojuist wiet dan wel hasj kochten, werd gevraagd hoe vaak zij dit in de afgelopen 30 dagen bij deze coffeeshop hebben aangeschaft. De uitkomsten voor de interventiegemeenten zijn weergegeven in Figuur 6.4a, met de wietaankopen in groen (links) en hasjaankopen in blauw (rechts). Onder respondenten in de interventiegemeenten is de meest voorkomende frequentie voor beide categorieën twee à drie keer per week (33% voor wiet- en 36% voor hasjaankopen). De minst voorkomende frequentie voor hasj is vier à vijf keer per week (12%). Daarnaast is te zien dat 76% van de bezoekers die zojuist wiet heeft gekocht, de shop ten minste één keer per week bezoekt om wiet te kopen. Van de bezoekers die zojuist hasj of hasj en wiet hebben gekocht, bezoekt 68% de shop ten minste één keer per week om hasj te kopen.

Figuur 6.4b toont dat in de vergelijkingsgemeenten de meest voorkomende frequentie van aankopen van zowel wiet als hasj twee à drie keer per week is (27% respectievelijk 26%). De minst voorkomende frequentie van aankopen van hasj is vier à vijf keer per week (9% respectievelijk 5%). 70% van de bezoekers die zojuist wiet heeft gekocht, bezoekt de shop ten minste één keer per week om wiet te kopen. Voor de bezoekers die zojuist hasj of hasj en wiet hebben gekocht, bezoekt 67% van hen de shop ten minste één keer per week om hasj te kopen.

Figuur 6.4a Frequentie van aankopen van respondenten in interventiegemeenten in de shop in de afgelopen 30 dagen, voor wiet- (links in groen, n=379) en hasjaankopen (rechts in blauw, n=112)



Figuur 6.4b Frequentie van aankopen van respondenten in vergelijkingsgemeenten in de shop in de afgelopen 30 dagen, voor wiet- (links in groen, n=333*) en hasjaankopen (rechts in blauw, n=95)



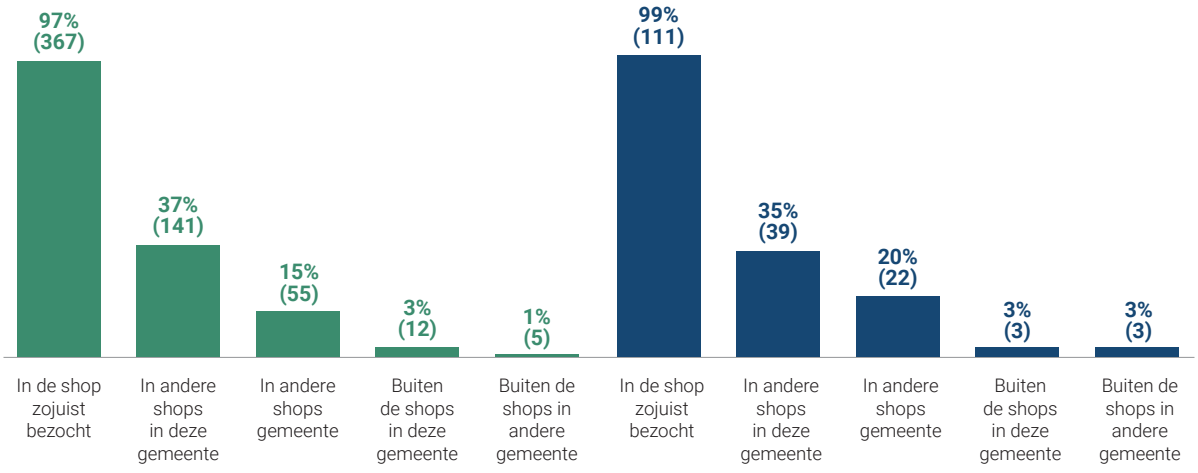
** Drie antwoorden op deze vraag ontbreken.*

Plaats van cannabisaankopen in de afgelopen 30 dagen

Aan de respondenten werd gevraagd waar zij in de afgelopen 30 dagen cannabis hebben gekocht, met uitzondering van de aankoop die zij zojuist hebben gedaan. Aan de respondenten die zojuist wiet kochten, werd gevraagd op welke locaties zij in de afgelopen 30 dagen wiet hebben gekocht. Aan de respondenten die zojuist hasj of zowel hasj als wiet kochten, werd gevraagd op welke locaties zij in de afgelopen 30 dagen hasj hebben gekocht. De uitkomsten zijn weergegeven in Figuur 6.5a. De meeste respondenten kochten in de interventiegemeenten ook eerder in de maand zowel wiet als hasj in de shop waar de enquête is afgenomen (97% en 99%). Slechts een klein percentage (<4%) geeft aan (ook) buiten shops aankopen te doen, bijvoorbeeld in het illegale circuit of medicinale cannabis bij de apotheek.

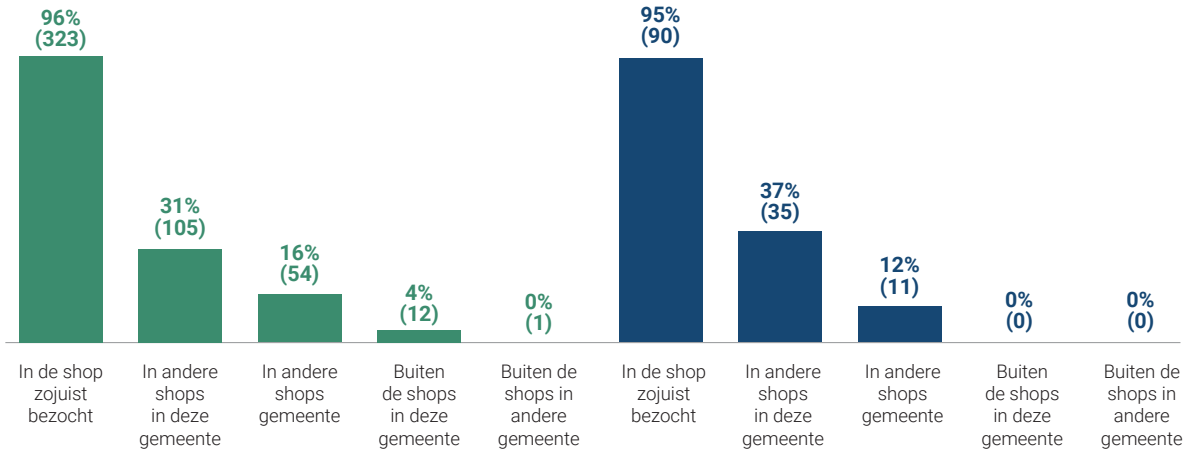
Uit Figuur 6.5b is af te lezen dat de meeste respondenten in de vergelijkingsgemeenten eerder in de maand zowel wiet als hasj kochten in de shop waar de enquête is afgenomen (96% en 95%). Slechts een klein percentage van de respondenten die wiet kochten (<5%), geeft aan (ook) buiten shops aankopen te doen, bijvoorbeeld in het illegale circuit of medicinale cannabis bij de apotheek.

Figuur 6.5a Plaatsen van aankopen van respondenten in de afgelopen 30 dagen, voor wiet- (links in groen, n=378*) en hasjaankopen (rechts in blauw, n=95)



** Eén antwoord op deze vraag ontbreekt.*

Figuur 6.5b Plaatsen van aankopen van respondenten in de afgelopen 30 dagen, voor wiet- (links in groen, n=336) en hasjaankopen (rechts in blauw, n=95)



Redenen aankopen laatste transactie in de zojuist bezochte shop

Respondenten werden gevraagd naar de belangrijkste redenen waarom zij cannabis kopen in de coffeeshop die zij zojuist bezocht hebben. Aan de respondenten die zojuist wiet hebben gekocht, werd gevraagd waarom zij wiet in deze shop kopen. Aan de respondenten die zojuist hasj of zowel hasj als wiet hebben gekocht, werd gevraagd waarom zij hasj in deze shop kopen. De resultaten zijn weergegeven in Tabel 6.2.

De drie belangrijkste redenen die respondenten gaven in de interventiegemeenten, voor zowel het aankopen van wiet als hasj, zijn: 1) de gunstig en goed te bereiken locatie (44% voor aankopen wiet en 38% voor aankopen hasj), 2) een goede sfeer, gezelligheid en/of vriendelijk personeel (35% en 32%), en 3) de verkoop van hoogwaardige kwaliteit cannabis (28% en 41%). De minst genoemde redenen voor zowel wiet als hasj waren de anonimiteit, de reputatie en het interieur van de shop (allen 0%).

Tabel 6.2 Belangrijkste redenen dat respondenten in de interventiegemeenten wiet (n=379*) en hasj (n=112) kopen in de zojuist bezochte coffeeshop (frequenties en percentages)**

Reden	Wietaankopen		Hasjaankopen	
	n	%	*n*	%
De locatie is gunstig en goed te bereiken	167	44%	43	38%
Er heerst een goede sfeer, het is gezellig en/of vriendelijk personeel	131	35%	36	32%
Verkoopt een hoge kwaliteit cannabis	105	28%	46	41%
Er is een gebruiksruimte	53	14%	11	10%
De cannabis heeft een goede prijs-kwaliteitverhouding	38	10%	7	6%
Bekend met coffeeshop en/of uit gewoonte	24	6%	8	7%

Reden	Wietaankopen		Hasjaankopen	
	n	%	*n*	%
De kwaliteit van de cannabis is constant en/of betrouwbaar	19	5%	10	9%
Heeft een uitgebreid/gevarieerd aanbod	18	5%	5	4%
Enige shop in de buurt	7	2%	2	2%
Goede service	6	2%	0	0%
Heeft gunstige openingstijden	3	1%	2	2%
Mooi en comfortabel interieur	0	0%	0	0%
Goede reputatie	0	0%	0	0%
Biedt anonimiteit	0	0%	0	0%

** Meerdere antwoorden mogelijk, maximaal drie. ** Ordening van redenen gebaseerd op wietaankopen.*

De drie belangrijkste redenen die respondenten in de vergelijkingsgemeenten gaven voor zowel wiet- als hasjaankopen, zijn: 1) de gunstig en goed te bereiken locatie (43% voor wiet- en 28% voor hasjaankopen), 2) een goede sfeer, gezelligheid en/of vriendelijk personeel (37% en 32%), en 3) de verkoop van hoogwaardige kwaliteit cannabis (26% en 36%). De minst genoemde redenen voor zowel wiet als hasj waren de anonimiteit (<1% voor wiet en 1% voor hasj), de reputatie en het interieur van de shop (beide 0%).

Tabel 6.3 Belangrijkste redenen dat respondenten in de vergelijkingsgemeenten wiet (n=336*) en hasj (n=94) kopen in de zojuist bezochte coffeeshop (frequenties en percentages)**

Reden	Wietaankopen		Hasjaankopen	
	n	%	*n*	%
De locatie is gunstig en goed te bereiken	146	43%	26	28%
Er heerst een goede sfeer, het is gezellig en/of vriendelijk personeel	124	37%	30	32%
Verkoopt een hoge kwaliteit cannabis	86	26%	34	36%
Er is een gebruiksruimte	44	13%	9	10%
De cannabis heeft een goede prijs-kwaliteitverhouding	35	10%	9	10%
De kwaliteit van de cannabis is constant en/of betrouwbaar	29	9%	10	11%
Bekend met coffeeshop en/of uit gewoonte	18	5%	3	3%
Enige shop in de buurt	15	4%	7	7%
Heeft een uitgebreid en/of gevarieerd aanbod	13	4%	2	2%

Reden	Wietaankopen		Hasjaankopen	
	n	%	*n*	%
Heeft gunstige openingstijden	6	2%	0	0%
Goede service	2	1%	4	4%
Biedt anonimiteit	1	<1%	1	1%
Mooi en comfortabel interieur	0	0%	0	0%
Goede reputatie	0	0%	0	0%

** Meerdere antwoorden mogelijk, maximaal drie. ** Ordening van redenen gebaseerd op wietaankopen.*

Waarde van de bij de laatste transactie gekochte cannabis

De respondenten werden gevraagd hoeveel geld zij bij de laatste transactie en/of aankoop hebben uitgegeven aan cannabis in de shop. De 400 respondenten die wiet kochten in de interventiegemeenten gaven gemiddeld € 18,- uit, variërend van minimaal € 3,- tot maximaal € 101,-. Van zes respondenten ontbreekt het antwoord op deze vraag. Voor wiet was de meest voorkomende uitgave € 10,- per transactie. In de interventiegemeenten gaven 112 hasjkopende respondenten gemiddeld € 16,- uit aan hasj. De meest voorkomende uitgave (n=27) per transactie was € 10,-. De hoogste uitgave bij een transactie was € 52,- en de laagste € 3,-.

In de vergelijkingsgemeenten gaven 352 wietkopende respondenten gemiddeld € 20,-, met een minimum van € 3,- en maximum van € 100,-. Van drie respondenten ontbreekt het antwoord op deze vraag. De meest voorkomende uitgave (n=77) per transactie voor wiet was € 10,-. Gemiddeld gaven 93 hasjkopende respondenten € 16,- uit, variërend van minimaal € 2,- tot maximaal € 60,-. Van twee respondenten ontbreekt het antwoord op deze vraag. Voor hasj was de meest voorkomende (n=32) uitgave € 10,-.

Hoeveelheid aangeschafte cannabis bij laatste transactie

Aan de respondenten is eveneens gevraagd hoeveel gram cannabis zij (naar schatting) gekocht hebben bij hun laatste transactie in de shop. De respondenten in de interventiegemeenten die wiet kochten en deze inschatting konden maken (n=265, 153 ontbrekende antwoorden), kochten gemiddeld 2 gram wiet (minimaal 0,2 gram en maximaal 5 gram). De meest voorkomende hoeveelheid (n=108) was 1 gram. Van de 153 ontbrekende antwoorden konden 34 respondenten (22%) geen inschatting maken omdat zij een voorgedraaide joint hadden gekocht. Respondenten die hasj kochten en een inschatting konden maken (n= 75, 36 ontbrekende antwoorden) kochten gemiddeld 1,9 gram (minimaal 0,5 gram en maximaal 5 gram). De meest voorkomende gekochte hoeveelheid (n=36) hasj was 1 gram. Van de 36 ontbrekende antwoorden konden 11 respondenten (31%) geen inschatting maken omdat zij een voorgedraaide joint hadden gekocht.

In de vergelijkingsgemeenten werd door de respondenten die wiet kochten en een inschatting konden maken (n=268, 68 ontbrekende antwoorden) gemiddeld 2,2 gram gekocht, met een minimum van 0,5 gram en

maximum van 5 gram. Drie respondenten kochten meer dan 5 gram: twee respondenten zeiden 8 gram en één respondent zei 15 gram te kopen. De meest voorkomende hoeveelheid wiet was 1 gram (n=108). Van de 68 ontbrekende antwoorden konden 26 respondenten (38%) geen inschatting maken omdat zij een voorgedraaide joint hadden gekocht. Gemiddeld kochten de 69 respondenten die een inschatting konden maken 2 gram, met een minimum van 0,2 gram en maximum van 5 gram. De meest voorkomende hoeveelheid (n=33) hasj was 1 gram. Van 26 respondenten ontbreekt het antwoord op deze vraag; 8 respondenten daarvan (31%) konden geen inschatting maken omdat ze een voorgedraaide joint hadden gekocht.

Soorten cannabis aangeschaft bij laatste transactie

Aan de respondenten werd gevraagd welke soort(en) wiet of hasj zij zojuist in de coffeeshop kochten. Respondenten konden meerdere antwoorden op deze vraag geven.

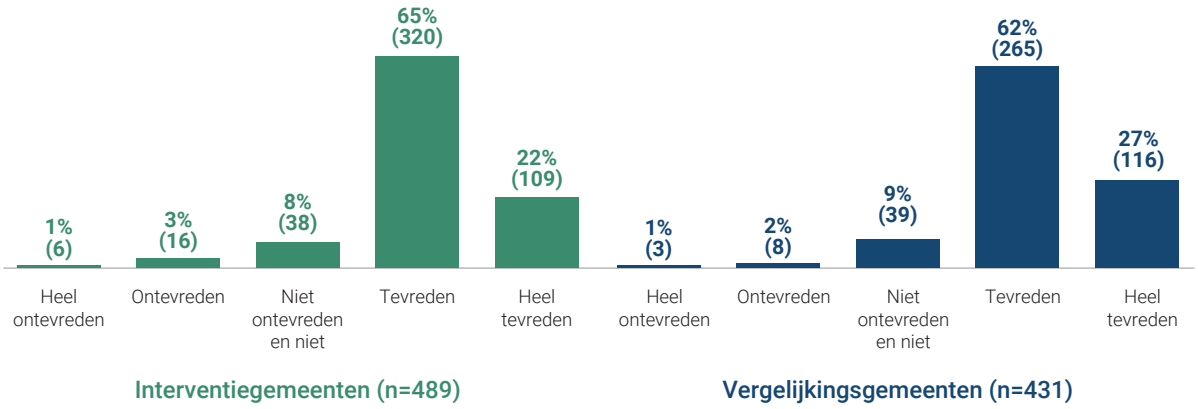
In de interventiegemeenten zijn de meest genoemde wietsoorten 'Amnesia' (n=80), 'Haze' (n=53), 'Amnesia Haze' (n=24), 'White Widow' (n=24) en '(Super) Lemon Haze' (n=18). Daarnaast werd gevraagd wat respondenten meestal kopen. De vijf meest genoemde soorten zijn 'Amnesia', 'Haze', 'White Widow', 'Amnesia Haze' en 'Kush'. De 5 meest genoemde hasjsoorten die door respondenten in de interventiegemeenten zojuist waren gekocht, zijn 'Marok' (n=11), 'Polm' (n=8), 'Hia/Heya' (n=6), 'Super Polm' (n=6) en 'Haze Hasj/Block' (n=5). Ook werd gevraagd welke soorten hasj respondenten meestal kopen. De meest genoemde soorten zijn 'Marok', 'Polm', en op een gedeelde derde plek 'Super Polm', 'Zero' en 'Manali'.

In de vergelijkingsgemeenten zijn de meest genoemde wietsoorten 'Amnesia' (n=50), 'Haze' (n=38), 'White Widow' (n=27), 'Kush' (n=18) en 'Amnesia Haze' (n=17). De vijf meest genoemde wietsoorten die respondenten meestal kopen, zijn 'Amnesia', 'Haze', 'White Widow', 'Amnesia Haze' en '(Super) Lemon Haze'. De vijf meest genoemde hasjsoorten die door respondenten in de vergelijkingsgemeenten zojuist waren gekocht, zijn 'Polm' (n=18), 'Marok' (n=10), op een gedeelde derde plek 'Hia/Heya' en 'Amnesia Hasj/Block' (n=4) en op een gedeelde vierde plek 'Haze Hasj/Block', 'Ketama', 'Libanon' en 'Super Polm' (n=3). De vijf meest genoemde hasjsoorten die respondenten meestal kopen, zijn 'Polm', 'Marok', 'Amnesia Hasj', 'Hia/Heya' en 'Super Polm'.

Tevredenheid over de gekochte cannabis, het assortiment en effect

De respondenten in de interventiegemeenten werden gevraagd naar hun tevredenheid over de cannabis van de shop waar zij deze zojuist kochten. Zoals af te lezen uit Figuur 6.6, gaf het merendeel (87%) aan hierover tevreden of heel tevreden te zijn en meldden enkele respondenten (4%) ontevreden of heel ontevreden te zijn. Ook in de vergelijkingsgemeenten gaf het merendeel van de coffeeshopbezoekers (89%) aan (heel) tevreden te zijn en slechts enkelen (3%) (heel) ontevreden te zijn.

Figuur 6.6 Tevredenheid van de respondenten in de interventie- en vergelijkingsgemeenten over de cannabis afkomstig van de shop



Respondenten werden vervolgens gevraagd waarom zij tevreden of ontevreden zijn over de cannabis in deze specifieke shop. Uit de antwoorden in de interventiegemeenten, zoals weergegeven in Tabel 6.4a en 6.4b, blijkt dat respondenten tevreden zijn over de hoogwaardige kwaliteit van de cannabis (48%), de gewenste effecten (33%), gewenste smaak en/of geur (13%) en de consistentie van de kwaliteit, sterkte en/of hoeveelheid (12%). Respondenten zeggen voornamelijk ontevreden te zijn over de wisselende kwaliteit, sterkte en/of hoeveelheid (7%) en beperkte kwaliteit (6%).

Tabel 6.4a Gecategoriseerde toelichtingen op tevredenheid van respondenten in interventiegemeenten*

Redenen tevredenheid	n	%
Hoge kwaliteit	236	48%
Gewenste effecten	159	33%
Constante kwaliteit, sterkte en/of hoeveelheid	59	12%
Goede prijs-kwaliteitverhouding	42	9%
Gewenste smaak en/of geur	66	13%
Goede structuur en/of kleur	21	2%
Goede voorgedraaide joints	11	2%
Product is getest	1	<1%

** Meerdere antwoorden mogelijk.*

Tabel 6.4b Gecategoriseerde toelichtingen op ontevredenheid van respondenten in interventiegemeenten*

Redenen ontevredenheid	n	%
Wisselende kwaliteit, sterkte en/of hoeveelheid	32	7%
Beperkte kwaliteit, of kwaliteit kan beter	28	6%
Duur, of matige prijs-kwaliteitverhouding	10	2%
Geeft niet het gewenste effect en/of sterkte	10	2%
Matige structuur en/of kleur	4	1%
Matige smaak en/of geur	4	1%

** Meerdere antwoorden mogelijk.*

Redenen die door respondenten in de vergelijkingsgemeenten genoemd werden zijn, zoals weergegeven in Tabel 6.5a en 6.5b, de hoogwaardige kwaliteit (51%), de gewenste effecten (39%) en de consistentie van de kwaliteit, sterkte en/of hoeveelheid (14%) van de cannabis. Redenen die door respondenten voornamelijk genoemd worden voor ontevredenheid zijn de wisselende kwaliteit, sterkte en/of hoeveelheid (8%) en beperkte kwaliteit (3%) van de cannabis.

Tabel 6.5a Gecategoriseerde toelichtingen op tevredenheid van respondenten in vergelijkingsgemeenten*

Redenen tevredenheid	n	%
Hoge kwaliteit	221	51%
Gewenste effecten	168	39%
Constante kwaliteit, sterkte en/of hoeveelheid	62	14%
Goede prijs-kwaliteitverhouding	63	15%
Gewenste smaak en/of geur	44	10%
Goede structuur en/of kleur	21	5%
Goede voorgedraaide joints	10	2%
Product is getest	1	<1%

** Meerdere antwoorden mogelijk.*

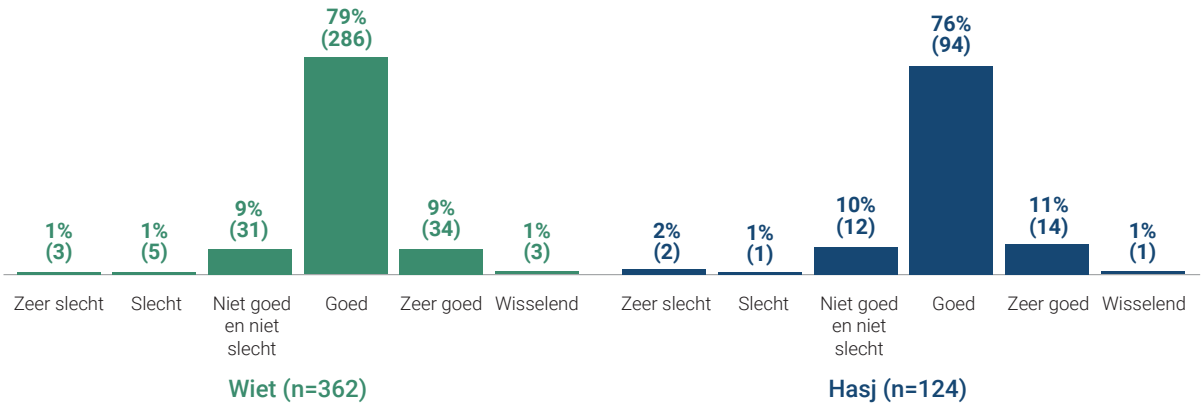
Tabel 6.5b Gecategoriseerde toelichtingen op ontevredenheid van respondenten in vergelijkingsgemeenten *

Redenen ontevredenheid	n	%
Wisselende kwaliteit, sterkte en/of hoeveelheid	33	8%
Beperkte kwaliteit, of kwaliteit kan beter	12	3%
Duur of matige prijs-kwaliteitverhouding	4	1%
Geeft niet het gewenste effect en/of sterkte	2	<1%
Matige structuur en/of kleur	4	1%
Matige smaak en/of geur	7	2%

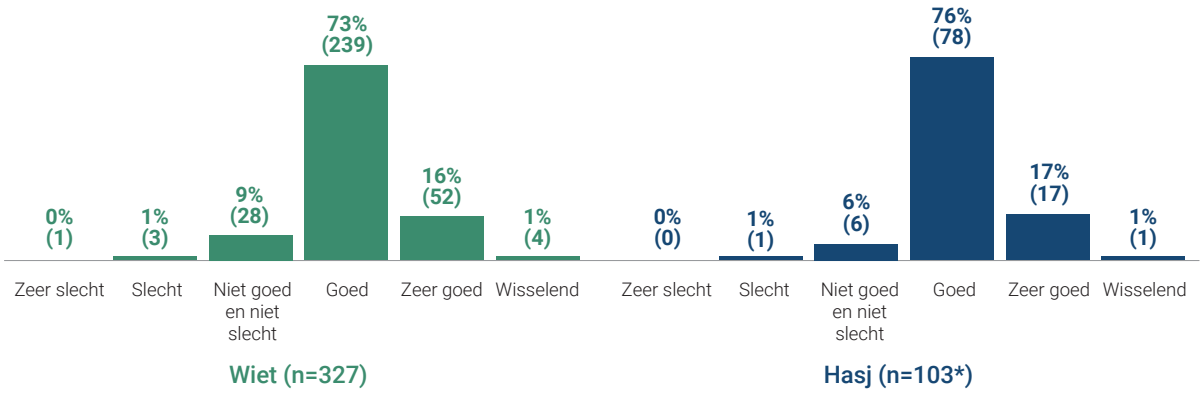
** Meerdere antwoorden mogelijk.*

Respondenten zijn ook gevraagd naar hun mening over de effecten van de cannabis die ze doorgaans aanschaffen in de coffeeshop waar ze hun aankoop deden. Figuur 6.7a en 6.7b toont dat het merendeel van de bezoekers van coffeeshops in de interventiegemeenten de effecten van zowel wiet als hasj als (zeer) goed (88% respectievelijk 87%) ervaart. Het percentage deelnemers dat aangeeft de effecten als (zeer) slecht te ervaren, is slechts 2% bij de aankoop van wiet en 3% bij de aankoop van hasj. In de vergelijkingsgemeenten zijn de resultaten nagenoeg hetzelfde. Hier ervaart ook het merendeel van de respondenten de effecten van de aangeschafte wiet en hasj als (zeer) goed (89% respectievelijk 93%). Slechts een klein deel van de respondenten is minder positief over de effecten: bij zowel wiet als hasj geeft 1% aan de effecten als (zeer) slecht te beschouwen.

Figuur 6.7a Mening van respondenten in de interventiegemeenten over de effecten van cannabis, voor wiet- en hasjaankopen



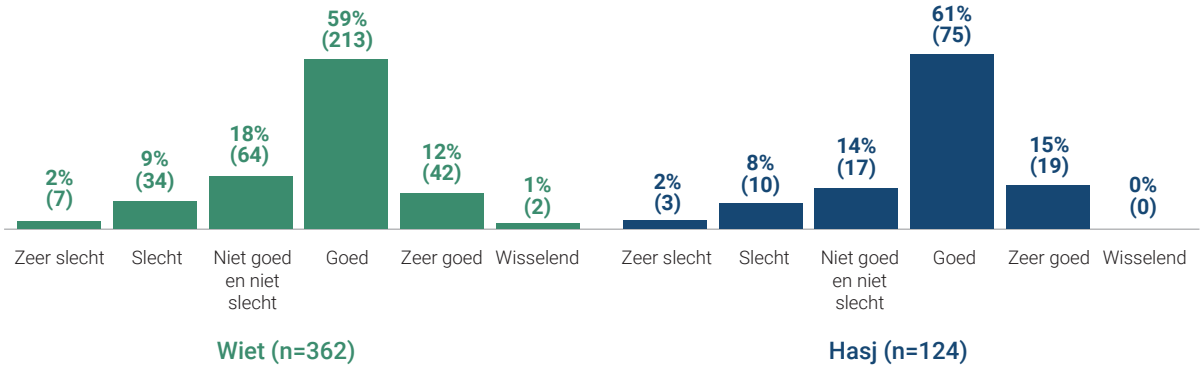
Figuur 6.7b Mening van respondenten in de vergelijkingsgemeenten over de effecten van cannabis, voor wiet- en hasjaankopen



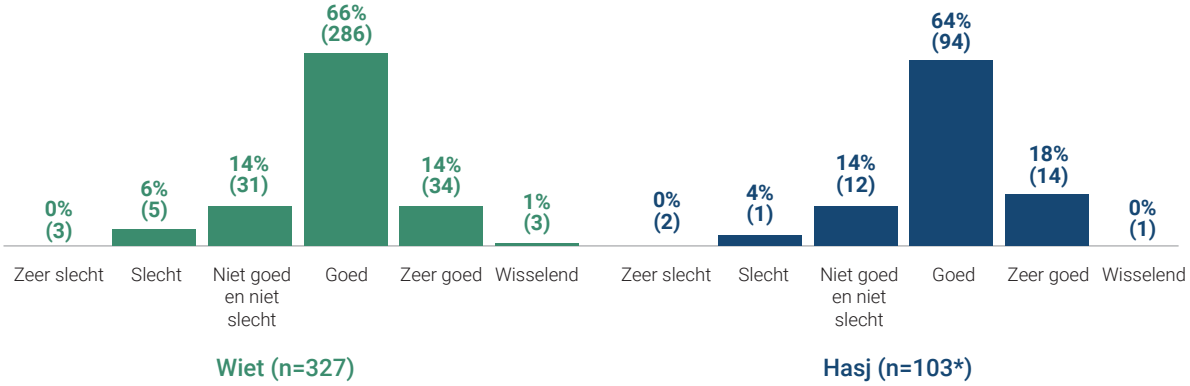
** Eén antwoord op deze vraag ontbreekt.*

Figuren 6.8a en 6.8b geven de mening van de respondenten over de prijs-kwaliteitverhouding van de aangekochte cannabis in de interventie- en vergelijkingsgemeenten weer. Het merendeel van de respondenten in de interventiegemeenten vindt de prijs-kwaliteitverhouding voor wiet en hasj (zeer) goed (71% respectievelijk 76%). Hetzelfde beeld zien we in de vergelijkingsgemeenten, waar de prijs-kwaliteitverhouding voor wiet en hasj door 80% respectievelijk 82% als (zeer) goed wordt beschouwd.

Figuur 6.8a Mening van respondenten over de prijs-kwaliteitverhouding van cannabis in de interventiegemeenten, voor wiet- en hasjaankopen



Figuur 6.8b Mening van respondenten over de prijs-kwaliteitverhouding van cannabis in de vergelijkingsgemeenten, voor wiet- en hasjaankopen



** Eén antwoord op deze vraag ontbreekt.*

Wat betreft het assortiment van de coffeeshop waar de aankoop zojuist is gedaan, werden respondenten gevraagd of zij vinden dat uit voldoende wiet- en hasjsoorten te kiezen is.[59] Van de 362 respondenten die wiet kochten in de interventiegemeenten, antwoordden 51 respondenten (14%) dat zij vinden dat uit onvoldoende wietsoorten te kiezen is. Van de 124 respondenten die hasj of zowel hasj als wiet kochten, meldden 14 respondenten (12%) dat zij vinden dat uit onvoldoende hasjsoorten te kiezen is. De overige respondenten zijn tevreden over het assortiment. De redenen die respondenten gaven voor onvoldoende keuze, staan in Tabel 6.6a. Het merendeel van respondenten gaf aan, zowel voor wiet- als hasjaankopen, behoefte te hebben aan meer variatie in het aanbod (53% respectievelijk 50%) en aan sterkere cannabis voor wiet- en hasjaankopen (27% en 29%).

Tabel 6.6a Belangrijkste redenen in interventiegemeenten voor 'onvoldoende keuze in de zojuist bezochte coffeeshop' (frequenties en percentages), voor wiet- (n=51) en hasjaankopen (n=14)

Reden	Wietaankopen		Hasjaankopen	
	n	%	*n*	%
Ik zoek meer variatie in het aanbod	27	53%	7	50%
Ik zoek sterkere wiet	14	27%	4	29%
Ik zoek cannabis met een andere smaak en/of effect	8	16%	2	14%
Ik zoek goedkopere cannabis	7	14%	0	0%
Ik zoek mildere wiet	5	10%	1	7%

59 Aan respondenten die aangeven meestal wiet te kopen, werd gevraagd of zij kunnen kiezen uit voldoende wietsoorten. Aan respondenten die aangeven meestal hasj of even vaak hasj als wiet te kopen, werd gevraagd of zij kunnen kiezen uit voldoende hasjsoorten. Respondenten konden op deze vraag antwoorden met 'ja' of 'nee'.

Reden	Wietaankopen		Hasjaankopen	
	n	%	*n*	%
Ik zoek cannabis met een andere structuur	0	0%	1	7%
Ik zoek medicinale cannabis	0	0%	1	7%

** Meerdere antwoorden mogelijk. Ordening van redenen gebaseerd op aankopen wiet.*

Daarnaast is aan respondenten in de interventiegemeenten gevraagd of zij vinden dat in de shop waar zij zojuist een aankoop hebben gedaan, te kiezen is uit voldoende andere cannabisproducten, zoals edibles en CBD-olie. In totaal hebben 491 respondenten deze vraag beantwoord, van wie 303 respondenten (62%) aangaven (bijna) nooit edibles, CBD-olie of andere vergelijkbare cannabisproducten te kopen. Daarnaast gaven 152 respondenten (31%) aan dat er voldoende keus is aan andere cannabisproducten en 36 personen (7%) gaven aan dat er onvoldoende keus is. Aan deze 36 respondenten is als vervolgvraag gesteld welke producten zij missen. Uit Tabel 6.6b blijkt dat zij met name andere edibles (72%) en spacecake (64%) missen in het assortiment van de zojuist bezochte coffeeshop.

Tabel 6.6b Andere cannabisproducten die volgens respondenten in een interventiegemeente ontbreken in het huidige aanbod in de zojuist bezochte coffeeshop (n=36*)

Cannabisproduct	n	%
Andere *edibles*	26	72%
Spacecake	23	64%
Cannabisolie	11	31%
CBD- en/of THC-olie	4	11%
Buitenlandse wiet	3	8%
Buitenlandse hasj	3	8%
Voorgedraaide joints	2	6%
Andere soorten cannabis dan beschikbaar	1	3%
Wax	1	3%

** Meerdere antwoorden mogelijk.*

Tabel 6.7a Belangrijkste redenen in vergelijkingsgemeenten voor 'onvoldoende keuze in de coffeeshop zojuist bezocht' (frequenties en percentages), voor wiet- (n=31*) en hasjaankopen (n=12)**

Reden	Wietaankopen		Hasjaankopen	
	n	%	*n*	%
Ik zoek sterkere wiet	14	45%	6	50%
Ik zoek meer variatie in het aanbod	10	32%	3	25%
Ik zoek cannabis met een andere smaak en/of effect	6	19%	0	0%
Ik zoek goedkopere wiet	4	13%	1	8%
Ik zoek mildere wiet	3	10%	1	8%
Ik zoek cannabis met andere structuur	0	0%	3	25%

** Meerdere antwoorden mogelijk. ** Ordening van redenen gebaseerd op wietaankopen.*

In de vergelijkingsgemeenten antwoordden 31 van de 327 respondenten (10%) die wiet in de coffeeshop kochten dat er onvoldoende keuze is aan soorten wiet. Van de 124 respondenten die hasj of zowel hasj als wiet kochten, waren 12 respondenten (10%) ontevreden over het hasjassortiment. De genoemde redenen staan in Tabel 6.7a. Ongeveer de helft van de respondenten voor zowel wiet- als hasjaankopen gaf aan behoefte te hebben aan sterkere cannabis (45% respectievelijk 50%), gevolgd door meer variatie in het aanbod (32% respectievelijk 25%).

Vervolgens werd gevraagd of de respondenten vinden dat er voldoende andere cannabisproducten, zoals *edibles* en CBD-olie, in het assortiment is van de shop waar zij zojuist een aankoop hebben gedaan. 424 respondenten hebben deze vraag beantwoord, waarvan 229 respondenten (54%) aangaven (bijna) nooit *edibles*, CBD-olie of andere vergelijkbare cannabisproducten te kopen, 176 respondenten (42%) aangaven dat er voldoende keuze is aan andere cannabisproducten, en 19 respondenten (5%) die wel eens andere producten kopen, aangaven dat er onvoldoende keuze is in de coffeeshop. Aan deze 19 respondenten is als vervolgvraag gesteld welke producten zij missen. De antwoorden hierop zijn weergegeven in Tabel 6.8b. Met name andere *edibles* (37%), cannabisolie (32%) en spacecake (64%) worden door de respondenten gemist in het assortiment van de zojuist bezochte coffeeshop.

Tabel 6.8b Andere cannabisproducten die volgens respondenten in vergelijkingsgemeenten ontbreken in het huidige aanbod in de zojuist bezochte coffeeshop (n=19*)

Cannabisproduct	n	%
Andere *edibles*	7	37%
Cannabisolie	6	32%
Spacecake	5	26%
CBD- en/of THC-olie	4	21%
Breder algemeen assortiment	1	5%
Concentraten	1	5%
Voorgedraaide joints	0	0%
Buitenlandse wiet	0	0%
Buitenlandse hasj	0	0%

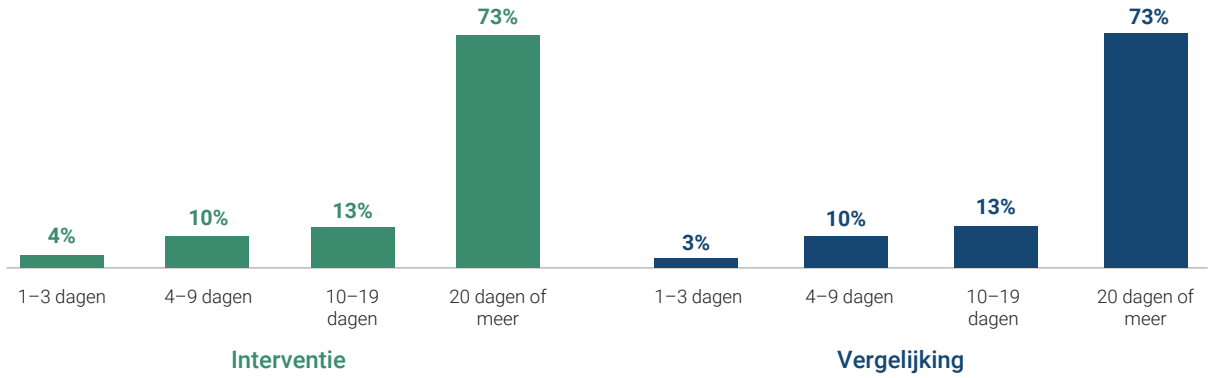
** Meerdere antwoorden mogelijk.*

6.4. Gebruikspatronen

Frequentie van gebruik

Aan de respondenten werd gevraagd op hoeveel dagen in de afgelopen 30 dagen zij hasj of wiet hebben gebruikt. In totaal hebben 914 deelnemers deze vraag beantwoord. Vrijwel alle respondenten (n=913) gebruikten in de afgelopen 30 dagen hasj of wiet; slechts één deelnemer gaf aan niet te hebben gebruikt. Figuur 6.9 toont de frequentie van gebruik onder de respondenten in de interventie- en vergelijkingsgemeenten. In de interventie- en de vergelijkingsgemeenten gebruikte een ruime meerderheid van de respondenten in de afgelopen 30 dagen op meer dan 20 dagen hasj of wiet. Het aandeel frequent gebruikers in deze meting is relatief groot. Deze meting geeft geen representatief beeld van alle coffeeshopbezoekers, aangezien degenen die vaak naar de coffeeshop gaan een grotere kans hadden om uitgenodigd te worden voor deelname aan deze enquête dan degenen die minder vaak gaan. Dit kan een verklaring zijn voor het relatief grote aandeel frequente gebruikers in deze meting.

Figuur 6.9 Frequentie van cannabisgebruik onder respondenten in de interventie- (n=489) en vergelijkingsgemeenten (n=424)*

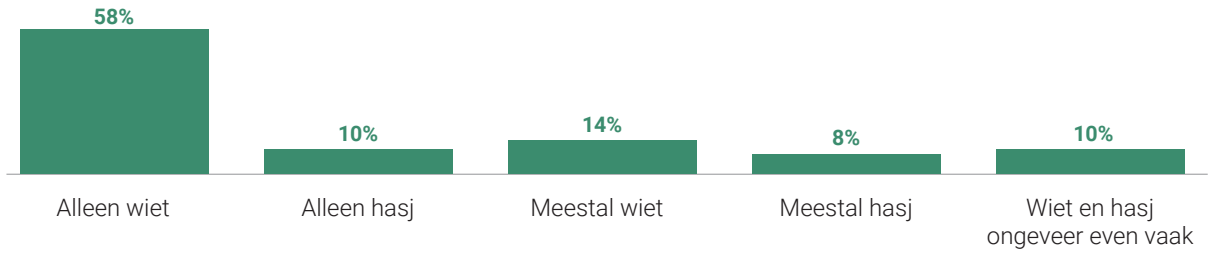


** Negen antwoorden op deze vraag ontbreken.*

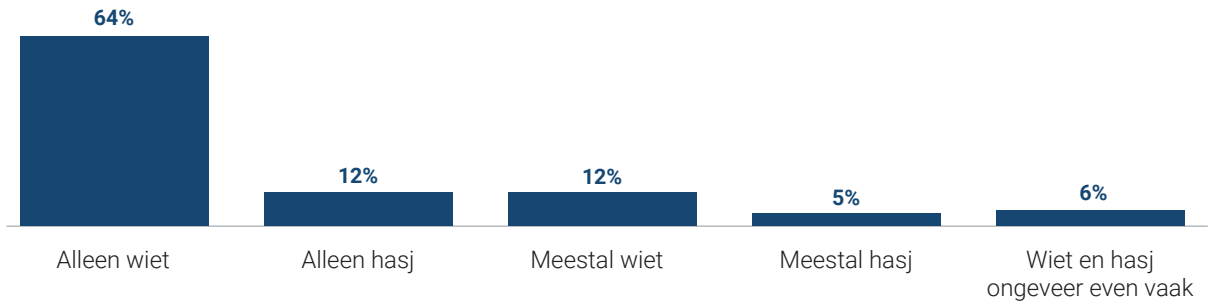
Soort cannabis

Aan de respondenten werd gevraagd of zij in de afgelopen 30 dagen hasj, wiet of beide hebben gebruikt. Deze vraag is beantwoord door 920 respondenten. De antwoorden op deze vraag zijn weergegeven in Figuur 6.10a en 6.10b. Wiet lijkt de meest populaire cannabisvariant onder de coffeeshopbezoekers: in de interventie- en vergelijkingsgemeenten gaf de meerderheid van de coffeeshopbezoekers aan in de afgelopen 30 dagen *alleen* wiet te hebben gebruikt.

Figuur 6.10a Gebruik per cannabissoort in de interventiegemeenten in de afgelopen 30 dagen (n=491)



Figuur 6.10b Gebruik per cannabissoort in de vergelijkingsgemeenten in de afgelopen 30 dagen (n=429)*



** Twee antwoorden op deze vraag ontbreken.*

6.5. Gebruikswijzen

Vervolgens werd aan de respondenten gevraagd op welke manier zij in de afgelopen 30 dagen hasj of wiet hebben gebruikt, waarbij zij meerdere antwoorden konden geven. Tabel 6.9 geeft de verschillende gebruikswijzen van cannabis in de afgelopen 30 dagen weer. In zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten gaven bijna alle respondenten aan hasj of wiet in een joint (met tabak) te gebruiken.

Joints per gebruiksdag

Aan de respondenten die cannabis roken in een joint werd gevraagd hoeveel joints zij roken op een gemiddelde dag waarop zij cannabis gebruiken (hierna: 'gebruiksdag'). Het gemiddeld aantal joints per gebruiksdag kwam sterk overeen in de interventie- en vergelijkingsgemeenten, zoals af te lezen uit Tabel 6.10. In zowel de interventie- als de vergelijkingsgemeenten rookte een kleine groep respondenten minder dan één joint met tabak per gebruiksdag. Ruim de helft van de respondenten in beide groepen rookte niet meer dan 2 joints met tabak per gemiddelde gebruiksdag.

Tabel 6.9 Gebruikswijzen cannabis in de afgelopen 30 dagen, in frequenties en percentages (n=919*)

Gebruikswijze	Interventiegemeenten (n = 490)		Vergelijkingsgemeenten (n = 429)	
	n	%	*n*	%
In een joint (met tabak)	457	93%	397	93%
In een joint (met kruiden of ander mengsel)	15	3%	5	1%
Puur als sigaret	37	8%	22	5%
In een waterpijp	9	2%	3	1%
In een pijpje (chillum of bong)	23	5%	16	4%
In een "heat not burn"-vaporizer (handheld of tafelmodel)	7	1%	9	2%
In een e-sigaret	1	0%	1	0%
In voedsel	3	1%	5	1%
In een drank	0	0%	0	0%

** Meerdere antwoorden mogelijk. Er ontbreken drie antwoorden op deze vraag.*

Tabel 6.10 Gemiddeld aantal joints per gebruiksdag in de interventie- en vergelijkingsgemeenten

	Interventie		Vergelijking	
	n	*Gemiddelde (standaarddeviatie)*	*n*	*Gemiddelde (standaarddeviatie)*
Joints met tabak	454	3,0 (2,4)	394	3,0 (2,5)
Joints puur als sigaret	37	1,1 (0,9)	22	1,6 (1,2)
Joints met kruiden of ander mengsel	15	1,2 (0,4)	5	1,6 (1,8)

6.6. Gebruiksmotieven: recreatief en/of medicinaal

Tabel 6.11 toont de gebruiksmotieven van cannabis in de afgelopen 30 dagen. Zowel in de interventie- als vergelijkingsgemeenten gebruikt een ruime meerderheid van de respondenten (ruim 8 op de 10) cannabis meestal of altijd voor recreatieve doeleinden. Een kwart van de respondenten in de vergelijkingsgemeenten en circa een vijfde van de respondenten in de interventiegemeenten gebruikt cannabis naar eigen zeggen voor medicinale doeleinden. In een grote meerderheid van de gevallen is dit zonder doktersrecept.

Tabel 6.11 Gebruiksmotieven (recreatief en/of medicinaal) cannabis in de afgelopen 30 dagen, in frequenties en percentages

	Motief	Altijd	Meestal	Soms	Zelden	Nooit
Interventie	Medicinale doeleinden, zonder doktersrecept, n=482	46 (10%)	47 (10%)	74 (15%)	23 (5%)	292 (61%)
	Medicinale doeleinden, op doktersrecept, n=473	1 (<1%)	1 (<1%)	1 (<1%)	3 (<1%)	467 (99%)
	Recreatieve doeleinden, n=489	328 (67%)	70 (14%)	48 (10%)	11 (2%)	32 (7%)
Vergelijking	Medicinale doeleinden, zonder doktersrecept, n=430	45 (11%)	58 (14%)	66 (15%)	19 (4%)	242 (56%)
	Medicinale doeleinden, op doktersrecept, n=428	3 (<1%)	2 (<1%)	1 (<1%)	3 (<1%)	419 (98%)
	Recreatieve doeleinden, n=430	273 (64%)	87 (20%)	42 (10%)	12 (3%)	16 (4%)

6.7. Gebruik van andere middelen

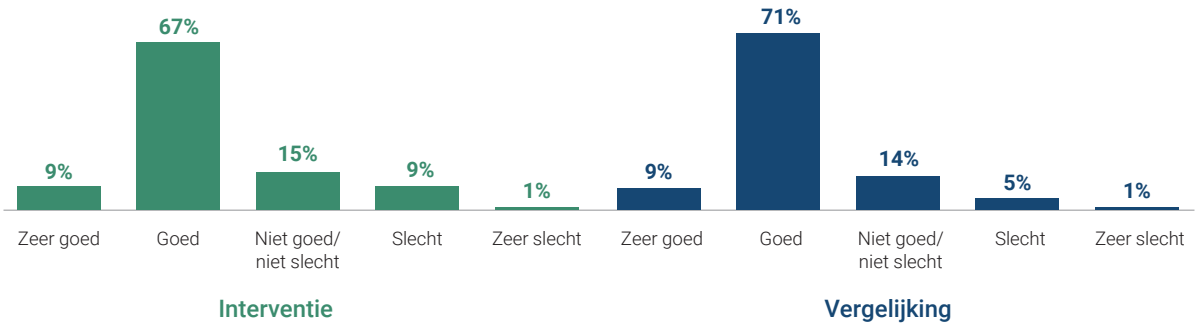
Aan de respondenten werd gevraagd of zij in de afgelopen 30 dagen ook andere middelen, zoals andere drugs, tabak of alcohol, hadden gebruikt. Van zowel de respondenten in de interventie- als de vergelijkingsgemeenten was dat bij 60% het geval. In Tabel 6.12 staat het gebruik van andere middelen dan cannabis. Voor deze middelen hebben respondenten aangegeven of zij deze middelen gebruikten, en zo ja, op hoeveel dagen in de afgelopen maand zij het betreffende middel gebruikten. Van middelen waarvan voor slechts één respondent het aantal gebruiksdagen bekend was, is geen gemiddelde meegenomen. Ook van de categorie 'Ander middel' is het geen gemiddelde meegenomen, omdat de middelen te veel uiteenliepen. Het gemiddelde aantal gebruiksdagen voor de verschillende middelen verschilde weinig tussen de interventie- en vergelijkingsgemeenten. Opvallend is dat slechts 36% van de respondenten in de interventiegemeenten en 29% van de respondenten in de vergelijkingsgemeenten aangeven tabak te hebben gebruikt in de afgelopen 30 dagen, terwijl uit Tabel 7 blijkt dat een grote meerderheid (93%) cannabis gebruikt in een joint vermengd met tabak.

Tabel 6.12 Gebruik van andere middelen dan cannabis in de afgelopen 30 dagen (in percentages en gemiddeld aantal gebruiksdagen)*

	Interventie (n = 491)			Vergelijking (n = 431)		
Middel	*n*	*%*	*Gemiddelde gebruiksdagen (standaarddeviatie)*	*n*	*%*	*Gemiddelde gebruiksdagen (standaarddeviatie)*
Alcohol	218	44	7,7 (7,6)	155	36	8,4 (8,7)
Tabak	178	36	27,5 (7,1)	123	29	28,2 (6,2)
Ecstasy	28	6	1,2 (0,5)	36	8	1,2 (0,6)
Cocaïne	24	5	1,5 (1,1)	16	4	3,8 (7,1)
Ketamine	9	2	1 (0,0)	12	3	1,2 (0,4)
Truffels	7	2	1 (0,0)	9	2	1,2 (0,7)
Speed (amfetamine)	6	1	2,0 (1,5)	6	1	1,4 (0,9)
Lachgas	2	<1	-	1	<1	-
GHB	0	0	-	0	0	-
Ander middel	12	2	-	16	4	-
Geen andere middelen gebruikt	183	37	-	184	43	-

** Niet alle respondenten die aangaven een middel te gebruiken, hebben ook het aantal gebruiksdagen ingevuld.*

Figuur 6.11 Perceptie eigen gezondheid respondent in de interventie- (n = 491) en vergelijkings-gemeenten (n=427)*



** Vier respondenten wilden geen antwoord geven op deze vraag en zijn niet meegenomen in de analyses.*

Gezondheid

Aan de respondenten werd gevraagd hoe zij hun gezondheid in het algemeen vinden. Figuur 6.11 laat de perceptie van de eigen gezondheid van de respondenten in de interventie- en vergelijkingsgemeenten zien. We zien een vergelijkbaar patroon in de verdeling van de antwoordcategorieën, met in zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten een ruime meerderheid van de respondenten die de eigen gezondheid (zeer) goed vinden (respectievelijk 76% en 80%).

6.8. Riskant gebruik

Bijna 7 op de 10 coffeeshopbezoekers scoort positief op de Cannabis Abuse Screening Test (CAST)-vragenlijst, een screeningstest voor riskant cannabisgebruik (Legleye et al., 2007). De CAST-vragenlijst bestaat uit 6 items:

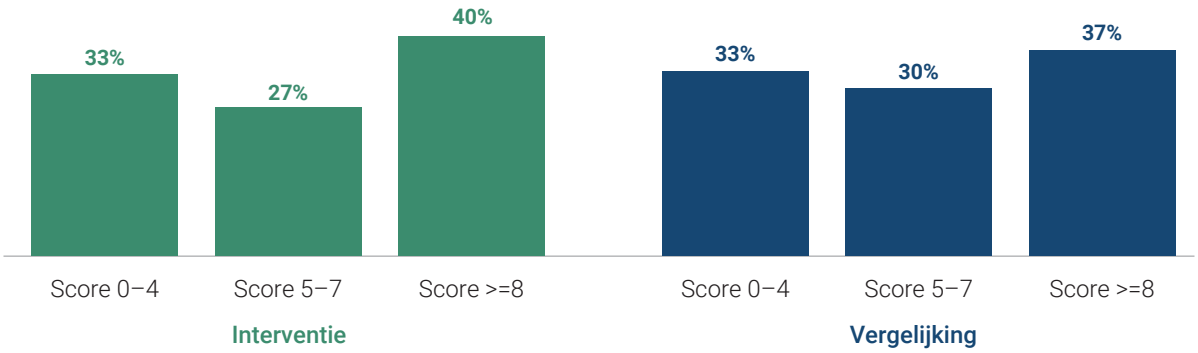
Hoe vaak in de afgelopen 12 maanden…

1. *heb je hasj of wiet gebruikt voor de middag?*
2. *heb je hasj of wiet gebruikt terwijl je alleen was?*
3. *heb je geheugenproblemen gehad als je hasj of wiet hebt gebruikt?*
4. *hebben jouw vrienden of familie je verteld dat je minder hasj of wiet zou moeten gebruiken of dat je zou moeten stoppen?*
5. *heb je geprobeerd om te stoppen met hasj of wiet zonder dat het lukte?*
6. *heb je problemen gehad door jouw hasj- of wietgebruik?*

De respondent beantwoordt deze vragen op een 5-punts Likertschaal variërend van 0 ‘nooit’ tot 4 ‘heel vaak’. De score op de screeningsvragenlijst kan variëren van 0 tot 24. Onderzoek onder cannabisgebruikers tussen de 15 en 64 jaar oud wijst uit dat een score van 5 tot 7 kan duiden op een matige stoornis en een score van 8 of hoger kan duiden op een ernstige stoornis in het gebruik van cannabis (Legleye et al., 2018).

In totaal hebben 903 respondenten de CAST-vragen beantwoord. De gemiddelde score van de interventiegemeenten bedroeg 6,9 (SD=4,2) en van de vergelijkingsgemeenten bedroeg 6,7 (SD=3,9). Figuren 6.12a en 6.12b tonen het scorepatroon tussen de interventiegemeenten (A) en vergelijkingsgemeenten (B). De figuren laten een vergelijkbare verdeling van de CAST-scores zien. In beide groepen gemeenten heeft circa 70% van de cannabisgebruikers een positieve CAST-score, oftewel een hoog risico op een matige of ernstige stoornis in het cannabisgebruik.

Figuur 6.12a Aantal en percentage respondenten met categorieën van CAST-scores in de interventie- (n=481)* en vergelijkingsgemeenten**



** Tien respondenten hebben de CAST-vragen niet beantwoord. ** Negen respondenten hebben de CAST-vragen niet beantwoord.*

Tabel 6.13 Aantal dagen cannabis gebruikt in de afgelopen 30 dagen naar CAST-score

	Interventie						**Vergelijking**					
	CAST-score 0-4 n=157		*CAST-score 5-7 n=131*		*CAST-score 8 of hoger n=192*		*CAST-score 0-4 n=134*		*CAST-score 5-7 n=125*		*CAST-score 8 of hoger n=157*	
1-3 dagen	14	9%	1	<1%	1	<1%	9	7%	2	2%	1	<1%
4-9 dagen	24	15%	11	8%	13	7%	27	20%	10	8%	5	3%
10-19 dagen	32	20%	14	11%	17	9%	19	14%	24	19%	13	8%
20 dagen of meer	87	55%	105	80%	161	84%	79	59%	89	71%	138	88%

De respondenten in de interventiegemeenten met een CAST-score van 8 of hoger gebruikten vaker cannabis dan de respondenten met een lagere CAST-score, zoals af te lezen uit Tabel 6.13. Dit geldt ook voor de vergelijkingsgemeenten.

Respondenten in de interventiegemeenten met een hogere CAST-score (≥8) roken daarnaast ook gemiddeld meer joints (met tabak) per gemiddelde gebruiksdag dan respondenten met een lagere CAST-score (0-4; 5-7), *Welch's F (2, 445) = 25,95, p<.001*.

De respondenten met een CAST-score van 8 of hoger roken gemiddeld 3,9 joints (SD=3,1) per gemiddelde gebruiksdag, vergeleken met gemiddeld 2,1 joints (SD=1,1) onder de respondenten met een score van 0-4. De respondenten met een CAST-score van 5-7 zitten hier tussenin; zij roken gemiddeld 2,6 joints (SD=1,8) per gemiddelde gebruiksdag.

De verdeling van de categorieën in de vergelijkingsgemeenten laat een vergelijkbaar patroon zien: respondenten in de vergelijkingsgemeenten met een hogere

CAST-score (≥8) roken ook gemiddeld meer joints (met tabak) per gemiddelde gebruiksdag dan respondenten met een lagere CAST-score (0-4; 5-7), *Welch's F (2, 383) = 25,29, p<.001*. De respondenten met een CAST-score van 8 of hoger roken gemiddeld 4,0 joints (SD=3,3) per gemiddelde gebruiksdag, vergeleken met gemiddeld 2,1 joints (SD=1,3) onder de respondenten met een score van 0-4. De respondenten met een CAST-score van 5-7 zitten hier tussenin; zij roken gemiddeld 2,8 joints (SD=1,4) per gemiddelde gebruiksdag.

Incidenten

Aan de respondenten werd gevraagd of ze in de afgelopen 12 maanden wel eens onwel zijn geworden of een ongeluk hebben gehad tijdens of door het gebruik van cannabis. Deze vraag is door alle 922 respondenten beantwoord. De meerderheid van de respondenten in zowel de interventiegemeenten (88%, n=430) als de vergelijkingsgemeenten (91%, n=390) antwoordde 'nee'.

Aan de respondenten in de interventiegemeenten (n=61, 12%) en de vergelijkingsgemeenten (n=41, 10%) die een incident hadden meegemaakt, werd gevraagd om wat voor incident het ging. Hierbij konden meerdere antwoorden worden gegeven. Door de kleine aantallen wordt hier geen onderscheid gemaakt tussen interventie- en vergelijkingsgemeenten. Misselijkheid en/of overgeven werd het meest gerapporteerd (55%, n=56), gevolgd door een angst- of paniekaanval (26%, n=26), het verliezen van het bewustzijn of 'out' gaan (11%, n=11), een black-out of geheugenverlies (8%, n=8) en nare hallucinaties (1%, n=1). Bij één van de respondenten die een incident had meegemaakt ging het om een ongeval of ongeluk. Tot slot gaf 14% (n=14) aan een ander gezondheidsprobleem of incident te hebben meegemaakt.

Aan de 102 respondenten die een incidenten hadden meegemaakt, werd gevraagd of zij hulp hebben ingeschakeld voor het gezondheidsprobleem of incident. In 5 van de 11 gevallen werd om hulp gevraagd bij het verliezen van het bewustzijn of 'out' gaan. Bij een black-out en/of geheugenverlies was dat in 3 van de 8 gevallen zo, en bij een angst- of paniekaanval in 7 van de 17 gevallen. Bij deze incidenten werd bijna altijd hulp ingeschakeld van vrienden of kennissen, in een enkel geval van een ambulance of arts.

Tot slot is aan de respondenten gevraagd of zij bij het gezondheidsprobleem of incident ook alcohol of andere drugs hadden gebruikt. Bij misselijkheid en/of overgeven was in ongeveer de helft van gevallen sprake van een combinatie met alcohol (23 van de 56), en twee keer met drugs. Bij bewustzijn verliezen of 'out' gaan, een black-out en/of geheugenverlies en een angst- of paniekaanval kwam co-gebruik met alcohol of drugs in sommige gevallen voor.

Minderen of stoppen met gebruik

Aan de respondenten werd gevraagd of zij in de afgelopen 12 maanden hulp hebben gezocht om te stoppen of minderen met het gebruik van hasj of wiet. De meerderheid van de respondenten (93%) in beide groepen gemeenten geeft aan geen hulp te hebben gezocht. De meest gebruikte vormen van hulp bij het minderen of stoppen zijn hulp van vrienden of familie (3%), het zoeken van tips via internet (2%) en hulp van de huisarts of psycholoog (1%). We maken hierin geen onderscheid tussen interventie- en vergelijkingsgemeenten, omdat het aantal respondenten dat aangaf hulp te hebben gezocht zeer klein was.

6.9. Coffeeshopbezoekers en de illegale markt

De module illegale markt begon met de selectievraag of de respondenten in de afgelopen maand buiten de coffeeshop in

dezelfde of een andere gemeente cannabis hebben gekocht. De respondenten die hierop bevestigend antwoordden (n=36, waarvan 23 in de interventie- en 13 in de vergelijkingsgemeenten) hebben vragen beantwoord over de frequentie van cannabisaankopen op de illegale markt, de reden van aankoop op de illegale markt (prijs, kwaliteit, variëteit, sterkte, etcetera), de meest voorkomende locatie en wijze van aankoop (in de gemeente, straatdealer, 06-dealer, online, etcetera). Door het kleine aantal respondenten dat buiten de coffeeshop cannabis had gekocht, wordt in de resultaten geen vergelijking gemaakt tussen de interventie- en vergelijkingsgemeenten.

Van de 36 respondenten gaf de meerderheid (n=23) aan wiet te hebben gekocht buiten de coffeeshop. Enkele respondenten (n=6) kochten alleen hasj, of zowel wiet als hasj (n=7). Zij kochten dit in de afgelopen 30 dagen meestal één tot drie keer (n=21) en een kleinere groep kocht dit meerdere keren per week (n=14). Wanneer respondenten cannabis buiten de coffeeshop in dezelfde gemeenten kochten, was dit meestal via vrienden (n=16) of een dealpand en/of thuisdealer (n=14). Enkele respondenten kochten via een bezorgservice of 06-dealer (n=5), op straat of op hangplekken bij een straatdealer (n=3), of in een winkel en/of horecagelegenheid (n=1).

De meest genoemde reden dat respondenten buiten de coffeeshop cannabis kochten, was een goede prijs-kwaliteitverhouding van de cannabis (n=24). Andere genoemde redenen waren de mogelijkheid om meer gram cannabis te kunnen kopen dan de in de coffeeshop toegestane hoeveelheid (n=7), de gunstige locatie (n=7), de betrouwbare en/of constante kwaliteit van cannabis (n=5), gunstige openingstijden (n=1) en sterkere hasj of wiet (n=1).

De module illegale markt bevatte daarnaast vragen over drugs die in buurt van de coffeeshop worden aangeboden. Aan de respondenten werd gevraagd of zij in de afgelopen 30 dagen in de directe omgeving van de coffeeshop drugs aangeboden hebben gekregen. Deze vraag is door alle respondenten beantwoord. Op deze vraag gaven 82 respondenten (9%, 55 in de interventie- en 27 in de vergelijkingsgemeenten) aan dat zij inderdaad in de directe omgeving van de coffeeshop drugs aangeboden hebben gekregen. Bij de vraag over welke drugs de respondenten aangeboden kregen, konden ze meerdere opties invullen. De drug die het meest werd aangeboden was wiet (n=37), gevolgd door hasj (n=26). In meer dan de helft van de gevallen (n=56) ging het om andere drugs dan hasj of wiet. Tot slot geeft een klein deel (n=9) van de respondenten aan dat zij niet weten welke drugs hen werd aangeboden.

7 Leefbaarheid

Kernpunten van dit hoofdstuk

- Mensen die in de directe omgeving van een coffeeshop wonen of werken ('omwerkenden') zijn over het algemeen (zeer) tevreden over het wonen en/of werken in de buurt (85% in interventie- en 93% in vergelijkingsgemeenten). Men beoordeelt het wonen en/of werken in de buurt gemiddeld met een 7,7 in de interventie- en een 7,9 in de vergelijkingsgemeenten.
- Meer dan de helft van de omwonenden en/of omwerkenden zegt dat in de voorgaande zes maanden voorvallen zijn geweest waarvan zij of anderen overlast zouden kunnen ervaren (64% in interventie- en 56% in vergelijkingsgemeenten). Het gaat voornamelijk om verkeersoverlast, geluidsoverlast en overlast van rondhangende personen.
- Ongeveer twee derde van de omwonenden en/of omwerkenden die zeggen dat vormen van overlast in de buurt voorkomen, ervaart hier ook zelf overlast van (65% in interventie- en 62% in vergelijkingsgemeenten). Over het algemeen relateren zij de overlast vaker niet dan wel aan de coffeeshop in de buurt.
- Een aantal omwonenden heeft in de voorgaande zes maanden aangifte of melding gedaan in verband met overlast door (hard)drugs en/of alcohol. Het gaat om 22% van de omwonenden en/of omwerkenden in de interventie- en 12% in de vergelijkingsgemeenten.
- Over het algemeen voelen omwonenden en/of omwerkenden zich veilig in de buurt. Ze waarderen de veiligheid gemiddeld met een 7,1 in de interventiegemeenten en een 7,5 in de vergelijkingsgemeenten.
- Uit de registratiegegevens van de politie blijkt dat het aantal geregistreerde incidenten in verband met alcohol en/of drugs (MK E38) voor de interventie- en vergelijkingsgemeenten een vergelijkbare, licht stijgende trend laat zien tussen januari 2019 en mei 2023, met een piek in de zomermaanden.
- Het aantal geregistreerde incidenten en misdrijven in verband met bezit van (F41), handel in (F43) of het vervaardigen van (F45) softdrugs laat in beide groepen gemeenten een gelijke, licht dalende trend zien tussen januari 2019 en mei 2023. Het aantal incidenten en misdrijven in de interventiegemeenten ligt structureel hoger dan in de vergelijkingsgemeenten.
- Ook voor het geregistreerde aantal incidenten en misdrijven in verband met bezit van (F40), handel in (F42) en het vervaardigen van (F44) harddrugs geldt dat het aantal meldingen per maand in de vergelijkingsgemeenten structureel lager ligt dan in de interventiegemeenten.

Het aantal incidenten en/of meldingen per maand blijft tussen januari 2019 en mei 2023 ongeveer gelijk.

- Als we corrigeren voor het aantal inwoners in de gemeenten, zien we dat zowel het aantal incidenten in verband met alcohol en/of drugs als het aantal incidenten en/of meldingen in verband met soft- en harddrugs in de interventie- en vergelijkingsgemeenten structureel hoger ligt dan in de overige Nederlandse gemeenten (de gemeenten die geen interventie- of vergelijkingsgemeente zijn).

Om zicht te krijgen op de aard en omvang van eventuele overlast in de directe omgeving van de coffeeshops, zijn tussen september en december 2022 enquêtes afgenomen onder personen die in de directe omgeving van de coffeeshop wonen en/of werken.[60] In totaal zijn 437 enquêtes afgenomen: 219 in interventie- en 218 in vergelijkingsgemeenten. Om de uitkomsten van de enquête goed te kunnen duiden, worden de uitkomsten – waar mogelijk en relevant – vergeleken met eerder onderzoek, waaronder de meest recente Veiligheidsmonitor (Akkermans et. al., 2022).

7.1. Leefbaarheid

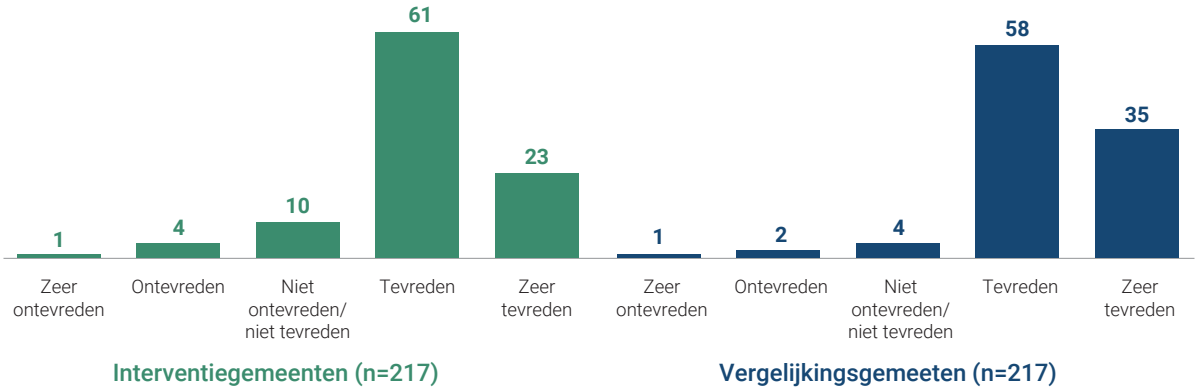
Aan de respondenten werd gevraagd hoe (on)tevreden zij zijn met het wonen en/of werken in de buurt. Een meerderheid van de respondenten in beide groepen gemeenten is (zeer) tevreden over het wonen en/of werken in de buurt (84% in interventie- en 93% in vergelijkingsgemeenten), zoals af te lezen uit Figuur 7.1. Enkele respondenten zijn niet tevreden en niet ontevreden (10% in interventie- en 4% in vergelijkingsgemeenten) of (zeer) ontevreden (5% in interventie- en 3% in vergelijkingsgemeenten). Respondenten geven het wonen en/of werken in de buurt een voldoende. De respondenten in de interventiegemeenten geven een 7,7,[61] de respondenten in de vergelijkingsgemeenten een 7,9.[62] Dit is vergelijkbaar met het rapportcijfer dat Nederlanders de leefbaarheid geven in de Veiligheidsmonitor van 2021: een 7,6 (Akkermans et. al., 2022).

60 In dit hoofdstuk worden zij ook wel 'omwonenden', 'omwerkenden' of 'respondenten' genoemd.

61 N=217. Het laagste rapportcijfer is een 2, het hoogste een 10.

62 N=214. Het laagste rapportcijfer is een 1, het hoogste een 10.

Figuur 7.1 Tevredenheid van omwonenden en/of omwerkenden over het wonen en/of werken in de buurt, in procenten



7.2. Overlast

In deze paragraaf gaan we in op overlast. Allereerst besteden we aandacht aan voorvallen waarvan mensen overlast of hinder zouden kunnen ondervinden. Vervolgens gaan we in op de daadwerkelijk ervaren overlast.

Mogelijke overlast

Aan respondenten werd gevraagd of in de voorgaande zes maanden voorvallen hebben plaatsgevonden in de directe woon- of werkomgeving die overlast of hinder zouden kunnen veroorzaken, ongeacht of ook daadwerkelijk overlast is ervaren. Het kan zowel voorvallen betreffen die gerelateerd kunnen worden aan de coffeeshop, als voorvallen met andere oorzaken. De resultaten zijn weergegeven in Tabel 7.1a.

Interventiegemeenten

Twee derde (64%, n=139) van de 219 respondenten in een interventiegemeente geeft aan dat in de voorgaande zes maanden voorvallen hebben plaatsgevonden waar mensen overlast of hinder van kunnen ervaren. Het gaat voornamelijk om overlast door rondhangende personen (n=58), geluid (n=50) en verkeer (n=47). Aan respondenten die aangeven dat in de voorgaande zes maanden voorvallen zijn geweest waarvan de respondent of anderen overlast zouden kunnen ervaren, werd gevraagd hoe vaak deze voorvallen hebben plaatsgevonden. De uitkomsten worden weergegeven in Tabel 7.1a. Hieruit komt naar voren dat voorvallen die potentieel overlast geven over het algemeen vrij vaak voorkomen.

Aan de 139 respondenten die aangeven dat bepaalde voorvallen voorkomen waarvan de respondent of iemand anders overlast zou kunnen ervaren, werd gevraagd waardoor of door wie deze voorvallen volgens hen veroorzaakt worden. Naar aanleiding van de antwoorden op deze vraag is nagegaan in hoeverre respondenten de vormen van potentiële overlast aan de coffeeshop en zijn bezoekers relateren. De resultaten worden weergegeven in Tabel 7.1a. Verkeersoverlast is de vorm van potentiële overlast die het vaakst (n=14) gerelateerd wordt aan de coffeeshop en zijn bezoekers.

Tabel 7.1a Aantal unieke respondenten in interventiegemeenten dat aangeeft dat overlastvorm voorkomt, de frequentie waarmee dit het geval zou zijn en de mate waarin de potentiële overlast aan de coffeeshop gerelateerd wordt, in absolute aantallen (n=139*)

Overlastvorm	Overlast komt voor	Zelden, soms	Regelmatig	Vaak, altijd	Weet niet, geen antwoord	Relateert aan shop	Relateert niet aan shop	Weet niet, geen antwoord
Rondhangende personen	58	9	15	34	0	8	43	7
Geluidsoverlast	50	12	15	21	2	7	38	5
Verkeersoverlast	47	4	7	36	0	14	29	4
Alcoholgebruik	25	8	5	12	0	2	22	1
Drugshandel	24	2	8	14	0	6	14	4
Drugsgebruik	22	3	4	15	0	7	13	2
Rommel, zwerfafval en/of vervuiling	15	3	5	5	2	1	13	1
Geweld en/of agressie	9	8	0	1	0	1	8	0
Geuroverlast	7	3	0	4	0	2	5	0
Diefstal	3	1	0	2	0	1	2	0
Lastigvallen	3	1	0	2	0	0	3	0
Anders	9	5	1	3	0	2	6	1

**Meerdere antwoorden mogelijk.*

Vergelijkingsgemeenten

Tabel 7.1b geeft de resultaten in de vergelijkingsgemeenten weer. Ruim de helft (56%, n=122) van de 217 respondenten in vergelijkingsgemeenten zegt dat in de voorgaande zes maanden weleens voorvallen zijn geweest waar mensen overlast en/of hinder van zouden kunnen ervaren. Het gaat voornamelijk om verkeersoverlast (n=45), geluidsoverlast (n=39) en overlast door rondhangende personen (n=29).

Aan respondenten die aangeven dat in de voorgaande zes maanden voorvallen zijn geweest waarvan de respondent of anderen overlast zouden kunnen ervaren, werd gevraagd hoe vaak deze voorvallen hebben plaatsgevonden. De uitkomsten worden weergegeven in Tabel 7.1b. Hieruit komt naar voren dat voorvallen die potentieel overlast geven over het algemeen vrij vaak voorkomen.

Aan de 122 respondenten die aangeven dat bepaalde voorvallen hebben plaatsgevonden waarvan de respondent of iemand anders overlast zou kunnen ervaren, werd gevraagd waardoor of door wie deze voorvallen volgens hen veroorzaakt worden. Naar aanleiding van

Tabel 7.1b Aantal unieke respondenten in vergelijkingsgemeenten dat aangeeft dat overlastvorm voorkomt, de frequentie waarmee dit het geval is en de mate waarin de potentiële overlast aan de coffeeshop gerelateerd wordt, in absolute aantallen (n=122*)

Overlastvorm	Overlast komt voor	Zelden, soms	Regelmatig	Vaak, altijd	Weet niet, geen antwoord	Relateert aan shop	Relateert niet aan shop	Weet niet, geen antwoord
Verkeersoverlast	45	9	13	19	4	23	18	4
Geluidsoverlast	39	7	15	13	4	5	30	4
Rondhangende personen	29	5	9	12	3	4	19	6
Rommel, zwerfafval en/of vervuiling	21	0	8	9	4	3	11	7
Alcoholgebruik	15	4	4	5	2	0	11	4
Drugsgebruik	15	4	3	5	3	1	9	5
Drugshandel	13	4	2	4	3	2	8	3
Geweld en/of agressie	11	6	1	1	3	0	11	0
Geuroverlast	3	0	2	1	0	2	1	0
Lastigvallen	3	2	1	0	0	1	2	0
Diefstal	2	0	1	1	0	0	1	1
Vandalisme	2	2	0	0	0	0	2	0
Anders	13	5	5	3	0	1	12	0

**Meerdere antwoorden mogelijk.*

de antwoorden op deze vraag is nagegaan of respondenten de vormen van potentiële overlast aan de coffeeshop en zijn bezoekers relateren. De resultaten worden weergegeven in Tabel 7.1b. De vorm van potentiële overlast die verreweg het vaakst gerelateerd wordt aan de coffeeshop en zijn bezoekers, is verkeersoverlast (n=23). Voor vrijwel alle andere vormen van overlast, met uitzondering van geuroverlast, geldt dat respondenten de overlast vaker niet dan wel aan de coffeeshop relateren.

Ervaren overlast

De respondenten hebben aangegeven welke voorvallen in de buurt voorkomen waar de respondent of iemand anders overlast van zou kunnen ervaren. Vervolgens werd gevraagd of de respondent in de voorgaande zes maanden zelf overlast heeft ervaren van deze voorvallen.

Interventiegemeenten

Van de 139 respondenten in de interventiegemeenten die aangeven dat

Tabel 7.2a Aantal unieke respondenten in interventiegemeenten dat zelf overlast ervaart, de frequentie waarmee dit het geval is en of respondenten de overlast relateren aan de coffeeshop, in absolute aantallen (n=90*)

Overlastvorm	Overlast komt voor	Zelden, soms	Regelmatig	Vaak, altijd	Weet niet, geen antwoord	Relateert aan shop	Relateert niet aan shop	Weet niet, geen antwoord
Rondhangende personen	33	9	12	12	0	6	26	1
Geluidsoverlast	26	8	7	11	0	3	22	1
Verkeersoverlast	27	2	12	13	0	10	15	2
Alcoholgebruik	11	4	1	6	0	0	10	1
Drugshandel	12	0	3	9	0	5	7	0
Drugsgebruik	14	4	4	6	0	4	10	0
Rommel, zwerfafval en/of vervuiling	9	3	3	3	0	1	8	0
Geweld en/of agressie	4	3	0	1	0	1	3	0
Geuroverlast	5	2	1	2	0	1	4	0
Diefstal	1	1	0	0	0	1	0	0
Lastigvallen	1	1	0	0	0	0	1	0
Anders	5	2	0	3	0	1	4	0

**Meerdere antwoorden mogelijk.*

voorvallen plaatsvinden waarvan iemand overlast zou kunnen ervaren, heeft 65% (n=90) ook daadwerkelijk zelf overlast ervaren in de voorgaande zes maanden. In Tabel 7.2a wordt weergegeven waarvan en hoe vaak deze respondenten zelf overlast hebben ervaren.

Aan de respondenten die aangeven zelf overlast te ervaren, werd gevraagd waardoor de overlast volgens hen veroorzaakt wordt. Aan de hand van de antwoorden is nagegaan of de overlast door de respondent wordt gerelateerd aan de coffeeshop en/of de coffeeshopbezoekers. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Tabel 7.2a. Voor vrijwel alle vormen van overlast, met uitzondering van diefstal dat één keer wordt genoemd, geldt dat de overlast vaker niet dan wel aan de coffeeshop wordt gerelateerd.

Vergelijkingsgemeenten

In de vergelijkingsgemeenten hebben 122 respondenten aangegeven dat in de voorgaande zes maanden voorvallen hebben plaatsgevonden waarvan zijzelf of anderen overlast zouden kunnen ervaren. Een meerderheid van hen (n=71, 62%) zegt hiervan

zelf ook overlast te hebben ervaren. In Tabel 7.2b is per overlastvorm aangegeven hoeveel respondenten hiervan zelf overlast hebben ervaren en hoe vaak de overlast plaatsvond.

In de interventiegemeenten werd voornamelijk overlast ervaren door verkeer (n=24) en geluid (n=19). Aan de respondenten die overlast ervaren, werd ook gevraagd waardoor of door wie de overlast volgens hen veroorzaakt wordt. Aan de hand van deze antwoorden is nagegaan of respondenten de overlast relateren aan de coffeeshop en/of coffeeshopbezoekers. Verkeersoverlast wordt vaker wel dan niet gerelateerd aan de coffeeshop (n=14 respectievelijk n=8). De meeste andere vormen van overlast wordt vaker niet dan wel gerelateerd aan de coffeeshop, met uitzondering van geuroverlast en lastigvallen, die allebei één keer worden genoemd.

Tabel 7.2b Aantal unieke respondenten in vergelijkingsgemeenten dat daadwerkelijk overlast ervaart, de frequentie waarmee dit het geval is en of respondenten de overlast relateren aan de coffeeshop, in absolute aantallen (n=71*)

Overlastvorm	Overlast komt voor	Zelden, soms	Regelmatig	Vaak, altijd	Weet niet, geen antwoord	Relateert aan shop	Relateert niet aan shop	Weet niet, geen antwoord
Verkeersoverlast	24	3	9	12	0	14	8	2
Geluidsoverlast	19	2	11	6	0	2	16	1
Rondhangende personen	11	4	2	5	0	2	8	1
Rommel, zwerfafval en/of vervuiling	8	0	4	4	0	1	6	1
Alcoholgebruik	6	3	2	1	0	0	5	1
Drugsgebruik	6	1	2	3	0	0	5	1
Drugshandel	6	2	0	4	0	1	4	1
Geweld en/of agressie	3	2	1	0	0	0	3	0
Geuroverlast	1	0	0	1	0	1	0	0
Lastigvallen	1	0	1	0	0	1	0	0
Diefstal	2	0	2	0	0	0	1	1
Vandalisme	1	1	0	0	0	0	1	0
Anders	5	2	1	2	0	1	4	1

** Meerdere antwoorden mogelijk*

7.3. Meldingen en aangiftes

Aan alle respondenten werd gevraagd of zij in de voorgaande zes maanden melding hebben gemaakt en/of aangifte hebben gedaan van overlast in de directe woon- of werkomgeving in verband met (hard)drugs of alcohol. Voor de interventiegemeenten geldt dat een ruime meerderheid (78%, 170 van de 219) geen melding of aangifte heeft gedaan. In totaal hebben 37 personen één of meerdere meldingen gemaakt, en hebben 10 personen één of meerdere aangiften gedaan. Twee respondenten hebben zowel meer dan één melding als meer dan één keer aangifte gedaan.

Ook voor de vergelijkingsgemeenten geldt dat een meerderheid van de respondenten (88%, 191 van de 216) geen melding gemaakt of aangifte heeft gedaan. In totaal hebben 24 respondenten in de vergelijkingsgemeenten meer dan één keer een melding gemaakt, en één persoon heeft meer dan één keer aangifte gedaan. Er zijn geen respondenten die zowel een melding hebben gemaakt als aangifte hebben gedaan.

Meldingen

In de interventiegemeenten hebben in totaal 39 respondenten een melding gedaan van overlast in de directe woon- of werkomgeving in verband met (hard)drugs of alcohol. Het aantal aangiften dat door één respondent is gedaan, varieert van één tot twaalf.[63] De respondenten die melding(en) hebben gedaan in de voorgaande zes maanden (n=35) hebben gemiddeld 2,6 meldingen gedaan.

Voor de vergelijkingsgemeenten geldt dat in totaal 24 respondenten een melding hebben gemaakt van overlast in de directe woon- of werkomgeving. Het laagste aantal meldingen dat door één respondent is gedaan is één, het hoogste aantal meldingen door één respondent is tien.[64] De respondenten die melding(en) hebben gedaan in de voorgaande zes maanden (n=17) hebben gemiddeld 2,5 meldingen gedaan.

Aangiften

In de interventiegemeenten hebben in de voorgaande zes maanden twaalf respondenten aangifte gedaan van overlast in de directe woon- of werkomgeving in verband met (hard) drugs of alcohol. Het aantal aangiften dat door één respondent is gedaan, varieert van één tot drie. De respondenten die aangifte hebben gedaan in de voorgaande zes maanden (n=11) hebben gemiddeld 1,4 aangifte gedaan. In de vergelijkingsgemeenten heeft één persoon één aangifte gedaan.

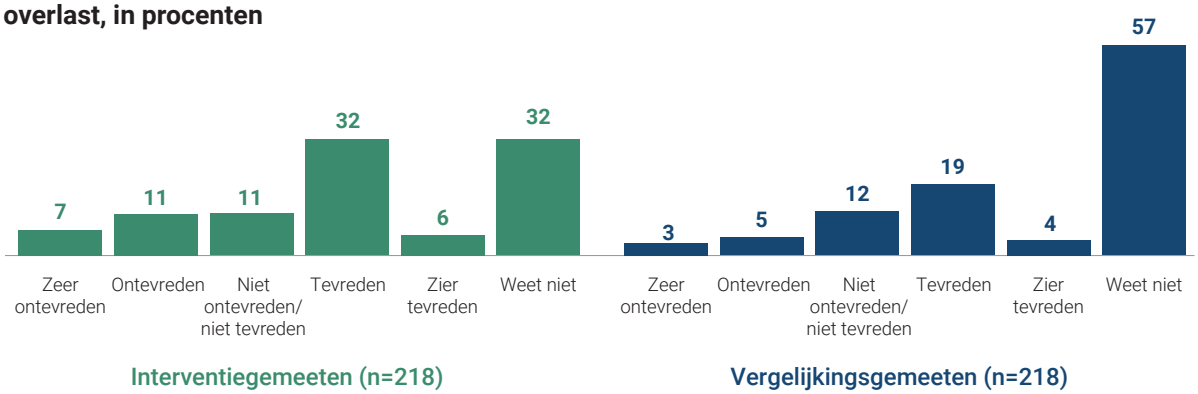
Activiteiten van de politie en gemeenten in verband met overlast

Tot slot werd aan respondenten gevraagd in hoeverre zij tevreden zijn over de activiteiten die de politie en gemeente in de voorgaande zes maanden tegen de overlast in de directe woon- of werkomgeving hebben ondernomen. De resultaten worden weergegeven in Tabel 7.2. Voor de interventiegemeenten geldt dat bijna twee op de vijf (38%) respondenten (zeer) tevreden zijn, en bijna een derde (32%) zegt hier geen zicht op te hebben. De overige respondenten zijn (zeer) ontevreden (18%) of niet tevreden en niet ontevreden (11%). Voor de vergelijkingsgemeenten geldt dat meer dan de helft (57%) van de respondenten zegt geen zicht te hebben op eventuele activiteiten van

63 Eén respondent zegt 26 keer melding te hebben gedaan in de voorgaande zes maanden. Dit is een uitschieter en daarom niet meegenomen in de berekening van het gemiddelde.

64 Eén respondent zegt in de voorgaande zes maanden 24 meldingen te hebben gedaan. Dit is een uitschieter en daarom niet meegenomen in de berekening van het gemiddelde.

Figuur 7.2 Mate waarin respondenten tevreden zijn over activiteiten van politie en gemeente tegen overlast, in procenten



de politie en de gemeente met betrekking tot overlast in de buurt. Ongeveer een kwart (23%) van de respondenten is (zeer) tevreden, de overige respondenten zijn niet tevreden en niet ontevreden (12%) of (zeer) ontevreden (8%).

7.4. Veiligheid

De omwonenden en/of omwerkenden zijn gevraagd naar hun perceptie van de veiligheid in de buurt. Respondenten in de interventiegemeenten geven de veiligheid gemiddeld een 7,1,[65] en in de vergelijkingsgemeenten gemiddeld een 7,5.[66] Het rapportcijfer voor de veiligheid is nagenoeg gelijk aan dat uit de Veiligheidsmonitor 2021, waaruit bleek dat Nederlanders de veiligheid in hun buurt destijds gemiddeld een 7,5 gaven (Akkermans et. al., 2022).

Daarnaast werd gevraagd hoe vaak respondenten zich in de voorgaande zes maanden onveilig hebben gevoeld in de buurt. Een ruime meerderheid van de respondenten heeft zich in de voorgaande zes maanden niet onveilig gevoeld in de buurt (73% van de respondenten in de interventie- en 84% in de vergelijkingsgemeenten), zoals af te lezen uit Tabel 7.3. De Veiligheidsmonitor 2021 liet zien dat één op de zeven (14%) van de respondenten zich weleens onveilig voelt in diens eigen buurt, en 2% zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt (Akkermans et. al., 2022).

Tabel 7.3 De frequentie waarmee respondenten zich in de voorgaande zes maanden weleens onveilig hebben gevoeld in de buurt

Frequentie	Interventiegemeente (n=218)	Vergelijkingsgemeente (n=216)
Nooit	73% (159)	84% (181)
Zelden	7% (16)	6% (14)
Soms	14% (31)	6% (14)
Regelmatig	3% (7)	2% (4)
Vaak	2% (5)	1% (3)

65 n=214. Het laagste rapportcijfer is een 3, het hoogste een 10.

66 n=211. Het laagste rapportcijfer is een 1, het hoogste een 10.

Tabel 7.4 Voornaamste redenen voor gevoelens van onveiligheid in de voorgaande zes maanden, open vraag, aantal unieke respondenten, in absolute aantallen

Redenen voor gevoelens van onveiligheid	Interventiegemeente (n=59*)	Vergelijkingsgemeente (n=35*)
Verkeersoverlast	3	3
Alcoholgebruik	6	4
Drugsgebruik	9	4
Geuroverlast	0	0
Geluidsoverlast	2	2
Drugshandel	5	1
Rondhangende personen en/of samenscholing[67]	43	20
Zwerfafval	1	1
Agressief gedrag	3	3
Intimidatie en/of bedreiging	2	3
Diefstal	2	1
Anders[68]	4	3

**Meerdere antwoorden mogelijk.*

Aan de respondenten die aangeven zich in de voorgaande zes maanden wel eens onveilig te hebben gevoeld, werd vervolgens de open vraag gesteld wat de voornaamste reden is voor deze gevoelens. De genoemde redenen zijn weergegeven in Tabel 7.4.

Slachtofferschap

In de enquête is ook gevraagd of respondenten in de voorgaande zes maanden in de buurt slachtoffer zijn geweest van een misdrijf.
In de interventiegemeenten gaf 15% van de respondenten aan slachtoffer te zijn geweest, tegenover 13% in de vergelijkingsgemeenten.

Uit de Veiligheidsenquête blijkt dat 17% van de Nederlanders van 15 jaar en ouder in 2021 slachtoffer is geweest van één of meerdere delicten (Akkermans et. al., 2022). Dat percentage is vergelijkbaar met de uitkomst van dit onderzoek.

Aan respondenten die in de voorgaande zes maanden wel slachtoffer zijn geweest van een misdrijf in de buurt, werd gevraagd wat de aard van het misdrijf was. De resultaten worden weergegeven in Tabel 7.5. Voor zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten geldt dat het meest voorkomende misdrijf fietsendiefstal is (n=8 respectievelijk n=11).

67 Hieronder vallen ook antwoorden als 'ongure types die door de buurt lopen' of 'verwarde personen die door de buurt lopen'.

68 In de antwoordcategorie 'anders' vallen verschillende antwoorden die niet in een categorie zijn onder te brengen.

Tabel 7.5 Misdrijven waarvan men zegt in de voorgaande zes maanden in de buurt slachtoffer te zijn geworden

	Interventiegemeente (n=34*)	Vergelijkingsgemeente (n=29*)
Diefstal fiets	8	11
Woning- en/of winkelinbraak	3	4
Vernieling woning en/of winkel	3	5
Winkeldiefstal	4	3
Bedreiging	3	3
Intimidatie	1	4
Vernieling auto	4	1
Zakkenrollerij	4	1
Vernieling fiets	2	2
Diefstal uit auto	0	3
Vandalisme	2	1
Mishandeling	1	1
Poging tot woninginbraak	1	0
Anders	2	2

**Meerdere antwoorden mogelijk.*

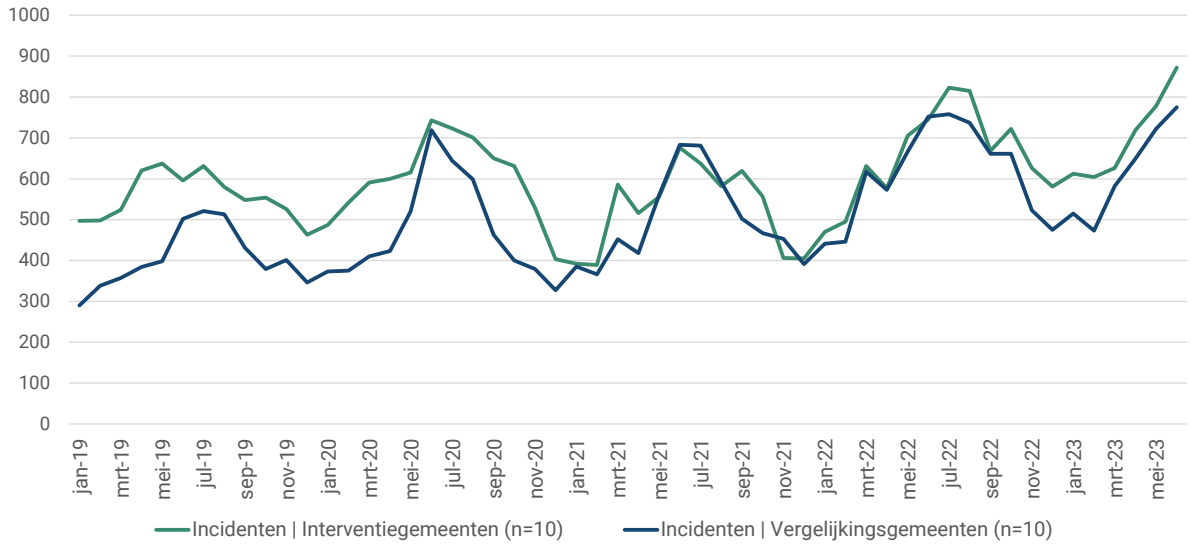
7.5. Registratiecijfers

In deze paragraaf bespreken we het beeld van de interventie- en vergelijkingsgemeenten dat uit de politiegegevens naar voren komt. Bij de politie zijn gegevens opgevraagd van het aantal meldingen en incidenten dat geregistreerd staat onder vooraf geselecteerde Maatschappelijke Klassen (MK's) tussen januari 2019 en mei 2023.

Overlast in verband met alcohol en/of drugs

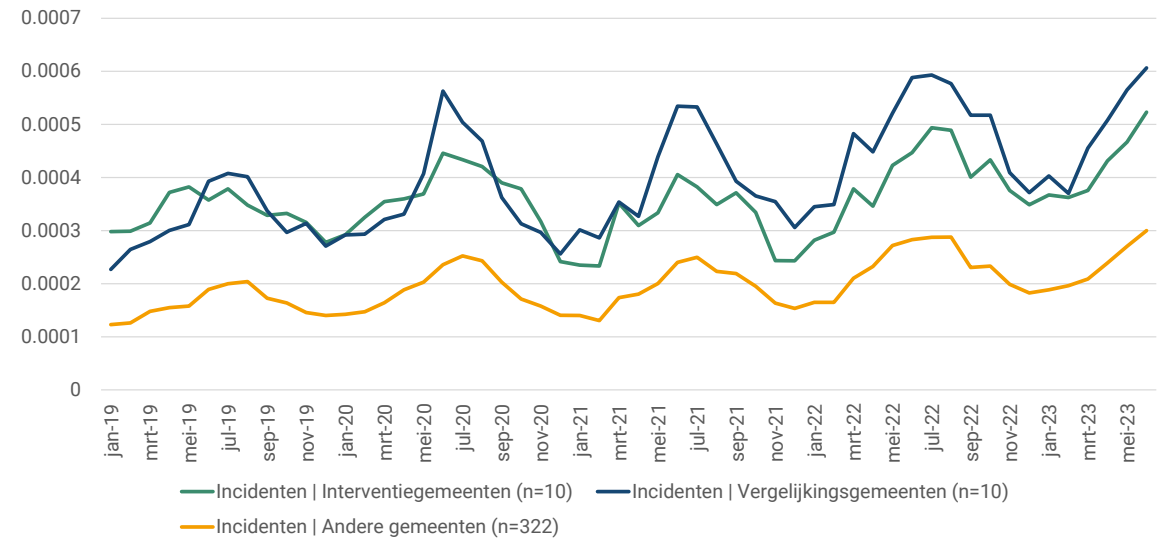
Voorvallen die onder de MK E38 ('Overlast in verband met alcohol en drugs') vallen, zijn incidenten en kunnen daarom niet als misdrijven worden aangemerkt. In Figuur 7.3 geeft het aantal incidenten dat onder deze MK is geregistreerd per maand weer. We zien in de interventie- en vergelijkingsgemeenten een vergelijkbare, licht stijgende trend, met een piek in de zomermaanden.

Figuur 7.3 Totaal aantal maandelijkse incidenten geregistreerd onder de MK 'E38'



In Figuur 7.4 is het aantal maandelijkse geregistreerde incidenten met betrekking tot overlast in verband met alcohol of drugs (MK E38) gecorrigeerd voor het aantal inwoners. We zien voor de overige Nederlandse gemeenten – de gemeenten die geen interventie- of vergelijkingsgemeente zijn – een vergelijkbare trend, met een piek in het aantal incidenten in de zomermaanden. Daarnaast zien we dat het gemiddeld aantal geregistreerde incidenten in de onderzoeksgemeenten hoger ligt dan het aantal incidenten in de overige 322 Nederlandse gemeenten. Een mogelijke verklaring is dat de onderzoeksgemeenten allen een centrumfunctie in de regio vervullen.

Figuur 7.4 Aantal maandelijkse incidenten geregistreerd onder de MK 'E38', gecorrigeerd voor inwoneraantal

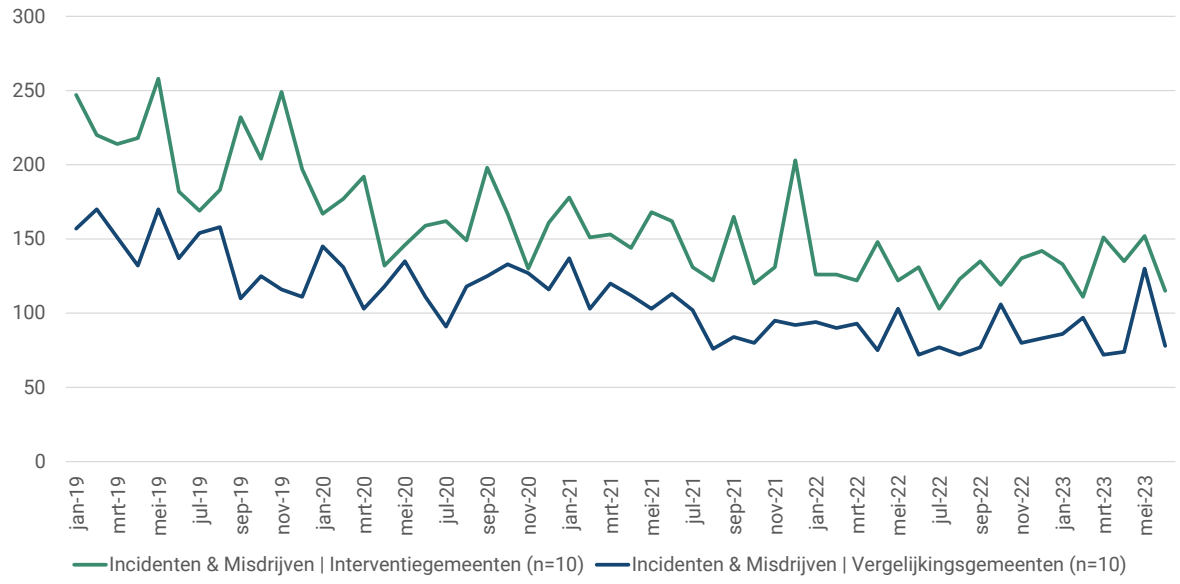


Softdrugs

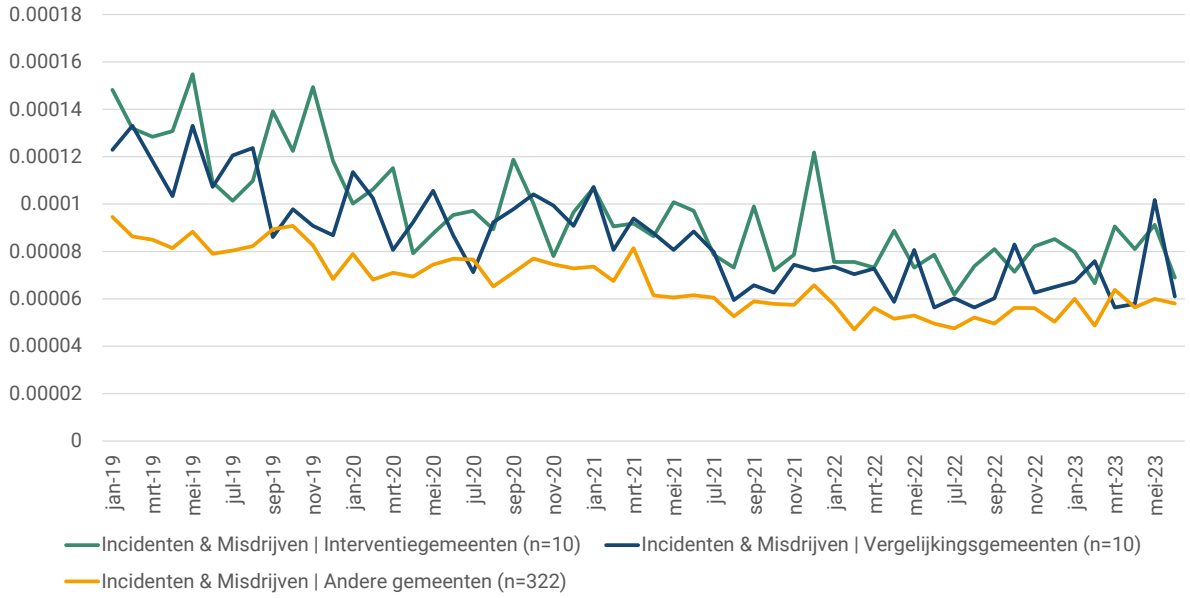
Vervolgens is gekeken naar softdrugsincidenten en -misdrijven. Het gaat om bezit van (F41), handel in (F43) en het vervaardigen van (F45) softdrugs. In Figuur 7.5 zijn de resultaten per maand weergegeven voor de interventie- en de vergelijkingsgemeenten. We zien dat het aantal aan softdrugs gerelateerde incidenten en misdrijven in de vergelijkingsgemeenten structureel lager ligt dan in de interventiegemeenten. Voor beide groepen gemeenten is een dalende trend zichtbaar.

In Figuur 7.6 is, naast het aantal geregistreerde incidenten en misdrijven met betrekking tot bezit van, handel in of het vervaardigen van softdrugs in de interventie- en de vergelijkingsgemeenten, ook het aantal geregistreerde incidenten en misdrijven in de overige Nederlandse gemeenten weergegeven. Bovendien is in dit figuur gecorrigeerd voor het aantal inwoners. We zien dat het aantal incidenten en misdrijven in de overige Nederlandse gemeenten (– de gemeenten die geen interventie- of vergelijkingsgemeente zijn – structureel lager ligt dan in de interventie- en vergelijkingsgemeenten. Ook hier is voor de drie groepen gemeenten sprake van een dalende trend.

Figuur 7.5 Totaal aantal maandelijkse incidenten en misdrijven geregistreerd onder de MK's F41, F43 en F45



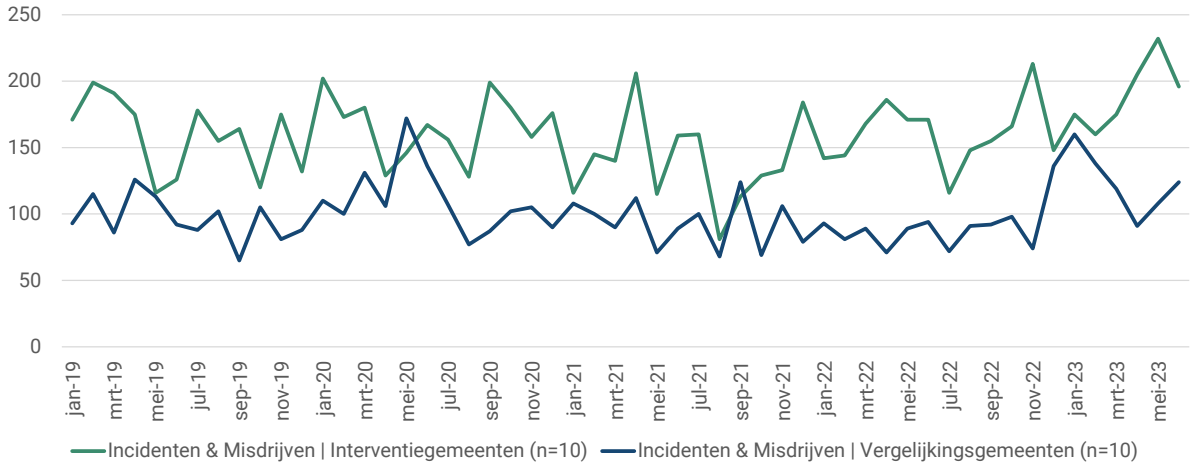
Figuur 7.6 Aantal maandelijkse incidenten en misdrijven geregistreerd onder de MK's F41, F43 en F45, gecorrigeerd voor inwoneraantal



Harddrugs

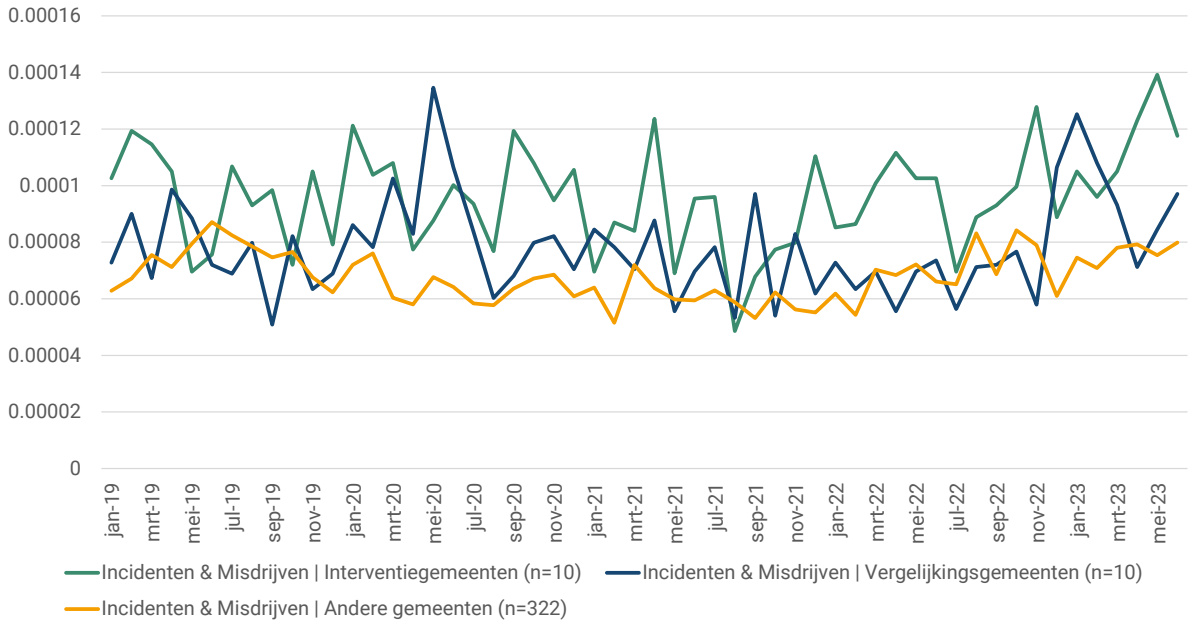
Naast de softdrugsincidenten en -misdrijven kijken wij in dit onderzoek ook naar harddrugsincidenten en -misdrijven. Verschuivingen op de markt voor softdrugs zouden immers kunnen leiden tot verschuivingen op de markt voor harddrugs. Ook voor harddrugs is gekeken naar incidenten en meldingen met betrekking tot bezit van (F40), handel in (F42) en het vervaardigen van (F44) drugs. In Figuur 7.7 is per maand voor zowel de interventie- als de vergelijkingsgemeenten het geregistreerde aantal incidenten en misdrijven weergegeven. We zien dat het aantal incidenten en meldingen in de vergelijkingsgemeenten structureel lager ligt dan in de interventiegemeenten.

Figuur 7.7 Totaal aantal maandelijkse incidenten en misdrijven geregistreerd onder de MK's F40, F42 en F44



In Figuur 7.8 is ook het aantal geregistreerde incidenten en misdrijven met betrekking tot het bezit van, de handel in en het vervaardigen van harddrugs in de overige Nederlandse gemeenten weergegeven. Bovendien is in dit figuur gecorrigeerd voor het aantal inwoners in de gemeenten. Voor de drie groepen gemeenten geldt dat het gemiddelde aantal incidenten of misdrijven redelijk stabiel blijft. Het aantal in de overige Nederlandse gemeenten lijkt structureel lager te liggen dan het aantal in de interventie- en vergelijkingsgemeenten.

Figuur 7.8 Aantal maandelijkse incidenten en misdrijven geregistreerd onder de MK's F40, F42 en F44, gecorrigeerd voor inwoneraantal



8 Illegale markt

Kernpunten van dit hoofdstuk

- De prijs en prijs-kwaliteitverhouding zijn de belangrijkste redenen om cannabis buiten de coffeeshop te kopen. Ook de mogelijkheid om grotere hoeveelheden te kunnen kopen en de relatief snelle en makkelijk service van een bezorgdienst spelen een rol.
- De meest voorkomende wijze van cannabisaankopen buiten coffeeshops was via een bezorgdienst of mobiele telefoondealer. In vergelijkingsgemeenten wordt relatief ook veel via vrienden gekocht en speelt deze service een kleinere rol dan in interventiegemeenten.
- In meer dan de helft van de observaties kochten respondenten alleen wiet bij de laatste aankoop buiten een coffeeshop. In ongeveer een vijfde van de observaties in interventiegemeenten werd alleen hasj gekocht en in een vijfde van de observaties werd zowel wiet als hasj aangeschaft. In vergelijkingsgemeenten was het aandeel 'hasj' enkele procentpunten hoger en 'zowel hasj als wiet' enkele procentpunten lager.
- In een grote meerderheid van de observaties vonden de respondenten het door hen gekochte cannabisproduct op de illegale markt 'goed' of 'zeer goed' wat betreft prijs-kwaliteitverhouding, effecten en geur en/of smaak. Dat gold zowel voor interventie- als vergelijkingsgemeenten.
- Hoewel verkopers op de illegale markt zich niet gebonden voelen door de aankooplimiet van 5 gram, werden in het overgrote deel van de transacties buiten de coffeeshop hoeveelheden van minder dan 10 gram gekocht. Voor zowel wiet als hasj gaat het om ruim driekwart van de transacties.
- Zowel hasj als wiet wordt voornamelijk in hoeveelheden van circa 5 gram gekocht. In een klein deel van de observaties worden aanzienlijk grotere hoeveelheden gekocht, waardoor de gemiddelde aankoophoeveelheid rond de 15 gram ligt.
- Voor wiet lag de gemiddelde prijs per gram in zowel de interventie- als de vergelijkingsgemeenten net onder € 7,-. De gemiddelde prijs per gram voor hasj was iets meer dan € 6,- in interventiegemeenten en iets minder dan € 6,- in vergelijkingsgemeenten. Dit is vergelijkbaar met de bevindingen uit de voormeting.
- Zoals verwacht, bieden cannabisverkopers op de illegale markt volumekorting. Hoe meer gekocht wordt, des te lager de prijs per gram. De prijs per gram voor aankopen tot en met 5 gram was € 8,- voor wiet en € 7,- per gram voor hasj in zowel interventie- als vergelijkingsgemeenten. Voor aankopen boven de 50 gram daalde de prijs naar € 4,- per gram voor zowel wiet als hasj in beide groepen.

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de situatie en ontwikkelingen op de illegale markt – dat wil zeggen, buiten de coffeeshop. Daarom hebben wij voor deze nulmeting gegevens over de illegale markt verzameld met behulp van een online enquête die is afgenomen tussen 1 september 2022 en 15 augustus 2023. Hiermee kunnen de ontwikkelingen op de illegale markt gedurende de nulmeting en de looptijd van het experiment kwantitatief in kaart gebracht worden, zodat mogelijke effecten van de interventie inzichtelijk worden. Achtereenvolgens wordt gekeken naar de redenen voor aankoop buiten de coffeeshop (Paragraaf 8.2), soorten cannabis (Paragraaf 8.3), kenmerken en tevredenheid (Paragraaf 8.4), aankoophoeveelheid (Paragraaf 8.5) en prijs (Paragraaf 8.6).

8.1. Redenen voor aankopen van cannabis buiten de coffeeshop

In de enquête werd gevraagd naar de motivaties van de respondenten om cannabis niet in een coffeeshop te kopen. Zoals blijkt uit Tabel 8.1, heeft de meest genoemde reden in zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten (circa 65% respectievelijk 63% van de respondenten) betrekking op de lagere prijs buiten de coffeeshop. Een betere prijs-kwaliteitverhouding van de cannabis is ook een belangrijke factor voor ongeveer de helft van de waarnemingen (49% in interventie- en 51% in vergelijkingsgemeenten). De mogelijkheid om grotere hoeveelheden per transactie te kopen is ook een veel voorkomende reden om cannabis buiten een coffeeshop te kopen. Dit werd ondersteund door 37% van de observaties in de interventie-, en 41% in de vergelijkingsgemeenten. Andere redenen die een rol spelen in de beslissing om buiten coffeeshops te kopen, hebben betrekking op de dienstverlening. Bezorging en snelle service zijn bijvoorbeeld belangrijke redenen voor circa 38% respectievelijk 31% van de observaties in de onderzoeksgemeenten.

De resultaten in de interventiegemeenten komen nauw overeen met de resultaten in de totale steekproef voor alle gemeenten (n=1.328,[69] inclusief responses over aankopen gedaan buiten de onderzoeksgemeenten). In vergelijkingsgemeenten ligt het aandeel dat “bezorgservice” en “snelle service” als belangrijkste reden aangaf enkele procentpunten lager dan in de totale steekproef. Het aandeel voor “gunstige openingstijden” en “anoniemer” ligt enkele procentpunten hoger. Dit heeft mogelijk te maken met de kleinere steekproefgrootte in de vergelijkingsgemeenten.

69 Naast de 505 observaties in interventiegemeenten en 283 observaties in vergelijkingsgemeenten, ontvingen we 540 observaties uit overige gemeenten (waaronder 97 observaties waarbij als aankooplocatie “overig/geen idee” werd aangegeven). Deze observaties buiten de onderzoeksgemeenten kwamen uit 163 gemeenten.

Tabel 8.1 Belangrijkste redenen om cannabis te kopen buiten een coffeeshop in onderzoeksgemeenten

	Interventiegemeenten (n=505)		Vergelijkingsgemeenten (n=283)	
Reden*	**Frequentie**	**Percentage**	**Frequentie**	**Percentage**
Prijs van hasj of wiet	327	65%	179	63%
De hasj of wiet heeft een goede prijs-kwaliteitverhouding	246	49%	143	51%
Kan ik meer grammen tegelijk kopen	188	37%	117	41%
Bezorgservice	191	38%	73	26%
Snelle service	164	32%	70	25%
Kwaliteit hasj of wiet is constant en/of betrouwbaar	155	31%	81	29%
De verkooplocatie is gunstig	127	25%	57	20%
Gunstige openingstijden	116	23%	75	26%
Hasj of wiet is sterker dan in coffeeshop (het THC-gehalte ligt bijvoorbeeld hoger)	107	21%	58	20%
Anoniemer	75	15%	59	21%
Omdat ik niet word toegelaten tot de coffeeshop	67	13%	37	13%
Op de aankoopplek heerst een goede sfeer en/of is het gezellig	50	10%	35	12%
Anders	29	6%	22	8%
Totaal aantal observaties	*505*		*283*	

** Meerdere antwoorden mogelijk.*

8.2. Bronnen van aankoop buiten de coffeeshop

Tabel 8.2 toont observaties van wiet- of hasjaankopen buiten een coffeeshop naar de bron van aankoop. De belangrijkste bron van aankoop buiten een coffeeshop is via een 06-dealer of andere bezorgdiensten. Dit is het geval in zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten (38% respectievelijk 29%). Aankoop via vrienden is een andere belangrijke bron van cannabis bij bijna een kwart (24%) van de respondenten in de interventiegemeenten en ongeveer 30% in de vergelijkingsgemeenten. Aankoop bij een dealer thuis wordt vaker gemeld in een op de vijf (19%) waarnemingen in een interventiegemeente en circa een op de zes (15%) in vergelijkingsgemeenten. Aankopen op straat of van een straatdealer buiten werden relatief vaker gemeld in vergelijkingsgemeenten (18%) dan in interventiegemeenten (11%).

Tabel 8.2 Bronnen van cannabis buiten coffeeshops (voor de laatste aankoop) in onderzoeksgemeenten

	Interventiegemeenten (n=505)		Vergelijkingsgemeenten (n=283)	
Waar of van wie heb je deze wiet en/of hasj gekocht?*	**Frequentie**	**Percentage**	**Frequentie**	**Percentage**
Via een bezorgservice en/of 06-dealer	194	38%	83	29%
Via vrienden	121	24%	86	30%
Dealpand en/of thuisdealer	98	19%	42	15%
Op straat en/of hangplekken bij een straatdealer	53	11%	51	18%
In een winkel en/of horecagelegenheid	18	4%	6	2%
Via internet	3	<1%	3	1%
Via onbekenden die ik aanspreek om softdrugs voor mij te kopen	2	<1%	0	0%
Anders	16	3%	12	4%
Totaal	*505*	*100%*	*283*	*100%*

** De respondenten konden slechts één optie kiezen voor de laatste aankoop.*

Het benaderen van onbekenden om cannabis te kopen of cannabis online kopen komen in verhouding niet veel voor in beide groepen.

De resultaten in de onderzoeksgemeenten komen redelijk overeen met de resultaten in de totale steekproef voor alle gemeenten, inclusief responses over aankopen gedaan buiten de onderzoeksgemeenten (n=1.328). Alleen het aandeel dat "via een bezorgservice en/of 06-dealer" hasj of wiet koopt in een interventiegemeente ligt aanmerkelijk hoger dan in de totale steekproef (9 procentpunt).

8.3. Soorten cannabis

Respondenten werden gevraagd of ze voor het laatst wiet, hasj of beide hadden gekocht bij de laatste aankoop buiten een coffeeshop, en welk soort of type het gekochte product was. Tabel 8.3 geeft de resultaten van de antwoorden hierop weer.

In deze paragraaf geven we alleen de vijf meest voorkomende soorten wiet en hasj weer; een volledige lijst van de gekochte soorten wiet en hasj is te vinden in Bijlage V. We stellen vast dat ongeveer 60% van de observaties betrekking heeft op de aankoop van wiet. Dit is het geval in zowel de interventie- (59%) als vergelijkingsgemeenten (60%). De top vijf meest gekochte wietsoorten waren 'Amnesia Haze', 'Amnesia', '(Super) Lemon Haze', '(Super) Silver Haze', en 'Haze'. In ongeveer 21% van de waarnemingen in de interventiegemeenten was hasj het enige gekochte product. In de vergelijkingsgemeenten bedroeg de aankoop van hasj 24% van de observaties.

Een belangrijke ontwikkeling ten aanzien van het aanbod in coffeeshops heeft betrekking

op de toenemende beschikbaarheid van wiet uit de Verenigde Staten. Deze ontwikkeling is vooralsnog niet waar te nemen in de resultaten over de illegale markt, maar dat wil niet zeggen dat deze ontwikkeling zich hier niet voordoet. Aangezien de gehanteerde vragenlijst uitsluitend uit gesloten vragen bestaat, is het vooralsnog niet mogelijk om specifieke, uit de VS afkomstige soorten aan te geven. Deze worden waarschijnlijk onder het kopje "overige" gerapporteerd. Echter, zowel in interventie- als vergelijkingsgemeenten is het aandeel "overige" gedaald ten opzichte van de voormeting. In het vervolg van dit onderzoek zullen een of meerdere populaire Amerikaanse soorten aan de vragenlijst worden toegevoegd.

De populaire soorten in de coffeeshop komen grotendeels overeen met de populaire soorten op de illegale markt. Er zijn een paar verschillen. Zo komt 'White Widow' – de populairste soort in coffeeshops die in 42,2% respectievelijk 65,6% van de coffeeshops in interventie- en vergelijkingsgemeenten voorkomt – niet voor in de top 5 wietsoorten op de illegale markt. Tegelijkertijd komt 'Enemy of State' (in 21,9% respectievelijk 21,3% van de coffeeshops) niet voor op de lijst met soorten op de illegale markt. Deze zal in het vervolg worden toegevoegd.

Tabel 8.3 Wiet en hasj en top 5 soorten bij de laatste aankoop in onderzoeksgemeenten

	Interventiegemeenten (n=505)		Vergelijkingsgemeenten (n=283)	
Hasj, wiet en top 5 soorten	**Frequentie**	**Percentage**	**Frequentie**	**Percentage**
Wiet	298	59%	171	60%
Hasj	107	21%	68	24%
Allebei	100	20%	44	16%
Top 5 soorten wiet bij laatste aankoop				
Amnesia Haze	135	27%	72	25%
Amnesia	94	19%	33	12%
(Super) Lemon Haze	89	18%	39	14%
(Super) Silver Haze	71	14%	30	11%
Haze	53	11%	41	14%
Top 5 soorten hasj bij laatste aankoop				
Marok	43	9%	24	8%
Amnesia Hasj/Block	35	7%	18	6%
Haze Hasj/Block	26	5%	17	6%
Hia/Heya	21	4%	15	5%
Super Polm	17	4%	11	4%

Tabel 8.4 Gepercipieerd belang van cannabisgerelateerde kenmerken per productkeuze in onderzoeks-gemeenten

Wat speelt voor jou de belangrijkste rol bij je keuze voor de wiet/hasj die je koopt?	Interventiegemeenten (n=505)				Vergelijkingsgemeenten (n=283)			
	Wiet		Hasj		Wiet		Hasj	
	Frequentie	Percentage	Frequentie	Percentage	Frequentie	Percentage	Frequentie	Percentage
Prijs-kwaliteitverhouding	211	53%	116	57%	122	57%	61	54%
Beoogde effecten	108	27%	51	25%	61	28%	36	32%
Smaak en geur	77	19%	36	17%	32	15%	15	13%
Totaal	396	100%	203	100%	215	100%	112	100%

8.4. Kenmerken en tevredenheid

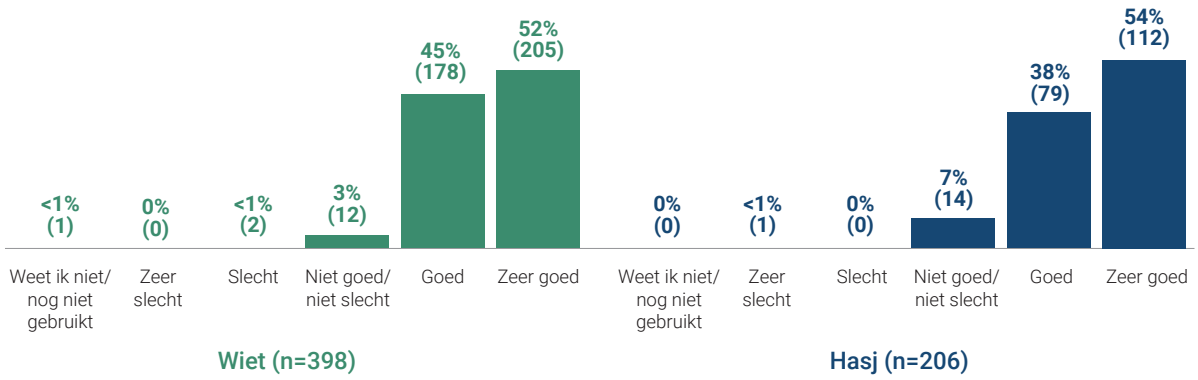
De keuze van de producten lijkt vooral te worden bepaald door de perceptie van de prijs-kwaliteitverhouding. Dat geldt voor waarnemingen uit interventiegemeenten voor zowel wiet als hasj (53% en 57%), zoals af te lezen uit Tabel 8.4. In interventiegemeenten worden andere factoren, zoals de verwachte effecten of andere kenmerken van de producten (smaak en geur), slechts door 27% respectievelijk 19% van de respondenten als belangrijk voor wietaankopen beschouwd; bij hasjaankopen liggen die percentages op 25% respectievelijk 17%. Dit komt overeen met de bovengenoemde resultaten voor de reden van aankoop buiten de coffeeshop, waarbij met name de prijs en de prijs-kwaliteitverhouding worden genoemd.

Ook in vergelijkingsgemeenten is de prijs-kwaliteitverhouding in meer dan de helft van de observaties de belangrijkste factor voor de aankoop van wiet en hasj (57% respectievelijk 54%).

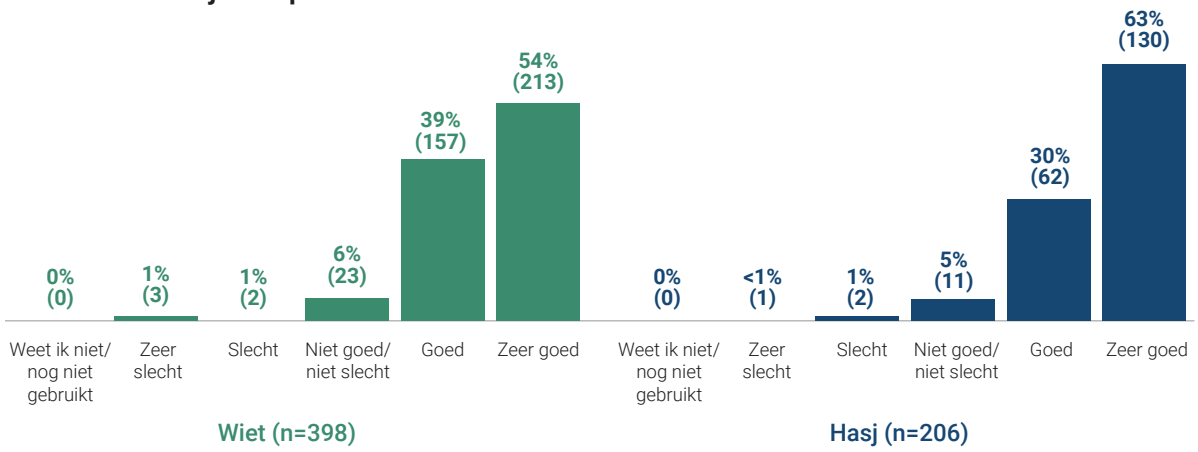
Om de gebruikerservaring van respondenten te peilen over de wiet en hasj die ze buiten een coffeeshop kochten, worden in onze enquête drie vragen per cannabissoort gesteld: “Wat betreft de wiet en/of hasj die je hebt gekocht: wat vind je van de effecten? Wat vind je van de prijs-kwaliteitverhouding? Wat vind je van de geur en/of smaak?”. Op elke vraag konden respondenten antwoorden op een 5-punts Likertschaal variërend van ‘Zeer goed’ tot ‘Zeer slecht’. Ze konden ook ‘Weet ik niet/nog niet gebruikt’ antwoorden. De antwoorden op deze vragen voor wiet en hasj staan in Figuur 8.1 tot en met 8.6.

We stellen vast dat de respondenten zeer positief zijn over de op de illegale markt gekochte wiet en hasj. In alle categorieën – effecten, prijs-kwaliteitverhouding en geur en/of smaak – is voor zowel wiet als hasj de meest voorkomende mening ‘Zeer goed’, en de op één na meest voorkomende mening ‘Goed’. Dit geldt voor waarnemingen in zowel interventie- als vergelijkingsgemeenten. Negatieve meningen over de gekochte wiet en hasj zijn zeldzaam.

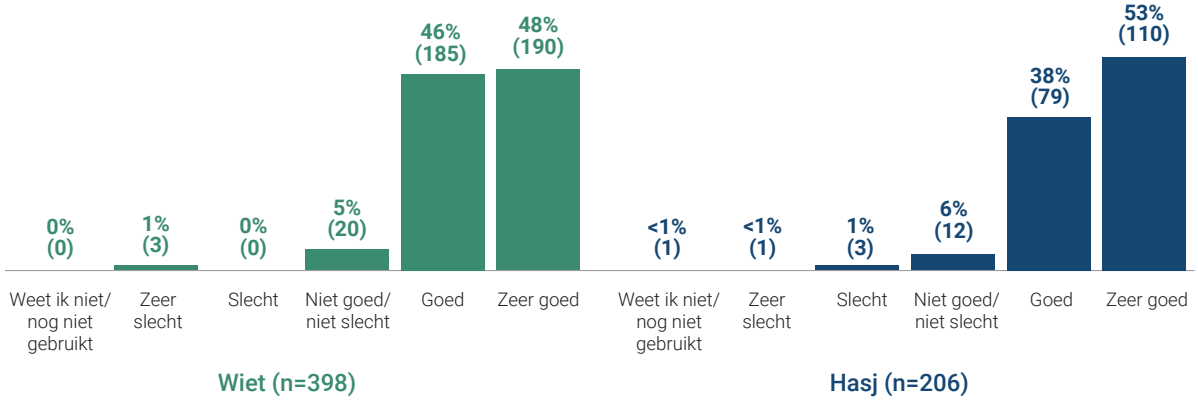
Figuur 8.1 Tevredenheid over de beoogde effecten van cannabis in interventiegemeenten, voor wiet- en hasjaankopen



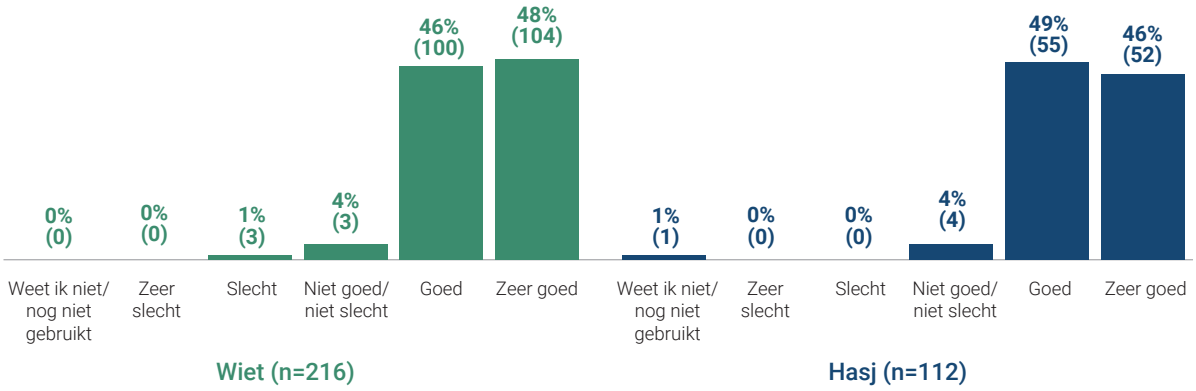
Figuur 8.2 Tevredenheid over de prijs-kwaliteitverhouding van cannabis in interventiegemeenten, voor wiet- en hasjaankopen



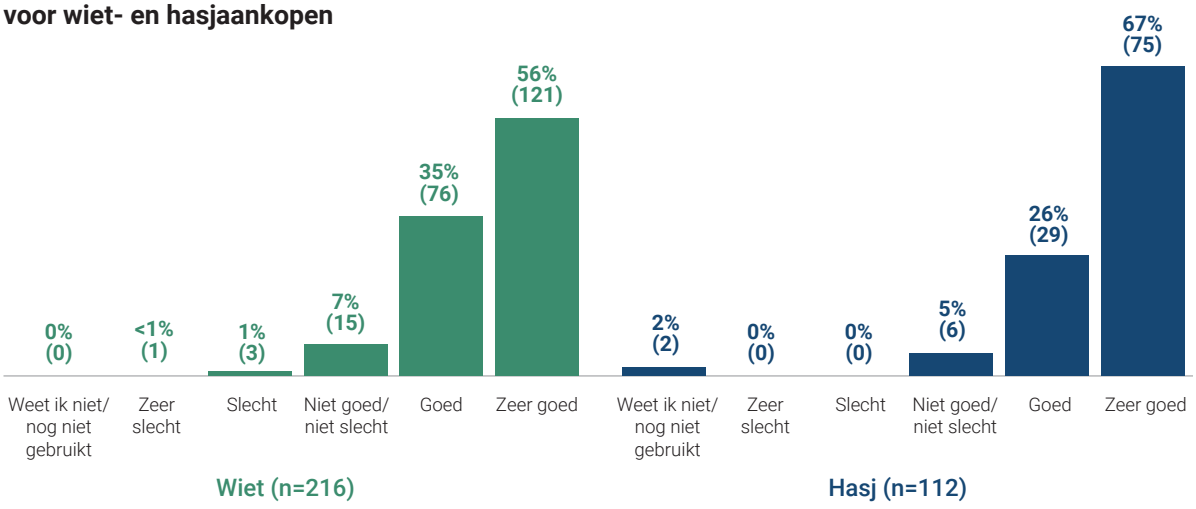
Figuur 8.3 Tevredenheid over de smaak en de geur van cannabis in interventiegemeenten, voor wiet- en hasjaankopen



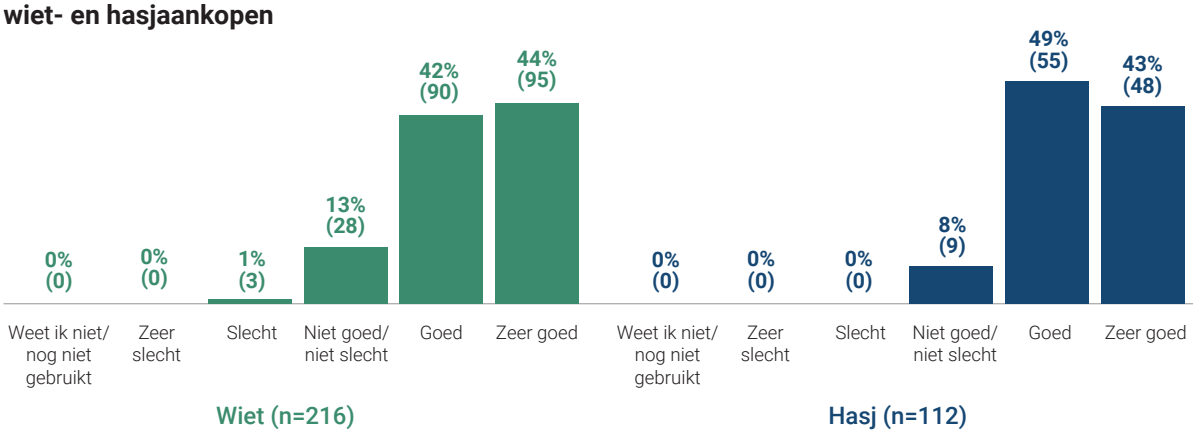
Figuur 8.4 Tevredenheid over de beoogde effecten van cannabis in vergelijkingsgemeenten, voor wiet- en hasjaankopen



Figuur 8.5 Tevredenheid over de prijs-kwaliteitverhouding van cannabis in vergelijkingsgemeenten, voor wiet- en hasjaankopen



Figuur 8.6 Tevredenheid over de smaak en de geur van cannabis in vergelijkingsgemeenten, voor wiet- en hasjaankopen



8.5. Aankoophoeveelheid

In de enquête werd ook gevraagd naar de hoeveelheid cannabis die bij de laatste aankoop is gekocht, per algemeen type product (wiet en hasj). Respondenten konden het aantal gram aangeven met een rond getal tussen 0 en 100.[70] Een belangrijk verschil met verkoop van cannabis in coffeeshops is dat daar slechts hoeveelheden van maximaal 5 gram mogelijk zijn. Voor grotere hoeveelheden kan men alleen terecht op de illegale markt. De resultaten zijn vervolgens verdeeld in gewichtscategorieën van 5 gram.

Voor zowel wiet als hasj worden in interventiegemeenten vergelijkbare gemiddelde gekochte hoeveelheden genoemd: ongeveer 14 gram (zie Tabel 8.5). In de vergelijkingsgemeenten bedraagt de gemiddelde gekochte hoeveelheid ongeveer 17 gram wiet en 15 gram hasj. Deze cijfers liggen aanzienlijk hoger dan de mediaan voor beide soorten cannabisproducten (5 à 6 gram), zowel in de interventie- als vergelijkingsgemeenten. Dit suggereert dat de meerderheid van de respondenten kleine hoeveelheden cannabis koopt, en een klein deel van de respondenten aanzienlijk grotere hoeveelheden wiet of hasj koopt. Deze grotere aankopen leiden tot een hogere gemiddelde aankoophoeveelheid. De mediaan geeft een beter inzicht in de 'typische' aankoop buiten een coffeeshop.

8.6. Prijs van cannabis buiten de coffeeshop

Zoals uit de voorgaande paragrafen blijkt, is prijs een belangrijk aspect bij de keuze voor de aankoop van cannabis op de illegale markt. In de vragenlijst werden de respondenten gevraagd aan te geven hoeveel ze hebben uitgegeven (in euro) bij de laatste aankoop van cannabis (wiet en/of hasj) buiten de coffeeshop.

Tabel 8.5 Samenvatting van de resultaten voor de gekochte hoeveelheid in gram bij de laatste wiet- en hasjaankoop in onderzoeksgemeenten

Cannabisproduct	Frequentie	Gemiddelde	Standaarddeviatie	Minimum	Mediaan	Maximum
	Interventiegemeenten					
Wiet	387	13.84	19.97	1	5	100
Hasj	201	14.29	23.88	0.1	5	100
	Vergelijkingsgemeenten					
Wiet	211	16.51	24.95	0.56	6	100
Hasj	106	15.07	24.05	1	5	100

70 Responses van 0 gram zijn uit de steekproef verwijderd en niet in de analyse meegenomen. Hoewel het mogelijk is dat respondenten meer dan 100 gram hebben aangeschaft, is het onwaarschijnlijk dat dergelijke hoeveelheden alleen voor persoonlijk gebruik zijn. In dit onderzoek richten we ons op de ervaringen van de eindgebruiker.

Respondenten konden elk rond getal tussen € 0,- en € 500,- invoeren. Net als bij de vraag over de gekochte hoeveelheid, werden degenen die € 0,- aangaven vóór de analyse uit de dataset verwijderd (zie Bijlage IV). In Tabel 8.6 worden de resultaten van deze vraag voor zowel wiet als hasj samengevat.

De resultaten in Tabel 8.6 laten zien dat de gemiddelde totale prijs die betaald wordt bij aankoop van wiet en hasj buiten een coffeeshop in interventiegemeenten € 68,29 respectievelijk € 69,21 is, terwijl de mediaan € 40,- respectievelijk € 30,- is. In vergelijkingsgemeenten is de gemiddelde totale prijs van wiet € 75,66 en van hasj € 64,65, met een mediaan van € 40,- respectievelijk € 25,-. Het verschil tussen het gemiddelde en de mediaan laat – net als voor de aankoophoeveelheid – zien dat een minderheid grote aankopen van cannabis doet, waardoor het gemiddelde scheefgetrokken wordt en hoger ligt dan het bedrag van een 'typische' cannabisaankoop.

Tabel 8.6 Samenvatting van de resultaten voor de betaalde prijs (in euro) bij de laatste wiet- en hasjaankoop in onderzoeksgemeenten

Cannabisproduct	Gemiddelde	Frequentie	Standaarddeviatie	Minimum	Mediaan	Maximum
	Interventiegemeenten					
Wiet	68.29	398	84.43	1	40	500
Hasj	69.21	206	104.65	0.25	30	500
	Vergelijkingsgemeenten					
Wiet	75.66	216	102.56	1	40	500
Hasj	64.65	112	84.43	1	25	380

Met behulp van bovenstaande resultaten over aankoophoeveelheden van wiet of hasj en de totaal betaalde prijs, kunnen we de prijs per gram wiet of hasj berekenen:

$$\textit{Prijs per gram wiet of hasj} = \frac{\textit{Totale prijs van wiet – of hasjaankoop (in euro)}}{\textit{Hoeveelheid gekochte wiet of hasj (in gram)}}$$

Tabel 8.7 Samenvatting van de resultaten voor de betaalde prijs per gram (in euro) bij de laatste wiet- en hasjaankoop in onderzoeksgemeenten

Cannabisproduct	Gemiddelde	Frequentie	Standaarddeviatie	Minimum	Mediaan	Maximum
	Interventiegemeenten					
Wiet	6.68	350	2.53	0.05	6.67	17.14
Hasj	6.33	178	2.66	1	5	17.5
	Vergelijkingsgemeenten					
Wiet	6.92	185	2.53	1	6.67	13.3
Hasj	5.71	92	2.20	1.67	5	15

Met het oog op eventuele uitschieters en ongeldige antwoorden, tonen we alleen de gemiddelde prijs van wiet per gram voor waarnemingen van transacties van minder dan 50 gram wiet of hasj en uitgaven van minder dan € 20,- per gram. De resultaten voor de prijs per gram voor wiet en hasj onder deze voorwaarden worden samengevat in Tabel 8.7.

Voor wiet ligt de gemiddelde prijs per gram in zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten dicht bij € 7,- (€ 6,68 respectievelijk € 6,92). De gemiddelde prijs per gram voor hasj is € 6,33 respectievelijk € 5,71 in interventie- en vergelijkingsgemeenten. Dit is vergelijkbaar met de bevindingen uit de voormeting (Mennes et al., 2023).

De prijs die men betaalt voor een gram wiet of hasj, is doorgaans afhankelijk van de gekochte hoeveelheid. Ook kunnen cannabisverkopers volumekorting geven. Uit de resultaten van de voormeting van Mennes et al. (2023a) bleek deze correlatie inderdaad te bestaan. Om dit verband nader te onderzoeken, hebben we de gemiddelde prijs van wiet en hasj berekend voor verschillende gewichtscategorieën (zie Tabel 8.8). Uitschieters van meer dan € 20,- per gram wiet of hasj zijn in deze analyse buiten beschouwing gelaten. We zien dat de prijs per gram daalt wanneer respondenten een hoger gewicht aan wiet en hasj kopen.

Tabel 8.8 Gemiddelde prijs per gram wiet of hasj (in euro) per gewichtscategorie voor respondenten die minder dan € 20,- per gram wiet of hasj betaalden

	Interventiegemeenten (n=384)				Vergelijkingsgemeenten (n=211)			
	Wiet		Hasj		Wiet		Hasj	
Prijs per gram (in euro)	Gemiddeld (standaard-deviatie)*	Aantal obser-vaties	Gemiddeld (standaard-deviatie)	Aantal obser-vaties	Gemiddeld (standaard-deviatie)*	Aantal obser-vaties	Gemiddeld (standaard-deviatie)	Aantal obser-vaties
Tot en met 5 gram gekocht	7.93 (2.52)	108	7.35 (2.53)	270	7.93 (2.78)	70	6.69 (2.42)	42
Meer dan 5 gram, tot en met 10 gram gekocht	7.01 (2.27)	114	5.98 (2.21)	266	7.15 (2.08)	49	5.05 (1.76)	20
Meer dan 10 gram, tot en met 50 gram gekocht	5.32 (2.09)	128	5.22 (2.82)	328	5.67 (1.99)	66	4.78 (1.51)	30
Meer dan 50 gram gekocht	4.13 (1.78)	34	4.06 (2.11)	130	3.59 (1.60)	26	3.36 (0.72)	12

9 Conclusies

In dit rapport is verslag gedaan van de resultaten van de nulmeting van het onderzoek naar het aanstaande 'Experiment gesloten coffeeshopketen'. Deze nulmeting is onderdeel van een longitudinale studie, uitgevoerd door Breuer&Intraval, RAND Europe en Trimbos-instituut in opdracht van het WODC. Deze nulmeting is voorafgegaan door een opzichzelfstaande voormeting en zal worden opgevolgd door vier vervolgmetingen, die minimaal drie maanden na de start van het experiment en elk daaropvolgend jaar worden uitgevoerd.

De nulmeting heeft als doel een baseline vast te stellen waarmee de resultaten van de vervolgmetingen kunnen worden vergeleken. Daarom is voorafgaand aan de start van het experiment, de beleidstheorie van het 'Experiment gesloten coffeeshopketen' vastgesteld en de stand van zaken met betrekking tot cannabis en coffeeshops in de interventie- en de vergelijkingsgemeenten in kaart gebracht. In dit hoofdstuk wordt dit beschreven aan de hand van het beantwoorden van de bij de nulmeting relevante onderzoeksvragen.

9.1. Beleidstheorie

Wat is de beleidstheorie van 'Experiment gesloten coffeeshopketen'?

Het is gebruikelijk om voor een evaluatie van een interventie of maatregel de beleidstheorie op stellen. Dit is een manier om in kaart te brengen hoe de interventie de specifieke gewenste uitkomsten beoogt te bewerkstellingen via een logische sequentie van activiteiten en tussentijdse resultaten. De beleidstheorie helpt enerzijds om te testen of de geplande interventie logisch en coherent is en of deze – op papier – geschikt is om het geschetste probleem te adresseren. Anderzijds kunnen de elementen van de beleidstheorie worden gebruikt om in de monitor en evaluatie te testen of de doelstellingen en beoogde effecten daadwerkelijk worden bereikt.

'Experiment gesloten coffeeshopketen' is voortgekomen uit een politiek compromis tijdens de coalitieonderhandelingen voor kabinet-Rutte III. Dit besluit volgde op een periode waarin lokale bestuurders en rechters de achterdeurproblematiek van het coffeeshopbeleid aankaartten: verkoop van cannabis wordt gedoogd, maar telers en distributeurs kunnen veroordeeld worden, ook als de cannabis bestemd is voor de verkoop in coffeeshops. Daarnaast leek het maatschappelijk draagvlak voor een harde aanpak van illegale cannabisteelt te verminderen.

We hebben de beleidstheorie van 'Experiment gesloten coffeeshopketen' opgesteld aan de hand van een reeks logische modellen, waarbij

volgende elementen werden onderscheiden: input (middelen die nodig zijn voor de interventie), activiteiten (acties als onderdeel van de implementatie), output (alle directe beoogde uitwerkingen van de interventie) en resultaten (de beoogde veranderingen als gevolg van de interventie).

De primaire doelstelling van het experiment is het realiseren van een gesloten keten. Hiervoor moeten telers bij de aanvang van het experiment voldoende cannabis en verschillende variaties kunnen leveren. De keten dient gesloten te blijven, waarbij moet worden voorkomen dat cannabis van buiten de keten naar binnen en vanuit de keten naar buiten 'lekt'. Daarom is het belangrijk dat telers de juiste (veiligheids)maatregelen treffen om dit voorkomen. De distributie van gereguleerde cannabis vanuit de telers naar de coffeeshops in interventiegemeenten moet veilig en efficiënt kunnen plaatsvinden. Daarnaast moet voldoende capaciteit bij de betrokken handhavingsorganisaties (Inspectie JenV, NVWA, gemeenten en politie) zijn om de verschillende onderdelen van de gesloten keten (teelt, distributie en verkoop) te handhaven. Ten slotte is het voor de werking van de gesloten keten belangrijk dat een werkbaar businessmodel bestaat, waarbij telers, distributeurs en coffeeshops met een positief bedrijfsresultaat kunnen opereren. Daarvoor moet de gereguleerde cannabis onder andere wat betreft prijs, kwaliteit en gebruikerservaring kunnen concurreren met cannabis buiten het experiment.

Naast de primaire doelstelling beoogt het experiment te inventariseren wat de effecten van regulering van de coffeeshopketen zijn op de volksgezondheid, criminaliteit, openbare orde en veiligheid, en overlast.

Zo is een beoogde output van het experiment dat de geteelde cannabis binnen het experiment voldoet aan de kwaliteitseisen zoals vastgesteld in het experiment. Een resultaat hiervan kan zijn dat coffeeshopbezoekers minder gezondheidsschade ondervinden van dergelijke op kwaliteit gecontroleerde cannabis, door de afwezigheid van pesticiden of schimmels. Ook andere voorschriften – bijvoorbeeld voor verpakking of voorlichting – beogen de gezondheidsschade van cannabisconsumptie te beperken of probleemgebruik te verminderen.

Een belangrijk aspect van de beleidstheorie voor het experiment heeft betrekking op het reguleren van de achterdeur. Wanneer coffeeshopeigenaren cannabis via een legale weg kunnen inkopen bij telers met een vergunning, hoeven zij geen zaken meer te doen met illegale telers of handelaars. Daarmee wordt het probleem geadresseerd waarbij het illegale circuit direct of indirect wordt ondersteund door het coffeeshopbeleid, en kunnen handhavingsinstanties zich concentreren op het handhaven van de gesloten keten en het voorkomen of beperken van de teelt en handel buiten de keten.

De activiteiten, output en resultaten zijn vervolgens gebruikt bij het opstellen van de meetinstrumenten. Met de beschikbare methoden kunnen echter niet alle elementen van de beleidstheorie in kaart worden gebracht.

9.2. Lokale situatie

Welk coffeeshopbeleid voeren de interventie- en vergelijkingsgemeenten ten aanzien van coffeeshops?

Welke interventie- en vergelijkingsgemeenten hanteren welke landelijke gedoogcriteria (AHOJG-I) en hoe worden deze gehandhaafd?

Wat zijn de percepties van de voorbereidingen voor 'Experiment gesloten coffeeshopketen' in de interventiegemeenten? Wat gaat goed volgens betrokkenen, en wat kan beter?

Wat zijn de verwachte kansen en risico's van (in)direct betrokkenen ten aanzien van de werking van de gesloten keten? Wat zijn volgens hen voorwaarden om de kansen te benutten en manieren om de risico's te voorkomen of tegen te gaan?

We constateren dat de interventie- en vergelijkingsgemeenten vergelijkbaar zijn qua karakteristieken en coffeeshopbeleidsvormen. In beide groepen hanteren de meeste gemeenten een maximumbeleid en hebben zij een afstandscriterium tot scholen vastgesteld. De gemeenten in beide groepen hebben allen de handhaving van het A- (geen affichering), H- (geen harddrugs), O- (geen overlast), J- (geen jeugdigen) en G-criterium (geen grote hoeveelheden) en de maximale handelshoeveelheid in het beleid opgenomen. In de voormeting is overigens reeds vastgesteld dat alle onderzoeksgemeenten wat betreft het door hen gevoerde coffeeshopbeleid gezamenlijk een goede afspiegeling zijn van de ruim honderd Nederlandse gemeenten met coffeeshops.

Alleen voor het I-criterium geldt dat niet alle Nederlandse gemeenten met coffeeshops dat in het beleid hebben staan. Ook als zij het wel in het beleid hebben staan, wil dat niet zeggen dat zij dit actief handhaven. In het kader van lokaal maatwerk kunnen gemeenten in de lokale driehoek afstemmen of al dan niet actief op dit criterium wordt gehandhaafd. Voor beide onderzoeksgroepen geldt dat de meerderheid van de gemeenten het I-criterium niet handhaaft. Bij de groep interventiegemeenten handhaven zeven gemeenten het I-criterium niet, bij de groep vergelijkingsgemeenten doen 9 dat niet. We merken op dat voor de interventiegemeenten met een grensligging geldt dat zij het I-criterium bij de start van het experiment in het beleid moeten hebben staan – als dat nu nog niet het geval is – en dit ook actief moeten gaan handhaven. Het I-criterium zal naar verwachting een grotere rol spelen in de interventie- dan de vergelijkingsgemeenten.

Van het eind van 2021 tot het begin van 2022 waren de interventiegemeenten bezig met het treffen van voorbereidingen voor de implementatie van de gesloten coffeeshopketen. In alle interventiegemeenten geven de betrokkenen aan dat dit voorspoedig en goed verloopt. De gemeentelijke afdelingen die gaan over leefbaarheid, openbare orde en veiligheid, zijn daarbij in alle interventiegemeenten zowel beleidsmatig als juridisch betrokken. Als meerdere afdelingen van gemeenten samenwerken in het kader van het experiment, is doorgaans een projectteam of -groep in het leven geroepen om dit te faciliteren. De afdelingen sociaal domein, toezicht en handhaving, en vergunningen zijn doorgaans bij deze samenwerkingsverbanden betrokken.

Gemeenten lopen in de voorbereiding echter tegen enkele knelpunten, onzekerheden en onduidelijkheden aan. De meest praktische belemmering is dat telers en coffeeshops in enkele gevallen geen bankrekeningen kunnen openen. Een onzekerheid betreft de mogelijk vroegtijdige beëindiging van het experiment. Naast dat de gemeenten voorbereidingen treffen en de telers grote productievoorzieningen bouwen, wordt ook door de coffeeshops aanzienlijk geïnvesteerd in kluizen en computersystemen. De vraag rijst wie aansprakelijk is voor de schade als het experiment komt te vervallen. Daarnaast heerst in de interventiegemeenten enige onvrede over de vertragingen die zijn opgelopen met betrekking tot de start van het experiment. De gemeenten en shops geven aan dat zij er klaar voor zijn en in de 'wachtstand' staan. Desondanks is de houding van betrokkenen in de interventiegemeenten ten aanzien van het experiment positief.

In de groepsinterviews met zowel (in) direct betrokkenen in de interventie- als vergelijkingsgemeenten wordt de

mogelijke meerwaarde van 'Experiment gesloten coffeeshopketen' benoemd. De respondenten zien in de regulering van de productie- en distributieketen van cannabis een langverwachte oplossing voor de achterdeurproblematiek. De gesloten coffeeshopketen heeft als belangrijk voordeel ten opzichte van de huidige situatie dat coffeeshopexploitanten niet langer een criminele activiteit hoeven te ontplooien om de coffeeshop te bevoorraden. Daarnaast wordt meerwaarde verwacht door de verhoogde consistentie, transparantie en controleerbaarheid van het productie- en distributieproces. De introductie van de gesloten coffeeshopketen biedt volgens betrokkenen mogelijkheden om meer in te zetten op preventie van cannabisgebruik en -verslaving. Enerzijds door het voorlichtingsmateriaal dat wordt verstrekt via informatie op de verpakkingen, anderzijds doordat cannabisgebruikers van de illegale markt mogelijk zullen overstappen naar de coffeeshop, mits de gereguleerde cannabisproducten van hoge kwaliteit zijn. Een kwalitatief hoogwaardig en divers aanbod van gereguleerde cannabisproducten is dan ook een harde voorwaarde om de meerwaarde van het experiment daadwerkelijk te benutten, zo stellen betrokkenen.

De implementatie van 'Experiment gesloten coffeeshopketen' is volgens de geïnterviewde betrokkenen niet zonder risico's. In zowel interventie- als vergelijkingsgemeenten worden vijf verschillende soorten risico's benoemd. Als voornaamste risico van het experiment noemen de betrokkenen de mogelijke normalisering van softdrugsgebruik. De respondenten met een achtergrond in de verslavingszorg geven aan dat het reguleren van de productie- en distributieketen van cannabisproducten de maatschappelijke acceptatie om cannabis te (gaan) gebruiken kan verhogen. Ten tweede bestaat het risico dat de illegale straathandel in drugs toeneemt als gevolg van het experiment. Dat zou met name het geval kunnen zijn als het gereguleerde aanbod niet kwalitatief hoogwaardig of divers genoeg is. Daarnaast worden verplaatsingseffecten van en naar interventiegemeenten als mogelijk risico van het experiment geïdentificeerd. Als het gereguleerde aanbod erg populair is, kunnen interventiegemeenten te maken krijgen met een toename in coffeeshopbezoekers, hetgeen kan resulteren in een toename van overlast. Als het gereguleerde aanbod daarentegen niet populair is, kunnen buurgemeenten hiermee te maken krijgen. Ten derde worden zorgen geuit over mogelijke veiligheidsrisico's voor coffeeshops, omdat zij een weekvoorraad aan cannabisproducten in de coffeeshop dienen op te slaan. Ten vierde wordt gewezen op het gevaar van overvallen op het waardetransport waarmee de cannabis zal worden vervoerd. Ten slotte bestaat het risico dat de illegale productie- en distributielijn volledig uit het zicht verdwijnt, omdat de capaciteit van gemeente en politie zal verschuiven naar het gereguleerde systeem. Als de illegale markt zich op andere afzetmogelijkheden gaat richten en daarbij te veel ruimte krijgt om te groeien, bestaat de kans dat deze op den duur niet meer te beheersen is, met nadelige gevolgen van dien.

9.3. Aanbod in coffeeshops

- Hoe ziet het cannabisaanbod in de coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten eruit?
- Hoe ervaren klanten van coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten het aanbod (prijs, kwaliteit en variëteit) van cannabis in coffeeshops?

Voor deze nulmeting zijn gegevens verzameld van de menukaarten van 64 coffeeshops

in de interventie- en 61 coffeeshops in de vergelijkingsgemeenten. Het aanbod is grotendeels vergelijkbaar. In beide groepen gemeenten staat gemiddeld meer wiet dan hasj op de menukaarten van de coffeeshop. Dit is in lijn met data uit de landelijke Leefstijlmonitor (Nationale Drug Monitor), waaruit blijkt dat een meerderheid van de consumenten wiet boven hasj prefereert. Het lijkt logisch dat coffeeshops vanwege de hogere vraag meer wiet- dan hasjsoorten aanbieden. Het ligt in de lijn der verwachting dat het 'nieuwe' (gereguleerde) aanbod, dat in de experimenteerfase in de coffeeshops in de interventiegemeenten zal worden verkocht, ook meer wiet- dan hasjsoorten omvat.

In het algemeen ligt de prijs per gram voor wiet die is geïmporteerd uit de Verenigde Staten hoger dan die voor nederwiet. In de interventiegemeenten moet voor een gram VS-wiet gemiddeld meer betaald worden dan in de vergelijkingsgemeenten (€ 23,05 respectievelijk € 14,59). De spreiding is echter groot, met name in de vergelijkingsgemeenten. De prijs van nederwiet is wel hoger dan die van andere buitenlandse wietsoorten en buiten gekweekte wiet.

De prijs per gram voor de meest verkochte of populaire wietsoorten (zie Tabel 4 in Hoofdstuk 5) komt overeen met de prijs die wordt gerapporteerd in de landelijke THC-monitor: gemiddeld € 11,17 per gram (Oomen & Rigter, 2022) versus gemiddeld € 11,15 per gram in de interventie- en € 10,96 in vergelijkingsgemeenten. Voor de wietsoorten die volgens het coffeeshoppersoneel als sterkste wiet worden verkocht, liggen de prijzen in de onderzoeksgemeenten lager: gemiddeld € 13,11 per gram in de interventie- en € 12,59 in vergelijkingsgemeenten versus € 15,45 in 2022 in de THC-monitor.

Op basis van de THC-monitor zijn ook gegevens beschikbaar over langjarige trends in de prijs van cannabis die in coffeeshops verkocht wordt (Oomen & Rigter, 2022). Sinds ongeveer 2007 is sprake van een duidelijke prijsstijging van nederwiet en -hasj. Naast inflatie is dit ook te verklaren door een toenemend aanbod van meer exclusieve en duurdere soorten in recente jaren. Bovendien wordt bij de THC-monitor gemeten wat de prijs is van de populairste en sterkste nederwiet; veranderende voorkeuren van consumenten zouden ook weerslag op de gevonden prijzen kunnen hebben. De prijsstijging is minder sterk, of afwezig, bij geïmporteerde cannabisproducten.

De meeste coffeeshops verkopen voorgedraaide joints *met* tabak (94% van de interventie- en 90% van de vergelijkingsgemeenten). Aanmerkelijk minder coffeeshops (respectievelijk 39% en 41%) verkopen voorgedraaide joints *zonder* tabak. Wederom zijn deze bevindingen in lijn met eerder onderzoek, waaruit blijkt dat de meeste Nederlandse cannabisconsumenten joints met tabak gebruiken. De meest waarschijnlijke verklaring hiervoor is de prijs: joints zonder tabak zijn aanmerkelijk duurder, omdat daar meer cannabis in zit. De prijs en/of kwaliteit is voor cannabisconsumenten doorgaans de belangrijkste reden om een bepaald cannabisproduct aan te schaffen, zo blijkt ook uit onze enquête onder coffeeshopbezoekers.

Als we de resultaten van de menukaartanalyse vergelijken met die van de bezoekersenquête, valt op dat de meest voorkomende wiet- en hasjsoorten op de menukaarten overeenkomen met soorten die volgens de resultaten van de enquête het meest gekocht worden. Dit is enerzijds te verklaren doordat soorten die vaker op de menukaart staan ook meer kans hebben om gekocht te worden. Anderzijds is populariteit waarschijnlijk de reden dat deze soorten vaker op de menukaart staan; ze vallen in de smaak bij de consument.

Klanten van coffeeshops waren op het moment dat wij ze spraken tevreden met de

prijs-kwaliteitverhouding van de cannabis die zij hadden gekocht en het assortiment van de coffeeshop. Uit ons onderzoek blijkt dat de cannabis volgens gebruikers van hoge kwaliteit is, dat het product het door hen gewenste effect oplevert en dat zij de constante kwaliteit, sterkte en hoeveelheid waarderen. Het tegenovergestelde (lage en/of wisselende kwaliteit, sterkte en hoeveelheid) is voor respondenten juist een reden om ontevreden te zijn. Bij klanten die niet tevreden zijn over het aanbod is het gebrek aan variatie daar doorgaans de reden van. Om klanten van coffeeshops tevreden te houden, lijkt het dan ook van belang dat de cannabisconsument binnen het gereguleerde aanbod voldoende te kiezen heeft.

9.4. Klanten van coffeeshops en hun cannabisgebruik

- Hoeveel bezoekers trekken de coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten?
- Hoeveel cannabis kopen klanten in coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten?

Naar schatting krijgen de coffeeshops in de interventiegemeenten, uitgaande van een openingstijd van tien uur per dag, gemiddeld circa 560 bezoekers per dag. Een zeer ruwe extrapolatie leert ons dat dit neerkomt op (560*7*52=) 204.000 bezoeken per jaar. Coffeeshops in de vergelijkingsgemeenten verwerken naar schatting gemiddeld ongeveer 450 bezoekers per dag. Dat komt neer op (450*7*52=) 164.000 bezoeken per jaar. We merken nogmaals op dat dit zeer grove schattingen betreft. Toch is de inschatting van het bezoekersaantal van meer dan 150.000 bezoeken per jaar waarschijnlijk passend voor een groot deel van de deelnemende gemeenten; dit soort aantallen komen veelvuldig voor in onderzoek naar bezoekersstromen van coffeeshops.

Gemiddeld kochten de door ons bevraagde coffeeshopbezoekers in de interventiegemeenten voor € 18,- aan cannabisproducten per bezoek aan de shop. Volgens de respondenten ging het gemiddeld om circa 2 gram. Met deze data kan – wederom met een grote mate van onzekerheid – worden beredeneerd dat in één coffeeshop per dag (560 bezoeken per dag * € 18,- gemiddelde besteding per bezoek=) € 10.080,- uitgegeven wordt aan ongeveer (560*2=) 1.120 gram cannabis. In de vergelijkingsgemeenten ging het volgens respondenten ook om circa 2 gram en kochten de door ons bevraagde coffeeshopbezoekers gemiddeld voor € 19,- aan cannabisproducten. In de vergelijkingsgemeenten wordt door coffeeshopbezoekers naar grove schatting in één coffeeshop per dag (450*19=) € 8.550,- uitgegeven aan circa (450*2=) 900 gram cannabis.

Op basis van ons onderzoek kan een typering worden gemaakt van coffeeshopklanten die aan ons onderzoek hebben meegedaan. De door ons bevraagde klanten zijn mogelijk niet representatief voor coffeeshopbezoekers en/of cannabisgebruikers in het algemeen. Mensen die vaak naar de coffeeshop gaan, hadden immers een grotere kans om uitgenodigd te worden voor deelname aan de enquête dan mensen die minder frequent naar de coffeeshop gaan. Niettemin laten Figuur 6.7 en 6.8 in Paragraaf 6.3 een redelijke spreiding zien van aankoopfrequenties, althans in de coffeeshop waar zij voorafgaand aan de bevraging de cannabis kochten. Dat zegt niet hoe vaak zij in het algemeen cannabis kopen.

Wat betreft het koopgedrag van de bevraagde coffeeshopbezoekers vinden we vergelijkbare resultaten voor de interventie- en vergelijkingsgemeenten. Meer dan een

kwart (27%) van de respondenten die wiet kochten in de interventiegemeenten, koopt dagelijks of bijna dagelijks (4-5 dagen per week) in de betreffende coffeeshop; 49% doet dit wekelijks (1 of 2-3 keer per week) en 24% koopt maandelijks (1 of 2-3 keer per maand) in de coffeeshop waar zij voor het laatst cannabis kochten. Van de respondenten in de vergelijkingsgemeenten die wiet kopen, doet 26% dit dagelijks, 44% wekelijks en 30% maandelijks. Van de respondenten die hasj kopen in de interventiegemeenten koopt 18% (bijna) dagelijks, de helft (50%) wekelijks en bijna een derde (32%) maandelijks in de coffeeshop waar zij voor het laatst cannabis kochten. Van de respondenten die hasj kopen doet 18% dit (bijna) dagelijks, 49% wekelijks en een derde (33%) maandelijks.

Van een aantal kenmerken kunnen voorzichtig vergelijkingen worden gemaakt. Zo blijkt de gemiddelde leeftijd van de respondenten in de interventie- (31 jaar) en vergelijkingsgemeenten (33 jaar) redelijk overeen te komen met die onder de cannabisgebruikers in de algemene bevolking (32 jaar). Dit verschilt ook niet veel van de gemiddelde leeftijd van 1.075 coffeeshopbezoekers uit onderzoek in 14 gemeenten in 2012-2013: gemiddeld tussen 29 en 32 jaar, afhankelijk van meetmoment en onderzoeksgroep (Gezondheidsenquête/ Leefstijlmonitor 2021; Van Ooyen-Houben et al., 2014).

De gerapporteerde grote voorkeur voor wiet is eveneens in overeenstemming met de resultaten uit ander onderzoek, al kunnen slechts voorzichtige conclusies getrokken worden vanwege verschillen in methode en populatie. In de interventiegemeenten gaf 72% van de coffeeshopbezoekers aan in de 30 dagen voorafgaand aan de bevraging alleen of meestal wiet te hebben gebruikt, 19% alleen of meestal hasj en 10% ongeveer even vaak hasj als wiet. In de vergelijkingsgemeenten is dit bijna hetzelfde: 73% van de respondenten zegt in de 30 dagen voorafgaand aan de bevraging alleen of meestal wiet te hebben gebruikt, 18% altijd of meestal hasj en 10% ongeveer even vaak hasj als wiet. Ter vergelijking: onder de cannabisgebruikers in de algemene bevolking in 2021 gaf ongeveer 60% van de laatste-jaar- en laatste-maand-gebruikers aan meestal wiet te gebruiken, circa 25% meestal hasj, en 14% beide even vaak (Gezondheidsenquête/ Leefstijlmonitor 2021). Mogelijk zijn de verschillen (deels) toe te schrijven aan het relatief grote aandeel frequente gebruikers in het huidige onderzoek, die vaker een voorkeur voor wiet hebben (Van Laar et al., 2013).

9.5. Overlast en illegale markt

- In hoeverre is sprake van cannabisgerelateerde overlast in de interventie- en vergelijkingsgemeenten?

Recente onderzoeken naar overlast rondom coffeeshops laten vrijwel allemaal zien dat sprake is van een stabiele situatie, met relatief weinig overlast voor direct omwonenden en/of omwerkenden van coffeeshops. Het beeld dat naar voren komt uit deze meting komt daarmee overeen. Over het algemeen zijn de omwonenden en/of omwerkenden van coffeeshops in zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten tevreden over hun woon- of werkomgeving en voelen zij zich veilig. Als sprake is van overlast, is dit voornamelijk van rondhangende personen, verkeer en/of geluid. Deze voorvallen worden vaker niet dan wel aan de coffeeshop gerelateerd.

Uit de analyses van politieregistraties blijkt dat een vergelijkbare trend waarneembaar is in het aantal geregistreerde incidenten en misdrijven, zowel in de interventie- als vergelijkingsgemeenten. Deze constatering geldt voor alle onderzochte soorten

registraties, gerelateerd aan alcohol en/of drugs, softdrugs, en harddrugs. Tussen januari 2019 en mei 2023 zien we dat het aantal geregistreerde incidenten in verband met alcohol en/of drugs zowel in de interventie- als in vergelijkingsgemeenten iets toeneemt. Het aantal geregistreerde incidenten per inwoner ligt in de onderzoeksgemeenten hoger dan in de overige Nederlandse gemeenten. Dit is waarschijnlijk te verklaren door het feit dat de onderzoeksgemeenten een centrumfunctie in de regio vervullen. Het aantal geregistreerde incidenten en misdrijven in verband met het bezit van, handel in of vervaardigen van softdrugs lijkt in dezelfde periode in zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten af te nemen, en is in de interventiegemeenten structureel hoger dan in de vergelijkingsgemeenten. Ook het aantal geregistreerde incidenten en misdrijven met betrekking tot bezit in, handel van of vervaardigen van harddrugs is tussen januari 2019 en mei 2023 in de interventiegemeenten hoger dan in de vergelijkingsgemeenten, maar er lijkt geen sprake te zijn van een toe- of afname. De meest waarschijnlijke verklaring voor de consistent hogere aantallen in de experimentele groep zijn individuele verschillen tussen gemeenten in de beide onderzoeksgroepen. Meer interventie- dan vergelijkingsgemeenten vervullen immers een centrumfunctie in de regio.

Aan de hand van een online enquête op basis van *crowdsourcing* kunnen we enkele uitspraken doen over cannabisaankopen op de illegale markt. Voor kopers van softdrugs op de illegale markt lijkt, net als voor kopers op de gedoogde markt, vooral een goede prijs en/of prijs-kwaliteitverhouding van belang om tot aankoop over te gaan. De gemiddelde prijs voor wiet op de illegale markt wordt geschat op ongeveer € 7,- per gram en die van hasj op ongeveer € 6,- per gram in zowel interventie- als vergelijkingsgemeenten. Dat cannabis op de illegale markt voor een aantrekkelijke prijs kan worden aangeboden, komt deels doordat het in grotere volumes kan worden verkocht dan in coffeeshops. We zien dat de prijs per gram daalt wanneer respondenten een hoger gewicht aan wiet en hasj kopen. Zo werd gemiddeld per transactie 14 gram wiet in interventie- en 17 gram in vergelijkingsgemeenten gekocht. Hasj werd gemiddeld in hoeveelheden van 14 gram in interventie- en 15 gram in vergelijkingsgemeenten gekocht. Dat is opvallend, aangezien in een coffeeshop maximaal 5 gram kan worden aangeschaft.

Dat prijs de voornaamste drijfveer blijkt te zijn om cannabis buiten een coffeeshop te kopen, is een belangrijke bevinding met het oog op het aankomende experiment. De prijs van het gereguleerde aanbod in deelnemende coffeeshops kan mogelijk doorslaggevend zijn bij de keuze van de cannabisconsument tussen de gereguleerde of illegale markt. In een grote meerderheid van de observaties vonden de respondenten het door hen gekochte cannabisproduct op de illegale markt “goed” of “zeer goed” wat betreft prijs-kwaliteitverhouding, effecten en geur en/of smaak.

Illegale cannabisverkopers concurreren niet alleen op prijs en volume met coffeeshops. Na de prijs, prijs-kwaliteitverhouding en de mogelijkheid om grotere hoeveelheden te kunnen aanschaffen, vormen ‘de bezorgservice’, ‘snelle service’ ‘gunstige openingstijden’ en ‘betrouwbare kwaliteit’ redenen om cannabis buiten de coffeeshop te kopen.

De meest voorkomende wijze van cannabisaankopen buiten coffeeshops is dan ook via een bezorgdienst of een mobiele telefoondealer. Een groot deel van de transacties in de online enquête over de illegale markt vindt plaats via vrienden. Blijkbaar wordt cannabis op de illegale markt vaak via-via gekocht. Mogelijk worden gezamenlijk grotere inkopen gedaan om te profiteren van volumekorting. Voor coffeeshops zal het

in de toekomst moeilijk blijven om op deze aspecten met de illegale markt te concurreren. Zowel binnen als buiten het experiment zullen coffeeshops gebonden blijven aan de maximum hoeveelheid van 5 gram per klant en blijft een bezorgservice verboden.

9.6. Volksgezondheid

- In hoeverre is sprake van problematisch cannabisgebruik onder bezoekers van coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten?
- Hoe vaak hebben bezoekers van de coffeeshops in de interventie- en vergelijkingsgemeenten in het afgelopen jaar gezondheidsincidenten ervaren?

Een hoog percentage respondenten (67%) scoort positief (score van 5 of hoger) op de Cannabis Abuse Screening Test (CAST), een screeningstest voor riskant cannabisgebruik (Legleye et al., 2017). Hierin is geen verschil tussen de interventie- en vergelijkingsgemeenten. Vermoedelijk hangt het hoge percentage riskante gebruikers samen met de relatief hoge frequentie van gebruik. Aanvullende analyses op de gegevens die in 2021 zijn verzameld ten behoeve van de voormeting ondersteunen deze verklaring (Mennes et al., 2023). Ook hangt in zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten een hoge CAST-score samen met frequenter gebruik van cannabis.

Daarnaast geeft een relatief hoog percentage coffeeshopbezoekers aan cannabis altijd of meestal voor medicinale doeleinden te gebruiken. In de vergelijkingsgemeenten ligt dit percentage iets hoger dan in de interventiegemeenten (25% respectievelijk 20%). Deze percentages lijken hoger te zijn dan cijfers van de LSM-A Middelen/Leefstijlmonitor uit 2018 suggereren. In deze peiling had 5,8% van de laatste-jaar-gebruikers cannabis alleen als medicijn gebruikt (zelden op doktersrecept) en 10,7% zowel als medicijn als recreatief middel (Van Laar et al., 2020). Ook dit zou kunnen samenhangen met het relatief hoge aandeel dagelijkse of bijna-dagelijkse gebruikers van cannabis in de steekproef. Aanvullende analyses op LSM-A-gegevens suggereren inderdaad dat het medicinaal gebruik hoger is onder (bijna) dagelijkse gebruikers dan gebruikers die niet dagelijks of bijna-dagelijks gebruiken.

Wat betreft gezondheidsincidenten blijkt uit ons onderzoek dat het gebruik van cannabis doorgaans zonder incidenten verloopt. Dit geldt voor zowel de interventie- als vergelijkingsgemeenten. 88% respectievelijk 91% rapporteerde in de 12 maanden voor de bevraging niet onwel te zijn geweest of een ongeluk te hebben gehad tijdens of door het gebruik van cannabis. De overige ondervraagde respondenten rapporteerden dat hier wel sprake van was. Het gaat meestal om misselijkheid en/of overgeven, een angst- of paniekaanval, het verliezen van het bewustzijn (‘out’ gaan), en/of een black-out of geheugenverlies. Bij een heel klein deel van de respondenten (1%) gaat het om een ongeval of ongeluk als gevolg van cannabisgebruik.

De gebruikspatronen van cannabisgebruikers in de interventie- en vergelijkingsgemeenten verschillen niet of nauwelijks. Er is geen verschil in het percentage respondenten dat in de 30 dagen voorafgaand aan de bevraging op 20 dagen of meer cannabis had gebruikt: 73% in beide groepen. In zowel interventie- als vergelijkingsgemeenten gebruikt ongeveer driekwart alleen of meestal wiet (72% respectievelijk 74%). In beide groepen had 93% in de 30 dagen voorafgaand aan de bevraging wiet in een joint met tabak gebruikt en was het aantal joints per gebruiksdag gelijk (gemiddeld 3 joints).

9.7. Ten slotte

De nulmeting die in dit verslag wordt gepresenteerd, onthult dat huidige coffeeshopbezoekers in de gedoogsituatie over het algemeen tevreden zijn met het aanbod, de prijs en de gebruikerservaring van de illegaal geproduceerde cannabis die momenteel in coffeeshops wordt verkocht. De voornaamste redenen om hasj of wiet in een coffeeshop te kopen, zijn gerelateerd aan de locatie en sfeer van de coffeeshop en de kwaliteit van de daar aangeboden cannabis. De nulmeting laat bovendien een stabiele situatie in en rondom coffeeshops zien. Een treffend voorbeeld hiervan is het feit dat relatief weinig meldingen van overlast in verband met coffeeshops door omwonenden en passanten worden gedaan.

Niettemin constateren we dat de huidige gedoogsituatie ook aanzienlijke nadelen heeft. De typische coffeeshopbezoeker is een frequente gebruiker en aan het regelmatig gebruik van cannabis, en bij hogere THC-gehaltes, zijn gezondheidsrisico's verbonden. Uit de nulmeting blijkt dat een meerderheid van de coffeeshopbezoekers een hoog risico loopt op matige of ernstige stoornissen als gevolg van cannabisgebruik. Daarnaast bestaat het risico op verontreinigingen, zoals schimmels of pesticiden, wanneer geen kwaliteitscontrole plaatsvindt.

Sinds de totstandkoming van het regeerakkoord van kabinet-Rutte III zijn de voorbereidingen voor de start van het experiment in volle gang. Het doel van het experiment is een einde maken aan de onwenselijke situatie die is ontstaan door de ongereguleerde achterdeur van coffeeshops, waarbij eigenaren gedwongen worden tot criminele activiteiten. Aanzienlijke vertraging is echter opgetreden, waarvoor verschillende redenen worden aangevoerd: Bibob-screening en problemen met de vestiging, vergunning en financiering van telers. Deze vertraging en de daarmee samenhangende onduidelijkheden, overigens niet ongebruikelijk bij de implementatie van dergelijke ingrijpende interventies, zijn als frustrerend ervaren door gemeenten, coffeeshops, telers en andere betrokkenen.

Nu de stofwolken van de implementatiefase langzaam beginnen op te trekken, blijkt dat het experimentele ontwerp enigszins is aangepast, mede naar aanleiding van constructieve overleggen in landelijke werkgroepen. De meest opvallende wijziging is de toevoeging van de aanloopfase. Bij de start van deze fase op 15 december 2023 was demissionair minister Kuipers van VWS in Breda aanwezig bij de eerste legale verkoop van cannabis in een coffeeshop. In Breda en Tilburg werd hiermee na zes jaar voorbereiding het startschot gegeven voor 'Experiment gesloten coffeeshopketen'. In afwachting van de start van de overgangsfase, medio 2024, hebben coffeeshops in deze gemeenten nu de mogelijkheid om gereguleerde cannabis in te kopen bij telers die gereed zijn voor het experiment. Hiermee wordt voor het eerst in de Europese geschiedenis legaal geteelde cannabis verkocht.

Het al dan niet bereiken van de primaire doelstelling van het experiment, het tot stand brengen van een gesloten coffeeshopketen, hangt in belangrijke mate af van de bekwaamheid van telers, distributeurs en coffeeshops om te opereren binnen een levensvatbaar bedrijfsmodel. Het is essentieel dat gereguleerde cannabis op het gebied van kwaliteit, diversiteit en prijs kan concurreren met het aanbod in coffeeshops buiten het experiment en de illegale markt. Indien aan deze voorwaarde wordt voldaan, zal het beschikbaar stellen van op kwaliteit gecontroleerde cannabis mogelijk de gezondheidsrisico's van cannabisgebruik verminderen. Het is bemoedigend dat professionals op het gebied van verslavingspreventie door het experiment

wellicht meer mogelijkheden krijgen om problematisch cannabisgebruik met preventieve maatregelen te beperken of signaleren.

Ondanks de mogelijke meerwaarde van de gesloten coffeeshopketen dienen de potentiële nadelen van regulering niet te worden onderschat. Berichtgeving over de legalisering van cannabis in de VS en de 'legalisering van wietteelt' in Nederland draagt vermoedelijk bij aan een positieve beeldvorming ten aanzien van cannabisgebruik, hetgeen de risicoperceptie kan verminderen en normalisering in de hand kan werken. In combinatie met een goede beschikbaarheid van het product in coffeeshops, kan dit leiden tot een toename van cannabisgebruik, inclusief problematisch gebruik.

Het is te verwachten dat niet alle cannabisconsumenten zullen overstappen naar het nieuwe gereguleerde aanbod. Deze nulmeting toont aan dat de illegale markt een aantrekkelijk alternatief zal blijven voor de aankoop van cannabisproducten. Gebruikers die cannabis niet in een coffeeshop kopen, doen dat vooral vanwege de lagere prijs en omdat de illegale markt inspeelt op de (opgelegde) beperkingen waar coffeeshops mee te maken hebben. Hoewel de prijs per gram hasj en wiet niet veel lager ligt dan in de coffeeshops, maken vooral volumekortingen de aankopen buiten de coffeeshop financieel aantrekkelijk. Dit gegeven biedt enerzijds een kans – als gereguleerde cannabis kan concurreren op prijs – maar vormt anderzijds een risico voor het experiment, als gereguleerde cannabis relatief duur blijkt.

Bovendien kunnen illegale verkopers (bezorg) services, flexibele tijden en hoeveelheden van meer dan 5 gram aanbieden, en zijn consumenten in gebieden zonder of met weinig coffeeshops aangewezen op illegale verkopers. Als de handhavingscapaciteit verschuift naar de gesloten coffeeshopketen, zullen illegale verkopers mogelijk meer vrij spel krijgen. Het uit het zicht verdwijnen van de illegale productie en markt na de implementatie van de gesloten coffeeshopketen vormt dan ook een niet te onderschatten risico, dat de nodige aandacht verdient.

Samen met de voormeting die in 2021 is uitgevoerd, schetst deze nulmeting de huidige situatie en belangrijkste ontwikkelingen met betrekking tot coffeeshops, bezoekers en de illegale cannabismarkt. Dit rapport, gebaseerd op verschillende methoden en instrumenten, toont aan dat de situatie in de interventiegemeenten goed vergelijkbaar is met die in de vergelijkingsgemeenten. De hierdoor gelegde basis lijkt adequaat om de genoemde ontwikkelingen, kansen en risico's nauwlettend te volgen in de opvolgende metingen van het onderzoek naar 'Experiment gesloten coffeeshopketen'. In toekomstige metingen worden de ontwikkelingen per groep vergeleken met de situatie in de nulmeting. Als de ontwikkelingen in de interventiegroep ten opzichte van de nulmeting meetbaar afwijken van die in de controlegroep, kan dit mogelijk worden toegeschreven aan het experiment.

Referenties

Hoofdstuk 1

Bestuurlijke werkgroep modernisering cannabisbeleid. (2015). *Het failliet van het gedogen. Op weg naar de cannabiswet.* VNG, Den Haag.

Cerdà, M. & Kilmer, B. (2017). Uruguay's middle-ground approach to cannabis legalization. *The International Journal on Drug Policy* 42, 118-120.

Fischer, B., Russell, C. & Boyd, N. (2020). A century of cannabis control in Canada: a brief overview of history, context, and policy frameworks from prohibition to legalization. In *Legalizing Cannabis*, 89-115. Routledge.

Ministerie van Justitie & Ministerie van Binnenlandse Zaken. (1995). *Het Nederlandse drugsbeleid. Continuïteit en verandering.* Rijswijk.

Mennes, R., Hoorens, S., Van Laar, M., Monshouwer, K., Olthof, M., Oomen, P., Pardal, M., Rigter, S., Roodbeen, R., Schoonbeek, I. & Senator, B. (2023a). *Onderzoek Experiment Gesloten Coffeeshopketen: Rapportage voormeting 2021.* Breuer&Intraval, RAND Europe en Trimbos-instituut, 2023.

Mennes, R., Pieper, R., Schoonbeek, I., Lee, E., Van der, Haaijer, M., Baljet, W., Dam, I. & Waterman, M. (2023b). *Coffeeshops in Nederland 2022: Aantallen coffeeshops en gemeentelijk beleid 1999-2022.* Breuer&Intraval, Groningen.

Pardal, M. (2022). 30 years of Cannabis Social Clubs: looking back and looking ahead. In *The Cannabis Social Club*, 1-17. Routledge.

Pardo, B., Kilmer, B. & Liccardo Pacula, R. (2020). *Monitoring and evaluating changes in cannabis policies: insights from the Americas.* RAND Drug Policy Research Center. EMCDDA Technical Report, 2020, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Pardal, M., Queirolo, R., Álvarez, E. & Repetto, L. (2019). Uruguayan cannabis social clubs: from activism to dispensaries? *International Journal of Drug Policy* 73, 49-57.

Queirolo, R. (2020). Uruguay: The first country to legalize cannabis. In *Legalizing Cannabis*, 116-130. Routledge.

Regeerakkoord (2017). *Vertrouwen in de toekomst. Regeerakkoord VVD, D66, CDA en ChristenUnie.* Den Haag.

Wadsworth, E., Rynard, V., Driezen, P., Freeman, T. P., Rychert, M., Wilkins, C., Hall, W., Gabrys, R. & Hammond, D. (2023). Legal sourcing of ten cannabis products in the Canadian cannabis market, 2019-2021: a repeat cross-sectional study. *Harm Reduction Journal*, 20, 19. doi:10.1186/s12954-023-00753-6

Hoofdstuk 2

Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen'. (2018). *Een experiment met een gesloten cannabisketen: Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen'*. Den Haag: Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen'.

Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen'. (2019). *Nominatie van gemeenten voor deelname aan het experiment met een gesloten cannabisketen*. Den Haag.

Asgari, S. & Nunes, M.B. (2011). Experimental and quasi-experimental research in information systems. In IADIS International Workshop on Information Systems Research Trends, Approaches and Methodologies (ISRTAM 2011), 20-26 July, Italy.

Blamey, A. & Mackenzie, M. (2007). Theories of Change and Realistic Evaluation: Peas in a Pod or Apples and Oranges? *Evaluation* 13(4), 439-455. doi:10.1177/1356389007082129

Coryn, C. L. S., Noakes, L. A., Westine, C. D. & Schröter, D. C. (2010). A Systematic Review of Theory-Driven Evaluation Practice From 1990 to 2009. *American Journal of Evaluation* 32(2), 199-226. doi:10.1177/1098214010389321

Duflo, E. & Kremer, M. (2005) Use of randomization in the evaluation of development effectiveness. In: Pitman, G., Feinstein, O. & Ingram, G (Reds.) *Evaluating Development Effectiveness.* New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 205–31.

Grant, A.M. & Wall, T.D. (2008). The neglected science and Art of Quasi-Experimentation why-to, when-to, and how-to advice for organizational researchers. *Organizational Research Methods* 12 (4), 653-686.

Handley M. A., Lyles, C. R., McCulloch, C. & Cattamanchi, A. 2018. Selecting and improving quasi-experimental designs in effectiveness and implementation research. *Annual Reviews* 5: 5-25.

Legleye, S. (2017). The Cannabis Abuse Screening Test and the DSM-5 in the general population: Optimal thresholds and underlying common structure using multiple factor analysis. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 27(4), e1597.

McLaughlin, J.A. & G.B. Jordan. 1999. Logic Models: A Tool for Telling your Program's Performance Story. *Evaluation and Program Planning* 22.1: 65-72.

Mennes, R., Hoorens S., Van Laar, M., Monshouwer K., Olthof, M., Oomen, P., Pardal, M., Rigter, S., Roodbeen, R., Schoonbeek, I. & Senator, B. (2023a). *Onderzoek Experiment Gesloten Coffeeshopketen: Rapportage voormeting 2021.* Breuer&Intraval, RAND Europe en Trimbos-instituut, 2023.

Vogel, I. (2012). Review of the use of 'Theory of Change' in international development. Londen: Department of International Development. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08a5ded915d3cfd00071a/DFID_ToC_Review_VogelV7.pdf

Weiss, C. H. (1995). Nothing as Practical as Good Theory: Exploring Theory-Based Evaluation for Comprehensive Community Initiatives for Children and Families. In J. P. Connell (Red.) *New approaches to evaluating community initiatives: concepts, methods, and contexts* (pp. 65-92). Washington DC: Aspen Institute.

Wholey, J. S. (1983). *Evaluation and Effective Public Management.* Boston: Little, Brown.

Hoofdstuk 3

Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen'. (2018). *Een experiment met een gesloten cannabisketen: Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen'.* Den Haag: Adviescommissie 'Experiment gesloten cannabisketen'.

Amlung, M., Reed, D. D., Morris, V., Aston, E. R., Metrik, J. & MacKillop, J. (2019). Price elasticity of illegal versus legal cannabis: a behavioral economic substitutability analysis. *Addiction*, 114(1), 112-118. doi:10.1111/add.14437

Benschop, A., Wouters, M. & Korf, D. J. (2015). *Coffeeshops, toerisme, overlast en illegale verkoop van softdrugs, 2014.* Amsterdam: University of Amsterdam.

Berndsen-Jansen, M. A. & Bergkamp, V. A. (2015). *Voorstel van wet van de leden Berndsen-Jansen en Bergkamp tot wijziging van de Opiumwet in verband met de regulering van de teelt en verkoop van hennep en hasjiesj via een gesloten coffeeshopketen (Wet regulering voor- en achterdeur van coffeeshops).* 's-Gravenhage: Tweede Kamer der Staten-Generaal.

"Besluit experiment gesloten coffeeshopketen" (2020). Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2020(185). Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2020-185.html.

"Besluit opening tijdvak indienen aanvraag om aanwijzing als teler in het kader van […] van het experiment moet kunnen worden geproduceerd" (2020). Staatscourant, 2020(33137).

"Besluit aanwijzing toezichthouders naleving Wet experiment gesloten coffeeshopketen […] en machtiging voor de uitvoering en handhaving van die wet" (2020). Overheid.nl. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://wetten.overheid.nl/BWBR0043743/2020-07-01

Bieleman, B. & Snippe, J. (2006). Coffeeshops en criminaliteit. *Justitiële verkenningen*, 32(1), 45-60.

Bruins, B. J. & Grapperhaus, F. B. J. (2018). *Memorie van Toelichting: Regels inzake een uniform experiment met teelt en verkoop van hennep en hasjiesj voor recreatief gebruik in een gesloten coffeeshopketen (Wet experiment gesloten coffeeshopketen).* Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Bruins, B. J. & Grapperhaus, F. B. J. (2019). Cannabispreventiebeleid experiment gesloten coffeeshopketen. Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20191029/brief_regering/document3/f=/vl3ekafmqcg6.pdf

Coördinatiepunt Assessment en Monitoring nieuwe drugs. (2008). Risicoschatting cannabis. Bilthoven: Coördinatiepunt Assessment en Monitoring nieuwe drugs. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://www.rivm.nl/bibliotheek/digitaaldepot/CAM_risicoschattingsrapport_cannabis_2008.pdf

Coryn, C. L. S., Noakes, L. A., Westine, C. D. & Schröter, D. C. (2010). A Systematic Review of Theory-Driven Evaluation Practice From 1990 to 2009. *American Journal of Evaluation* 32(2), 199-226. doi:10.1177/1098214010389321

Dryburgh, L. M., Bolan, N. S., Grof, C. P. L., Galettis, P., Schneider, J., Lucas, C. J. & Martin, J. H. (2018). Cannabis contaminants: sources, distribution, human toxicity and pharmacologic effects. *British Journal of Clinical Pharmacology*, 84(11), 2468-2476. doi:10.1111/bcp.13695

Rechtbank 's-Gravenhage. (2012) ECLI:NL:RBSGR:2012:BY7120, 21-12-2012. Geraadpleegd 4 maart 2021 van: https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBSGR:2012:BY7120

Eerste Kamer der Staten-Generaal. (2019). Voortzetting behandeling Experiment gesloten coffeeshopketen: Verslag van de vergadering van 5 november 2019 (20192020 nr 5). Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://www.eerstekamer.nl/verslagdeel/20191105/experiment_gesloten_3

Goedvolk, M., Leijsen, M., Nijhuis, J. & Sabiran, M. (2017). Scenarioverkenning cannabis: Rapportage ex ante impactanalyse. Barneveld: Significant. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://www.eerstekamer.nl/overig/20170510/scenarioverkenning_cannabis/document

Grapperhaus, F.B.J. (2021). *Stand van zaken Experiment gesloten coffeeshopketen.* Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Hall, W. & Degenhardt, L. (2009). Adverse health effects of non-medical cannabis use. *The Lancet*, 374(9698), 1383-1391. doi:10.1016/S0140-6736(09)61037-0

Hall, W., Stjepanović, D., Caulkins, J., Lynskey, M., Leung, J., Campbell, G. & Degenhardt, L. (2019). Public health implications of legalizing the production and sale of cannabis for medicinal and recreational use. *The Lancet* 394(10208), 1580-1590. doi:10.1016/s0140-6736(19)31789-1

Eerste Kamer (2019). Handelingen TK 2018/2019, nr. 42, item 8. Geraadpleegd op 4 maart 2020 van: https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20190117/experiment_gesloten_2/document3/f=/vkvnrsfk20zv.pdf

Hofstee, G. T. (2018). *Advies conceptwetsvoorstel Wet uniform experiment gesloten coffeeshopketen WBOM/17797*. Den Haag: Openbaar Ministerie.

Korf, D. J. (2019). *Cannabis Regulation in Europe: Country Report Netherlands.* Amsterdam: Transnational Institute.

Ling, T. (2012). Evaluating complex and unfolding interventions in real time. *Evaluation* 18(1): 79–91.

McPartland, J. M. & McKernan, K. J. (2017). Contaminants of Concern in Cannabis: Microbes, Heavy Metals and Pesticides. In S. Chandra, H. Lata, & M. A. ElSohly (Reds.) *Cannabis sativa L. – Botany and Biotechnology* (pp. 457-474). Cham: Springer International Publishing.

Meesters, M. (2015). *Het failliet van het gedogen: Op weg naar de cannabiswet.* Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Memedovich, K. A., Dowsett, L. E., Spackman, E., Noseworthy, T. & Clement, F. (2018). The adverse health effects and harms related to marijuana use: an overview review. *CMAJ Open* 6(3), E339-e346. doi:10.9778/cmajo.20180023

Mennes, R., Schoonbeek, I., Pieper, R. & Bieleman, B. (2020). *Monitor ontwikkelingen coffeeshopbeleid: Meting 2018.* Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Mennes, R., Snippe, J., Sijstra, M. & Bieleman, B. (2016). *Lokaal gezien: verdiepingsstudie monitor ontwikkelingen coffeeshopbeleid meting 2015/16.* Groningen-Rotterdam: Intraval Onderzoek en Advies.

Möhle, M., Spronk, D. & Van Leeuwen, L. (2020). *Advies preventieaanpak Experiment Gesloten Coffeeshopketen*. Utrecht: Trimbos Instituut.

Montanari, L., Guarita, B., Mounteney, J., Zipfel, N. & Simon, R. (2017). Cannabis Use among People Entering Drug Treatment in Europe: A Growing Phenomenon? *European Addiction Research*, 23(3), 113-121. doi:10.1159/000475810

Nabben, T., Wouters, M., Benschop, A. & Korf, D. J. (2015). *Coffeeshops, toerisme, overlast en illegale verkoop van softdrugs, 2014*. Den Haag: WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Overheid.nl (1992) Opiumwet, BWBR0001941 C.F.R. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://wetten.overheid.nl/BWBR0001941/2020-11-17

Overheid.nl. (2015). "Aanwijzing Opiumwet, BWBR0036356 C.F.R." Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://wetten.overheid.nl/BWBR0036356/2015-03-01

Overheid.nl (2019). "Wet experiment gesloten coffeeshopketen." Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2019-433.html

Overheid.nl (2020). "Regeling experiment gesloten coffeeshopketen." Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://wetten.overheid.nl/BWBR0043749/2020-07-01

Prestemon, J. P., Koch, F. H., Donovan, G. H. & Lihou, M. T. (2019). Cannabis legalization by states reduces illegal growing on US national forests. *Ecological Economics* 164, 106366. doi:10.1016/j.ecolecon.2019.106366

Rijksoverheid.nl (z.d.). Aanleiding en opzet experiment gesloten coffeeshopketen. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/experiment-gesloten-coffeeshopketen-wietexperiment/aanleiding-en-opzet-experiment-gesloten-coffeeshopketen

Rijksoverheid.nl (2023) Experiment gesloten coffeeshopketen (wietexperiment). Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/experiment-gesloten-coffeeshopketen-wietexperiment, bezocht op: 18 december 2023

Rombouts, M., Van Dorsselaer, S., Scheffers-van Schayck, T., Tuithof, M., Kleinjan, M. & Monshouwer, K. (2019). *Jeugd en riskant gedrag 2019*. Utrecht: Trimbos Instituut.

"Toezicht- en handhavingsarrangement Experiment Gesloten Coffeeshopketen". (2021). Inspectie Justitie en Veiligheid. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://www.inspectie-jenv.nl/toezichtgebieden/wet-experiment-gesloten-coffeeshopketen/documenten/publicaties/2021/11/01/toezicht—en-handhavingsarrangement-experiment-gesloten-coffeeshopketen

Van de Donk, W., Boekhoud, P., Van den Brink, W., Fijnaut, C., Horstink-von Meyenfeldt, L., van de Mheen, D. & Van Vliet-Kuiper, A. (2009). Geen deuren maar daden: Nieuwe accenten in het Nederlands drugsbeleid. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://hetccv.nl/fileadmin/Bestanden/Onderwerpen/Drugsbeleid/Documenten/Geen_deuren_maar_daden/geen_deuren_maar_daden.pdf

Van Laar, M.W., Van Beek, R.J.J., Beenakkers, E.M.T., Cruts, A.A.N., Kuin, M.C., Meijer, R.F., Mujcic, A., Olthof, M.I.A., Schutten F. & Strada, L. (2022). *Nationale Drug Monitor. Kerncijfers en ontwikkelingen 2021*. Utrecht: Trimbos-instituut, Den Haag: WODC. Geraadpleegd op 13 april 2022: Terugblik Kerncijferrapportage 2021 - Nationale Drug Monitor.

Van Laar, M. & Van Ooyen-Houben, M. (Reds.) (2009). Evaluatie van het Nederlands drugsbeleid. Den Haag en Utrecht: Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum en Trimbos-Instituut.

Van Ooyen-Houben, M. M. J. (2017). The Dutch coffee shop system, tensions and benefits. *Michigan State International Law Review* 25(3), 623-663.

Van Ooyen-Houben, M. M. J., Bieleman, B., Biesma, S., Snippe, J., van der Wagen, W. & Beelen, A. (2009). Drugsgerelateerde overlast. In M. van Laar & M. M. J. van Ooyen-Houben (Reds.), *Evaluatie van het Nederlandse drugsbeleid*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Van Ooyen-Houben, M. M. J., Bieleman, B., Korf, D. J. & De Witte, K. (2017). Het besloten club- en het ingezetenencriterium voor coffeeshops. *Tijdschrift voor Criminologie*, 59(1-2), 10-29. doi: 10.5553/TvC/0165182X2017059102002

Van Rijn, M. J. (2020). Advies cannabispreventie experiment gesloten coffeeshopketen. Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20200626/brief_regering_advies/document3/f=/vlapn4mlc9z8.pdf

Van Rijn, M. J. & Grapperhaus, F. B. J. (2020). *Voortgang experiment gesloten coffeeshopketen*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Vujanovic, V., Korber, D. R., Vujanovic, S., Vujanovic, J. & Jabaji, S. (2020). Scientific Prospects for Cannabis-Microbiome Research to Ensure Quality and Safety of Products. *Micro-organisms*, 8(2), 290. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://www.mdpi.com/2076-2607/8/2/290

VVD, CDA, D66, & ChristenUnie. (2017). Vertrouwen in de toekomst: Regeerakkoord 2017-2021. Geraadpleegd op 4 maart 2021 van: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-2017-vertrouwen-in-de-toekomst

Hoofdstuk 4

Mennes, R., Pieper, R., Schoonbeek I. & Van der Lee, E. (2023). *Coffeeshops in Nederland 2022: Aantallen coffeeshops en gemeentelijk beleid 1999-2022.* Breuer&Intraval.

Hoofdstuk 6

Legleye, S. (2017). The Cannabis Abuse Screening Test and the DSM-5 in the general population: Optimal thresholds and underlying common structure using multiple factor analysis. *International Journal of Methods in Pyschiatric Research* 27: e1597.

Hoofdstuk 7

Akkermans, M., Kloosterman, R., Moons, E., Reep, C. & Tummers-van der AA M. (2022). *Veiligheidsmonitor 2021.* Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hoofdstuk 8

Mennes, R., Hoorens S., Van Laar, M., Monshouwer K., Olthof, M., Oomen, P., Pardal, M., Rigter, S., Roodbeen, R., Schoonbeek, I. & Senator, B. (2023a). *Onderzoek Experiment Gesloten Coffeeshopketen: Rapportage voormeting 2021.* Breuer&Intraval, RAND Europe en Trimbos-instituut, 2023.

Bijlage IV

Coomber, R. & Turnbull, P. (2007). Arenas of drug transactions: adolescent cannabis transactions in England—social supply. *Journal of Drug Issues* 37.4 (2007): 845-865. doi:10.1177/002204260703700406

Bijlage I: Samenstelling van de begeleidingscommissie

- Mevrouw prof. dr. mr. C.C.J.H. Bijleveld (Nederlands Studiecentrum Criminaliteit & Rechtshandhaving (NSCR) en Vrije Universiteit Amsterdam, voorzitter);
- Mevrouw prof. dr. H. van de Mheen (Tilburg University - Tranzo);
- De heer prof. dr. ir. J.C. Fransoo (Tilburg University - Tilburg School of Economics and Management);
- De heer em. prof. dr. R.A. Knibbe (Maastricht University);
- De heer em. prof. dr. mr. G.P.M.F. Mols (Maastricht University - Faculteit der Rechtsgeleerdheid);
- De heer prof. dr. J.N. van Ommeren (Vrije Universiteit Amsterdam - School of Business and Economics) en

Bijlage II: Logische modellen voor ‘experiment gesloten coffeeshopketen’

In deze bijlage worden de logische modellen van ‘Experiment gesloten coffeeshopketen’ weergegeven. Hierbij wordt ten eerste het primaire doel onderscheiden (Tabel II.1). Voor het overzicht wordt in dit logische model onderscheid gemaakt tussen de regulering, teelt, distributie, verkoop en consumptie van cannabis en de handhaving van de regels. Expliciete aannames zijn in de interventielogica in rechte tekst weergegeven, impliciete veronderstellingen cursief. Vetgedrukte tekst geeft aan welke elementen worden meegenomen in de monitor en evaluatie.

In een tweede reeks logische modellen (Tabel II.2) brengen we de mogelijke effecten van het experiment in kaart. Deze tabel bevat de mogelijke effecten op volksgezondheid, criminaliteit, openbare orde en overlast, en eventuele veranderingen in gebruik. Bijlage III.B geeft de bijbehorende beïnvloedingsdiagrammen weer.

Tabel II.1 Logisch model voor de primaire doelstelling van het experiment

(impliciete veronderstellingen zijn cursief weergegeven; elementen die worden meegenomen in de monitor en evaluatie zijn vetgedrukt).

Input	Activiteiten	Output	Resultaten
Regelgeving Wet Experiment Gesloten Coffeeshopketen (2019), de regels in de Regeling experiment gesloten coffeeshopketen (2020) en het Besluit experiment gesloten coffeeshopketen (2020). Vergunningsregeling voor telers en vervoerders/distributeurs ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020; "Wet experiment gesloten coffeeshopketen," 2019). Regeling voor gewasbeschermingsmiddelen.[71] Grenswaarden in Regeling experiment gesloten coffeeshopketen ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Bijlage III).	**Regelgeving** De wet- en regelgeving wordt ingevoerd.	**Regelgeving** De wet- en regelgeving staat gereguleerde productie en levering van cannabis voor deelnemers aan het experiment toe.	**Regelgeving** *Governance en rechtshandhaving processen binnen het experiment zijn coherenter en gestroomlijnder.* Duidelijke en consistente wet- en regelgeving faciliteert gesloten coffeeshopketen.

71 Op het moment van rapportage was overleg gaande tussen het RIVM en College Toelating Gewasbeschermingsmiddelen en Biociden over gewasbeschermingsmiddelen (Van Rijn & Grapperhaus, 2020).

Input	Activiteiten	Output	Resultaten
Teelt 10 telers met een vergunning en een VOG en medewerkers van telers met een VOG ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Productieplaatsen en -materialen. Laboratoria met een ontheffing op grond van de Opiumwet en laboratoriummedewerkers.	**Teelt** Telers produceren cannabis in gecontroleerde condities ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, p. 49). Telers houden zich aan de eisen in verband met de kwaliteit van de geteelde cannabis ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Telers treffen adequate maatregelen voor de teelt, opslag en beveiliging van cannabis en afval. ervan ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Telers en verkopers stemmen vraag en aanbod op elkaar af ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, p. 49). Telers laten een laboratorium dat in het bezit is van een ontheffing op grond van de Opiumwet het gehalte THC en CBD van de door hen geproduceerde cannabis controleren ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 28.2).	**Teelt** **Op kwaliteit gecontroleerde cannabis wordt in voldoende hoeveelheden geproduceerd** ("Besluit opening tijdvak indienen aanvraag om aanwijzing als teler in het kader van [...] van het experiment moet kunnen worden geproduceerd," 2020, Artikel 3). **Telers zorgen voor een representatief aanbod** ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 19.1(d)).	**Teelt** **Op kwaliteit gecontroleerde cannabisproducten worden geproduceerd door telers met een vergunning.** ***Telers produceren de hoeveelheid en soort cannabis waar vraag naar is.*** ***Telers verkopen cannabis tegen een marktconforme prijs.*** Er is een gecontroleerde en gesloten keten: geen legaal geteelde cannabis komt buiten de keten terecht en illegaal geteelde cannabis komt niet in de keten terecht.
Distributie Particulier geld- en waardentransportbedrijf met een vergunning op grond van de Wet particuliere beveiligingsorganisaties en recherchebureaus voor vervoer naar verkooppunt ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 24 en Artikel 25). Op kwaliteit gecontroleerde cannabis geproduceerd binnen het experiment.	**Distributie** Telers regelen vervoer naar verkooppunt en zorgen voor beveiliging ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 24 en Artikel 25). Het vervoer duurt maximaal 96 uur en telers zijn gedurende die periode in staat om direct informatie te geven over de verblijfstatus van de cannabis ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 24). Particulier geld- en waardentransportbedrijf voert beveiliging uit voor vervoer.	**Distributie** Geselecteerde en vergunde particulier geld- en waardentransportbedrijven vervoeren cannabis naar de coffeeshops. **Interventie coffeeshops ontvangen cannabisvoorraden van vergunde vervoerders/distributeurs.**	**Distributie** Cannabis wordt gereguleerd en veilig vervoerd van de teeltlocaties naar de interventiecoffeeshops ("Wet experiment gesloten coffeeshopketen," 2019, Artikel 3). Er is een gecontroleerde en gesloten keten: geen legaal geteelde cannabis komt buiten de keten terecht en illegaal geteelde cannabis komt niet in de keten terecht.

Input	Activiteiten	Output	Resultaten
Verkoop **Voldoende binnen het experiment geteelde en op kwaliteit gecontroleerde cannabis met een marktconforme prijs, de juiste kwaliteit en voldoende variëteit** (Validatieworkshop, 30 november 2021). Verkopers/ coffeeshop-eigenaren met een VOG en een transparante administratie ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 11 en Artikel 27). Opslagplaats in coffeeshops voor voorraad.	**Verkoop** Coffeeshophouders treffen alle maatregelen voor adequate opslag in de coffeeshop en beveiliging van hennep of hasjiesj ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 5). Coffeeshops verkopen alleen door de geselecteerde telers geproduceerde cannabisproducten die voldoen aan de eisen voor de verpakking ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 5). Coffeeshops verkopen marktconforme cannabis tegen een marktconforme prijs (Validatieworkshop, 30 november 2021). Coffeeshophouders hebben een voorraad die niet groter is dan de hoeveelheid hennep of hasjiesj die op weekbasis nodig is voor de verkoop aan klanten ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 5).	**Verkoop** **Gedecriminaliseerde geproduceerde en op kwaliteit gecontroleerde cannabisproducten zijn verkrijgbaar in interventie coffeeshops.** ***Cannabis wordt tegen een marktconforme prijs verkocht.*** ***Er is geen sprake van verplaatsings- of vervangingseffecten.***	**Verkoop** ***Interventie coffeeshops hebben een haalbaar businessmodel.*** Er is een gecontroleerde en gesloten keten: geen legaal geteelde cannabis komt buiten de keten terecht en illegaal geteelde cannabis komt niet in de keten terecht.

Input	Activiteiten	Output	Resultaten
Handhaving Toezichthouders Inspectie Justitie en Veiligheid (Inspectie JenV), Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en gemeenten ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Capaciteit (mankracht, middelen) om controles (Validatieworkshop, 30 november 2021). Ketenregistatiesysteem van teler tot en met verkoop ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 15).	**Handhaving** Inspectie JenV houdt toezicht op de naleving van eisen die samenhangen met de gesloten keten (inclusief beveiliging, afval en vervoer en ketenregistratie). ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Inspectie JenV initieert en coördineert in de voorfase van het experiment de realisatie van afspraken met het Openbaar Ministerie en de politie voor strafrechtelijke vervolging bij niet-naleving van de regels van het experiment ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, p. 29). De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) houdt toezicht op de kwaliteit en verpakking van de geteelde cannabis en het afficheringsverbod. ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020; Validatieworkshop, 30 november 2021). Gemeenten[72] houden toezicht op verkoop in coffeeshops ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). De Belastingdienst is bevoegd om boekhouding te controleren, maar dat staat los van het toezicht op de eisen van het Besluit Experiment Gesloten Coffeeshopketen door de Inspectie JenV en de NVWA ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Het OM vervolgt voor strafbare feiten, waarbij de politie de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde doet ("Toezicht- en handhavingsarrangement", 2021).	**Handhaving** *Ketenregistratie geeft betrouwbaar en gedetailleerd overzicht van teelt, distributie en verkoop van cannabis binnen de gesloten coffeeshopketen.* Cannabis wordt op kwaliteit gecontroleerd. Er wordt gecontroleerd of telers en coffeeshophouders zich aan de regels van en rondom het experiment, inclusief de relevante bepalingen in de Opiumwet, houden. OM en politie weten wanneer zij ingrijpen bij niet-naleving van de regels van het experiment. Interventie (bijvoorbeeld bestuurlijke boete, last onder bestuursdwang, (informele) waarschuwing, last onder dwangsom, sluiting) indien een teler of coffeeshophouder zich niet aan de eisen houdt ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 45).	**Handhaving** *Ketenregistratie en controle voorkomen dat geteelde cannabis van de telers met vergunning verkocht worden op de illegale markt.* *Telers en coffeeshops houden zich aan de regels van en rondom het experiment, inclusief de relevante bepalingen van de Opiumwet.* *De geproduceerde cannabisproducten voldoen aan de eisen binnen het experiment.* Er is een gecontroleerde en gesloten keten: geen legaal geteelde cannabis komt buiten de keten terecht en illegaal geteelde cannabis komt niet in de keten terecht.

72 Als het uitvoeren van het experiment in een gemeente niet langer verantwoord is vanuit het oogpunt van volksgezondheid, openbare orde en veiligheid, kan het experiment in die gemeente worden gestaakt (Wet Experiment Gesloten Coffeeshopketen, 2019b, Artikel 6).

Input	Activiteiten	Output	Resultaten
Consumptie Voldoende op kwaliteit gecontroleerde cannabis in voldoende variëteiten geproduceerd door telers met een vergunning. Coffeeshops in interventiegemeenten.	**Consumptie** Cannabisgebruikers kopen bij interventiecoffeeshops de binnen het experiment geproduceerde cannabis.	**Consumptie** ***De cannabis geproduceerd binnen het experiment wordt in alle coffeeshops in interventiegemeenten verkocht.***	**Consumptie** ***Cannabisgebruikers zijn tevreden met het geproduceerd product van de telers met vergunning.*** ***Cannabis in interventiecoffeeshops is concurrerend met cannabis geproduceerd en verkocht buiten het experiment.*** Er is een gecontroleerde en gesloten keten: geen legaal geteelde cannabis komt buiten de keten terecht en illegaal geteelde cannabis komt niet in de keten terecht.

Tabel II.2 Interventielogica's voor de overige effecten

(impliciete veronderstellingen zijn cursief weergegeven; elementen die worden meegenomen in de monitor en evaluatie vetgedrukt)

Input	Activiteiten	Output	Resultaten
Volksgezondheid Regeling voor gewasbeschermingsmiddelen. Cannabis geteeld in lijn met de eisen in verband met de kwaliteit, zoals vastgesteld in het experiment (zie bijvoorbeeld Artikel 28, "Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Laboratoria met een ontheffing op grond van de Opiumwet en laboratoriummedewerkers. Informatiefolder met informatie over cannabisgebruik, mogelijke ongewenste effecten, waarschuwingen en voorzorgsmaatregelen, wie het niet moeten gebruiken en de wet over cannabis ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Cursus voor verkopend personeel over cannabisgebruik om klanten te adviseren ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6).	**Volksgezondheid** Gewasbescherming. Verkopend personeel in de coffeeshop volgt een cursus om klanten voorlichting te kunnen geven over het gebruik van cannabis, gezondheidsrisico's, de wijze van gebruik en preventie van verslaving, alsmede om door te kunnen verwijzen naar informatie of zorg bij vermoedens van problematisch gebruik ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6). Geproduceerde cannabis wordt getest op de aanwezigheid van zware metalen, micro-organismen en aflatoxines, het gehalte THC en CBD ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 28). Cannabis is verpakt door telers in eenheden van maximaal 5 gram in een verzegelde verpakking ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 29). Mogelijkheid voor preventief overleg en advies over verantwoord gebruik op het verkooppunt ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6).	**Volksgezondheid** Details over kwaliteit van cannabis zijn beschikbaar voor producenten voor op de verpakking ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). **Cannabis binnen het experiment voldoet aan de kwaliteitseisen zoals vastgesteld in het experiment.** **Informatie over cannabisgebruik (gezondheidswaarschuwingen, preventieboodschappen en gebruiksadviezen) is beschikbaar voor consumenten ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020).**	**Volksgezondheid** Klanten van interventie coffeeshops kopen op kwaliteit gecontroleerde cannabis geproduceerd binnen het experiment. *Consumenten zijn geïnformeerd over cannabisgebruik en mogelijke ongewenste effecten.* Consumenten betrekken de beschikbare informatie over cannabisgebruik bij hun afweging om wel of niet te gebruiken en bij het gebruik zelf (Bruins & Grapperhaus, 2019).

Input	Activiteiten	Output	Resultaten
Preventie Maatregelen voor voorlichting over en preventie van cannabisgebruik (Bruins & Grapperhaus, 2019). Richtlijnen voor etiket en symbolen op het etiket, vormgeving en uiterlijk van verpakking en een informatiefolder ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 7-10, Bijlage 1 en Bijlage 2). Informatiefolder met informatie over cannabisgebruik, mogelijke ongewenste effecten, waarschuwingen en voorzorgsmaatregelen, wie het niet moeten gebruiken en de wet over cannabis ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Cursus voor verkopend personeel over cannabisgebruik om klanten te adviseren ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6). Verbod op affichering, alcoholverkoop en verkoop aan minderjarigen in coffeeshops ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020).	**Preventie** Preventiebeleid in de deelnemende gemeenten via het Preventie- en Handhavingsplan Cannabis (Grapperhaus, 2021). Verkopend personeel in de coffeeshop volgt een cursus om klanten voorlichting te kunnen geven over het gebruik van cannabis, gezondheidsrisico's, de wijze van gebruik en preventie van verslaving, alsmede om door te kunnen verwijzen naar informatie of zorg bij vermoedens van problematisch gebruik ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6). Coffeeshophouders hebben voorlichtingsmateriaal en risico's van gebruik zichtbaar aanwezig hebben in de coffeeshop ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6). Preventief overleg en advies over verantwoord gebruik op het verkooppunt ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6). Alle coffeeshops, inclusief diegene die meedoen aan het experiment, hebben geen enkele vorm van affichering, anders dan een summiere aanduiding op de betreffende lokaliteit ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 9).	**Preventie** Klanten van interventiecoffeeshops zijn zich bewust van de risico's van cannabis consumptie (Bruins & Grapperhaus, 2019). Er is meer aandacht voor de preventie van cannabisgebruik (Minister Bruins in *Handelingen TK 2018/2019, nr. 42, item 8*, 2019).	**Preventie** *Gebruikers in het algemeen zijn zich meer bewust van de risico's van cannabis consumptie.* Geen aanzuigende werking door normalisering van cannabisgebruik (Bruins & Grapperhaus, 2018). **Er wordt niet meer cannabis gebruikt tijdens en/of door het experiment ten opzichte van voor het experiment** (Minister Bruins in *Handelingen TK 2018/2019, nr. 42, item 8*, 2019).

Input	Activiteiten	Output	Resultaten
Criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast Gereguleerde en gecontroleerde teelt van cannabis. Beveiliging en veiligheidsmaatregelen op teeltlocaties en tijdens het transport naar coffeeshops. *Veiligheidsmaatregelen in coffeeshops* Toezichthouders en handhavers van Inspectie JenV, het OM, de politie en gemeenten. Tussen teler en coffeeshop afgestemd cannabisaanbod en prijs van cannabis ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, p. 53). Het ingezetenencriterium in grensgemeenten (Breda, Heerlen en Maastricht) ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 2). Burgemeesters van de andere deelnemende gemeenten kunnen besluiten het ingezetenencriterium toe te passen ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen,", 2020, p. 22).	**Criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast** Telers en vervoerders voeren plannen met betrekking tot veiligheid en beveiliging uit. Telers produceren cannabis in gecontroleerde condities. Inspectie JenV houdt toezicht op de naleving van de regels vanaf de teelt tot de verkoop (Toezicht- en handhavingsarrangement Experiment Gesloten Coffeeshopketen, 2021). *Coffeeshops slaan cannabis veilig op in de shop.* Gemeenten houden toezicht op de regels ten aanzien van coffeeshophouders (Toezicht- en handhavingsarrangement Experiment Gesloten Coffeeshopketen, 2021). Het OM vervolgt strafbare feiten en de politie draagt zorg voor de handhaving van de rechtsorde (Toezicht- en handhavingsarrangement Experiment Gesloten Coffeeshopketen, 2021). *Cannabis geteeld en verkocht binnen het experiment is concurrerend met cannabis geproduceerd en verkocht buiten het experiment.* Niet-ingezetenen worden geweerd uit coffeeshops in grensgemeenten. Coffeeshophouders treffen alle maatregelen voor adequate opslag in de coffeeshop en beveiliging van hennep of hasjiesj ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 5).	**Criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast** Gereguleerde en veilige teelt en vervoer van cannabis binnen het experiment. Coffeeshopeigenaren kopen cannabisproducten uitsluitend bij de aangewezen telers in ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 5). *Veilige opslag van cannabis in coffeeshops.* ***Er zijn geen verplaatsingseffecten of verschuivingseffecten van interventiegemeenten naar andere gemeenten en/of de illegale markt.*** *Geen toename in coffeeshoptoerisme in interventiegemeenten.* ***Er is geen toename in overlast rondom de interventiecoffeeshops.***	**Criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast** *Cannabis geproduceerd binnen de gesloten keten wordt geleverd in coffeeshops en criminaliteit rondom de gesloten coffeeshopketen vermindert.* *Er is een gesloten en gereguleerde coffeeshopketen zonder betrokkenheid van criminelen en minder overlast of veiligheidsrisico's.*

Input	Activiteiten	Output	Resultaten
Volksgezondheid Regeling voor gewasbeschermingsmiddelen. Cannabis geteeld in lijn met de eisen in verband met de kwaliteit, zoals vastgesteld in het experiment (zie bijvoorbeeld Artikel 28, "Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Laboratoria met een ontheffing op grond van de Opiumwet en laboratoriummedewerkers. Informatiefolder met informatie over cannabisgebruik, mogelijke ongewenste effecten, waarschuwingen en voorzorgsmaatregelen, wie het niet moeten gebruiken en de wet over cannabis ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Cursus voor verkopend personeel over cannabisgebruik om klanten te adviseren ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6).	**Volksgezondheid** Gewasbescherming. **Verkopend personeel in de coffeeshop volgt een cursus om klanten voorlichting te kunnen geven over het gebruik van cannabis, gezondheidsrisico's, de wijze van gebruik en preventie van verslaving, alsmede om door te kunnen verwijzen naar informatie of zorg bij vermoedens van problematisch gebruik** ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6). Geproduceerde cannabis wordt getest op de aanwezigheid van zware metalen, micro-organismen en aflatoxines, het gehalte THC en CBD ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 28). Cannabis is verpakt door telers in eenheden van maximaal 5 gram in een verzegelde verpakking ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 29). Mogelijkheid voor preventief overleg en advies over verantwoord gebruik op het verkooppunt ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6).	**Volksgezondheid** **Details over kwaliteit van cannabis zijn beschikbaar voor producenten voor op de verpakking** ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). **Cannabis binnen het experiment voldoet aan de kwaliteitseisen zoals vastgesteld in het experiment.** Informatie over cannabisgebruik (gezondheidswaarschuwingen, preventieboodschappen en gebruiksadviezen) is beschikbaar voor consumenten ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020).	**Volksgezondheid** Klanten van interventie coffeeshops kopen op kwaliteit gecontroleerde cannabis geproduceerd binnen het experiment. *Consumenten zijn geïnformeerd over cannabisgebruik en mogelijke ongewenste effecten.* Consumenten betrekken de beschikbare informatie over cannabisgebruik bij hun afweging om wel of niet te gebruiken en bij het gebruik zelf (Bruins & Grapperhaus, 2019).

Input	Activiteiten	Output	Resultaten
Preventie Maatregelen voor voorlichting over en preventie van cannabisgebruik (Bruins & Grapperhaus, 2019). Richtlijnen voor etiket en symbolen op het etiket, vormgeving en uiterlijk van verpakking en een informatiefolder ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 7-10, Bijlage 1 en Bijlage 2). Informatiefolder met informatie over cannabisgebruik, mogelijke ongewenste effecten, waarschuwingen en voorzorgsmaatregelen, wie het niet moeten gebruiken en de wet over cannabis ("Regeling experiment gesloten coffeeshopketen," 2020). Cursus voor verkopend personeel over cannabisgebruik om klanten te adviseren ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6). Verbod op affichering, op alcohol verkoop en op verkoop aan minderjarigen in coffeeshops ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020).	**Preventie** Preventiebeleid in de deelnemende gemeenten via het Preventie- en Handhavingsplan Cannabis (Grapperhaus, 2021). Verkopend personeel in de coffeeshop volgt een cursus om klanten voorlichting te kunnen geven over het gebruik van cannabis, gezondheidsrisico's, de wijze van gebruik en preventie van verslaving, alsmede om door te kunnen verwijzen naar informatie of zorg bij vermoedens van problematisch gebruik ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6). Coffeeshophouders hebben voorlichtingsmateriaal en risico's van gebruik zichtbaar aanwezig hebben in de coffeeshop ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6). Preventief overleg en advies over verantwoord gebruik op het verkooppunt ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 6). Alle coffeeshops, inclusief die die meedoen aan het experiment, hebben geen enkele vorm van affichering, anders dan een summiere aanduiding op de betreffende lokaliteit ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 9).	**Preventie** Klanten van interventiecoffeeshops zijn zich bewust van de risico's van cannabis consumptie (Bruins & Grapperhaus, 2019). Er is meer aandacht voor de preventie van cannabisgebruik (Minister Bruins in *Handelingen TK 2018/2019, nr. 42, item 8*, 2019).	**Preventie** *Gebruikers in het algemeen zijn zich meer bewust van de risico's van cannabis consumptie.* Geen aanzuigende werking door normalisering van cannabisgebruik (Bruins & Grapperhaus, 2018). Er wordt niet meer cannabis gebruikt tijdens en/of door het experiment ten opzichte van voor het experiment (Minister Bruins in *Handelingen TK 2018/2019, nr. 42, item 8*, 2019).

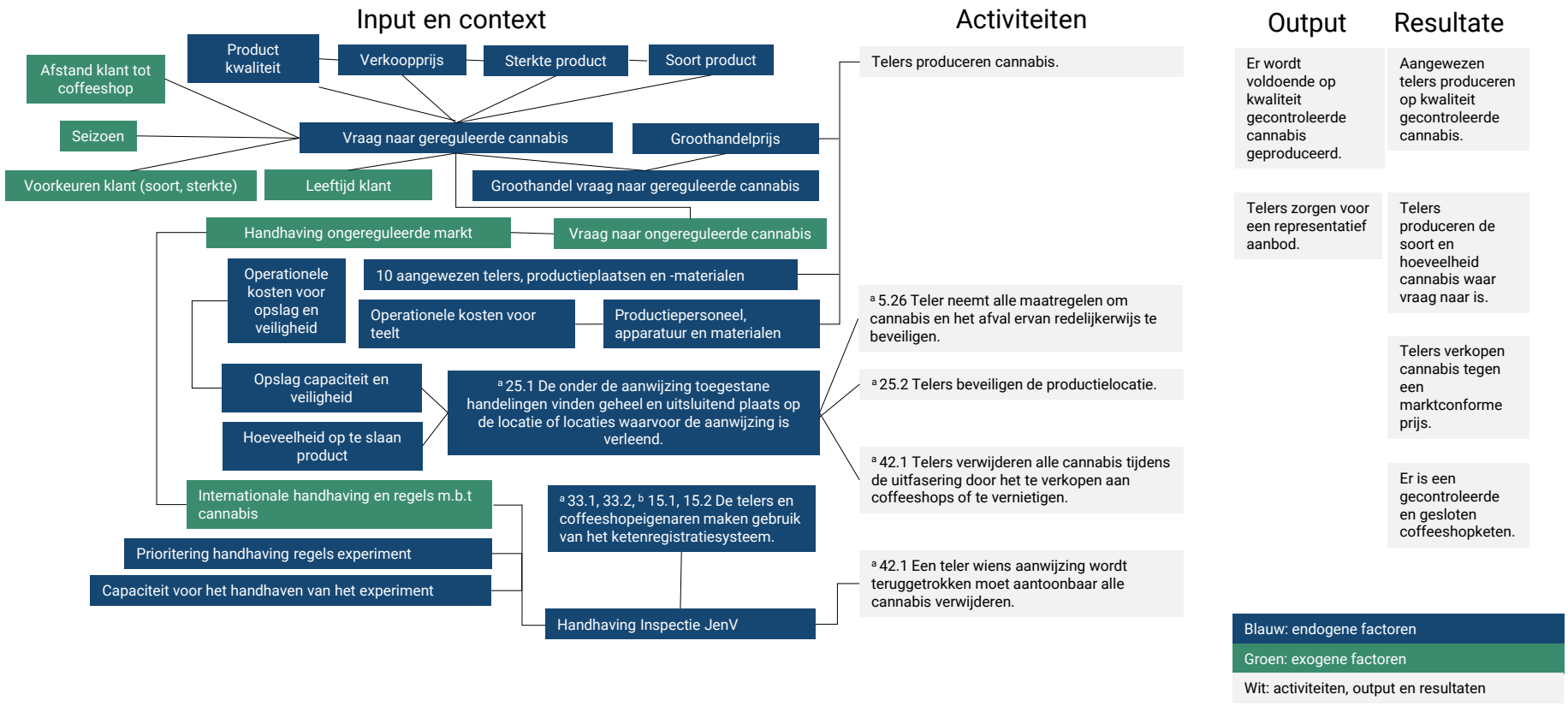
Input	Activiteiten	Output	Resultaten
Criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast Gereguleerde en gecontroleerde teelt van cannabis. Beveiliging en veiligheidsmaatregelen op teeltlocaties en tijdens het transport naar coffeeshops. *Veiligheidsmaatregelen in coffeeshops.* Toezichthouders en handhavers van Inspectie JenV, het OM, de politie en gemeenten. Tussen teler en coffeeshop afgestemd cannabisaanbod en prijs van cannabis ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, p. 53). Het ingezetenencriterium in grensgemeenten (Breda, Heerlen en Maastricht) ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 2). Burgemeesters van de andere deelnemende gemeenten kunnen besluiten het ingezetenencriterium toe te passen ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen,", 2020, p. 22).	**Criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast** Telers en vervoerders voeren plannen met betrekking tot veiligheid en beveiliging uit. Telers produceren cannabis onder gecontroleerde omstandigheden. Inspectie JenV houdt toezicht op de naleving van de regels vanaf de teelt tot de verkoop (Toezicht- en handhavingsarrangement Experiment Gesloten Coffeeshopketen, 2021). *Coffeeshops slaan cannabis veilig op in de shop.* Gemeenten houden toezicht op de regels ten aanzien van coffeeshophouders (Toezicht- en handhavingsarrangement Experiment Gesloten Coffeeshopketen, 2021). Het OM vervolgt strafbare feiten en de politie draagt zorg voor de handhaving van de rechtsorde (Toezicht- en handhavingsarrangement Experiment Gesloten Coffeeshopketen, 2021). *Cannabis geteeld en verkocht binnen het experiment is concurrerend met cannabis geproduceerd en verkocht buiten het experiment.* Niet-ingezetenen worden geweerd uit coffeeshops in grensgemeenten. Coffeeshophouders treffen alle maatregelen voor adequate opslag in de coffeeshop en beveiliging van hennep of hasjiesj ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 5).	**Criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast** Gereguleerde en veilige teelt en vervoer van cannabis binnen het experiment. Coffeeshopeigenaren kopen cannabisproducten uitsluitend bij de aangewezen telers in ("Besluit experiment gesloten coffeeshopketen," 2020, Artikel 5). *Veilige opslag van cannabis in coffeeshops.* ***Er zijn geen verplaatsingseffecten of verschuivingseffecten van interventiegemeenten naar andere gemeenten en/of de illegale markt.*** ***Geen toename in coffeeshoptoerisme in interventiegemeenten.*** ***Er is geen toename in overlast rondom de interventiecoffeeshops.***	**Criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast** *Cannabis geproduceerd binnen de gesloten keten wordt geleverd in coffeeshops en criminaliteit rondom de gesloten coffeeshopketen vermindert.* *Er is een gesloten en gereguleerde coffeeshopketen zonder betrokkenheid van criminelen en minder overlast of veiligheidsrisico's.*

Bijlage III: Beïnvloedingsdiagrammen ‘Experiment gesloten coffeeshopketen’

III.A Beïnvloedingsdiagrammen voor de primaire doelstelling van het experiment

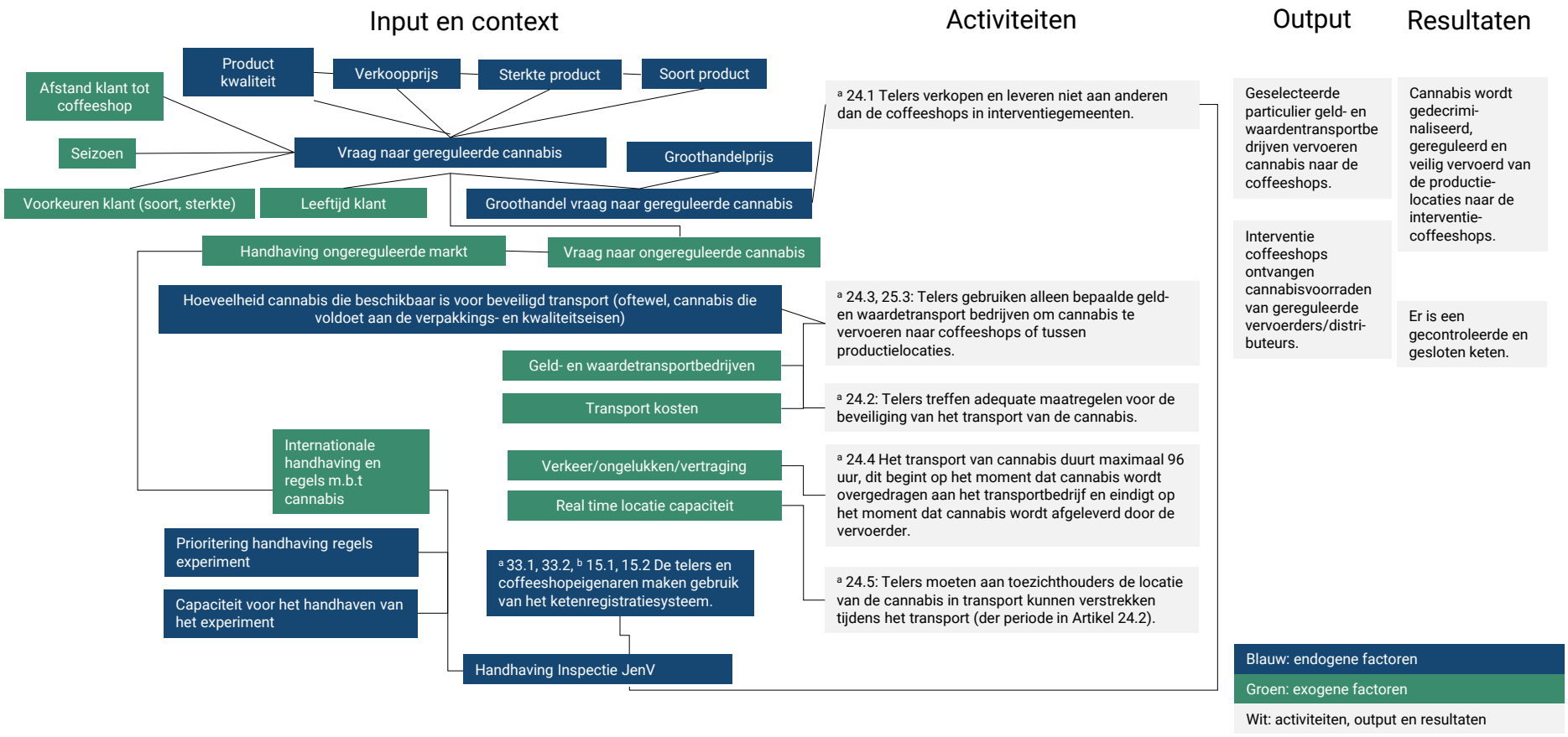
In de beïnvloedingsdiagrammen wordt onderscheid gemaakt tussen teelt, distributie en verkoop. De onderdelen regulering, handhaving en consumptie zijn verweven in de beïnvloedingsdiagrammen.

Figuur III.1 Beïnvloedingsdiagram Teelt en Opslag.



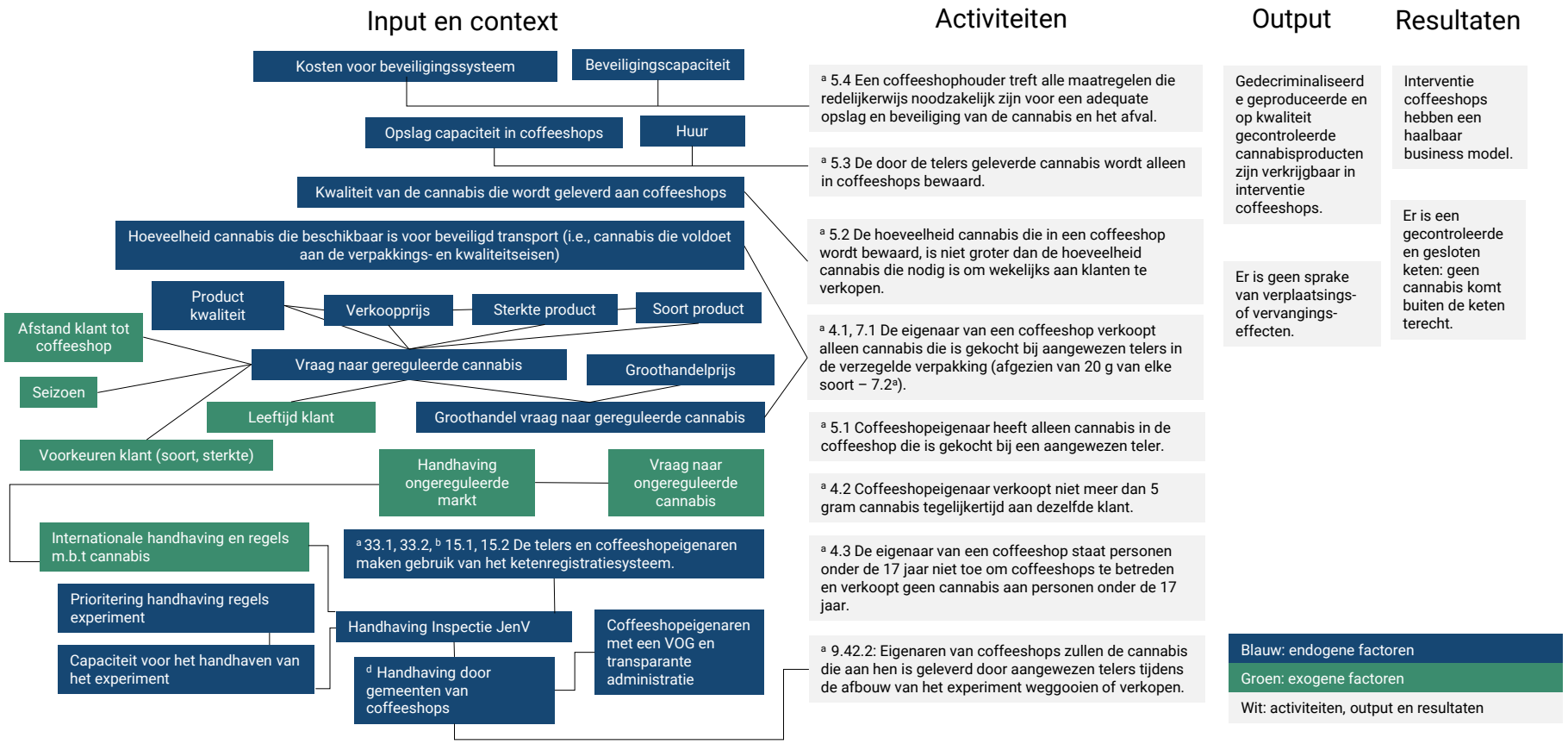
Bronnen: [a] Besluit experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; [b] Regeling experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; [c] Besluit opening tijdvak indienen aanvraag om aanwijzing als teler in het kader van [...], 2020; [d] Besluit aanwijzing toezichthouders naleving Wet experiment gesloten coffeeshopketen [...], 2020.

Figuur III.2 Beïnvloedingsdiagram Distributie.



Bronnen: a Besluit experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; b Regeling experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; c Besluit opening tijdvak indienen aanvraag om aanwijzing als teler in het kader van [...], 2020; d Besluit aanwijzing toezichthouders naleving Wet experiment gesloten coffeeshopketen [...], 2020.

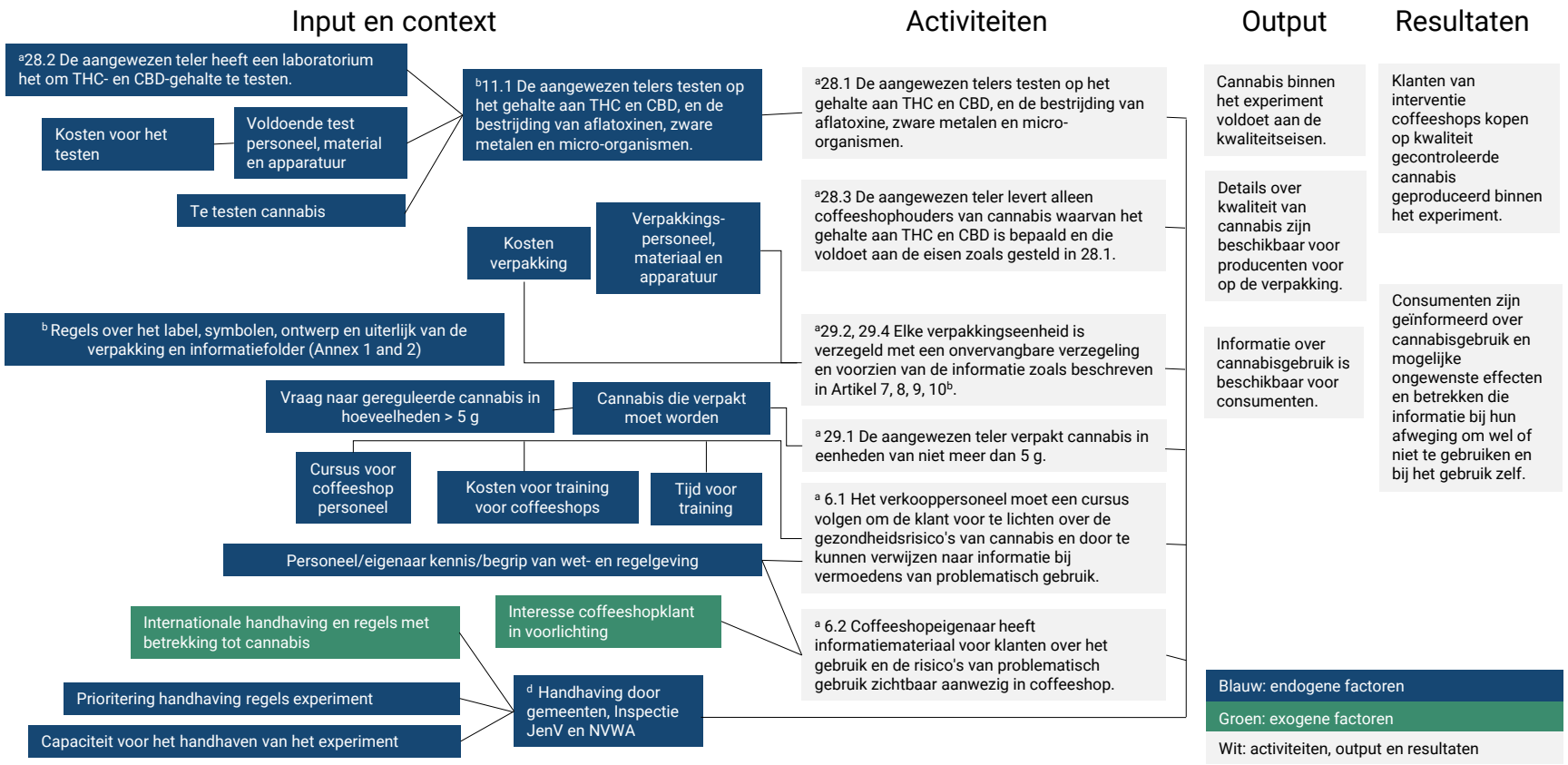
Figuur III.3 Beïnvloedingsdiagram Verkoop.



Bronnen: a Besluit experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; b Regeling experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; c Besluit opening tijdvak indienen aanvraag om aanwijzing als teler in het kader van [...], 2020; d Besluit aanwijzing toezichthouders naleving Wet experiment gesloten coffeeshopketen [...], 2020.

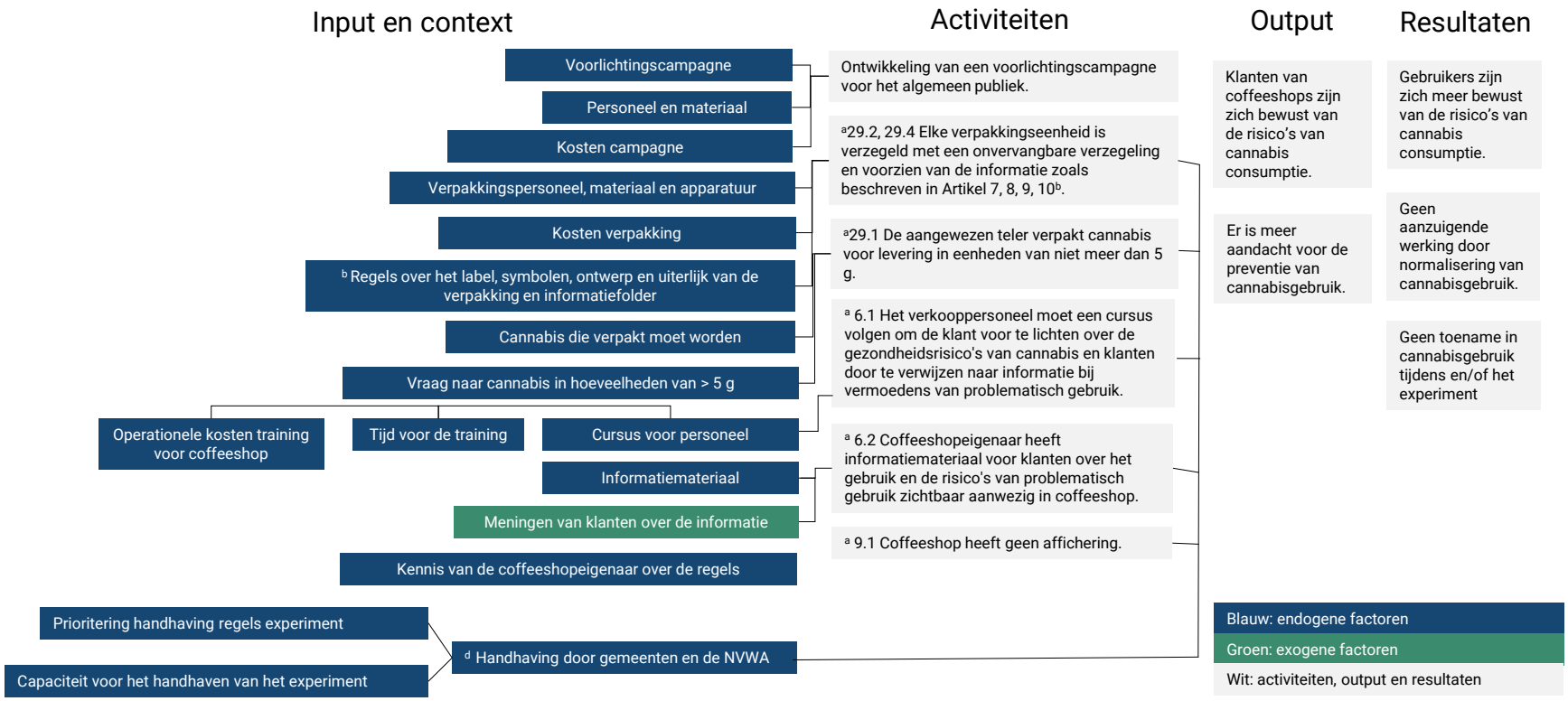
III.B Beïnvloedingsdiagrammen voor de overige tijdens het experiment bekeken effecten

Figuur III.4 Beïnvloedingsdiagram Volksgezondheid.



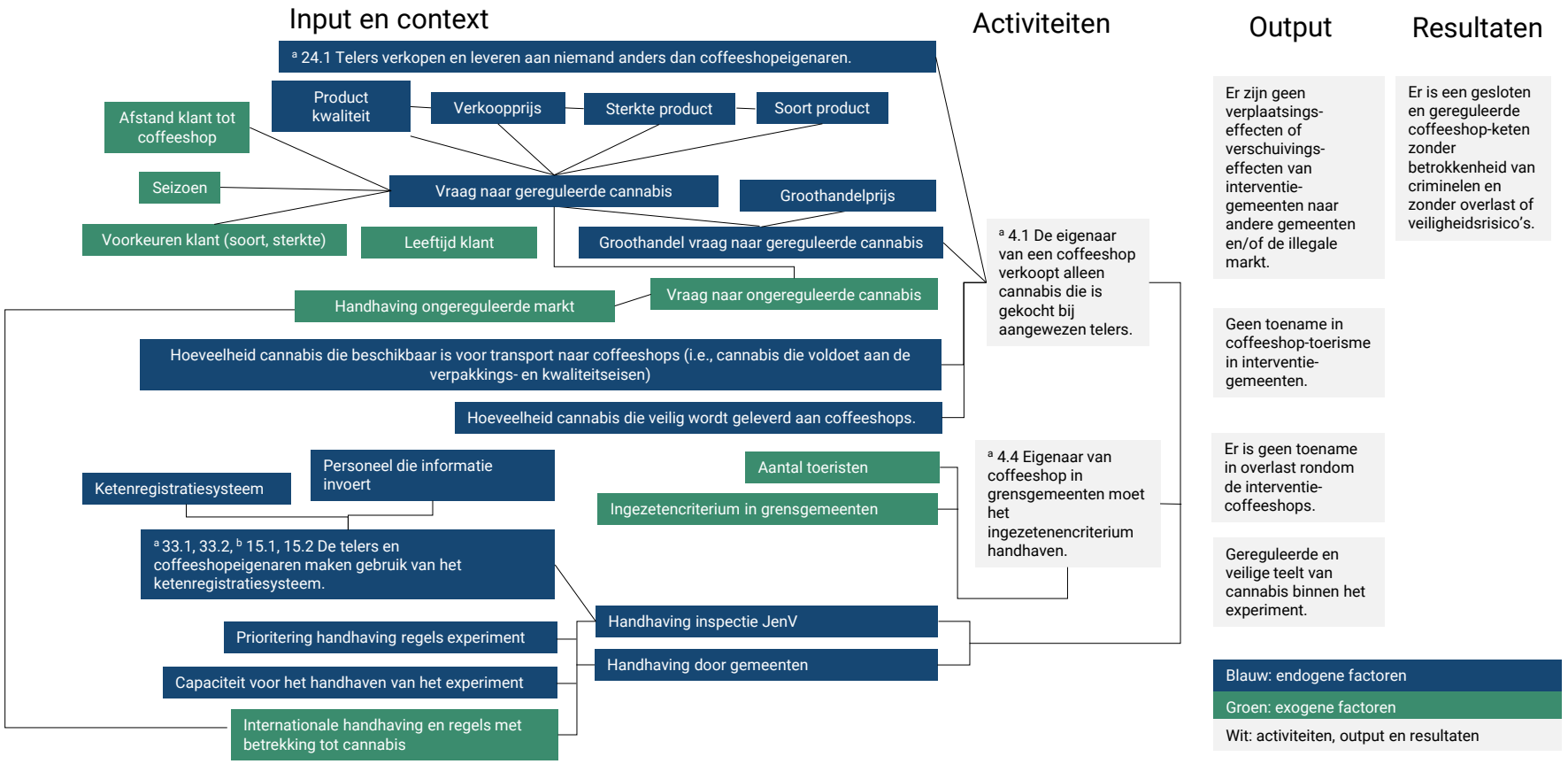
Bronnen: a Besluit experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; b Regeling experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; c Besluit opening tijdvak indienen aanvraag om aanwijzing als teler in het kader van [...], 2020; d Besluit aanwijzing toezichthouders naleving Wet experiment gesloten coffeeshopketen [...], 2020.

Figuur III.5 Beïnvloedingsdiagram Preventie.



Bronnen: a Besluit experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; b Regeling experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; c Besluit opening tijdvak indienen aanvraag om aanwijzing als teler in het kader van [...], 2020; d Besluit aanwijzing toezichthouders naleving Wet experiment gesloten coffeeshopketen [...], 2020.

Figuur III.6 Beïnvloedingsdiagram Criminaliteit, openbare orde, veiligheid en overlast.



Bronnen: a Besluit experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; b Regeling experiment gesloten coffeeshopketen, 2020; c Besluit opening tijdvak indienen aanvraag om aanwijzing als teler in het kader van [...], 2020; d Besluit aanwijzing toezichthouders naleving Wet experiment gesloten coffeeshopketen [...], 2020.

Bijlage IV: Opschonen data en voorbereiding voor analyse van online enquête illegale markt

Voor de analyse van de dataset voor de nulmeting is deze gecontroleerd en opgeschoond. Hieronder worden de genomen stappen beschreven.

We hebben responses als ongeldig verklaard wanneer de opgegeven datum van laatste aankoop na de afsluitingsperiode van de enquête lag. Daarom zijn respondenten die een datum na 15 augustus 2023 aangaven (n=2) voor deze analyse uitgesloten van de dataset. Daarnaast zijn responses verwijderd wanneer de door een respondent opgegeven datum van laatste aankoop op het moment van invullen in de toekomst viel (n=55).

Vervolgens is een aantal waarnemingen ongeldig verklaard op basis van de door respondenten opgegeven hoeveelheid gram gekochte wiet of hasj. Respondenten die aangaven 0 gram wiet en/of hasj te hebben gekocht (n=14), werden uit de dataset verwijderd. Respondenten die aangaven dat de prijs van de laatste aankoop van wiet en/of hasj € 0,- was (n=52), zijn evenmin meegenomen in de analyse. Dergelijke gratis 'transacties' zouden betrekking kunnen hebben op *social supply* (sociaal aanbod), een speciale categorie van 'dealen' waarbij vrienden elkaar van drugs voorzien of dit faciliteren voor andere vrienden, zonder dat dat gepaard gaat met een financiële transactie (Coomber & Turnbull, 2007). Aangezien wij specifiek geïnteresseerd zijn in illegale transacties als mogelijk alternatief voor transacties op de gedoogde en/of gereguleerde markt in coffeeshops, worden cannabistransacties 'om niet' buiten beschouwing gelaten. Coffeeshops doen immers doorgaans niet aan *social supply*.

Bijlage V: Soorten cannabisproducten op de illegale markt, volledige lijst

Tabel V.1 Soorten gekochte cannabisproducten op de illegale markt bij de laatste aankoop

Heb je bij deze aankoop hasj of wiet gekocht?	Interventiegemeenten		Vergelijkingsgemeenten		Totaal steekproef	
	frequentie	%	frequentie	%	frequentie	%
Wiet	298	59,01	171	60,42	768	57,83
Hasj	107	21,19	68	24,03	306	23,04
Allebei	100	19,80	44	15,55	254	19,13

Tabel V.2 Soorten wietproducten die bij de laatste aankoop op de illegale markt zijn verkregen

Welke soort(en) wiet heb je gekocht bij deze aankoop?	Interventiegemeenten		Vergelijkingsgemeenten		Totaal steekproef	
	frequentie	%	frequentie	%	frequentie	%
Amnesia Haze	135	26,73	72	25,44	313	23,57
Amnesia	94	18,61	33	11,66	208	15,66
(Super) Lemon Haze	89	17,62	39	13,78	198	14,91
(Super) Silver Haze	71	14,06	30	10,60	154	11,60
Haze	53	10,50	41	14,49	138	10,39
White Widow	47	9,31	21	7,42	111	8,36
Gorilla Glue	22	4,36	17	6,01	71	5,35
Bubble Gum	27	5,35	14	4,95	68	5,12
Kush	26	5,15	29	10,25	55	6,98

Welke soort(en) wiet heb je gekocht bij deze aankoop?	Interventiegemeenten		Vergelijkingsgemeenten		Totaal steekproef	
	frequentie	%	frequentie	%	frequentie	%
AK-47	19	3,76	12	4,24	53	3,99
(Super) Skunk	15	2,97	3	1,06	38	2,86
Northern Light	16	3,17	9	3,18	38	2,86
Power Plant	14	2,77	5	1,77	38	2,86
Cheese (Haze)	12	2,38	5	1,77	33	2,48
Sneeuwwitje/ Snowwhite	11	2,18	6	2,12	30	2,26
CBD Wiet	11	2,18	4	1,41	29	2,18
Jack Herrer	12	2,38	2	0,71	29	2,18
Afghani/Afghaan Skunk	10	1,98	6	2,12	28	2,11
Orange Bud	8	1,58	6	2,12	27	2,03
NY Diesel	9	1,78	6	2,12	24	1,81
Cristal/Crystal	3	0,59	9	3,18	22	1,66
Santa Maria	9	1,78	1	0,35	22	1,66
Shiva	7	1,39	1	0,35	18	1,36
K2	7	1,39	0	0,00	17	1,28
Jamaica	5	0,99	4	1,41	15	1,13
NLX	6	1,19	3	1,06	14	1,05
Columbia	4	0,79	1	0,35	12	0,90
Top 44	3	0,59	1	0,35	12	0,90
(Super) Thai (stick)	3	0,59	1	0,35	4	0,51
Overige	57	11,29	41	14,49	188	14,16
Weet ik niet	34	6,73	25	8,83	112	8,43
Aantal in aanmerking komende respondenten	**398**		**215**		**1.022**	

** Meerdere antwoorden mogelijk.*

Tabel V.3 Soorten hasjproducten die bij de laatste aankoop zijn verkregen

Welke soort(en) wiet heb je gekocht bij deze aankoop?	Interventiegemeenten		Vergelijkingsgemeenten		Totaal steekproef	
	frequentie	%	frequentie	%	frequentie	%
Marok	43	8,51	24	8,48	108	8,13
Amnesia Hasj/Block	35	6,93	18	6,36	85	6,40
Haze Hasj/Block	26	5,15	17	6,01	73	5,50
Hia/Heya	21	4,16	15	5,30	60	4,52
Super Polm	17	3,37	11	3,89	49	3,69
Afghaan	20	3,96	9	3,18	48	3,61
Polm	21	4,16	8	2,83	48	3,61
Caramello	13	2,57	10	3,53	39	2,94
Ketama	13	2,57	7	2,47	35	2,64
Isolator/Ice/IceOlator	8	1,58	6	2,12	29	2,18
King Hassan	14	2,77	2	0,71	26	1,96
Nederhasj	6	1,19	4	1,41	24	1,81
Crystal/Kristal	8	1,58	3	1,06	21	1,58
Nepal	8	1,58	2	0,71	16	1,20
Skuff	6	1,19	3	1,06	15	1,13
Tblisa/Twisla	7	1,39	0	0,00	15	1,13
Libanon	8	1,58	2	0,71	14	1,05
Zero	9	1,78	1	0,35	14	1,05
Casa Blanca	5	0,99	0	0,00	11	0,83
Primera	5	0,99	0	0,00	9	0,68
Special	4	0,79	1	0,35	9	0,68
Temple Balls	2	0,40	0	0,00	9	0,68
Warme Oortjes	2	0,40	1	0,35	9	0,68
Manali	2	0,40	0	0,00	5	0,38
Anders	33	6,53	28	9,89	110	8,28
Ik weet het niet	44	8,71	24	8,48	118	8,89
Aantal in aanmerking komende responses	**207**		**112**		**560**	

** Meerdere antwoorden mogelijk.*